

BASKAN-İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI BELGESELİ

2 DÜNYA
SAVAŞI
BELGESELİ
1

KURSK SAVAŞI

Paul Carell

eskikitaplarim.com

KURSK SAVASI

Paul Carell

BASKAN YAYINLARI

Yazan : PAUL CARELL

Çeviren : SÂMİH TİRYAKİOĞLU

«La Bataille De Kursk»

**Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. tesislerinde dizilmiş
ve basılmıştır.**

Baskan Yayınları A.Ş.

İktibas hakkı mahfuzdur.

İstanbul - 1981

Birinci Bölüm

KADER SAATİ

Ç amur mu dediniz? Rus çamuru içinde yaşamadığı sürece, kimse bunun ne olduğunu bilemez. 1943 Martının sonunda karla buz erimeye başlayınca karada da savaş durdu: Koyu, balçık gibi bir çamur bütün taşıt araçlarını kımtısız bıraktı, bütün yürüyüşleri, en küçük askerî hareketi durdurdu. Leningrad'dan Staraya Russa'ya, Oryol kıvrımından ve Kursk çıkıntısından Byelgorod'a dek olduğu kadar Donets'le Mius üzerinde ve Azak Denizi kıyılarında da bu böyle oldu. 17'nci Alman Ordusu, Kuban köprübaşını tutuyor, Kırım'ın girişini kapatıyor, böylece de Alman savaş düzeninin güney kanadının tümünü koruyordu. Tehlikeli bir dönemin bitimi ve çamurun «çimento ile perçinlediği» hareketsiz bir cephenin başlangıcı oldu bu. Stalingrad felâketinin başlattığı büyük sarsıntı dizginlenmiş, Alman Cephesi'nin karşılaştığı tehlike tehdit edici olmaktan birdenbire çıkmış, durum kararlılığa kavuşmuştu.

Fakat çamur günün birinde kuruyacak, karla buzun erimesinden sonra baharla yaz gelecekti. O zaman ne yapılacaktı? Çözülmesi gereken stratejik sorun işte buydu: Dünya çapında genişlemiş bir çatışmanın çerçevesi içinde, Doğu'daki savaş nasıl sürdürülebilirdi, sürdürülmeliydi? İki savaş dönemi Rusya'yı alaşağı edememişti. Bir öncekinin terslikleri ve tehlikeli anları hesaba katılırsa, üçüncü dönem acaba nasıl olacaktı? Alman Komutanlığı, herhangi bir umudu ne üzerine

kurabilirdi? Asıl önemlisi de, hâlâ umut besleyebilir miydi?

Gerçek olan şey şuydu: Rus baharında ortalığı kırıp geçiren çamur mevsimi, Almanya'nın başındakiler için bir duraklama dönemi, bir düşünme olanağı yaratıyordu. 1943 yılı başında birkaç büyük birliğin düşmanla teması kesip gerilemeleri ve cephelerde yapılan düzeltmeler sayesinde Almanlar, aylardan beri ilk kez yeniden yedek birlikler kurmuşlardı. Zaman, yedek kuvvetler, silâhlar... Şu halde bir savaşın başlıca üç ögesine yeniden sâhip olunmuştu.

Adolf Hitler yalnız salt askeri anlamda bir manevrayı gözönünde tutmuyordu. Yeni işgal edilmiş topraklarda çalışabilecek tutsaklarla sivillerin toplanışına ilişkin olarak yayınladığı gizli emirnameler, Alman ekonomisinin yetersizliklerinden ne denli haberi olduğunu da kanıtlamaktadır. Asker mevcuduna olan gereksinmeyi karşılamak için Almanya'da elde bulunan personel ne kadar fazla dikkatle elden geçirilirse geçirilsin silâh fabrikaları, taşıma işleri ve yiyecek maddeleri üretimi de bu yüzden o kadar fazla zarar görmek gibi bir tehlikeyle karşılaşılıyordu.

1943'ün Ocak ayında Alman Orduları Başkomutanlığı 800.000 asker istemişti. Çekmecelerin dibi gerçek anlamda kazınarak topu topu 400.000 kişi askere alınabilmişti ama bu 400.000 çift kol da üretim bakımından kaybedilmiş oluyordu. Bunların yerini tutmak için ise yabancı iş gücüne başvurmak gerekmekteydi.

Führer «Düşmandan alınan savaş tutsaklarının, iş gücünün ve savaş malzemesinin kullanımına ilişkin Yönerge»sinde şöyle demişti: «Askerî harekâtın önemli amaçlarından biri de, düşman birliklerinin yok edilmesi dışında, tutsakların ve sivil

emekçiler sayısının artmasıdır.» Onun bu nokta üzerinde niçin ayak dirediği ise, bu koşullar altında, anlaşılır bir şeydir. Tıpkı antik çağ fâtiplerinin seferlerindeki gibi, bundan böyle de söz konusu olan, tutsak ve ganimet ele geçirmektir.

Bu çabalar başarıyla sonuçlandı: 1942 Mayısında silâh altında 9.400.000 asker vardı, 1943 baharında bu, 11.200.000'i buldu. Bu artışa rağmen, sivil emekçilerin sayısı da bir milyon artmış, 35.500.000'den 36.600.000'e çıkmıştı.

Hava akınlarına ve büyük ölçüde ikmâl-iaşe güçlüklerine rağmen üretim de artmıştı. Savaş üretiminin yeni yöneticisi olan Albert Speer, bu üretimi salt bir güdümcülük ve en büyük verim gibi çifte bir amaca göre düzenlemişti. 1942'nin başında fabrikalardan her ay 350 tankla 50 hücum topu çıkıyordu. 1943 başlangıcında bu sayılar tanklar için iki, hücum topları için dört katına çıktı.

Binlerce mühendisle kadın-erkek milyonlarca emekçi mucizeler yaratıyor; bombalarla kalbura dönen fabrikalardan yeni silâhların oluşturduğu bitmez tükenmez bir sel akıyordu. «Tigre I» ve «Tigre I-a» tipi yeni ağır tanklar, «Panter» tipi orta tanklar, «Ferdinand» tipi kocaman hücum topları, ağır tanksavar toplar, motorlu kundaklar üzerine yerleştirilmiş uçaksavar topları... Bütün bunlar olayların akışını belki de kesin biçimde etkileyebilecek birtakım kozları oluşturuyordu. Bununla birlikte esrarlı ve anlaşılmaz bir hareketsizliğin hüküm sürmekte olduğu bir alan da vardı: Alman askerî şefleri atom çağının ilk saatinin çaldığını duymamışlardı. Alman fizikçileri kuşkusuz yazılarında ya da meslek toplantılarında bundan söz ediyorlardı. Atom çekirdeğinin parçalanmasıyla elde edilecek yeni bir patlayıcı gücü

geliştirme olanağı üzerinde önemle duruyorlardı, bu parçalanma işini de yine o Alman bilginleri bulmuşlardı. Fakat Alman Orduları Başkomutanlık Karargâhı'nın «**Silâh İnceleme ve Üretimi Yönetmeliği**» uygulama alanında yapılacak bütün deneylere ilişkin önerileri geri çevirmiş, neden olarak da şunu ileri sürmüştü: «**Geliştirilip yapılması ancak dokuz ayı aşmayan silâhlarla meşgul olmak hususunda kesin karar alınmıştır.**»

1943'ten itibaren savaşın artık kazanılamaz bir duruma geldiğini bugün saptamak kolay iştir. Askerî şefler bunu daha o zaman anlamışlardı. Onun için sorulan şey de: «Savaşı nasıl kazanmalı?» değil, «Savaşın bir felâket halinde sona ermesini nasıl önlemeli?» idi.

Bu soruların yanıtı zorunlu olarak politik devrimden, başkaldırıdan, iktidardaki zorbayı öldürmekten ve direnişte bulunmaktan doğmuyordu. O zaman bu aşırı çözüm yollarına gitmeden, başka olanaklar da vardı...

Askerî ve ekonomik durum soğukkanlılıkla incelenince görüldü ki 1943 baharında savaş alanında ve ekonomik cephede kazanılan başarılar, Alman Komutanlığı'nı Rusya'ya karşı yürütülen savaşta yeni bir strateji tasarlayıp uygulayacak duruma getirmektedir. Bu strateji Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin uçsuz bucaksız topraklarının fethedilebileceği gibi pahalı ve korkunç bir düşten değil de, bir olayın kabul edilışinden ileri geliyordu: Alman kuvvetleri, Kızılordu'nun damarlarında kan bırakmamak, Stalin'i de güçten düşürmek için oldukça yeterliydi. Öyle ki Kremlin günün birinde pazarlığa girişme gereksinmesini duyacaktı. Yâni bu, satrançtaki «mat» değil de «pata»ydı. Bu görüş de mantıklı olarak, olaylar sonucu elde edilen deneyimden çıkıyordu. Hitler

günün zorunluklarını anlayıp yüz seksen derecelik bir dönüş yapacak mıydı?

Bu savaşın en iyi strateji uzmanlarından biri olarak kendini göstermiş bulunan Mareşal von Manstein (Manştayn) şu çözümü ileri sürüyordu: Doğu'daki savaşı tek bir amaçla, onun bir felâket haline dönüşüp yozlaşmasını engellemek için sürdürmek istiyordu, hattâ uğranılan ve artık onarımı olanaksız başarısızlığı böylece belirtmek bahasına olsa dahi.

Gerçeği daha uzun süre görmezlikten gelmenin ne anlamı vardı? **Barbarossa Harekâtı**'yla Hitler Rusya'yı bir yıldırım savaşıyla ezmek; onun bütün ekonomik zenginliğini ele geçirmek; İngiliz İmparatorluğu'nun Afrika, Küçük Asya ve İran'daki mevzilerini Kafkasya ile Afrika arasındaki dev bir kıskacın içine almak istemişti. El Alemeyn'de ve Kafkasya'da yapılan çifte gerileyişle bu iş kesin bir başarısızlığa uğramıştı. Şimdi elde kalanla yetinmek ve Doğu'da maçı 0-0 berabere bitirmeye çalışmak gerekiyordu.

Bu, kader saatiydi. Tüm bir çağın alinyazısı bu yol kavşağında karara bağlanacaktı. 22 Haziran 1941'de yapılan hatâyı düzelterek tehlikeli hale gelen felâketi önlemek için henüz vakit vardı. Baltık'la Karadeniz arasında durum, ölü noktadaydı. Tarih çok seyrek olarak böyle apaçık bir seçim yapma fırsatını vermişti. Sağduyunun zafer kazanmasını böylesine apaçık biçimde çok seyrek olarak istemişti. Bununla birlikte yine de ortada bir soru vardı: Maçı 0-0 berabere bitirme olasılığı hâlâ var mıydı?

Stalingrad'dan Donets'e ilerlerken Ruslar da ağır kayıplara uğramışlar; Stalin de, hedefine

ulaşmış değildi: Bu hedef, Alman güney kanadını kuşatmaktı. Kızıldordu korkunç acılara katlanmıştı.

Bunlara bakarak insan, Mareşal von Manstein'la birlikte, şu sonuca varabilirdi: Alman kuvvetleri geçen yıllarda olduğu gibi gözlerini çok yükseklerdeki hedeflere dikerek saldırıya girişmek için artık yeterli güce sâhip olmadıklarına göre, savunmada kalmakla önlerine yeni olanaklar çıkıyordu. Ama savunmadan savunmaya fark vardı: Birisi katıydı, eline geçirdiği her toprağa sınıksız yapışır; bundan bir karışını bile vermek istemezdi. Ötekisi ise hareketli idi, esnekti; saldırıyı savuşturmakla karşı saldırıya geçmeyi birarada kullanırdı. Olduğu yerde, katı bir savunma yapmanın olanağı yoktu. Almanlar böyle bir şey için yeterli asker ve malzemeye sâhip değillerdi. Düşmanı karar vermeye zorlayacak zaptedilmez, sürekli bir hat kurmak için Karadeniz'den Buz Denizi'ne kadar olan cephe çok uzundu. Nitekim Güney Ordular Grubu savaştan 41 tümen, 3 tane de güvenlik tümeniyle 760 km. lik bir cepheyi tek başına tutmak zorundaydı. Durumun iyi bir stratejiye uyması için daha yirmi-otuz tümenin bulunması gerekti. Şu halde katı bir savunma ilkesi benimsendi mi şöyle bir tehlikeyle karşılaşmak mümkündü: Ruslar birkaç noktaya istedikleri kadar asker, korkunç bir topçu kuvveti, hücum uçaklarından oluşan ve gittikçe büyüyen bir hava ordusu eşliğinde sayılamayacak kadar çok tank yığılabirler; ezici bir üstünlükle her yerde aynı anda saldırıya geçerek Alman Cephesi'ni birkaç noktada delebilirlerdi.

1942 kışı ile 1943 kışı arasında Rus Başkomutanlığı çok başarı kazanan bir taktiği kullanmaktaydı: Alman hatlarının herhangi bir yerinde ge-

dik açıldı mı, cephenin başka bir yerinde yeni ve güçlü bir saldırıya girişiyordu.

Bu yüzden de Almanlar yedek kuvvetleriyle motorize birliklerini bir kesimden ötekine aktarmak zorunda kalıyorlar; bunları gereken yerde toplamaya hiçbir zaman vakit bulamıyorlardı. Gedikler kapatılamadığından, yerlerinde kalan birlikler az-çok kuşatılmış durumdaydılar. Sonunda düşmanla teması kesip gerilemek zorunda kalıyorlar; bu arada ağır asker ve malzeme kayıplarına uğruyorlardı. Kafkasya, Volga ve Donets arasında verilen büyük muharebelerde bunun açık-seçik örnekleri görülmüştü.

Buna göre 1943'te katı ve sürekli bir cepheyi tutmak olanaksızdı. Öyleyse Manstein «0-0 berabere maç» stratejisini neye dayandırıyor? Buraya onun kendi sözlerini aktaralım: «**Yapılması gereken şey, her zaman için bizim üstünlüğümüzü oluşturan etkenleri değerlendirmektir. Genellikle savunmada kalsak bile düşmana sınırlı, fakat korkunç yumruklar indirmeyi denemeliydik. Bu da onun yalnız ağır kayıplara uğramasına yol açmakla kalmayacak; çok sayıda tutsak vermesine de neden olacaktı. Bu da tümü bakımından düşmanda maçın berabere biteceğini kabul etme eğilimini uyandıracaktı. Bu savunma stratejisi çerçevesinde de bütün harekâta bizim gücümüzü oluşturan hareketliliği sürdürmeye dikkat etmemiz gerekecekti.**»

Başka bir deyişle, artık büyük ölçüde saldırılar yapma zamanı geçmişti. Tersine, Rusları kendi üzerine çekmek, sonra istenen anda bir karşı saldırıda bulunarak yumruğu indirmek gerekiyordu. Bu manevranın örneğini Manstein daha önce Donets'le Dinyeper arasındaki büyük savunma muharebesi sırasında da vermişti. Savaş gerçek-

ten sürdürülmek isteniyorsa - ki Müttefiklerin Kazablanka'da istedikleri «kayıtsız şartsız teslim»de başka hiçbir seçenek bırakmıyordu - Manstein'ın stratejik görüşü, askeri felâketi önleyecek tek fırsat olarak görünmekteydi.

Fakat Hitler'i kandırmak, onun durumu objektif olarak tartmasını ve ölçsüz tasarılarından vazgeçmesini sağlamak, olacak iş değildi. Zahmetli geri çekilişlerden ve cephe kısaltmalarından sonra birkaç yedek birlik elde edildi mi, Führer kendini yine delice düşlere kaptırmaya başlıyordu. O zaman kendisini kaptırdığı coşku hali, sezgi yeteneğine baskın çıkıyordu. Bir kez daha kendini saldırı düşleriyle avutmaya başlıyordu. Bu Kursk çıkıntısı, Oryol'la Byelgorod arasında ileriye doğru uzanmış bu «cumba», dayanılır şey miydi? Muazzam bir kısaç hareketiyle niçin yok edilmemeliydi? İşte, **Zitadelle Harekâtı** bu oldu.

Rusların Kursk çıkıntısına ve onun hemen gerisine yığıldıkları zırhlı kuvvetlerin külli kısmını yoketmek için bütün yedeklerini, Guderian'ın kurduğu bütün yeni zırhlı birlikleri bir çırpıda tehlikeye atacaktı. Bu kesin zaferin de Doğu'da inisiyatifi yeniden kendi eline alma olanağını sağlayacağını sanıyordu. Hattâ o zaman bunu izleyecek ve Moskova'yı hedef tutacak olan saldırıyı bile düşlüyordu!

Guderian, Manstein, Model ve daha birçok üst-subay bunu yapmaması için ona yalvardılar ama boşuna. Bu harekâtın yaratabileceği tehlikeler, sonra da saldırının başlayışının ertelenişiyle doğacak tehlike üzerinde önemle durdular. Alman Orduları Genelkurmayı, Alman kuvvetlerinin tümünün böylece savaşa sokulmasına hiç razı olmadığını bildirdi: «**Bu cephede olduğu kadar Batı'daki cephelerde ve istilâ tehdidi altındaki İtal-**

ya'da da yedek kuvvetler bulundurmak gerektir,» dedi.

Gün oldu, Hitler uyarılara kulak vererek aslında kendisini korkutan bir girişimden vazgeçmeye hazır bir halde, çekingen göründü. Ama sonunda yine de elindeki bütün kuvvetleri Kursk çıkıntısında yapılan kanlı muharebenin alanına sürdü.

Plânları Rusların eline geçen **Zitadelle Harekâtı** başarısızlığa uğradı. Bunca emek sonucu, bunca zahmetle yeniden kurulan yedekler, bu kasırgada yokolup gittiler. İlk «Panter» taburları ve ilk «Kaplan» (Tigre) bölükleriyle kurulan yeni zırhlı birlikler, Rusların uzun zamandan beri düzenledikleri bir direnişin ateşi içinde eridiler.

Sonra rüzgâr birden dönüverdi. Sovyet Komutanlığı da tam Manstein'ın Hitler'e öğütlediği şeyi yaptı: Bu, bir karşı saldırı biçimi altında, güçlü bir yumruk indirmektir. **Kursk Savaşı'nın** en civcivli ânında Sovyetler, güney doğrultusunda derinliğine çarpışmalara girişmiş olan Model Ordusu'nun gerilerine büyük ölçüde bir karşı saldırı başlattılar. Bu da Kursk kuzeyindeki Alman saldırısının sonu oldu. Ruslar bu durumu izleyen kargaşalıktan yararlanarak 2'nci Zırhlı Ordu'nun cephesini yardılar.

12 Temmuz 1943'ten itibaren Model istemediği halde kendini bir savunma muharebesinin içinde buluverdi ve 9'uncu Ordu'nun saldırı için kullanması gereken birçok birlikleri bu muharebeye sürdü. Gerçi Almanlar sol yanlarında, Merkez Ordular Grubu'nun güney kanadında Rusların tehlikeli bir ilerleyişini durdurmayı başarmışlardı; fakat Ruslar da, Manstein ile Model kesin bir zafer kazanamadan **Zitadelle Harekâtı'nı** son anda durdurmuşlardı.

Bunun üzerine Alman Başkomutanlığı için du-

rum, 1943 baharında cephenin istikrar buluşundan öncekine göre daha kötü oldu. Doğu Cephesi'nde muharebeye soktuğu motorize kuvvetler ya yok olmuşlar, ya da çok ağır kayıplara uğramışlardı. Cephenin kendisi ise kopasıya gerilmişti. Stavka'nın (Sovyet Kurmaybaşkanları Komitesinin) oniki aydan beri beklediği Stalin'in de 1942 yazından beri düşlediği ândı bu.

Hitler, yalnız zaferi kaybetmekle kalmamış, maçı berabere bitirmenin tek olanağını da har vurup harman savurmuştu.

HİTLER YA HEP, YA HIÇ DİYEREK
KUMAR OYNUYOR

Rumen yazı Bükreş'in üstüne çökmüştü. Yakıcı öğle sıcağı Eflak ovalarından yayılarak kenti dolduruyor, sarayın kunt yapısını, beyaz kiliseleri, boş otelleri yakıp tutuşturuyordu. Victor-Emmanuel sokağının 1 numarasındaki Almanya Büyükelçiliği ölü gibiydi.

Von Killinger: «Bu sıcakta da siyahlar giymek gerek,» diye homurdandı.

Sırtında diplomat üniforması olduğu halde, bürosundaki çalışma masasının başına oturmuştu. Pancurları kapattırılmış, bu yüzden büyük oda alaca karanlığa gömülmüştü. Uğuldayan vantilâ-tör, serin demek için bin tanık isteyen tatsız bir havayı harekete getiriyordu.

Üç saat önce Berlin'den bir telgraf gelmişti. Üstünde: «**Büyükelçiye - Kişiye özel**» yazılıydı. Telgrafın şifresini çözmüş, sonra Mareşal Antonesco ile hemen görüşmek istemişti. Saat 16'da, Mareşalin oturmakta olduğu, kentin kıyısındaki küçük köşkte olacaktı. Vakit gelmişti! Tam kararlaştırılan saatte Von Killinger, avludan geçti. Çok sayıda muhafızın sımsıkı korudukları köşkte, Romanya Devlet Başkanı kendisini bekliyordu.

Mareşal Antonesco, Almanya Büyükelçisini birinci kattaki salonunda karşıladı. Ufak-tefek, zayıf-nâhif Mareşal, her zaman olduğu gibi üniformasını giymişti.

— «Eeee, sayın Büyükelçi Führer, Mareşal von

Manstein'a sadece bizi ziyaret etmesi için mi Bükreş'e gelme izni verdi?» Diye sordu.

Von Killinger çantasından çıkardığı telgrafı tumburaklı bir sesle okudu:

«Führer, sizden hemen Devlet Başkanı'nı ziyaret ederek ona Mareşal von Manstein'ın yarın öğleden sonra Bükreş'e geleceğini bildirmenizi istemektedir. Mareşal, Devlet Başkanı'na Sivastopol'un zaptının yıldönümü dolayısıyla Kırım altın madalyasını verecektir.»

Mareşal Antonesco gülümseyerek teşekkürlerini bildirdi ama sözleri hiç de gülümseyişine uygun düşmüyordu:

— «Kırım altın madalyasını almak benim için büyük onurdur, sayın Büyükelçi,» dedi. «Fakat askerî durum vâhimdir, Mareşal von Manstein'la bu durum üzerinde bir konuşma yapmak benim için daha önemlidir. Romanya'nın bütün silâhlı güçleri savaşa sokulmuş bulunuyor, bunun sorumlusu da benim. Stalingrad'da 18 tümen kaybettim. Bu çapta yeni bir felâkete katlanmayı göze alamam. Ne yapacağımı bilmem gerek. Biz müttefikiz, sayın Büyükelçi. Ama zaman zaman Rastenburg'da bunu unutma eğilimi beliriyor. Bunu bundan üç ay önce Klessheim (Kleshaym) Şatosu'nda Führer'e de söyledim.»

Bu kez sözlerin fırtınalı anlamı ve onlara eşlik eden gülümseyişin niteliği üzerinde artık aldanma olanağı yoktu.

Von Killinger: «Bereket versin Manstein geliyor,» diye düşündü. Fakat duygularını hiç belli etmedi, Rumen Mareşalinin duygularını yorumlamakla yetindi. Eski deniz binbaşısı, eski akıncı birliği komutanı, vaktiyle «Sankt-Vehme» gibi korkunç bir gizli mahkeme olan **Konsul** örgütü-

nün başı olan Saksonyalı, soğukkanlılığını kolay kolay elden bırakmıyordu. Sözü Mareşalin ziyaretinin ortaya çıkaracağı protokol sorunlarıyla çeşitli önlemlere getirdi, sonra gitmek için izin istedi.

İki saat sonra von Manstein'ın geleceği haberi, herkesin bildiği bir «sır» haline gelmişti. Bütün Bükreş, Mareşalin ertesi 1 Temmuz 1943 günü gelmesini beklemeye başladı. «Birkaç günlük bir ziyaret,» deniliyordu.

Haber yayıcılar, Batı ve Doğu gizli servislerinin «muhibir»leri, yüksek ya da alçak düzeydeki ajanlar... bunların hepsi «bilgi»yi ulaştırmak için kendi üst'lerine koşmuşlardı.

Moskova'da da Kızılordu 4'üncü Bürosu'nun alıcı radyosu çevresinde bir telâştır başladı: Manstein yarın Bükreş'te olacaktı! Stavka'daki kurmay subaylar memnun memnun bakiştılar: Güney Ordular Grubu Komutanı, Zaporoye'deki karargâhında kalacak yerde kokteyl içmek için Romanya'nın başkentine gittiğine göre, cephede büyük çapta hiçbir harekât olmayacak demektir. Ruslar hiç de başka türlü düşünemezlerdi...

Mareşal Manstein yirmidört saat sonra Bükreş'e gitmeye hazırdı. Bir emir subayı ona Genel Karargâh'tan gelen bir telgrafı getirdi: Gideceği yer Romanya'nın başkenti değil, Rastenburg'du. Telgraf: «Führer sizi çok gizli bir görüşme için 'Kurt İni'nde beklemektedir. Yolculuğunuzun kötü hava şartları yüzünden geciktiği Bükreş'e bildirildi,» diyordu.

Böylece Manstein, Antonesco'yu değil de, Hitler'i görmek için uçağa bindi. Birinciye aykırı olan bu ikinci emir bir teşkilât aksaklığından değil de, tersine, inceden inceye hazırlanmış bir «şaşırtmaca» plânının bir parçasıydı.

Mareşal von Manstein, Rastenburg'a genel bir toplantıya katılmak için geldiğini anlayınca şaşır-maktan kendini alamadı: Merkez Ordular Grubu Komutanı Mareşal von Kluge, 4'üncü Zırhlı Ordu Komutanı General Hoth ve 9'uncu Ordu Komuta-nı General Model oradaydılar. Ayrıca General Kempf'i, doğru 24'üncü Zırhlı Kolordudan gelen General Nehring'i, 6'ncı Hava Ordusu Komutanı General von Greim'ı (Graym) ve 4'üncü Hava Or-dusu temsilcisi General Dessloch'u da gördü.

Yaza özgü bir yüksek basınç, Doğu Prusya'yı bir sıcak dalgısına boğmuştu. Ağaç dallarıyla ör-tülü gizleme ağları ve ot kaplı damlarıyla Genel Karargâh'ın beton barakalarının sır gizler gibi bir halleri vardı. Hitler onları «Theehaus»da (Çayevi) kabul etti. Büyük içtenlikle karşıladı: «Buyurun, oturun,» dedi ve hemen söze başladı. Daha ilk cümlede baklayı ağızından çıkardı:

— «Zitadelle Harekâtı için saldırının başlama tarihini 5 Temmuz olarak saptamaya karar ver-dim,» dedi.

Demek saldırı dört gün sonra başlayacaktı...

Generaller yarı-şaşkın, yarı-kaygılı, birbirlerine baktılar. Model'in ciddi bir hali vardı. Manstein'in yüzünden ne düşündüğü anlaşılıyordu. Hoth ise açıktan açığa «bozulmuştu» sanki.

Gösterilen tepkideki bu belirsizlik, verilen sü-renin kısalığından ileri gelmiyordu: Bu kısalık hiçbirini korkutamazdı. Hepsi uzun zamandır ha-zırlıklarını yapmışlardı. Birlikleri aylardır bu saldırı için tâlim yapıyordu: Harp oyunları ve kum sandıkları onları Kursk çıkıntısının arazi koşullarıyla içli-dışlı yapmıştı. Blokhavzları ha-vaya uçurmak, dikenli tellerle mayınları ortadan kaldırmak, tank tuzaklarını zararsız hale getir-

mek için idmanlı idiler. Hiçbir muharebe böylesine iyi hazırlanmış değildi.

Hayır, onları telâşlandıran, Hitler'in kararını nihayet, fakat gecikmiş olarak vermesiydi: Stalingrad'ın düşüşünden hemen sonra yine saldırıya geçmek istiyordu. Fakat Manstein, Guderian, Kluge, Model ve birçokları daha başlangıçta buna karşı çıkmışlardı. Eldeki yedekleri ve özellikle Guderian'ın kurduğu yeni zırhlı birliği ne sebeple olursa olsun tehlikeli ve zamansız bir saldırıyla savaşa sürmek istememişlerdi. Üstelik sözü geçen birlik «Tiger» (Kaplan) gibi, «Panter» gibi o güne dek hiç kullanılıp denenmemiş tanklarla da donatılmış bulunuyordu.

Alman Ordusu Genelkurmayı yine uyarı üzerine uyarı yapmış, Akdeniz'de beliren tehdit dolu tehlike üzerinde önemle durmuştu: Eisenhower İtalya'da çıkarma yapmaya hazırlanıyordu. Doğu Cephesi'ndeki tanklar asıl o zaman yararlı olacaklardı.

Fakat Hitler asıl tehlikeyi bundan böyle Kursk çıkıntısının oluşturduğunu savunmuştu. Kendileri için elverişli bir hareket noktası olan bu mevzie Ruslar çok büyük saldırı araçları, özellikle birkaç zırhlı ordu yığıyorlardı. Bu ise ellerindeki kara kuvvetlerinin yüzde kırkı, tanklarının da hemen hemen tümü demekti.

Tehlike büyüktü. Ama hedef de çok çekiciydi! Bu asker ve malzeme topluluğunu yoketme işi başarılırsa, Kızılordu öldürücü bir yumruk yemiş olacaktı.

Bu düşünce Hitler'i büyülüyordu, generalleri de ileri sürdüğü kanıtlar karşısında kayıtsız kalmıyorlardı. Bu girişimde özellikle şu yararı görüyorlardı: Kursk çıkıntısı yokedilirse hatlar kısa-

lacak, birçok kuvvet serbest kalabilecek, böylece de başka cephelerin - örneğin İtalya Cephesi'nin - yararına olarak yedek birlikler kurulabilecekti.

Fakat bu işe razı olurlarken bunu zorunlu bir koşula bağlı tutmuşlardı: Ruslar savunma sanayinde çok ustaydılar. Çıkıntının içinde tehlikeye attıkları birlikleri etkin biçimde korumaya vakit bulamadan, çabucak saldırıya geçmek gerekti. Baskının yaratacağı üstünlükten yararlanmak için de çabuk harekete geçmek gerekiyordu.

Mareşal von Manstein bir tarih önermiş, Mayısın başlangıcı olsun, demişti. Fakat Hitler duraksamıştı o zaman. Bir kez daha uygun zaman bekleyerek işi askıda bırakmış, derken Temmuzun başı gelip çatıvermişti. Acaba çok geç olmamış mıydı? Baskının etkisine hâlâ güvenilebilir miydi? Asıl önemli sorun işte buydu.

Hitler, söylevinin büyük bölümünü bu gecikme üzerinde yaptığı açıklamalara ayırdı:

— «Başarmamız gerek,» dedi. «İşte bunun için de yeni ağır ve çok ağır tanklarımızı beklemek zorunda kaldık. Durmadan güçlenen bir düşmana karşı daha üstün birlikler ve silâhlar ileri sürmek için bütün şansları kendimizden yana etmek zorundaydık.»

Generaller onun birsürü sözden ve kanıttan yararlanarak özür dilediğini görüp şaşılar. Bütün kötülüğün bu gecikmeden ileri geleceği ve sürekli savsaklamalarıyla bunun tek sorumlusunun kendisi olduğu için mi doğmuştu acaba?

Bu kez pek kendinden emin görünmüyordu. General Hoth'a bakılırsa bir yandan konuşurken öbür yandan başka şey düşünürmüş gibi bir hali vardı.

Fakat harekâtın ayrıntılarına girişir girişmez, güzel konuşmaktaki yeteneği herkesi büyüledi.

Plânı basitti: Düşman bir kez daha kısaç içi-
ne alınacaktı:

— «Saldırının amacı, Kursk kesimine yerleşmiş olan düşmanı, iki ordu tarafından aynı anda yapılacak çifte hücumla kuşatmak olacaktır. Ordulardan biri Byelgorod Bölgesi'nden, öbürü Oryol'un güneyinden gelecek ve tek bir noktada yoğunlaşacak saldırıyla düşman yokedilecektir.»

Bu, daha önce Minsk'te, Uman'da, Kiev'de ve Vyazma'da denenmiş olan formüldü.

Mareşal von Kluge, Model'in 9'uncu Ordu'suna kısılcacın kuzey ağzını yapma görevini vermişti. Bu görev, üç kolordu ile Oryol'un güneyinden güney-doğu yönünde ilerlemektir. Kursk'un doğusundaki tepelerde de Güney Ordular Grubu'nun kuvvetleriyle birleşecekti.

Mareşal von Manstein bu kuvvetleri General Hoth'un emrine vermişti. Başlıca 4'üncü Zırhlı Ordu'dan oluşan bu kuvvetler Harkov'un kuzeyinden yola çıkarak 700 tanklık armadalarıyla Voronej Cephesi'ndeki(*) Sovyet mevzilerini ve özellikle 6'ncı Sovyet Muhafız Ordusu'nunkileri çökerteceklerdi. Sonra General Model'in kuvvetlerine katılarak tuzağa düşürülen düşman birliklerinin yokedilmesi işinde onlarla işbirliği yapacaklardı.

General Kempf'in kolorduları, 4'üncü Zırhlı Ordu'nun yanını koruyacaklardı: Voronej Cephesi'nin sol kanadı üzerinde baskı yapmak için de saldırıya geçeceklerdi.

General Hoth'un başlıca çaba bölgesinde savaş sokacağı tümenler, 3 ve 4 Temmuzdan başlaya-

(*) Sovyet askeri terimler sözlüğünde «cephe», «ordular grubu» terimine eşittir.

rak karşılarındaki tepeleri işgal edip buralarda gözetleme ve atış düzenleme postaları kuracaklardı.

Her şey çok iyi düzenlenmişti. Dar bir cephe üzerinde çok büyük savaş kuvvetleri harekete geçecekti. Güney Ordular Grubu ise 24 kilometre üzerine 15 tümen yığılmıştı. Onaltıncı bir tümen de 9 Temmuzda onlara katılacaktı.

Doğu'da hiçbir zaman böylesine güçlü araçların tek bir noktaya yığıldığı görülmemiş; harekât hazırlıkları hiçbir zaman böylesine titizlikle yapılmamıştı. Güneyde, Manstein'ın elinde bini aşkın tank, dört yüzü aşkın hücum topu vardı. Kıscacın kuzey kanadı da hemen hemen aynı zenginlikle donatılmıştı. Öyle ki, Almanlar çatışmaya tank ve hücum topu olarak toplam 3.000 zırhlı araç sokabileceklerdi.

Harkov ve Oryol havaalanlarında 1.800 uçak, **Zitadelle Harekâtı** üzerinde gökyüzünü temizlemeye hazır halde duruyorlardı; ayrıca tank birliklerinin sürekli korunmasını da sağlayacaklardı. **(Harita 1)**

Bu hazırlıkların önemini doğru bir biçimde değerlendirebilmek için şunu anımsamak gerek: Hitler 22 Haziran 1941'de Rusya Seferi'ne 3.580 zırhlı araç ve 1.830 uçakla başlamıştı.

Demek oluyor ki varını yoğunu kaybetmeyi göze almış olarak, tek bir kâğıtla kumar oynamaktaydı.

15 Nisan günkü harekât emrinde şunlar bulunmaktaydı:

«**Bu saldırıya kesin bir önem vermiş bulunmaktayım. Çabucak tam bir başarıya ulaşmalıdır. Bu bahar ve bu yaz için bize inisiyatifi sağlamalıdır.**

Kursk zaferinin dünya üzerinde bir fener gibi ışıltaması gerektir.»

1 Temmuz günü de «**Kurt İni**»nde, başka bir nokta üzerinde de önemle durarak, şunları tekrarlıyordu:

— «Her şey baskının sağlayacağı üstünlüğe bağlıdır. Düşman saldırımızın başlayacağı saati son âna dek bilmemelidir!» Sonra pes bir sesle şunları eklemiştir: «İhtiyatsızlığımız ve ihmâlkârlığımız yüzünden düşmanın bu kez en ufak tasarılarımız üzerinde dahi bilgi edinmesini önlememiz gerek.»

Oysa bilseydi ki...

Umutları gerçekleşemeyecekti. Çünkü: «**Kurt İni**»nin içinde bir hâin, bir casus vardı...

Düşmana başlıca yumruğu indirecek olan Mareşal von Manstein, toplantıdan hemen sonra uçakla Bükreş'e gidip Antonesco'ya Kırım altın madalyasını vermek üzere «**Teehaus**»dan (çayevi) ayrıldı.

Fakat bu dedikoducu başkentteki gazeteciler, diplomatlar ve ajanlar Güney Ordular Grubu Komutanı'nın geldiğini telgraflarla dünyanın dört bucağına bildirirlerken, Mareşal çoktan cephenin yolunu tutmuştu.

Mareşal Manstein'in komuta postası Alman saldırısının başlangıç mevzilerinin hemen yakınındaki küçük bir gürgen koruluğunda gizli bir trene yerleştirilmişti.

*

Topu topu 40 km. daha kuzeyde, Oboyan'la Prokhorovka arasındaki küçük bir meşeliğin içinde ve Sorinskoye Dvory adlı bir köyün yakınında başka bir general, 1'inci Sovyet Zırhlı Ordusu

Komutanı M. J. Katukof da kendi komuta postasını çukurluk bir yerdeki birkaç kulübeden oluşan bir topluluğun içine gizlemişti. Yarım düzine kadar inekten oluşan küçük bir sürü boğazın yamaçlarında, yaz güneşi altında otliyordu. Yaşlı bir köylü kadın onlara göz-kulak olmaktaydı. Çelik mavisi bir gökte Alman keşif uçakları zaman zaman çok yükseklerde daireler çiziyorlardı. Bu sükûnet, bu huzur manzarası o uçakların kameralarını aldatmak içindi.

Kurmaybaşkanı General Şalin, sabahın saat üçüne doğru kulakları ağır işiten çoban kadının: «Doçka, Milaya, nerdesin sevgili kızım benim?» Diye avaz avaz bağırarak ineklerini çağırdığını duyunca küfürü basmaktan kendini alamadı. Fakat iyi bir «peçeleme» savaş zamanında bir kozdur, Alman gözlemciler de bunu «yutuyorlardı».

2 Temmuzda, Führer'in generallerine yılın en büyük sırrını açıklayışının üzerinden 24 saat bile geçmemişti ki, Katukof'un kulübesindeki telefon çaldı. 1'inci Zırhlı Ordu'nun «danışmanı» olan Nikolay Kiriloviç Popiol de oradaydı, hemen alıcıyı kavradı:

— «Ben, Tümgeneral Nikolay Kiriloviç Popiol.»

Sonra onun «evet» anlamına başını sallayarak telefonda söylenenleri uzun uzun dinlediği görüldü:

— «... Da, Da... (Evet, evet) Tamam... Tamam Nikita Sergeyeviç, anladım.»

Telefonu kapadıktan sonra hızlı adımlarla kendisini kurmaybaşkanının blokhavzından ayıran küçük verandaya çıktı, General Katukof da oradaydı. Kapıdan girerken konuşmaya başlamıştı bile:

— «Generalim, Nikita Sergeyeviç Kruşçef tele-

fon etti. Bize önemli bir haberi iletmek için General Vatutin'le birlikte bir saate kadar geliyormuş.»

General Katukof eski bir tank subayıydı. 1942'de Demiansk yakınında cereyan eden korkunç çarpışmalarda pişmiş, kaşarlanmıştı. Hemen yerinden fırladı:

— «Davay, davay! (Çabuk, çabuk!) Bana çeşitli kesimlerin haritalarını getirin!» Diye bağırdı.

Voronej Cephesi Komutanı General Vatutin'le «danışmanı» Kruşçef'in «kül yutmayan», kıpkızıl komünistler olduklarını biliyordu. Yola çıkmak zahmetine katlandıklarına göre, önemli bir şey var demekti. Onbeş gün önce yine bu çukurluk yerde Kruşçef, Voronej Cephesi komutanlarına, büyük ilgiyle dinledikleri bir söylev vermişti. Yeni silâh altına alınan 1925'lilerin ne tür bir eğitim görmeleri uygun olacağını söyleyerek:

— «Bu delikanlılara ciddi bir ilgi gösterin,» diye homurdanmıştı. «Aptallık, saçmalık, yok yere telâş istemem- Öğrenmeleri gereken şey yeni toplarımızın kalibreleri, nasıl doldurulacakları ve düşmanlarımız faşistlerin ne biçim yaratıklar olduklarıdır. Ezbercilik yok! Ama biz eskiden 'Pater Noster' duasını nasıl biliyor idiysek, onların da yeni Alman tankı «Tigre»ın zayıf noktalarını iyice bilmeleri gerek.»

«Pater Noster» duasının hikâyesi de çok geçmeden eğitim yaptırılanların söz dağarcığına girivermişti...

Kruşçef'le Vatutin saat 16'da çukurluk yere geldiler. Doğru kurmaybaşkanının blokhavzına gittiler. Duvarlara döşenmiş haritalar onları bekliyordu.

«Kurt İni»nde olduğu gibi, söylenen ilk cümle büyük sırrı açıkladı:

— «Faşistler 3 ile 5 Temmuz arasında saldırıya geçecekler.»

Kruşçef göz kırparak ekledi:

— «... Tahmin filân değil ha. Bu tarih kat'idir. Haberi iyi kaynaktan aldık...»

General Vatutin de kesin bir tavırla onu doğruladı:

— «Başkomutanlık bu sabah bunu bize bildirdi.»

Harekât haritasına yaklaştı, iri elini Oryol kesiminin üzerine indirdi:

— «Model'in kuzeyden gelen ordusu bizim Merkez Cephemize saldıracak. Voronej Cephesi iki Alman ordusunun saldırısına göğüs gerecek. Düşman en büyük çabayı bizim savaş düzenimizin merkeziyle sol kanadı üzerinde yoğunlaştıracak. İlk darbeyi 6'ncı Muhafız Ordusu göğüslemek zorunda kalacak.»

Danışman - yâni politik komiser - General Popiol'un ilk anlattıklarını izliyoruz. Fakat o bize Vatutin'in sözleri altında yatan duyguları belirtmiş değil. Ancak, ast'larına savaşın en dramatik ve en heyecan verici haberlerinden birini sâkin sâkin ulaştırırken duymakta olduğu memnurluktan kuşku edemeyiz. Ne Katukof, ne Popiol, ne de 1'inci Zırhlı Ordu'nun Kurmaybaşkanı General Şalin kendilerine verilen bilginin doğruluğu üzerinde bir an bile şüphe duymadılar.

Şu da var ki Merkez Cephesi'yle Voronej Cephesi orduları Alman saldırı plânının ana hatlarını haftalardan beri az-çok biliyorlardı. Haftalardan beri de savunma hatlarını sağlamlaştırıyorlar; gittikçe daha iyi örgütlenen mevziler üzerinde savaşmaya hazırlanıyorlardı. Fakat şimdi söz konusu olan, kesin bir gerçektir.

Kruşçef toplantıya birkaç sözle son verdi:

— «Haydi bakalım, iş başına! Faşistleri karşılamaya hazır olun!»

Hitler'in büyük sırrı olan **Zitadelle Harekâtı**, artık sır olmaktan çıkmıştı. Rusya'yı karar vermeye zorlamak için güvendiği muharebenin kaderi, daha başlangıçta tehlikeye düşmüştü. Sovyetlerin resmî belgeleri ile bu olaylar üzerinde yazdırdıkları - keza resmî olan - bir tarih ve Rus komutanlarının yarı-resmî anıları... kısacası her şey bunu şaşkıncı ve olağandışı bir açık yüreklilikle doğrulamaktadır.

«**Hain**» Führer'in çevresi içinde yer almış bulunuyordu. Sovyet haberalma servislerinin telgraflarında «**Werther**» takma adıyla anılıyordu.

*

Birkaç saat sonra 3 Temmuzun şafağı Alman Cephesi'nin üzerinde söktü. Başçavuş Fuhrmann'la posta onbaşısı Gabriel, Loknia adlı küçük gölün kıyısında, ufak bir çayırın çalılıkları arasında saklanmışlar, gözlerini Byelgorod-Sumi demiryolunun ötesindeki tepelere dikmişlerdi.

Geceleyin «**Panzergranadiere Grossdeutschland Tümeni**, Tomarovka'nın kuzey-batısındaki Voskla ırmağı üzerinde, hareket noktası olan kesime yerleşmişti. Orada 332'nci Piyade Tümeni çok iyi donatılmış ve çok iyi «peçelenmiş» mevzilere yerleşmiş bulunmaktaydı.

(Sırası gelmişken okuyucularımızı aydınlatmış olmak için Panzergranadiere Tümeni'nin hangi birliklerden oluştuğunu da burada açıklayalım:

1 tank taburu,

2 Panzergrenadiere «silâhendaz» alayı (İlke olarak her alay üç taburdan oluşmaktadır.)

- 1 motorlu topçu alayı,
- 1 keşif grubu,
- 1 istihkâm taburu,
- 1 muhabere taburu,
- 1 motosiklet taburu,
- 1 tanksavar bölüğü,
- 1 hafif uçaksavar grubu.

Başçavuş Fuhrmann karşılarındaki tepelere bakarak söylendi:

— «Şu yakarıdan, Moskof bizi rahat rahat gözetleyebilir. Oysa biz onun burnunun ucunu bile göremeyiz; hele tepelerin ardında nelerin olup bittiğini, onun neler hazırladığını, bataryalarının nerede olduklarını hiç mi hiç göremeyiz.»

Onbaşı Gabriel sordu: «Tam karşımızda ne var? Şu ay çiçeği tarlalarında, şu çayırıklarda, şu ağaçlık tepelerde neler var?»

— «Belki hiçbir şey yok. Ya da özenle yapılmış, iyice 'doldurulmuş', uçsuz bucaksız mayın tarlalarından başka şey yok. Daha geride de yalnız geceleri işgal edilen ileri karakollar var.»

Başçavuş Fuhrmann, kendisine «3'üncü Bölüğün Kurmaybaşkanı» denmesinden çok hoşlanıyordu. Nutuk çekmeye devam etti:

— «Haziranın başından beri Ruslar ana mevzilerini bizim hatlardan 8-10 km. öteye, şu tepelerin ardına çektiler. Öyle ki, savunma düzenleri üzerinde hiçbir bilgimiz yok, kendileri de bizim topçunun menzili dışındalar. Saldırmak isteyen kişi önce 'insansız bölge'yi aşmak zorunda. Sovyet topçusu birkaç tane iyi nirengi noktasıyla atışını düzenlemiş, baraj ateşlerini her yerde başlatabi-

lir. Orada, tepedeki gözlemcileri de bizim bütün hareketlerimizi izliyorlar.»

Onbaşı Gabriel bu sözleri şöyle bağladı:

— «Çok berbat bir iş, Başçavuşum!»

Fuhrmann da:

— «Hem de nasıl!» Diye ekledi.

Başçavuş Fuhrmann'la Onbaşı Gabriel durumu çok iyi görmüşlerdi. Yorulmak bilmeyen General Hoth da Kurmaybaşkanı ve 3'üncü Şube Şefi'yle birlikte haftalardan beri bu işe elatmış bulunuyordu. Eğer saldırının çıkış mevzilerinden itibaren başarısızlığa uğraması istenmiyorsa düşman topçusunun sistemli biçimde yok edilmesi, ya da hiç değilse saldırı sırasında susturulması gerekmektedir.

Ayrıca, Almanların başlıca çabalarını yoğunlaştıracakları bölgelerde Rusların ana savunma hattını bir cehennem ateşi altında ezmenin çok büyük önemi vardı ve bunun, harekâtın başından itibaren hemen yapılması gerekiyordu.

Fakat üzerlerinde hiçbir şey bilinmeyen ve karşılarında körler gibi hareket edilen mevziler karşısında bu, nasıl yapılacaktı?

Alman 4'üncü Zırhlı Ordu'sunun ilk kademelelerinin geceleyin yerleştikleri kesimden Sovyet topçusu görünmüyordu. Zaten savunma düzeninin tümü için de durum böyleydi. Hava keşiflerinde çekilen resimler aldatıcıydı, çünkü gerçek dayanak noktalarını sahtelerinden ayırdetme olanağı yoktu. Tek bir çözüm yolu vardı: «İnsansız bölge»nin öbür yanındaki tepeler zincirini ortadan kaldırarak Rusların en iyi gizlenme araçlarını ellerinden almak. Bunun anlamı da şöyleydi: **Zitadelle Harekâtı**'ndan az önce kıyasıya bir çarpışma yapılarak ilk tepelerin doruklarındaki gözet-

leme noktalarıyla topçu mevzileri ele geçirilecek böylece de saldırıyı yapmakla görevli birliklerin yolu açılmış olacaktı.

Hava sıcaktı, fırtına kopacağa benziyordu. 3 Temmuzun gecesi, Donets'le Desna arasında uzanan bölgenin üzerine çöküyordu. Saat 21,50'de «insansız bölge» Rus aydınlatıcı fişeklerinin ışıklarıyla aydınlandı. Bir ağır makineli ulamaya başladı. Ölü bölgede Almanların güçlü keşif müfrezeleri iş başındaydılar.

Grossdeutschland Tümeni'nin 2'nci İstihkâm Bölüğü oraya on kişilik bir mayın temizleme ekibi göndermişti. Bir yol açıp kıyısına işaretler dizeceklerdi. Pis işti bu! Detektör kullanmak olanaksızdı, çünkü zemin daha önceki çarpışmalardan kalan demir parçalarıyla doluydu. Bu nedenle detektör boyuna «mayın var» işareti veriyordu. El yordamıyla ilerlemek, ölüm aygıtını sopayla arayıp bulmak, bulunduğu yerden elle çıkarmak, fünyesini söktükten sonra bir kenara atmak gerekiyordu. Ve bu böylece sürüp gidecekti.

Gece bastırmıştı. Her yer zifiri karanlıktı. Bir yanlış hareket, ölüm demektir. Elin her kıvıltısına sonsuzluk eşlik ediyordu.

Bu istihkâmcıların adlarının bir anlamı da «öncü» demektir ve bunlar onu iyice hak etmişlerdir, onlar karanlığın askerleridir. Bu sessiz kahramanlar için savaş her şeyden önce alın teri, çoğu kez de kan demektir.

İşte o 2-4 Temmuz gecesi bu on kişilik komando birliği Butovo Tepesi önünde 2.700 mayını topraktan çıkardı ki bu, adam ve dakika başına bir mayın demektir. Hiçbiri de patlamadı. Alman mevzilerine döner dönmez bu askerler bitkin bir halde oldukları yere çöktüler; derin bir uykuya daldılar.

Bunlar olup biterken Teğmen Balletshofer de temizlenen yolları bir haritanın üzerinde işaretlemişti. Bir posta eri haritayı tabura götürdü.

Byelgorod'la Rakitnoye arasında yükselen tepelerin ardına gizlenen Ruslar, 4 Temmuzun şafağını bekliyorlardı. Bir gün önceden beri Alman saldırısını karşılamaya hazırdılar. Herkes tetikteydi. Siperlerde, dayanak noktalarının bütün elemanlarında herkes görevinin başındaydı.

Maxim ağır makineli silahlarının ardında Muhafız birliklerinin askerleri fişek şeritlerini silâha sürmüşler, pusuda bekliyorlardı. El bombaları hemen oracıkta, havan topları namlularını dikmişler, öbür toplar ateşe hazır hale gelmişlerdi. Tanksavar bataryaları da tetikteydiler. Ağır uçaksavar topları ağızlarını sığınakların peçeleme düzeninden dışarıya çıkarmışlardı. Havaalanlarında av uçakları motorlarını işletmeye başlamışlardı.

Bütün komuta postalarında en büyük rütbeli subaydan en küçüğüne kadar bütün komuta ve kurmay personeli de görevini yapmaya hazır; eksik olan tek kişi yoktu. Radyocular birbirleriyle temas halindeydiler.

General Popiol bu saatleri, 1'inci Sovyet Zırhlı Ordusu askerlerinin yaşadıkları biçimde anlatmıştır. Diyor ki: «Motor gürültüleri karanlık yolları dolduruyor, tozlu tank ve top katarları saldırıyı beklediğimiz kesimde ilerliyorlardı. Alman subayları askerlerine Führer'in günlük emirini okurlarken, bizim savunma örgütümüz de düşmanı karşılamak için yapılmış son hazırlıkları bir kez daha gözden geçiriyordu. İleri hatlarımızdaki mevcutları arttırıyor; daha çok sayıda topu mevzilere yerleştiriyor, daha iyi işbirliği elde etmek için ateşi dağıtma işini bir kez daha düzenleyip tamamlıyorduk. Genel yedeklerden iki topçu ala-

yı 6'ncı Muhafız Ordusu'nun kesiminde ilerlediler. Bir tank tugayı daha gelip piyadeyi takviye etti.»

Böyle akıl almaz bir durum, böyle mutlak anlamda son hadde götürülmüş hazırlıklar tarih boyunca görülmemiş değildi.

3 Temmuzda hiçbir şey olmamıştı. Ve 4 Temmuzda saatlerin akrepleri öğleye yaklaşırken, Sovyet kurmay heyetleri daha rahat soluk alabildiler. O gün de hiçbir şey olmayacaktı. Almanlar sahiden saldıracaklarsa ancak ertesi gün, şafak sökerken bunu yapacaklardı. Hattâ bu da kesin değildi... Ruslar silâh elde, kırksekiz saatten beri bekliyorlardı. Kırksekiz saat de uzundur.

Alaylardan tümenlere telefon edildi: «Âlârm halini sürdürürelim mi? Yoksa biraz soluk alabilir miyiz? Asker yorgunluk belirtileri göstermeye başlıyor,» deniliyordu.

Her yerde cevap aynı oldu:

— «Hiç gevşemek yok. Tam alârm halindeyiz! Uyumaya kalkışmayın!»

Rus Cephesi'nin bütün kesimlerinde gezici mutfaklar saat 12,25'le 13,25 arasında öğle karavanasını dağıttılar. Fırtınayla karışık bir yağmur sıcak toprağın üzerine çöktü, buğu bulutları tarlalarla ormanları silikleştirdi. Askerler çadır bezlerinin altında bağdaş kurarak yemeklerini yediler.

Saat 14,45: Yağmur durdu. Byelgorod, Tomarovka ve Fastov arasında durgunluk var. Ruslar hâlâ bekliyorlar. Fakat insansız bölgenin öbür yanında Almanlar da bekliyorlar. 48'inci Zırhlı Kolordu'nun ve SS Zırhlı kolordusu'nun taburları ileri siperlere yerleştirildi. Uzakta uçak motorlarının homurtusu duyuldu, gittikçe yaklaşıyor.

Askerler başlarını kaldırıyorlar. Grossdeutsch-

land Tümeni'nin «Silâhendazlar» Alayı'nın 3'üncü Taburu'na komuta eden Yüzbaşı Leyk önce uçaklara, sonra saatine baktıktan sonra:

— «Tam zamanında geldiler...» Diye söylendi.

Saat tam 14,50'de Stuka filotillaları Alman siperlerinin üzerinden uçup düşmanın üzerine daldılar. Onlara eşlik eden avcılar da daha yukarıda, yükseklerde dolaşıyorlardı. Uzaktan uçakların yere doğruldukları, canavar düdüklarını öttürerek dalış yaptıkları görülüyordu.

Sovyet gözetleme postaları Gertsovka ve Butovo tepelerine, ilk savunma hattının önüne yerleşmişler. Bu tepelerin yamaçlarından duman sütunları yükseliyor.

İkinci bir Stuka dalgası daha Alman siperlerinin üstünden homurdanıp geçti. Sonra bunu bir üçüncü, bir dördüncü, bir beşinci dalga izledi.

3 km. uzunluk ve 500 m. derinlikteki bir cephe de 2.500'ü aşkın bomba hemen hemen aynı anda patladı.

Saat 15: Son bombalar düşüyordu. Şimdi kükreyip gümbürdeme sırası topçudaydı.

Yüzbaşı Leyk'ın taburunun ilk elemanları demiryolu dolgusunun ardında siperleniyorlardı. 15'inci Bölüğün askerleri makineli silahların ağırlığı altında iki-büklüm olmuşlardı. Subayları Teğmen Metzner, arada bir Tabur Komutanı'nın bulunduğu siper köşesine baktığı anların dışında, gözlerini saatinden ayırmıyordu. Tabur komutanı da öyle.

On saniye, sonra beş saniye daha. Topların çıkardığı gök gürültüsü arasında Leyk'ın sesi yükseliyor:

— «İleri!»

«İleri!» Fastof'la Byelgorod'un her iki yanında bütün tabur komutanları da onun gibi bağıldılar.

Teğmen Metzner, Yüzbaşı Leyk'in siper korkuluğu üzerinden atlayıp açık arazide koşmaya başladığını gördü. Bu düzlük, engelsiz alanın Rusların nişangâhı halinde olduğunu bilmeyen yoktu. Onun için de Leyk komuta postasını terkederek bu güç anda taburunun başına geçmişti.

Teğmen Metzner kendisine hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bu dakikayı her zaman anımsayacaktı.

Göçmen kuşlardan oluşan kocaman bir sürü gibi, bölüklerle takımlar da mükemmel bir savaş düzeni içinde ve komutanlarının ardında yola çıktılar. Bu birliklerin arasında tek tek müfrezelerle avcı askerleri de vardı. Komutanın verdiği örnek, Metzner'in üzerinde de bir mıknatıs etkisi yapmıştı. Aslında komutasındaki ağır silâh bölüğünün komuta postasında kalması gerekirdi ama o da dışarıya fırladı, Yüzbaşı Leyk'i sol yanında ve birkaç metre gerisinden izlemeye başladı.

Askerler, istihkâmcıların mayın tarlaları içinde hazırladıkları yollarda aceleyle iki-büklüm koşarlarken, topçu bir ateş kubbesiyle onları koruyordu. Hücüm topları da onları yakından izlemekteydi. Askerin ve topçunun arasına karışan istihkâm müfrezeleri de beklenmedik engelleri ortadan kaldırmaya hazırdılar. **(Harita 2)**

Alârmında olmalarına rağmen 6'ncı Sovyet Muhafız Ordusu'nun birlikleri, Alman saldırısının ve hele hava bombardımanının şiddeti yüzünden âdeta baskına uğradılar.

Alman taburları da bundan yararlanarak doğruca insansız bölgeye daldılar. Onların ardından zırhlı gözetleme arabalarıyla muhabere taşıtları

da ilerlemeye başlamışlardı. Bu taşıtların mürettebatı tepelerde ulaşmaları gereken yeni mevzileri olasıya çabuk işgal etmek istiyorlardı.

Fakat dayanak noktalarının sağlam kalan garizonları, kendilerini toparlayarak bütün toplarıyla ateşe başladılar. Bir ân için önlerini göremez olan, tek başlarına kalan Rus gözlemciler, gerilerle yeniden temas kurdular.

Sovyet topçusu da işe karıştı: Baraj ve etkisizleştirme atışları birbirini kovaladı. Salvoları Alman saldırı kesimini kapladı. Zikzaklarını arttıran arabaların altında mayınlar patladı. Tankların topları seslerini duyurdular, havanlar da onlara katıldı. Kızıl av uçakları gökte homurdanıyorlar, zaman zaman akbabalar gibi dalıyorlar, Alman hücum birliklerinin tutunmaya başladıkları yamaçlara ateş yağmuru yağıdırıyorlardı.

Grossdeutschland Tümeni'nin Panzergrenadiere Alayı'nın 3'üncü Taburu şanslı çıktı. 199'uncu Muhafız Avcı Alayı'nın güvenlik müfrezelerinin kapıldıkları bir dakikalık yılgı ânı onların komutanını şaşırtırmaya ve savunmasını başlıca direniş hattı üzerine çekme kararını vermesine yetti. Oysa Almanların o gün bu direniş hattını düşündükleri bile yoktu.

Butovo'yu tutmakta olan Sovyet alayının komutanı daha neler olup bittiğini anlamaya vakit bulamadan, Almanlar tepenin doruğunu aşarak köyün batısında göründüler. Güvenlik müfrezeleri geri püskürtüldü, gözetleme postaları hücumla zaptedildi. Aynı anda 11'inci Alman Zırhlı Tümeni'nin askerleri de Butovo'nun doğusunda göründüler.

Saat 16 olmuştu. 16,45'te Alman gözlemcileri tepelere yerleştiler. Tam karşılarında, kuzeyde de

Sovyet savunma düzeninin genişliğini ilk kez görebildiler.

Ordunun sağ kanadında SS Zırhlı Kolordusu'nun taburları da, Yakhontof ve Streletskoye tepelerini 52'nci Muhafız Avcı Tümeni'nden aldılar.

Buna karşılık sol kanatta, Gertsovka önünde işler pek o kadar iyi gitmiyordu. Grossdeutschland Tümeni'nin Silâhendaz Alayı'nın 3'üncü Taburu ile 3'üncü Zırhlı Tümen'in 394'üncü Piyade Alayı'nın 1'inci Taburu, 71'inci Muhafız Tümeni'nin avcıları karşısında bulunuyorlardı; bu Tümenin ilerri karakolları da komşu tümene göre daha çabuk tepki gösterdiler. Savunmaları etkili oldu.

(Sırası gelmişken, Alman birlikleri hakkında yeni bilgiler verelim: Kısaca Panzer diye anılan bir Panzerdivision'un, yâni zırhlı tümenin bir Panzergrenadiere'ye göre oluşumu, iki ayrılık dışında, aynıdır:

— Tank bakımından daha zengindir «iki taburluk bir alay»,

— fakat Panzergrenadiere silâhendaz alayları ikişer taburdan oluşur.)

Yüzbaşı Leyk'ın bölükleri yine de 500, sonra 700 metrelik yol aldılar. Saflarının üzerine havan toplarının salvoları yağıyordu. Leyk vurulup öldü, çok geçmeden Teğmen Metzner de ağır yaralandı. 15'inci Bölükteki askerlerin üçte biri ölü ya da yaralı olarak ovada yere serilmişti. Komşu bölükler de oldukları yere mihlanmışlardı. Şimdi artık adım adım ilerleniyor ve her sıçrayışta saldırganlar savaş dışı olarak yere serilip kalıyorlardı. Birçok bölük ve takım komutanı kaybolmuştu. 3'üncü Taburun komutasını ele almış olan Yüzbaşı Bolk, bir mayna basıp bacağının birini kaybetmişti.

Akşam olurken Grossdeutschland Tümeni'nin silâhendazları ile 3'üncü Panzer'in piyadeleri nihayet tepelerin ilk yamaçlarına ulaşabildiler. Gertsovka'nın güney-doğusundaki dorukları, son olarak da köyün kendisini zaptetmek için geceyi beklemeleri gerekecekti.

Tümenlerin topçu bataryaları yeni mevzilerine yerleşmek için kademeler halinde ilerliyorlardı. Muhabereciler bataryalar, gruplar ve gözetleme postaları arasında haberleşmeyi kurmak için harıl harıl çalışmaktaydılar.

Sabahın saat biri... 5 Temmuzda, saldırının başlayacağı gündeyiz: **Zitadelle Harekâtı** iki saate dek başlayacak...

Yarbay Albrecht, Muhabere Alayı Komutanı Yüzbaşı Maiwald'a soruyor:

— «Ordunun topçusuyla bağlantı ne durumda?»

— «Bağlantıyı henüz kuramadık Yarbayım.»

Yarım saat geçiyor:

— «Bağlantı ne oldu, Maiwald?»

— «Henüz bir şey yok!»

Saldırının başlama saatine topu topu bir çeyrek kalmıştı... Şimdi de on dakika...

Saldırının ağırlık merkezine, ordunun topçusunun tam verimle iş görmesi gereken noktaya yerleşmiş olan Grossdeutschland Tümeni böyle tecrit edilmiş durumda kalırsa, bütün harekâtın kaderi tehlikeye girmiş olacaktı.

Nihayet Yüzbaşı Maiwald:

— «Bağlantı kuruldu,» diye haber verdi.

Herkes rahat bir soluk alırken her zamanki rutin de hemen başladı: Emirler, bildiriler birbirini kovalıyordu:

«Ateşe hazır ol!», «Ateşe hazır ol!», «Ateşe hazır ol!»

Yarbay Albrecht telefon başında, bütün batarjalarıyla bağlantı halindeydi:

— «Saldırı bir dakika sonra başlayacak. Saymaya başlıyorum.»

... Ve sayıyor. Güney Ordular Grubu'nun 230.000 askeri de **Zitadelle Harekâtı**'nı başlatacak olan topların gürlemesini bekliyor.

*

200 km. daha kuzeyde, Model'in 9'uncu Ordusu da saldırının başlamasını bekliyordu. Oryol'un güneyinde, Maloarkhangelsk'le Trosna arasında uzanan cephe üzerinde 4 Temmuz günü bir el silâh bile patlamış değildi.

Gündüz hava çok sıcak olmuştu, gün de köydeki bir Pazar günü kadar durgundu. General Model üç zırhlı kolorduyla bir kolorduyu dar bir alan üzerine yığma işini bitirmişti. Bunlar 15 tümene bölünmüş 200.000 askerdi; tümenlerden altısı Panzer, birisi de Panzergrenadiere tümeniydi. Saldırıya geçecek olan birlikler son iki gece boyunca kalkış mevzilerine yerleşmişlerdi.

Karşıda ise Merkez Cephesi'nden sorumlu olan General Rokosovski, birliklerini 3 Temmuzdan beri alârm halinde tutuyordu. 2 Temmuzda Genel Karargâh, Alman saldırısının başlamak üzere olduğunu ona haber vermişti: General en zorlu yumruğun kendi sol kanadına, 13'üncü ve 70'inci Ordu'ların buldukları yere ineceğini biliyordu.

Başlıca direniş hattını koruyan mayın tarlalarının çok dikkatle denetlenmesi için emir verilmişti. Bu emir de ona değerli bilgiler edinme olanağını sağladı.

Saat 22'ye doğru bir Alman mayın temizleme müfrezesi Tagino'nun güneyinde baskına uğradı ve Ruslara göre, Onbaşı Bruno Fermello adında bir istihkâmcı tutsak edildi. Yine Ruslara göre Onbaşı, 6'ncı Renanya-Vestfalya Tümeni'nin İstihkâm Taburu'ndandı. Rusların iddia ettikleri gibi söz konusu olan, 6'ncı Tabur'un olmaması gerekir. Çünkü Kursk Muharebesi sırasında Tümenin emrine, ordu istihkâm kıtasının Bavyeralı bir birliği olan 47'nci İstihkâm Taburu verilmiş bulunmaktaydı.

Onbaşı Fermello Almanların tasarıları hakkında Ruslara çok açık-seçik bilgiler verdi ve kesin olarak da şöyle dedi: «Saat 3,30'da Model'in birlikleri kısa bir topçu hazırlığından sonra zararsız hale getirilen mayın tarlalarından geçerek ileriye atılacaklar.»

Bu bilgiler öylesine açık-seçikti ki, vakit geçirilmeksizin Rokosovski'ye iletildi. Merkez Cephesi Komutanı da hemen harekete geçerek saldırganlara kötü bir sürpriz hazırladı.

Gece berrak, yıldızlar şıkır şıkırdı. Fakat gizli tutulan mevziler ve peçelenmiş bataryaların üzerine boğucu bir sıcak çökmüştü.

Alman topçuları toplarının başındaydılar. Tank taburları kalkış üslerine yerleşmişlerdi. Askerler saldırıdan önce son sigaralarını içiyorlardı.

Rokosovski de tam bu ânı seçmişti: Çünkü Muharebeyi o başlatacaktı.

Saat 1,10'da Sovyet hatları birdenbire bir ateş kasırgasına dönüştü: Toplar, ağır havanlar, «Stalin orgları», orta ve uzun menzilli başka silâhlar mermileriyle Alman ileri hatlarıyla gerilerini, çevre yollarını acımasızca dövmeye başladılar.

9'uncu Ordu'nun kurmay heyetlerinde hemen

akla gelen Şu oldu: Ruslar geniş lde bir önleyici karşı saldırı baŐlatmıŐlardı ve Almanların kalkış mevzilerinin üzerine atılacaklardı. Rus topçu ateşi bir saati aşkın bir süre ağır kayıplara yol açtı. Fakat peşinden hiçbir saldırı gelmedi. Almanlar rahat bir soluk aldılar.

Sonra, önceden kararlaştırıldığı gibi saat 3,30'da, 5 Temmuzun Şafağı sökerken Alman topçusu da grlemeye başladı. Doğu Cephesi hiçbir zaman böyle bir manzaraya tanık olmamıştı.

*

Sihhiye Başçavuşu Hermann Pingel de 9'uncu Blkle ileriye fırladı: Her rütbeden sağlık personeliyle birliklerin hekimleri ve hastabakıcıları da ilk hücum dalgalarına eşlik ediyorlardı. nk yaralıların ancak hemen orada tedavi edilebilecekleri apaçıktı. Başlaması beklenen savunma ateşleri altında onları geriye taşımak olanaksızdı.

9'uncu Bölük, kutusundan dışarıya fırlayan Őeytan gibi siperlerinden fırladı. Karşısında 200 m. boyunca dümdüz bir alan uzanıyor, sonra bir çukurluk geliyordu: Burası Meşelik Boğazı'ydı. BlĞe az-çok siper görevi yapacaktı. Askerler koŐuyorlardı. O çukurluk mayınlarla doluydu herhalde, fakat Rus topçusunun baraj ateşi, otomatik toplarının, korkunç havanlarının atışı yanında mayının lfı mı olurdu?

Sihhiye Başçavuşu Hermann Pingel soluk soluğaydı, kendini çukurluğun kıyısındaki bir alığın içine attı. İstihkâmcılar mayınları zararsız hale getirerek sürüne sürüne yaklaŐıyorlardı. İleri!

Fakat kk çukurluğun öbür yanında da ilk Rus siperleri vardı. Alman topçusunun ateşi onla-

rı çok sarsmamıştı. Ağır makineliileri de karşılı-
na çıkan herşeyi tarıyorlardı. Çalılıklardan:

«Hastabakıcı!», «Sıhhiyecı!» Diye, inleyen ses-
ler yükseliyordu.

Başçavuş Pingel koştu. Onbaşu Oserowki daha
önce gelmiş, bir çavuşla iki askeri tedavi ediyor-
du.

Yaralılar için ilk «sığınak», dikenli bir çitin ar-
dında kuruldu.

Başçavuş Pingel: «Osi, sen onlarla kal,» diye
emir verdi.

Sonra koşarak arkadaşlarının yanına gitti, çün-
kü ileriden zorlu bir çarpışma gürültüsü geliyor-
du. Adı daha önce 258'inci Piyade Tümeni'nin gün-
lük emrinde geçmiş olan Onbaşu Karl Rudenberg,
elinde makineliisiyle Rus siperlerine ilk olarak
ulaştı. Onbaşu Rudenberg Pomeranya'nın Stolp
kasabasındandı, kekemeydi, hiçbir zaman doğru-
dürüst bir komut veremiyordu. Fakat 478'inci
Alay'ın 3'üncü Taburu'nda yiğitlikten, soğukkan-
lılıktan yana onunla boy ölçüşecek kimse yoktu.
Her zaman en öndeydi.

Sıhhiye Başçavuşu Pingel düşman siperinin
içine atladığı sırada dövüş en civcivli ânındaydı.
Onbaşu Karl Rudenberg kucağında makineliisi, pe-
şinde 1'inci Takım olduğu halde kendini siperin
korkuluk duvarından aşağıya attı. Sonra da Al-
manların içine sığınacaklarını sandıkları çukur-
luğu koruyan Rus istihkâmını zaptetmek için bo-
ğaz boğaza bir boğuşma başladı.

Sıhhiye Onbaşısı Harms, ilk rastladığı köşede
üç ağır yaralının yanına yatmıştı. Kendisi de
yaralanmıştı ama ötekilerin yaralarını sarmaya
devam ediyordu. Başçavuş Pingel'e: «Sağa doğru
koş çabuk,» dedi. «Karl'ı ele geçirdiler.»

Başçavuş Pingel onun yanından ayrıldı. Çevresinde her yerde ölüler, yaralılar vardı. Siper düzeni derindi. Üçüncü sıçan yolunda Pingel geriye sıçradı. Onbaşı Karl Rudenberg toprak duvara sırtını dayayıp çömelmişti. Ayaklarının dibindeki Rus'un hemen hemen ne kolu, ne gövdesi kalmıştı, ne de başı. Fakat Almanın bütün sağ yanı da yırtılmıştı.

Başçavuş Pingel onu yavaşça siperin dibine yattırdı. Onbaşı Rudenberg bir baş işaretiyle Rus'u gösterdi ve Pingel ilk kez onun kekeleymeden, kendini hiç zorlamadan konuştuğunu duydu:

— «El bombasının pimini çekmiş, üzerime geliyordu, bombayı elinden bırakmadı...»

Bu sözlerin ardında, Rus'un özverisi karşısında duyduğu hayranlık seziliyordu:

— «... İşler kötü galiba,» diye ekledi.

Pingel üniformayı kesti. Şövalye Haçı siperin içine yuvarlandı. Bu bedenın yırtıklarının içine pansıman paketlerini doldurdu.

— «Gideyim de bir sedye getireyim.»

Ama Karl «hayır» anlamına başını salladı, onun omuzuna asılarak:

— «Gitme...» Dedi. «Hayır, gitme. Zaten fazla yaşayacak değilim.»

Gerçekten de fazla yaşayacak değildi ama o on dakika sıhhiye Başçavuşu Hermann Pingel'e sonsuzluk kadar uzun göründü.

*

— «Albayım, 3'üncü Tabur önümüzdeki tepenin sağ yamacındaki ikinci düşman siperini bir türlü aşamıyor. 1'inci Tabur da mayın tarlasının ortasındaki çukurluğun içinde takılıp kaldı. Me-

şelik Boğazı'nın sol yamacına ulaşmak için beş yüz metre daha ilerlemesi gerek. Bazı bölükler subaylarının hemen hemen tümünü, askerlerinin yarısını yitirdiler. En çok kayıba uğrayan da Tanksavar Bölüğü oldu. İnsan Rus tepkisinin sertliğini anlatmak için kelime bulamıyor.»

Alayın komutan yardımcısı subay tekmil haberi vermek için kendini küçük siperin içine, şefinin yanına atmıştı. Soluk soluğaydı. Üniforması param parçaydı. En ileri hatlardan geliyordu, Ruslar da elbombaları ve havanlarla ona eşlik etmişlerdi.

478'inci Piyade Alayı Komutanı Albay Assmann parmağıyla haritanın kıyısındaki madeni şeride sinirli sinirli vuruyordu. Kurmayıyla birlikte Meşelik Boğazı'nın girişine, sık çalılıkların içine dek gelmişti. Çalılıklar onun düşman uçaklarınca görülmesini engelliyorlardı.

Tank şasileri üzerine yerleştiren «**Büyük Çan**» ve «**Eşek Arısı**» diye anılan yeni toplar da ilk kez savaşa büyük sayıda sokulmuştu. Çukurluğun kıyısına gelmişler, ağır obüslerini Sovyet mevzileri üzerine yağdırıyorlardı.

1'inci Tabur üç saat sonra beşyüz metre ilerlemeyi başardı. Sovyet 280'inci Piyade Alayı'nın ilk mevzilerinin önünde bulunuyordu. Hücum müfrezeleri siperlere girmeyi başardılar. Fakat derinliğine kademelendirilmiş bu savunma sistemi içinde ilerlemek, Rusların çetin direnişi karşısında mümkün olamadı.

479'uncu Piyade Alayı'nda da durum bundan daha iyi değildi. 46'ncı Zırhlı Kolordu'nun sağ kandaındaki 258'inci Piyade Tümeni kanlı bir hücumla Rusların ileri mevzilerine çarptıktan sonra, önceden kararlaştırıldığı gibi Trosna-Kursk de-

miryolunu koruyan savunma tesislerine ulaşacak-
ken olduğu yerde mihlanıp kalmıştı.

*

General Zorn komutasındaki 46'ncı Zırhlı Kol-
ordu'nun sol kanadında bulunan 7'nci Bavyera
Piyade Tümeni'yle 31'inci Braunschweig Piyade
Tümeni 20'nci Zırhlı Tümeni'nce desteklenerek
diz boyuna gelen çavdar ve yonca tarlalarından
geçip iki Rus tümeninin tutmakta olduğu mevzi-
lere çullanmışlardı.

Bavyeralılar ilkin adım adım ilerlediler, fakat
çok geçmeden düşman ateşiyle oldukları yere
mihlandılar. Çavdar tarlalarında siperlenecek-
lerini sanıyorlardı ama birdenbire alev ve toprak
sütunlarının havaya yükseldiğini gördüler: Ma-
yınlar patlıyordu! Tahıl tarlaları ölümü bekleme
salonları haline sokulmuştu.

General Hossbach komutasındaki 31'inci Piy-
ade Tümeni daha şanslı çıktı. İlk Rus savunma
hattından birkaç yüz metre ileride, düz ve açık
arazide 31'inci İstihkâm Taburu yeni «Kaplan»
ağır tankları için mayın tarlalarının içinden geniş
yollar açtı. Müdahaleye hazır duran «Kaplan»lar
düşmanı saklanmaya zorlamak için daha önce
88'lik obüsleriyle Rus mevzilerini dövmeye başla-
mışlardı. Fakat istihkâmcıların görmek zorunda
kaldıkları iş yine de çok çetin oldu. Derin siperle-
rinin içine büzülüp gizlenen Ruslar, onları tank
toplarının dalıcı ateşine aldırmandan ağır havan-
larla dövüyorlardı. Korkunç derecede eşitsiz bir
düelloydum bu, zararını da yalnız istihkâmcılar çe-
kiyorlardı. 2'nci Tabur Komutanıyla iki takım
komutanı birkaç dakika içinde vurulup öldüler.
Fakat istihkâmcılar her şeye rağmen «Kaplan»la-

rın üzerlerinde ilerleyecekleri yolu temizleme işi-
ni sürdürdüler.

Ellerinin titrememesi, sinirlerinin gevşememesi
gerekliyordu. Topraktan çıkardıkları mayınların
herbirini büyük bir ihtiyatla kaldırıyorlardı ama,
bir kazığa bağlı incecik bir tel parçasının patla-
maya yol açıp açmayacağını bilemiyorlardı. Ze-
mini yoklayarak, mayını toprağın altından çıkara-
rıp kaldırarak adım adım ilerliyorlardı. Sonra sı-
ra bu ölüm aygıtının fünyesini çıkarmaya geliyor-
du. O zaman onu kaldırıp bir kenara atabilirdiniz.
Bunlar olup biterken Sovyetlerin iri havanlarının
obüsleri onların arasında patlıyor, beri yandan
«Kaplan»ların 88'lik topları başlarının üzerinde
sağiredici bir patırtıyla gürlüyorlardı.

Mayın tarlasını aşmak için iki saat uğraşmaları
gerekti. O zaman tanklar 700 beygirlik motorları-
nın gürültüsü içinde onları geçip ilerlediler. Her
tank, ön tarafındaki hemen hemen mermi işle-
mez 102 mm. kalınlığında bir zırhla korunmaktay-
dı. Bunun üzerine Çavuş Willers kendi müfreze-
sine işaret ederek: «İstihkâmcılar: İlk Rus siper-
lerinde buluşalım,» dedi.

Askerleri düşman ateşi altında ve tankların ar-
dında iki-büklüm ilerleyen piyade takımlarının
arasına karıştılar. 17'nci Alayın 3'üncü Taburunun
hücum müfrezeleri, Goslar avcılarıydı bunlar.

Birkaç avcı askeri temizlenen yolun iki yanın-
da, çavdar başakları içinde koşuyordu. Çavuş
Willers onlara avazı çıktığıınca seslendi. Tarlalar
mayınlarla doluydu: İçinde patlayıcı maddeler
bulunan küçük tahta sandıklar, çubuklar üzerine
yerleştirilmiş tahrip kalıpları ve personele karşı
kullanılan klâsik mayınlardı bunlar.

Ruslar, bunları baharda yerleştirmişler, çavdar-
lar büyüyünce de mayınlar görünmez hale gelmiş-

ti. Yer hizasında karma-karışık serilen telleri seçebilmek de olanaksızdı: Mayını patlatmak için bunlara dokunmak yetiyordu.

Yonca tarlalarında da durum aynıydı. Orada da avcı askerleri birbiri ardınca bu öldürücü tahta mayınlar üzerinde havaya uçuyorlardı: Yonca büyürken bu ufak tahta kutuları yükseltmişti. Bu «puro sigarası kutuları»ndan birine dokunup da fünyeyi harekete getiren askerin vay haline!

«Kaplan»ların ateşiyle korunan piyadeler, ilk Rus siperine ulaştılar. İçi boştu. Alman topçusu ateşe başlar başlamaz tanksavar tüfekleriyle siper yerleşmiş olan gözlemcilerle keskin nişancılar burayı boşaltmışlardı.

Burası dar, derin bir sıçan yoluydu. Duvarlar boyunca küçük merdivenler yerleştirilmişti. Ağır makineliilerin buldukları yerlere üç dört basamakla çıkılıyordu.

Onbaşı Ewald Bismann: «Burada duralım,» dedi.

«Kaplan»lar siperi aşmışlardı. Goslar avcıları da çelik devlerin ardında iki-büklüm koşmaya devam ettiler. Bundan sonraki hedef, Gnilez köyü idi.

Saat 9: Gnilez'le Bobrik arasında savaş alanı muazzam bir gürültüyle doldu. Yakıcı güneş altında duman bulutları yükseliyordu. 20'nci Tümen'de haberalma işleriyle görevli subay, General von Kessel'in ileri komuta postasına bir tutsak getirdi, General de onu sorguya çekti:

— «Hangi birliktensin?»

Tercüman cevap verdi:

— «15'inci Piyade Tümeni'nin 47'nci Alayı'nın 2'nci Taburu'ndanım.»

Tutsağın verdiği bilgilere göre Rus bölükleri

Alman topçusunun ateşi altında ağır kayıplara uğramışlardı.

General, bir ân düşündü. Sonra hem Kurmay-başkanı, hem 3'üncü Harekât Şubesi Başkanı görevlerini yapan subaya:

— «Zayıf nokta belki oradadır ha?» dedi.

Sonra tümenin topçu komutanına dönerek ekledi:

— «Bütün bataryalar Bobrik kesimini yine dövsünler. Biz de von Deichmann'ın (Dayhman) 1'inci Hava Tümeni'yle sizi destekleriz. Bu arada 20'nci Zırhlı Keşif Bölüğü 1'inci Tabur'un sağında yer alarak onunla birlikte düşman mevzilerine saldıracak!»

Bunun üzerine 103'üncü Zırhlı Topçu Alayı'nın topları yine ateşe başladılar. Bir Stuka filotillası Bobrik'teki ileri mevzilerle sınır bölgelerini dövmeye başladı. Sonra 20'nci Zırhlı Tümen'in tankları, tank avcıları ve piyadeleri Sovyet hatlarına çulıandılar. Düşman nihayet geri çekildi.

Bunun üzerine saldırı gelişerek ikinci savunma hattına gelip çarptı. Saldırının şiddeti karşısında şaşırان birkaç bölük zayıfladı, sonra bütün cephe çöktü. Tanklarla 112'nci Piyade Alayı'nın 1'inci Taburu Bobrik'e girdiler.

... Ve bu kıyasıya muharebede ilk kez eski savaş ve zafer na'rası, çarpışmanın gürültüsünü bastırarak çınladı: «Hurra! Hurra!» 15'inci Sovyet Piyade Tümeni'nin savunduğu mevzi Almanların eline geçmişti.

*

Bu işin başarıyla sonuçlanması, komşu birlik olan 6'ncı Renanya-Vestfalya Piyade Tümeninin

topçu hazırlığından ve hava bombardımanlarından sonra saat 6,20'de başlattığı ileri hareketine de tabii yardımcı oldu.

General Horst Grossmann, kurmaybaşkanıyla birlikte Verkhne Tagino meyve çiftliğinin sundurmasına yerleşmişti. Yüksekteki bu tepeden, Oka vâdisindeki çarpışmaların ilerleyişini izliyordu:

— «Kaplan'ları ilerletin!»

Başının üstünde Yasnaya Polyana'nın iki yanındaki Rus mevzilerine saldıran 6'ncı Hava Ordusu'nun filoları homurdanıyordu. Roketler havada ısıklar çalıyor, obüsler her yanda patlıyordu. Piyade alaylarının hücum müferezeleri de paletli toplarıyla tanksavar toplarının eşliğinde, Oka vâdisinde ileriye atılıyordu. **(Harita 3)**

Kurmay subay dürbününü gözlerine yapıştırmış: «58'inci Alay ırmağı geçti...» diyordu. «18'inci Alay da Yasnaya Polyana'nın önüne vardı.»

Yasnaya Polyana! Yarbay Höke, harekâtı orada ihtiyat ve soğukkanlılıkla yönetiyordu. Meyve çiftliğindeki sundurmadan onun ilerleyişi izlenmekteydi:

«Rus tanksavar topları sağ yanda ateşe başladılar. 58'inci Piyade Alayı olduğu yere mihlandı. Sovyet uçakları saldırıyorlar...»

Saat 8: Şimdi Grossmann, «Kaplan»larını ileri sürüyor.

Binbaşı Sauvant (Sovan) komutasındaki 505'inci Taburun çelik kaleleri Oka ırmağını geçiyorlar. Yasnaya Polyana'ya varıyorlar ve 676'ncı Sovyet Piyade Alayı'nı yandan kuşatıyorlar. Bu saldırı Ruslarda zincirleme bir tepki yaratıyor: 81'inci Piyade Tümeni'nin kanadını oluşturan komşu alay da bocalıyor.

«Kaplan»lar artık durmuyorlar. Saat 12,20'de

piyadelerin çok önlerinde ilerleyerek Butirki köyüne giriyorlar.

Bu ilk çarpışma gününün öğleye doğru olan gelişmesine ilişkin Sovyet raporları bir bunalım havasını yansıtmaktadırlar. 15'inci Piyade Tümeni'nin çöküşü 70'inci Sovyet Ordusu'nun tüm sağ kanadını tehlikeye düşürmüş bulunmaktadır.

Karar saati yoksa yakın mıydı?

Başarının General Harpe komutasındaki 41'inci Zırhlı Kolordu'ya gülümser gibi bir hali vardı. 86'ncı Renanya-Vestfalya Piyade Tümeni, 292'nci Mecklemburg ve Pomeranya Piyade Tümeni ve 48'inci Panzer Tümeni'nin Saksonyalılarından oluşan 101'inci Panzergrenadiere Alayı o kolorduda çarpışıyorlar.

Karşılarındaki ilk hattı 81'inci Sovyet Piyade Alayı tutuyor ve kendini canla başla savunuyor. Orada da Ruslar daha saldırının başında ileri mevzilerini boşalttılar ama Alman topçusu bunu bilmediği için boşyere ateş ederek bu mevzileri yararsız yere ezdi.

General Harpe'nin tümenleri Alman Komutanlığı'nın büyük umutlar bağladığı bir kozu muharebe meydanına sürdü: Çok ağır, «Kaplan Ferdinand» tipi 90 tane tanktı bunlar. 653. ve 654 numara ile iki tabura bölünen ve Yarbay von Jugendfeldt'in komutasına verilen bu tanklar, bir koç gibi tos vurarak piyadelere yol açacaklardı.

«Ferdinand», 72 ton ağırlığında ve daha önce sınanmış topları olan zırhlı bir canavardır: 88'lik topun namlu uzunluğu 6,40 metredir. İki Maybach motoru, herbiri bir yandaki palet dizisini döndürecek olan iki elektrik motoruna gerekli akımı sağlar. Ağırlıklarına karşın saatte azamî 32 km. hızla giderler. Bu hârika kara zırhlısını Avustur-

ya'daki St-Valentin kentinde bulunan Niebelungen fabrikaları yapmıştı.

Bu devler barışçı bir ad taşırlar. Bu da onları yapan Ferdinand Porsche'nin ilk adıdır. Topları sayesinde gezici bir kaleye dönüşen bu tanktan Hitler, savaşın akışını etkileyecek kesin bir etki beklemektedir: «Ona hiçbir şey dayanamayacak,» demiştir. «Kim, hangi silâhla onun karşısına çıkma yürekliliğini gösterecek? Topunun patladığı yerde ot bitmeyecek. Ateşinin altında kalan bütün Rus T-34'leri paramparça olacaklar.»

Fakat Ferdinand'ın bir zayıf noktası vardı: Paletlerinin bilyalı yatak takımı pek sağlam değildi. Nitekim ayakları kilden olan bu devlerden birkaçının paletleri ârızalanacak, onlar da muharebe alanının ortasında hareketsiz kalacaklardı. Ayrıca bu çok ağır tanklar yakın çarpışmalarda tümüyle etkisizdiler: Düşmanın tanksavar müfrezelerini püskürtmek için ellerinde eğilip bükülmez, gövdeye bağlı koskocaman toplarından başka hiçbir silâh, hattâ bir ağır makineli bile yoktu.

Binbaşı Noak komutasındaki 654'üncü Tabur mürettebatının bütün becerikliliği, bu kusurları düzeltemedi. Tanklarına birer de ağır makineli aldılar. Çok sıkışınca bununla toplarının namluları içinden atış yapabileceklerini umuyorlardı ama boşuna: Çünkü 88'lik bir top çok kötü bir mazgaldır. «Ferdinand»lar düşman hatlarına çullandılar, aştılar ama onlara eşlik eden piyadeler siperlerine iyice gizlenen Ruslarca doğrandılar. Bu canavarların ardlarına iplerle birer sahanlık tutturulmuştu, üzerlerine yerleşen beş-altı asker, düşmanın sımsıkı yapışmaya kararlı olduğu araziye temizlemek için yeterli bir güç oluşturmuyordu. Zırhlı kaleler, piyade eşliği olmaksızın ilerleyişlerini sürdürdüler, Rusların tuttukları

topraklarda ileri atıldılar ama bir koçun, peşinden hiçbir şey gelmeyen bir tos vuruşu oldu bu.

Guderian, «Ferdinand» hakkındaki görüşünde aldanmamıştı: Yakın çarpışmalardaki yeteneksizliğinin doğuracağı kötü sonuçlar ve yapımındaki yetersizlikler üzerinde önemle durmuştu ama Hitler bunların hiçbirini dinlememişti. Kursk Muharebesi barışçı bir ad taşıyan bu devlerin düzenli birlikler halinde işe karıştıkları ilk ve son karşılaşma oldu.

*

5 Temmuz günü akşama doğru 41'inci Zırhlı Kolordu'nun kesiminde durum oldukça elverişli görünüyordu. 86'ncı Piyade Tümeni'nin alayları Sovyetlerin üçüncü savunma hattında tutunmayı başarmışlardı. Albay Bieber 184'üncü Alay'ın başında olduğu halde Ponyzi kapılarına gelmişti.

292'nci Piyade Tümeni'nin kesiminde hücum topları ve Binbaşı Staiwach (Ştayvah) komutasındaki 653'üncü Tabur'un yarım düzine kadar «Ferdinand»ı bir sıçrayışta Aleksandrovka'ya dek ulaşmış; böylece de düşman savunma düzenininin 4 kilometre kadar içine dalmışlardı. «Ferdinand»lar Sovyet topçusunun mevzilerini ezdiler. Böylece hücum müfrezeleri Butyrki'yi zapteden 6'ncı Piyade Tümeni'nin birlikleriyle bağlantı kurdular.

Fakat Rus piyadesi kendilerinin arasında «Kaplan»ların ve «Ferdinand»ların ileriye atıldıklarını görünce paniğe kapılmadı. Partinin eğitimcileriyle tank subayları haftalar boyunca onlara tanklara karşı yapılacak savaşın ilkeleriyle uygulanacak kuralları öğretmişlerdi. Askerleri o ünlü «tank yığılı»ndan kurtarmak için her şey yapıl-

mişti. Bu tâlimlerin sonucu da şimdi inkâr götürmüyordu.

Tek kişilik avcı siperlerinde iyice gizlenen bu askerler tankların kendilerini geride bırakmalarını bekliyorlar, sonra arkadan gelen Alman piyadeleriyle çarpışmaya başlıyorlardı. Tank birliklerinin komutanları zaferi çoktan kazandıklarını sanarak ileriye atılmaya devam ederlerken, kıyasıya bir boğuşma sürüp gidiyordu.

O zaman piyadeleri kurtarmak için geriye dönmeleri gerekiyordu. Yeniden ilerlemeye başlayınca da çok geçmeden geriye çağırılıyorlardı. Akşam piyadelerde güç-kuvvet diye bir şey kalmıyor, tanklarla hücum toplarının da yakıtları bitmiş oluyordu. Fakat Sovyet hatlarının içine derinliğine girilmiş bulunulmaktaydı.

Taburlardan, alaylardan yağan raporlarda şöyle deniliyordu: «İşler yolunda!» «İşler tek başına yürümüyor; çetin oluyor ama işler yine de yürüyor!»

Büyük birliklerin komutanları da durum hakkında tekmil haberi veriyorlar ve her yerden aynı ses yükseliyordu: «Saldırımız hiçbir yerde Ruslar üzerinde baskın etkisi yapmadı. Direnmekten vazgeçmediler. Görünüşe göre saldırıya geçeceğimizi biliyorlardı. Nitekim sorguya çekilen tutsaklar da bunu doğruluyorlar.»

İnsanı düşündüren bir açıklamaydı bu. Fakat 41'inci Zırhlı Kolordu'nun tüm cephesi boyunca askerler başarıya inanmış durumdaydılar: «Yanlış filân yok, onları alaşağı ettik,» diyorlardı...

*

General Model'in sol kanadında, General Friesner komutasındaki 23'üncü Kolordu'nun hare-

kâta bulunduğu kesimde ilk 24 saat boyunca yapılan çarpışmalar da saldırı için elverişli biçimde gelişir görünüyordu. Şu da bir gerçek ki söz konusu olan alaylar, «hücum tümeni» adını taşıyan 78'inci Piyade Tümeni'ninkiler gibi, tecrübeli ve kolay sarsılmayan birliklerdi.

Binbaşı Noak komutasındaki 654'üncü Tabur'un «Ferdinand»ları ile bunların tam karşıtı olan ve aykırı bir davranışla «Goliath»(*) diye adlandırılan cüce tanklar da o bölgedeki çarpışmalara katılmışlardı. Bu cüce tanklar 60 cm. yükseklikte, 70 cm. genişlikte ve 1,5 m. uzunlukta idi. İçinde asker bulunmayan bu minnacık tank, radyo ile ya da arkası sıra salıverdiği bir telle yönetiliyordu. İçinde 90 kiloyu aşkın patlayıcı madde vardı. Goliath'lar saatte 19 km. hızla düşman mevzileri arasında ilerliyorlar, tanksavar bataryalarla topçu yuvalarının üzerine çullanıyordu. Patlamayı başlatmak için bir düğmeye basmak yeterliydi. Bir «Goliath» hedefine ulaştı mı, etkisi korkunç oluyordu. Doğrusu şu ki çoğu kez de hedefi «ıska» geçiyordu.

Maloarkhangelsk kara ve demiryolu kavşağını koruyan, güçlü biçimde tahkim edilmiş kesimde saldırıyı 78'inci ve 216'ncı tümenlerin askerleri olan tecrübeli Württemberg'li yürütmekteydiler. Bunları avcı taburları, motorlu tanksavar topları, alev makineleri ve tahrip kalıpları taşıyan istihkâm hücum birlikleri ve bir de hücum top taburu destekliyordu.

(*) M. Ö. 1010 - 975 (?) yıllarında yaşamış olan İsrail Kralı ve Kudüs kentinin kurucusu Davut (David) Peygamber, Kutsal Kitap'ın anlattığına göre Câlüt (Goliath) adlı devle teke tek çarpışmış ve attığı bir sapan taşıyla onu alnından vurarak öldürmüştü.

«Ferdinand»lara Sovyet mayın tarlaları içinde geniş bir geçiş yolu açmak için General Model yeni bir **hârika silâh** kullandı: Kalın zırhlı ve tırtıl tekerlekli, dört tonluk alçak bir araçtı bu; İngilizlerin cephane taşımak için kullandıkları traktöre benziyordu. Altı silindirli bir Borgward motorla yürüyen B IV tipi bu araçlar 450 kilo patlayıcı madde taşıyorlar; bir hücum topunun mürettebatı da bu patlayıcı maddeleri radyo ile ateşleyebiliyordu. 300'üncü Tank Taburu, Maloarkhangelsk önünde bu «mayın kırıcılar»ı ilk kez kullandı: Araçlar içlerinde tek bir sürücü olduğu halde düşman mayın tarlasına dalıyorlar, sonra telle yönetiliyorlardı. Tahrip kalıpları ateşlenince 40-50 metrelik bir daire içindeki bütün mayınları patlatıyordu. Telle yönetme işi başlarken sürücü kendi hatlarına dönmek için oturduğu yerden ayrılıyor, bu arada traktör de tabii havaya uçuyordu. Maloarkhangelsk önünde sekiz tane B IV, nihayet 400 metre derinlikteki bir mayın tarlasında geniş bir yol açmayı başardı. Sürücülerden dördü sağ kaldı, dördü öldü. Fakat «Ferdinand»lar Sovyet mevzilerine doğru ilerleyebildiler.

Sağ kanattaki tepeler üzerinde 18'inci Sovyet Muhafız Kolordusu'na bağlı iki piyade tümeni, Rus savunmasının kilit taşını oluşturuyorlardı. Almanlar yarma işini başardılar. Saat 18'e doğru 81'inci Piyade Tümeni'nin 410'uncu Alayı onların baskısına dayanamadı.

129'uncu Sovyet Zırhlı Tugayı'nın tankları karşı saldırı için ilerlemeye başladılar.

*

5 Temmuz günü akşam olurken piyadelerle tankların mürettebatı, tank avcıları ve Alman is-

tihkâmcıları hep birden şunu anladılar: Bu saldırıda birçok savaş aracının bir arada ileri sürülmesine; canla başla savunulan tepelerin ele geçirilmesiyle kazanılan başarılarla; gerilere doğru gittiklerini gördükleri çok sayıdaki tutsaklara rağmen kesin bir yarma hareketi söz konusu olmazdı. Akıllarından, hayâllerinden bile geçirmedikleri bir derinlikte ve üstün güçte bir savunma düzeni hâlâ karşılarında uzayıp gitmekteydi.

Geceyarısından az önce General Model, Kurmay-başkanı Albay von Elverveldt'e sordu:

— «Friessner düşman mevzilerinin içine ne kadar girdi?»

— «Topu topu dört kilometre, Generalim. 78'inci Tümen, Maloarkhangelsk Gari'nda bulunuyor.»

General bilgi toplamakla görevli subaya da şunu sordu:

— «Keşif uçakları, Rus yedeklerinin hareketleri hakkında neler söylüyorlar?»

— «Aralarında birkaç zırhlı birlik de bulunan önemli teşkiller doğudan Maloarkhangelsk, Ponyzi ve Olkhovatka yönüne doğru geliyorlarmış.»

General Model haritanın üzerine eğildi. Friessmann'ın tümenlerine komuta eden generallerin daha şimdiden içlerine doğan şeyi o da görmekten kendini alamadı: Merkezde kendi kolordularının yaptıkları saldırı sırasında onların iki yanını korumak için 23'üncü Kolordu'yu ileri sürmekten ibaret plân, başarısız kalmaya mahkûmdu. Rus yedeklerinin yollarını kesmek olanaksızdı. İster istemez onlar da muharebeye katılacaklardı.

General Model'in 9'uncu Ordu'sunun generalleri olan Lemelsen, Harpe ve Friessner de, herbiri kendi kurmay heyetiyle birlikte, gece çok geç vakitlere dek haritalarının üzerine eğilip kaldılar.

Ulaşılan hedeflerin listesi, uğranılan kayıpların ilk değerlendirmesi ve düşmanın gücü üzerinde gelen raporlar, onlara bu kez yıldırım bir yarma hareketinin söz konusu olmadığını apaçık gösteriyordu. Hoş bir gözlem değildi bu ama, felâketli bir haber de söz konusu değildi. General Model bu olasılığı gözönünde tutmuştu. Rusların savunma düzeninin derinliği, ya da hiç değilse hava keşiflerinin bu düzen üzerinde edinme olanağını sağladıkları bilgilere uzun zamandır Führer'in dikkatini çekmişti.

Onun için düşmanın canla başla direneceğini gözönünde tutarak durumu çok iyi karşılayan bir plânı ona göre hazırlamıştı. Bu, ileri sürülen tankların delice bir koşuşması değil de, bir gediğin sistemli biçimde açılması olacaktı.

Derinliğine kademelenen 9'uncu Ordu, tanklar ve hücum toplarıyla takviye edilmiş dokuz piyade tümeniyle saldırıya geçecekti. Bu ilk dalgada tek bir zırhlı tümen, 20'nci Tümen bulunacaktı. Beş zırhlı tümeden, bir Panzergrenadiere tümeninden ve birkaç hücum topçu taburundan oluşan zırhlı kuvvetlerin tümü, yedekte bekleyecekti: «Her şeyden önce yarma hareketi yapmak için çarpışılacak, bir yandan da saldırı daima taze kuvvetlerle beslenecekti. Sonra gedik açılınca oraya tanklar sürülecekti. O zaman bunlar düşmanı kuşatmak için onun yanlarında ve gerilerinde yeterince boş yerden yararlanabileceklerdi.»

General Model başvuracağı yöntemi kendisi böyle saptamıştı. Fakat 6 Temmuzda şafak sökerken verilmesi güç bir karar karşısında kaldı: Tanklarını muharebeye sürme ânı gelmiş miydi? Yoksa, tersine, beklemesi mi gerekiyordu?

Sonunda ilk çözüm yolunu seçti: Saldırı Butyrki ve Bobrik kesiminde, General Lemelsen komu-

tasındaki 47'nci Kolordu'nun bulunduğu noktada yapılacaktı. Çünkü 15'inci Sovyet Piyade Tümeni'nin tutmakta olduğu cephe çok yıpranmıştı, o da orayı iyice yarabileceğini sanıyordu.

Yedekte tuttuğu beş zırhlı tümenden üç tane-sini, 2'nci, 9'uncu ve 18'inci tümenleri ayırdı. Bunlar seçilen kesimde toplanarak 6 Temmuzda muharebeye katıldılar. Buna göre General Model son koz olarak 4'üncü ve 12'nci zırhlı tümenlerle 10'uncu Panzergrenadiere Tümeni'ni elde tutmuş oluyordu.

Normal olarak böyle bir vurucu gücün, kararın uygulanışını sağlaması gerekiyordu. Oryol-Kursk arasındaki kara ve demiryolu üzerindeki düşman savunma düzeni 30 kilometrelik bir genişlik, 10 kilometrelik bir derinlik üzerinde çökmüş değil miydi? O zamana dek edinilen bütün deneyimlere göre böylesine büyük bir gediğin içine bu kadar çok sayıda tank sürüldü mü, bunların serbest bir alan elde etmek için ileriye atılmaktan başka yapacakları iş yoktu.

Fakat hiçbir «normal» şey olmadı. Alışılmış ölçü birimleri bu muharebeye uygulanamıyordu. 5 Temmuz akşamı hafifçe yaralanmış olan Sovyet savunma düzeni on-onbeş kilometrelik bir derinlik üzerinde sapaş sağlam duruyordu. Böyle bir istihkâm ve asker kademelenmesi bir savaşta hiçbir zaman görülmüş değildi. Kursk çıkıntısının eklem noktalarının herbirinde, tam Alman saldırılarının yapıldıkları yerde Ruslar aylar boyunca toprağı 25 km. derinlikte harıl harıl kazmışlar; bu kesimlerden herbirini siperlerden, mayın tarhalarından ve yeraltı koruganlarından oluşan bir lâbirent haline getirmişlerdi. Tek bir koruluk, tek bir tepe, tek bir kolhoz yoktu ki sağlam bir dayanak noktası haline getirilmemiş olsun ve bunların

herbiri de ötekilere derin ve iyi gizlenmiş karmaşık bir siperler sistemiyle bağlanmış bulunuyordu. Hepsinin içi de tam mevcutlu bir uçaksavar bataryaları zinciriyle, toprağa gömülü tanklarla, derinliğine kademelendirilmiş topçu mevzileriyle, «Stalin orgları» ile, alev makineleriyle, sayısız ağır makineli yuvalarıyla doldurulmuştu.

Nihayet, arazinin düzenlenmesiyle tahkiminin ve oraya yerleştirilen büyük ölçüdeki araçların dışında olarak, savunma düzeninin içinde olağandışı önemde taktik yedekler de vardı; General Rokosovski de bunları iyi düşünülüp kararlaştırılan noktalara yerleştirmişti.

Günlük olayları yazan Sovyet resmî «vakânüvisi» (tarih yazarı) Albay Markin'e göre bu yedekler, hazırlanan plân uyarınca, karşı saldırı için öngörülen mevzilere yerleşmek üzere 5 Temmuz öğle üzerinden itibaren yola çıkma emri almışlardı.

Hazırlanan plân uyarınca! Demek oluyor ki Ruslar General Model'in niyetlerinden haberiydiler ve onun hangi bölgede yarma girişimi için çaba harcayacağını önceden biliyorlardı.

*

2'nci Viyana Zırhlı Tümeni 6 Temmuz sabahı 140 tankı ve 50 hücum topuyla muharebe alanında görüldü. Saat 9'da 3'üncü Tank Alayı'nın Binbaşı von Boxberg komutasındaki 2'nci Taburu 96 tane IV tipi tankla Kaşara'nın kuzeyindeki tepelere saldırdı.

Binbaşı Sauvant komutasındaki 505'inci «Kaplan» Taburu da Tümen'e katılmıştı. O da Soborovka'yı ele geçirdi.

Binbaşı von Boxberg bu sonuncu kasabanın

güneyinde kurulan köprübaşından ilerliyordu. Sivrilmesine bir düzen halindeki tanklar büyük buğday tarlalarına daldılar. Uzun başaklar tuzaklarla mayınları, hendeklerle siperleri gizliyorlardı. Güneşin altında sıcak, yakıcı hâle gelmişti bile.

Tepenin doruğundaki siperler hücumla zaptedildi ama asıl hedef olan Kaşara'ya ulaşılamadı: Tanksavar top yuvaları çok sayıdaydı, çok da iyi yerleştirilmişti. Topun biri susturuldu mu bir başkası yolunuzu kesiveriyordu.

Ruslar her yandan ortaya çıkıyorlar, güçlü tank birlikleri de çarpışmaya girişiyorlardı. Ponyzi ile Soborovka arasındaki 15 km.lik bir cephe üzerinde tarihin henüz eşini görmemiş olduğu bir tank düellosu bütün şiddetiyle başlamıştı ve dört gün sürecekti.

En civcivli anlarda her iki taraftan 1.000 - 1200'er tank ya da hücum topu karşılaşıyordu. Birçok hava filosu ve her çapta 3.000 top, bu muharebenin korkunçluğunu doruk noktasına çıkaracaklardı. Çarpışmaların hedefi Olkhovatka tepeleri, bunların başlıca noktası da 274 râkımlı tepeydi.

Bu tepeler, hem General Model'in birliklerine saptadığı taktik hedef, hem de hazırladığı plânın başlıca amacıydı: Bunlar ele geçti mi Kursk'un kapısını kapatan kilide de anahtar sokulmuş olacaktı.

Çünkü Olkhovatka sıra tepeleri, Oryol ile Byelgorod arasında uzanan dorukların stratejik bakımından orta direği idi. Oka ırmağıyla daha bir sürü küçük dere bunların doğu yamacından çıkıyorlardı. Kursk da oradan bakılınca görünüyordu, yüksekliği Olkhovatka'ya göre 125 m. daha eksikti. Bu tepeleri kim ele geçirirse Oka ile Seim arasındaki bölgeyi de ele geçirmiş demekti.

İşte Model kıyasıyla çarpışarak bu hafif inişli

Olkhovatka Bölgesi'ni ele geçirmek istiyordu. O zaman yedekleri de muharebeye sürerek Sovyet birliklerini ve özellikle Rokosovski'nin zırhlı kolordusunu kendileri için elverişsiz bir arazide çarpışmak zorunda bırakacaktı. Rokosovski yenilince de Kursk'a doğru yoluna devam edecek, orada General Hoth'la buluşacaktı.

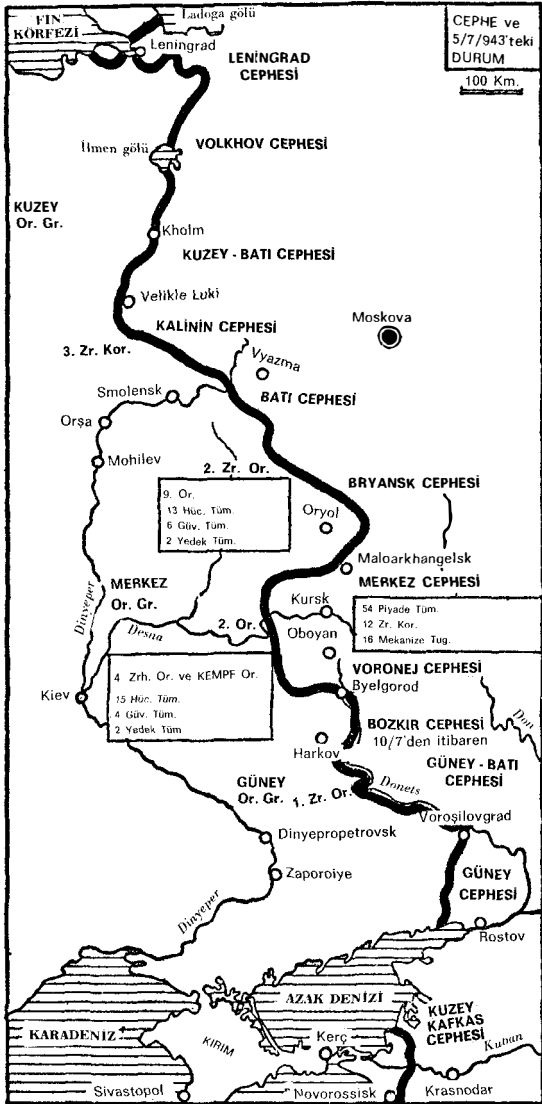
Fakat Rokosovski, Model'in tasarımlarını bildiğinden, Sovyet savunmasının - güçsüz olmakla birlikte önemli de olan - bu noktasını korumak için yeterince yedek kuvvet yığmıştı.

Binbaşı Sauvant'ın «Kaplan»ları bir top ormanına ve tank tuzaklarından oluşan bir lâbirente daldılar, gerçek bir topçu duvarıyla karşılaştılar. 2'nci Zırhlı Tümen'in piyadeleri de kendilerini karma-karışık bir siper şebekesinin içinde buldular. İlk hücum dalgaları olduğu yere mihlandı. İkincisi birkaç yüz metre ilerledi, sonra durdu. Binbaşı von Boxberg'in tankları üçüncü bir saldırıyı desteklemek istedikleri sırada Rusların ateşi altında gerilemek zorunda kaldılar. General Scheller komutasındaki 9'uncu Zırhlı Tümen de pek fazla bir şey başaramadı.

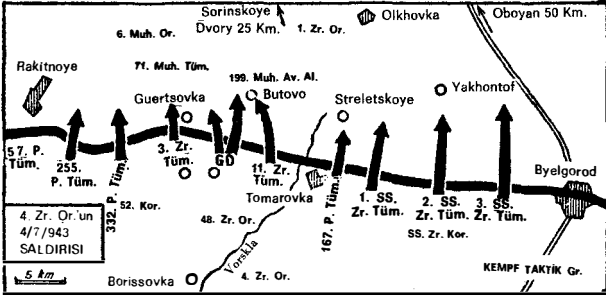
20'nci Zırhlı Tümen'in piyadeleri için de durum aynı oldu. Yakıcı bir güneş altında, Samodurovka köyü önünde kıyasıya dövüşüyorlardı ama boşuna. 112'nci Alay'ın 5'inci Bölüğü'nde bir saatlik çarpışmadan sonra bütün subaylar ölmüşler ya da yaralanmışlardı. Askerler bir siperi ele geçirmek için buğday tarlalarının içine boş yere dalıyorlardı: Hemencecik bir başka siper yollarını kesiveriyordu. Taburlar balmumu gibi eriyordu, bölüklerin mevcutları ise takımlarınkine inmişti.

Asteğmen Haensch (Henş) elinde kalan az sayıda askeri topladı:

1

Zitadelle Harekâtı'nın başında durum: 4'üncü Alman Zirhli Ordusuyla Kempf Grubu güneyden, 9'uncu Alman Ordusu kuzeyden gelerek Kursk çıkıntısını tecrit edeceklerdir.

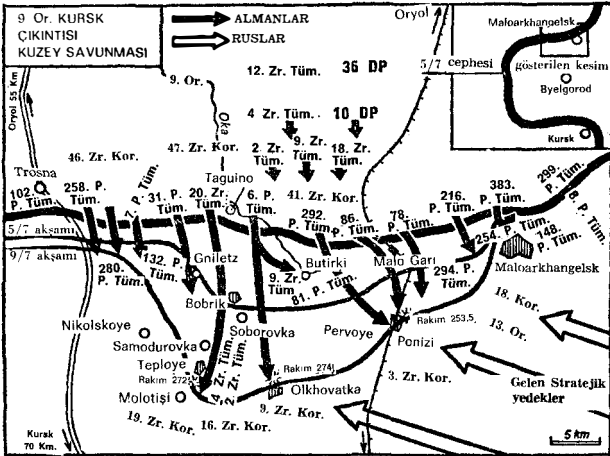

2

4 Temmuz 1943 günü öğleden sonra 4'üncü Alman Zırhlı Ordusu kendi cephesi önündeki tepeleri işgal etmek için saldırıya geçiyor.

Model'in 9'uncu Ordu'su Kursk çıkıntısının kuzeyinde çok mükemmel hazırlanmış bir savunma düzeniyle karşılaşıyor. Harekâtı sol yandan koruyacak olan 23'üncü Kolordu, Maloarkhangelsk önünde durduruluyor. Olkhovatka önlerine gelen zırhlı kolordular orada tutunuyorlar.

3

— «İleri, çocuklar! Şu siperi de alalım!» Diye bağırdı.

Ağır makinelerinin salvolarıyla, alev makinelerinin ve iki hücum topunun desteğiyle bu son hedefi de ele geçirdiler. Başarmışlardı! Ama Asteğmen hedefe 20 metre kala vurulup ölmüştü. Onunla birlikte bölük, mevcudunun yarısını yitirmişti. Hepsi ya ölmüşler, ya yaralanmışlardı.

Korkunç bir boğuşmaydı bu. Her iki taraf da bu kesin sonuçlu çarpışmaya tarihin daha sonra vereceği önemi şimdiden sezmişti sanki. İkinci Dünya Savaşı'nın kaderi söz konusuydu.

Montgomery'nin 1.000 topu gürlendiği, Afrika'daki savaşın dönüm noktası olan ünlü El Alemeyn malzeme muharebesi, bunun yanında küçük ölçüde bir harekât olarak kalırdı. Kursk'taki büyük boğuşmada ileri sürülen güçlerin devce büyüklüğü düşünülürse Stalingrad'daki boğuşma bile, ne denli korkunç ve fevî olursa olsun, yine ufak çapta sayılır.

*

8 Temmuzda General Model, General Dietrich von Saucken (Ditrich fon Zavken) komutasındaki 4'üncü Zırhlı Tümen'i bütünüyle savaşa soktu. 20'nci Zırhlı Tümen'in zaptettiği mevzilerden yola çıkan bu tümen, Teploye köyü doğrultusunda ilerledi.

Stuka'lar, hücum gruplarını geçerek düşman mevzilerinin üzerine çullandılar. 2'nci, 4'üncü ve 20'nci Zırhlı Tümenleri piyadelerin arasında ilerliyorlardı. Bunların arasında koskocaman «Kaplan»lar, «Panter»ler, «tank avcıları» vardı. Bütün topları ateş ediyordu. Toprak, bir duman ve ateş bulutu altında kaybolmuştu.

Fakat Rokosovski orada da önlemlerini almıştı: Bir gün önceden iki piyade tümenini, iki zırhlı tugayı ve bir tank avcı tugayını getirtmişti.

33'üncü Alay'ın 2'nci Taburu bu cehennem içinde ağır ağır ilerliyordu. Teploye'ye dek geldi, Rusları köyden kovdu. Fakat son tepe direniyordu, gerilemek zorunda kaldı. Yüzü aşkın asker kaybetmişti.

Tümen Komutanı, Rusların toparlanmaya vakit bulmalarını istemiyordu. 3'üncü ve 35'inci Tank Alayları köyün kıyısında dıydılar. Zırhlı taşıt araçları içlerinde piyadelerle geldiler. Stukalar bir kez daha düşman mevzileri üzerinde uçuyorlar, göğün yüksekliklerinden bunların üzerine dâlışlar yapıyorlardı.

— «İleri!»

Sovyetlerin 3'üncü Tanksavar Top Tugayı'nın bataryaları tepenin yamacı üzerine kat kat yerleşmişlerdi. Koruganları içinde iyice gizlenmiş durumdaydılar. Onları desteklemek için Ruslar T-34 tanklarını da toprağa gömmüşlerdi. Tanksavar bombaları atan tüfeklerle donatılmış bir piyade taburu da bunların yanlarını korumaktaydı. Tanklarla yakından yapılan çarpışmalarda bu tüfek basit, fakat etkin bir silâhtı. Ancak bunun kullanımını da - tıpkı tank zırhlarına çok etkin ve delici mermiler atan, bazuka türünden Alman Panzerfaust'ında olduğu gibi - yiğitlik ve soğukkanlılık istiyordu.

Tepelere saldırı başladı. İlk hücum dalgasının üzerine bir Rus baraj ateşi indi. Saldırganlar yüz metre bile ilerlememişlerdi ki oldukları yere mihlandılar. Ateşlerini çok ufak bir alan üzerinde yoğunlaştıran birkaç yüz topun yarattığı cehennemi kimse aşamıyordu. Yalnız tanklar geçebildiler.

Rus topçuları, onların 500 metre, daha sonra

400 metre yakına dek gelmesine ses çıkarmadılar. Bu kadar kısa mesafede «Kaplan»lar bile ağır tanksavar topların atışları altında cayır cayır yanıyorlardı.

Üç tane IV tipi tank, ilk Sovyet mevzilerini ezdi. Peşinden piyade geldi, tepenin doruğunu ele geçirdi ama bir Rus karşı saldırısıyla hemen geri püskürtüldü.

Üç gün süreyle Teploye'nin yamaçlarında kıyasıya bir çarpışma oldu. 33'üncü Panzergrenadiere Tümeni de saldırıya geçti ama püskürtüldü.

Yüzbaşı Diesener 2'nci Tabur'un kalıntılarını topladı. Taburun son subayıydı. Askerlerini hücumu geçirdi, doruğa ulaştı, orada bir ân tutundu ama geri çekilmek zorunda kaldı.

Komşu tümen olan 6'ncı Piyade Tümeni de 274 râkımlı tepenin yamaçlarına asıldı ama boşuna.

Gediğin solundaki kesimde bulunan Ponyzi köyü, çarpışmanın ağırlık merkezi halindeydi. 292'nci Piyade Alayı'nın Pomeranyalı piyadelerinden olup bu çarpışmadan sağ kalanlar bugün bile bunu hiçbir zaman unutmayacaklarını söylemektedirler. Uzunlamasına bir köy olan Ponyzi köyü, 253,5 râkımlı tepeyle birlikte, Kursk çıkıntısının Stalingrad'ı oldu. Traktörlerin garajı, gar, okul, su hazinesi için her iki taraf da kıyasıya dövüştü. Almanlar daha ilk gün demiryolu dolgusuyla köyün kuzey kıyısını ele geçirmişlerdi. Fakat 9'uncu ve 18'inci Zırhlı Tümenlerle 86'nci Piyade Tümeni'nin katıldığı kanlı bir çarpışmanın sadece başlangıcı oldu bu.

9 Temmuz günü 508'inci Piyade Alayı 239,8 râkımlı tepeyi ele geçirdi. Şimdi bu başarıyı sömürmek ve 253,5 râkımlı tepeyi ne bahasına olursa olsun almak gerekiyordu ve onun zaptı da kesin sonucu sağlayacaktı.

«Ferdinand»lar ilk hatta, tümenin önünde ilerliyorlardı. Yokedici bir ateş püsküren altı yürüyüş kolu çıka-geldi.

Hücum topları da Ponyzi üzerine ilerlediler! Onlar da işe giriştiler. Şimdi saldırının başarı kazanması gerekti artık. Ponyzi alınırsa Olkhovatka da kuşatılabilecekti.

508'inci Piyade Alayı güneye doğru yarım kilometre ilerledi. Sonra Ruslar karşı saldırıya geçtiler.

1032'nci Piyade Alayı'nın 1'inci Taburu'nun Sovyet komutanı askerlerinin önünde, Jeep'le ilerliyordu. Okulun önüne gelince arabasından indi, birinci avcı müfrezesinin başına kendisi geçti. Almanlar, yedikleri yumruğun altında bocaladılar. 508'inci Alay'ın 3'üncü Taburu'na komuta eden Yüzbaşı Mundstock bunu farkettti. O da oraya arabayla geldi, karşısındaki Rus subayı gibi yere indi. Elindeki makineli tabancayla iki sokağın kavşağını taradı. Sovyet ilerleyişi durdu. Fakat az sonra Yüzbaşı Mundstock da ölüm derecesinde yaralandı. İki yiğit subayın düellosu da böylece sona erdi.

Kavşak Rusların, okul Almanların elindeydi.

10-11 Temmuz gecesi Model son yedeklerinden 10'uncu Panzergrenadiere Tümeni'ni de çekip 292'nci Piyade Tümeninin mevcudunun büyük bölümünü yitirdiği kesimde bu tümeni muharebenin en civcivli noktasına sürdü. Tümenin Renault kamyonları, askerleri bölük bölük kalkış mevzilerine taşıdılar.

Alâmeti bir anahtar olan bu Bavyera tümeni korkunç bir ateş gücüne sâhipti: Elinde yedi topçu grubu ve bir hücum topu taburu vardı.

Savaşa girişinin daha birinci gününde Rus tank-

larının Ponyzi Garı üzerine başlattıkları karşı saldırıyı durdurdu.

12 Temmuz da Alman topçusu için iyi bir gün oldu ve top ateşi altında Sovyetlerin üç hücumu kırıldı. 20'nci Panzergrenadiere Alayı'nın 10'uncu Bölüğü'nden Heinz Nitzsche (Niçe), Alman mevzileri önünde yükselen ulu ağaçların, topraklarla Stuka'ların ortaklaşa bombardımanı altında yavaş yavaş devrilmeye başladıklarını gördü. Rus kolları ilerleyip yayıldılar, durdular, geri döndüler, dağıldılar. Heinz Nitzsche ömründe ilk kez «Stalin orgları» diye adlandırılan Rus silâhının boru biçimi roketlerini görüp duydu. O zaman yeni bir güneş doğuyormuş gibisine geldi. Fakat bu göz kamaştırıcı gezegenden yıldızların kuyruklarını andıran ateş sütunları fışkırdı, homurdanarak yaklaştı, yere düştü ve hedeflere isabet etti.

Sonraki günler boyunca Ruslar Ponyzi'yi Bayerahlıların elinden almak için boyuna uğraştılar ama boşuna. General August Schmidt'le (Şmit) Kurmaybaşkanı Yarbay G. de Maizière (Meyzer) ellerindeki kozları muharebenin esaslı noktalarında sâkin sâkin oynadılar.

Çavuş Schuller (Şuller) tanksavar topuna sınıklı yapışmış, durmadan ateş ediyordu. Sonunda yedi tane Rus tankı çavuşun mevzii önünde ateş aldı ya da yanıp yokoldu.

110'uncu Zırhlı Keşif Bölüğü'nün kesiminde Ruslar üç süvari bölüğü ile yalın kılıç saldırıya geçtiler.

— «Mesafe 800 metre. Bütün silâhlar. Ateş serbest!»

Muharebe meydanı değil de sanki mezbahaydı...

Üçüncü Bölüm

BÜYÜK KISKAÇ

Bunlar olup biterken Kursk çıkıntısının güney bölümünde durum nasıl gelişmişti?

Temmuz geceleri kısadır: Orta Rusya'da sabahın saat 2'sinden itibaren gece, yerini gündüze bırakmaya başlar.

3'üncü Mekanize Kolordu Komutanı General Kriwoschein (Krivoşayn), Yakovlevo'nun sınırına gelmiş bulunuyordu. Her yanda sert bir çam kokusu vardı, hava da ağırdı.

General Kriwoschein, Byelgorod kesimi üzerinde şimşeklerin çaktığını görüyordu: Bunlar top atışlarıydı. Patlamaların çıkardıkları homurtulu gök gürültüleri, o noktadan 30 kilometre uzakta olan cepheden kendisine dek ulaşıyordu: Rus topçusu Alman mevzileri üzerine ateş etmekteydi.

General Kriwoschein'la kurmayları o 4-5 Temmuz gecesini Voronej Cephesi'ndeki bütün Sovyet subayları gibi büyük Alman saldırısını bekleyerek geçirmişlerdi.

1'inci Zırhlı Ordu'nun 3'üncü Mekanize Kolorudu, 6'ncı Rus Muhafız Ordusu'nun hemen ardında mevziye girmişti. Kolordunun piyade tümenleri de çıkıntının Byelgorod ile Sumi arasındaki güney bölümünü tutuyorlardı.

General Hoth çabalarını hangi yönde yoğunlaştıracaktı? Zihnine saplanan bu soru Kriwoschein'in aklından çıkmaz olmuştu artık. Kurmaybaşkanı ise kesin konuşuyordu.

— «Tabii Oboyan yolu üzerine çullanacak. Ge-

neral yoldaş! Kursk'a giden en kısa yol orası. Muhafız Ordusu'nun tam önümüzdeki 52'nci ve 67'nci Tümenlerini silip süpürmeye çalışacak, sonra da hemen kuzey yönünde ilerleyecek. Onun için biz de Muhafız Ordusu'nun ardında iyi bir noktaya yerleşmiş bulunuyoruz.»

— «Evet, evet...»

Sesinde bir kuşku vardı: Kurmaybaşkanının düşüncesi, Voronej Cephesi Başkomutanlığı'nca kararlaştırılan savunma plânlarının ifadesinden başka şey değildi.

Ruslar, Alman saldırısının kesin tarihini ve savaş düzenlerinin sırrını biliyor değiller miydi? Manstein'in başvuracağı taktiği ve çabalarını hangi noktalar üzerinde yoğunlaştıracığını da bu verilere dayanarak hesaplamışlardı. Onun için de General Vatutin, General Kriwoschein'in çok güzel donatılmış bir birlik olan kolordusunu Alekseyevka-Yakovlevo kesimine yerleştirmişti: Böylece Kursk-Oboyan-Byelgorod arasında enlilemesine uzanan büyük hatla «içerlek» Butovo kesimini korumuş oluyordu. General Hoth, Oboyan üzerine çullanıp Psel ırmağını aşmak için oradan geçmek zorundaydı, General Vatutin bundan emindi. **(Harita 4)**

Fakat Mareşal von Manstein'in niyetlerinden nasıl emin olunabilirdi? İki Alman ordusunun, yâni 15 tümenin saldırıya hazır buldukları Güney Cephesi, 80 kilometre genişliğindeydi. Demek oluyor ki Mareşal von Manstein başlıca yarma hareketine girişmek için birkaç kesimden birini seçebilirdi. General Hoth ve emrindeki 4'üncü Ordu'nun - General Kempf onun yanlarını korurken - kesin darbeyi indireceği yolundaki haberlere inanılsa bile, Rus Başkomutanlığı bu birlikle-

rin çaba ekseninin kesinlikle yer alacağı nokta üzerinde ancak tahminlerde bulunabilirdi.

General Kriwoschein, papirosa'sından (uzun Rus sigarasından) bir nefes çekerek sesli olarak kendi kendine şunları sormaya devam ediyordu: «**Stavka'nın inandığı, bizim de düşündüğümüz şey, tahminlerden ibarettir ancak: Biz kendimizi Almanla ın yerine koymaya çalışıyoruz. Ama General Hoth kurnaz tilkidir, metodlu adamdır da üstelik. Kesimi inceden inceye gözden geçirmiş, arazinin bütün özellikleriyle, doğal engelleriyle içli dışlı olmuştur. İster akar sulardan, ister tepelerle vâdilerden olsun, yâni kısacası muharebe meydanının tümünden, kendisi için elverişli olsun olmasın her şeyden olasıya fazla yarar sağlama çârelerini araştırmıştır...**»

Kurmaybaşkanı can kulağıyla dinliyordu: General Kriwoschein, Alman zırhlı birliklerinin komutanlarını - hattâ bazılarını kişisel olarak - tanıyordu. 1939 Eylülünde, Polonya seferinden sonra Guderian'la birkaç uzun görüşme yapmıştı. O sırada Kriwoschein bir zırhlı tugaya komuta etmekteydi - ki bu Tümen Brest-Litovsk'ta Guderian'ın kolordusuyla buluşmuştu.

Dev bir geçit töreninde Almanlarla Ruslar yan yana geçmişlerdi. Sonra Alman yüksek rütbeli subaylarının yemekhanesinde birçok kez kafalar çekilmişti. Orada Rus-Alman dostluğunun sonsuz dek sürmesi şerefine içen General Kriwoschein'in dili sürçmüş, bu da hazır bulunanların hepsini güldürmüştü: Çünkü «Freundschaft = dostluk» sözcüğü yerine «Feindschaft = düşmanlık» sözcüğünü kullanmıştı.

General, belki dört yıl kadar önceki bu peygamberce dil sürçmesini düşünüyordu. Ama şu anda

bambaşka kaygıları vardı. Kurmaybaşkanına yönelerek:

— «Dönelim...» dedi.

*

Tam o dakikada, oradan 20 kilometre uzakta, Butovo Tepesi'nde Grossdeutschland Zırhlı Tümeni'nin Topçu Komutanı Yarbay Albrecht bütün bataryalarına telefonla şu emri veriyordu:

— «... Sekiiz, dokuuz... Ateş!»

4'üncü Alman Zırhlı Ordusu tümenlerinin bütün topçu subayları da onun gibi Gertsovka ile Byelgorod arasında toplarını ateşlemeye başladılar.

Orta Rusya'nın bu bölümünü baştan başa kesen tepelerle vâdilerde bir gürleyiştir koptu, uzadı. Sanki son yüzyılın bütün fırtınaları orada buluşmak için sözleşmişler gibi, her yandan binlerce şimşek fışkırdı.

Böylesine dar bir kesim üzerinde bütün savaş boyunca hiç görülmemiş, çok yoğun bir ateşti bu. Elli dakika boyunca Byelgorod'la Gertsovka üzerine Polonya ve Fransa seferlerinde kullanılanlardan daha çok sayıda obüs düşecekti.

General Kriwoschein şaatine baktı: 3,30'du. Bekleyişle dolu bu sıkıntılı gecenin sonu gelmişti. Gökyüzü uzaklardaki yangınlarla aydınlanıyordu. Muharebe başlamıştı.

Kursk çıkıntısının güney cephesinde Mareşal von Manstein, Model'inkinden ayrı bir taktik seçmişti: Çabucak yarma hareketi yapacak olan piyade değildi de, tanklardı.

Buna şöyle düşünerek karar vermişti: Kendisinininki gibi çok yaygın bir cephede bir oranda az

olan askerlerinin mevcudu ona geleneksel taktiğe başvurma olanağını vermiyordu: Bu taktik gediği piyadelere açtırmak, sonra oraya tankların küllü kısmını sürmekti. Ruslarınkı gibi derinliğine kademelenmiş savunma tesisleri karşısında böyle bir taktik Mareşal von Manstein'a çok yavaş, çok pahalı ve piyade yetersizliği dolayısıyla de korkunç derecede belirsiz görünüyordu.

General Hoth'un altı-yediyüz kadar tankını yalnız iki noktaya yığmıştı. Hoth da çabucak bir gedik açarak sonra Rus savunma düzeninin çok gerisinde bulunan Sovyet yedek zırhlı kuvvetleriyle muharebeye tutuşmayı umuyordu. Onun için daha başlangıçta bütün gücünü savaşa sürüyordu. General Kempf de aynı ilkeyi uyguluyordu. Tam Mareşal von Manstein'a yaraşan bir yöntemdi bu, O.K.H.nin(*) emrinin tam anlamıyla kişisel bir yorumlanışydı: Bütün saldırı araçlarının yerel ve ezici üstünlüğü sayesinde, Kuzey ve Güney Orduları birleşene dek gediği açmak ve böylece yaratılacak cebi kapatmak.

Rus mevziini çökerterek serbest bir alan elde etmek ve Mareşal von Manstein'ın 9'uncu Ordu'suyla birleşmek için 1.000'i aşkın tankla 350'yi aşkın hücum topu yola çıkmış bulunuyordu.

Bu plânın ana hatlarını bilen Sovyetler, yedek güçlerini General Çistiyakof'un 6'ncı Muhafız Ordusu'nun ardına yığmışlardı.

(*) O.K.H. : Oberkommando des Heeres, Ordu (kara ordu-su) Başkomutanlığı anlamındadır. Bunun O.K.W. ile Oberkommando der Wehrmacht'la, yâni silâhlı kuvvetler Başkomutanlığı ile karıştırılmaması gerektir. Buna göre Wehrmacht Heer, Kara Ordusu; Wehrmacht Marine, Donanma, Wehrmacht Luftwaffe de Hava Ordusu ya da Kuvvetleri demektir.

Fakat General Hoth, hava keşifleri sayesinde düşmanın özellikle tank yedeklerine ilişkin düzenleme ve hazırlıklarını çok iyi biliyordu. Başkomutanlığın «9'uncu Ordu ile bağlantı kurmak için doğru Oboyan üzerine yürünecektir» yolundaki direktiflerini harfi harfine uygulasa, kendisi Psel ırmağını aşmaya çalışırken Kursk'un doğusuna yığılmış bulunan Sovyet zırhlı kuvvetlerinin tümünün muharebe meydanında boy gösterdiklerini görecekti. Bunlar Prokhorovka'dan gelerek, Alman yürüyüş kolları özellikle güçsüz durumda oldukları sırada, onlara yandan saldırıcaklardı.

Onun için, General Hoth izlenecek yolda değişiklik yapmış, bunu da kendi kurmay heyetine şöyle anlatmıştı:

— «Kuzey yönünde ileri hareketimize devam etmeden önce ilkin bizi Prokhorovka'da bekleyen düşmanın hesabını görmek daha uygun olacaktır.»

Bu demekti ki, yarma hareketini yaptıktan sonra General Hoth'un bütün tümenleri Rusların bekledikleri gibi Oboyan üzerine saldırıcaak yerde kuzey-doğu yönüne sapacaklardı.

Bu karar taktik bakımdan çok önemliydi. Ve doğrudu da. General Hoth saldırı plânını değiştirerek Sovyet Komutanlığı'nı tümüyle aldatmış oluyor, bu Komutanlığın savunma düzeni de bir anda etkisiz hale geliyordu. Bu, zafer demek olacaktı ama...

Fakat biz sözü olayların kendilerine bırakalım.

*

Yarbay Albrecht, Butovo Tepesinden topçusunun etkinlik derecesini denetliyordu. Obüsler

şimdi tam düşman siperlerinin gerisine düşüyorlardı. Topların atışı, önceden kararlaştırıldığı üzere, yavaş yavaş uzuyordu. Öylesine duman vardı ki, Yarbay ilerlemeye başlayan Alman piyadesini zar-zor seçebiliyordu.

Emir subayı onun kulağına yavaşça:

— «Yarbayım, General Hoernlein (Hörnlayn) geldi...» diye fısıldadı.

Grossdeutschland Tümeni'nin Komutanı olan General, Yarbayın yanında duruyordu. O da dürbünle baktı:

— «Eeee, Albrecht, burada durum nasıl?» Diye sordu.

— «İşler yolunda, Generalim.»

— «Piyadeden haber var mı?»

— «Henüz yok!»

Aynı anda Tümen'in Piyade Bölüğü'ne komuta eden Albay Kassnitz de çıka-geldi. Elini selâm vermek için çelik miğferine götürürken suratı asıktı. General Hoernlein kuşkulandı, hemen sordu:

— «Ne var ne yok, Kassnitz?»

— «Hiçbir şey bildiğim yok, Generalim. Yalnız benim 3'üncü Tabur önceden kararlaştığı üzere savaşa giremedi?»

— «Nasıl oldu bu iş?»

— «Tankları bekledi ve... hâlâ da bekliyor. Şu ana kadar gelmiş değiller.»

General Hoernlein ile Yarbay Albrecht'in şaşkınlıktan dilleri tutuldu. Ne! Zırhlı kuvvetler buluşma yerine gelmemişlerdi ha? «Panter»lerden oluşan tüm «armada», Lauchert (Lavhert) Tugayı ve Pössel Alayı'nın 1'inci Taburu tam kesin

ânda görünürlerde yoklardı, öyle mi? Olacak şey değildi bu.

General Hoernlein'in kasılan yüz çizgileri bu haberin onu ne denli altüst ettiğini gösteriyordu. Çünkü Alman Komutanlığı'nın bütün umutları, saldırının tam ağırlık merkezinde Kont Strachwitz'in zırhlı kolordusunun indireceği zorlu yumruğun şiddetine bağlıydı. O da bu işi 75'lik uzun toplarla silâhlanmış hârikalar olan 200 yeni «Panter»lerle yapacaktı. Bu, onların muharebe alanında ilk görünüşü olacaktı. Führer de kesin bir zaferin kazanılması için onlara güveniyordu.

Sahi, bunlar nerede kalmışlardı?

Grossdeutschland Tümeni'nin piyadeleri siperlerinden dışarıya fırladıkları zaman Lauchert Tuğayı da «Panter»leriyle yola çıkmıştı. Çelik kaplı gerçek yırtıcı hayvanlardı bunlar. 45,5 tonluktu- lar, 8,86 metre uzunluğundaydılar, ön zırhları 80-100 milimetre kalınlığındaydı ama bütün bunlar onların saatte 55 km. hızla ileri atılmalarına engel olmuyordu. Üstelik biçimleri de zarifti.

Bütün uzmanlar şu noktada birleşiyorlardı: Bu tank cephedeki savaşçının uzun süredir beklediği silâhtı. Doğu Cephesi'ndeki bütün tank muharebelerinde Almanlara üstünlüğü o sağlayacaktı.

Teknisyenlerin ve tank denetim servisinin zihinlerini yalnız bir sorun kurcalamıştı: «Panter»lerin «rodajı» cephenin gereksinmelerine uymak için zamanında yapılacak mıydı acaba? Grafenwöhr'deki eğitim alanında askerler bunları kullanırlarken büyük güçlüklerle karşılaşmışlardı. Subaylarla askerler birlikler halinde manevra yapacak yerde zamanlarını teknik sorunlara harcamışlardı. Tanklar kendilerini cepheye götürecek olan özel vagonlara yüklenmişken onlar hâlâ donanımın son ayrıntılarına çeki-düzen vermeye devam

etmişlerdi. Personelin kişisel yetişimleri eksik kalmıştı. Toplu haldeki eğitimlerine ne demeliydi öyleyse? Bu birliğin, bir muharebenin güçlüklerini göğüslemeye hazır olduğu söylenemezdi.

Ayrıca her taburda 96 «Panter» vardı. Bu taburlar çok büyük önemde olduklarından, tek bir komutanın emri altında harekât yapamazlardı. Yarbay Werner Mildebrath, Grafenwöhr'deki bu yetersiz eğitim dönemini uzatmak için direktmişti ama boşuna: Yeni tanklar Kursk Muharebesi'ne katılmak zorundaydılar.

Alman piyadeleri de komutanlığın bu yeni silâha ilişkin olarak anlattığı inanılmaz öyküleri uzun süre dinlemişlerdi: Onun için saldırı sabahı tam motorlar işlemeye başladığı sırada birkaç tankta yangın çıkarken, o çelik yiğitlerin egzoz borularından da birer metre uzunluğunda alevler fişkırdığını görünce, askerlerin ağızları hayretten bir karış açık kalmıştı.

Fakat 5 Temmuz sabahı Butovo önünde yapılan bu ilk saldırının başarısızlığa uğramasına bu «çocukluk hastalıkları» yol açmadı. Çok daha basit bir şey oldu: Lauchert Tugayı önceden saptanamayan bir mayın tarlasının içinde buldu kendini birdenbire. Bir «Panter» ilerlemek istedi mi, korkunç bir patlama paletlerini hasara uğrattıyordu. Hareketsiz kalınca da ya Rus tanksavar toplarıyla tüfeklerinin, ya da topçunun avı haline geliyordu.

Grossdeutschland Tümeninin Piyade Alayı, tankların desteği olmadan ilerlemek istedi. Kanlı kayıplar onu olduğu yere mıhladı. Bir kez daha: «İstihkâmcılar, ileriye!» diye bağırıldığı duyuldu.

İstihkâm hücum taburunun 2'nci Bölüğü, Rusların korkunç ateşi altında «Panter»lere bir yol

açtı. İstihkâmcılar orada saatler boyu çalıştılar. Bunlar kesin karar saatleriydi, Almanlar bunları yitirmişlerdi ama Ruslar bunlardan yararlanmayı bildiler.

Soveyt Albayı Markin, Kursk Muharebesini anlatırken şöyle diyor:

«Çerkaskoye, hafif eğinimli bir bölgedir. Yalnız burada 36 tank bizim mayın tarlalarında hareketsiz kaldı... Tehlikeyi göze alarak buraya sokulanlar, topların ve piyadenin tanksavar tüfeklerinin attığını vuran ateşi altında karma-karışık bir halde gerilediler. Düşmanın özellikle tehlikeli bir ilk saldırısını püskürtmüştük. Yarma hareketi yapmak için seçtiği kesimde aynı anda ilerlemek üzere yaptığı girişim, başarısızlıkla sonuçlanmıştı.»

Albay Markin aldanmamıştı: Alman meslekdaşı Albay Kassnitz raporunu General Hoernlein'a verir vermez, General kendi sol kanadının başarısının tehlikeye düştüğünü anladı. Bu yüzden de sağ kanadında olup bitenlere daha büyük ilgi gösterdi:

— «Lorenz'in orda yeni ne var?»

Muhabere Komutanı da sanki bu soruyu duymuştu, elinde bir zarfla çıka-geldi:

— «Yarbay Lorenz'den bir mesaj var!» Dedi.

General Hoernlein, mesajı çabucak okudu: «Rusların canla başla direnmelerine karşı Alay ilk siperleri ele geçirdi; Çerkaskoye Tepesi'ne doğru da ilerleyişini sürdürüyor.»

Demek sağ kanat başarı sağlamıştı. Grossdeutschland Tümeni'nin piyadeleri hücum toplarının, 2'nci Tabur'un tanklarının ve Yüzbaşı Wallroth'un «Kaplan»lar Bölüğü'nün eşliğinde, tam saat 5'te Çerkaskoye'ye saldırmaya başlamışlardı.

Sovyet savunma hattına derinliğine girdikten sonra tam saat 9,15'te Tepe'nin üzerine, köyün önüne varmış bulunuyorlardı.

Kont Saurma, Grossdeutschland Tümeni'nin «Panter»ler Taburu'na komuta etmekteydi. Bu işi ustalık ve yiğitlikle yapıyordu. Tehlikenin belirmediği, çarpışmanın içinden çıkılmaz hâl aldığı her yerde tanklarıyla ortaya çıkıveriyordu. Onun için bölük komutanları öğleye doğru radyolarında kara haberi duyunca yürekleri «hop» etti. Bu haber: «**II 01 sayılı tank isabet aldı, Komutan ağır yaralandı,**» diyordu.

Bu sarsıntı ancak birkaç saniye sürdü. Kulaklıklarda sâkin bir ses çınladı:

— «Yayın şebekesinde herkes sussun. Dikkat: Yüzbaşı Gottberg konuşuyor. Taburun komutasını ben ele aldım.»

Biraz sonra da Kont Saurma hayata gözlerini yumuyordu.

*

General Hoerlein piyadelerinin başarısını öğrenir öğrenmez çaba eksenini hemen sol kanattan sağ kanada aktardı. Piyade Alayı ile Panter Tugayı sağa doğru harekete geçtiler.

Fakat talihsizlik peşlerini bırakmadı. Son günlerin fırtınayla karışık yağmurları Beresov hava alanını bataklık haline getirmişti. Tanklar birbiri ardınca paletlerinin üstlerine dek varan çamura saplanıyorlardı. İlk günde başarıyı sağlamak üzere tankların indirecekleri demir yumruğun kesin vuruşu böylece gecikmiş oldu. Değerli saatler geçip gitti.

Bütün bunlara rağmen akşamın karanlığı muharebe meydanının üzerine çökerken, Çerkaskoye

saldırmanın eline geçmişti: Böylece Sovyet Savunma Hattı'nın üzerine dayandığı direk de yıkılmış bulunuyordu.

Bu yerel başarı Almanlara pahalıya mal oldu: Ölümler ve saatleri sayılı olan ağır yaralıların arasında Albay Kassnitz de vardı.

*

Grossdeutschland Tümeni'nin sağında yer almış bulunan 11'inci Zırhlı Tümen, Çerkaskoye köyünü Ruslardan almak için yapılan çetin çarpışmalara kesin sonucu alacak beçimde katılmıştı. Kont Schimmelmänn'in taktik grubu tankları, piyadeleri, bindirilmiş piyade birlikleri, motorlu topları ve hücum toplarıyla Sovyet savunma düzeninin içine girmiş, sonra Çerkaskoye üzerine çullanmıştı. Korkunç ateş sütunlarını andıran alev püskürtücü tanklar koruganların ve tahkimli evlerin direnişlerini yoketmişlerdi.

Bu zırhlı araçlar bu tür çarpışmalar için en uygun silâhlardır. Taretlerine yerleştirilen iki alev makinesi fıskiye halindeki alevi 65 metre uzağa fırlatır; alevler mazgallardan, pencerelerden, kapılardan içeriye işler. Bu alev bombardımanının 1.000 dereceyi aşkın bir sıcaklıkta her türlü canlı yarattığı kömür haline getirmesine üç dört saniyelik bir süre yeterlidir.

Çerkaskoye alınınca, Grossdeutschland Tümeni'yle 11'inci Zırhlı Tümen düşman hatlarına 8 kilometre derinlikte girmiş oldular.

Sekiz kilometre çok büyük bir derinliktir ama Rus savunma düzeni çok daha uzun bir mesafe üzerinde kademelenmişti ve korkunçluğunu koruyordu. Oysa verilen görev, ilk gün gedik açmaktı. Çünkü hemen ertesi 6 Temmuz günü de 11'inci

Zırhlı Tümen'in Komutanı General Mickl de kalkış mevzilerinden 50 kilometre uzaktaki Psel ırmağının köprülerini ele geçirecekti.

Saldırı başlamadan bir gün önce General Hoth, General Mickl'in ileri komuta postasına gitmiş, Schimmelmann Taktik Grubu'nun 6 Temmuz günü Oboyan'a gitmeyi sağlayan köprülere muhakkak ulaşması gerektiğini ona bir kez daha söylemişti.

Bu hedefi saptarken, 1941'deki tank akınlarında edindiği tecrübeye dayanıyordu: Mareşal von Manstein de vaktiyle Dünaburg üzerine böyle çullanmıştı.

General Hoth şu ilkedен yola çıkmıştı: Lau-chert'in Panter Tugayı başlıca düşman mevzilerinin üzerine fırtına gibi çökecek; öbür teşkillerin «Kaplan»larıyla öteki tankları, zırhlı taşıt araçları ve hücum topları da ortalığı temizleyerek öndekileri izlemekten başka iş yapmayacaklardı.

Yalnız Grossdeutschland Tümeni'ne General Hoth 300'ü aşkın orta ve ağır tank yığmıştı. Bunlar tek bir tümenin tuttuğu bir kesimde görülmemiş yoğunlukta kuvvetlerdi. Umutları belki de gerçekleşecekti ama eğer «Panter»ler Tugayı'nı saldırının birinci günü sürekli olarak izleyen kötü talih olmasaydı; eğer Tugay onarılmaz kayıplara uğramasaydı; eğer...

Fakat, Kursk çıkıntısının güney cephesi üzerindeki çarpışmaların birinci günü sona ermiş bulunuyordu. Aslı aranırsa Almanların güvendikleri baskın etkisi de elde edilmiş değildi.

Öğleye doğru kendisine ulaşan ilk ayrıntılı raporlardan, General Hoth anlamlı bir sonuca ulaşabildi: Daha önceki saldırılar sırasında Alman ileri postalarıyla tanklarının radyocuları her za-

man Sovyet subaylarının kendi kurmaylarına yaptıkları: «Saldırıya uğradım, ne yapmam gerek?» biçimindeki kaygılı başvuruları zaptetmişlerdi. 5 Temmuz günü ise karışıklık ve düzensizliği açığa vuran bu haykırıları tek bir kez olsun duymamışlardı.

Demek ki Rus birlikleri baskına uğramış değillerdi ve çabucak tepki göstermeye hazır bulunuyorlardı. Buna karşılık, taktik baskından sözedilebilir: Başlıca çabanın gösterileceği noktanın seçimi ve çeşitli silâhların kullanım koşulları Sovyet Komutanlığını tartışmasız olarak şaşırtmıştır.

48'inci Zırhlı Kolordu'nun başarısını ve Rus savaş düzeninde açabildiği geniş ve derin gediği açıklığa kavuşturan da işte budur: Grossdeutschland Tümeni'nin solunda, 3'üncü Zırhlı Tümen daha o ilk günde zorlu bir yumruk indirmişti.

4 Temmuz günü Berlin ve Brandenburg Alaylarıyla Pape Taktik Grubunun tümü saat 15'te 332'nci Piyade Tümeni'nin dayanak noktalarından çıktılar. Amaçları, Byelgorod-Gotnia demiryoluyla Gertsovka köyüne yapılacak bir hazırlık saldırısı sayesinde kendilerine elverişli bir kalkış mevzii sağlamaktı. 394'üncü Piyade Alayı'nın Steinführer (Ştaynfürer) komutasındaki askerleri, o gece olmadan önce hedeflerine ulaştılar: Tümen o andan başlayarak 2'nci Tank taburunu ileri sürebilirdi.

5 Temmuz günü 3'üncü Zırhlı Tümen'in talihi de yâver gitti. Topçu ateşinden ve 8'inci Hava Kolordusu'nun bombardımanlarından sonra tam saat 5'te General Westhoven'in birlikleri 71'inci Sovyet Muhafız Tümeni'ne saldırdılar. Bu birliklerin sol kanatlarını korumak için, 332'nci Piyade Tümeni de ileriye doğru harekete geçti.

Fakat gizlenmiş tanksavar toplarıyla toprağa

gömülü çok iyi peçelenmiş tanklar, bunların ilerleyişlerini geciktirdi. 3'üncü Alay'ın piyadeleri her karış toprağı ele geçirmek için çarpışmak zorunda kaldılar.

Cephane azalmaya başladı, askerlerde de derman kalmamıştı. Tepelerinde ateş gibi bir güneş ışıldıyordu. Alay Komutanı Yarbay Wellmann boyuna:

— «Bir tepe daha, şunu da alalım haydi!» Diyerek tabur komutanlarını şevke getirmeye çalışıyordu.

Söylediğı tepe, Korovino'nun güneyindeki 220 râkımlı olanıydı.

Son bir atılımla oraya ulaştılar. Şimdi de araziyi temizlemeye ve her yandaki kişisel siperlerinden ateşe devam eden Rus piyadelerini yoketmeye başlamışlardı.

2'nci Bölük'ten bir kıdemli onbaşı, küçük bir asker grubuyla karma-karışık siperler arasından ilerliyordu. Birdenbire olduğu yerde çakılarak: «Dur!» Diye komut verdi: «İşitmiyor musunuz, çocuklar?»

Hepsi kulak kabarttılar. Evet, birtakım sesler geliyordu... Hiç kuşku yoktu, bazı kimseler konuşuyorlardı, hem Almanca konuşuyorlardı! Hep birden ileri atıldılar. Sıçan yolunun dönemecinden sonra dikkat! Çarpışmaya başlamadan önce ikinci bir duruş...

Aman Tanrım! Karşılarında Almanlar, silâhsız bir düzine kadar delikanlı vardı... Savaş hiylesi miydi acaba? Ama çok geçmeden her şey anlaşıldı: Bunlar Rusların kendi mevzilerinde çalıştırdıkları Alman savaş tutsaklarıydı. Alman saldırısından yararlanarak Rusların elinden kaçmışlar, sonunda da boşaltılan bir siperde saklanmışlardı.

İnanılmaz görünen şeyler çoğı kez gerçektir,

yaşam da bir romandan daha olagan dışıdır: Nitekim Korovino önünde, 220 râkımlı Tepe'nin üzerinde de muharebenin en civcivli ânında unutulmaz bir sahne cereyan ediyordu. Bu ortak sevinç gösterisi içinde tutsakların arasından ayrılan yaşlı bir assubay, kıdemli Onbaşı Mogel'le sarmaş-dolaş oldu: Yeğen, amcasını kurtarmıştı!

Kaderin çok küçük, fakat çok dokunaklı bir cilvesidir bu. Kursk çıkıntısındaki kanlı çarpışmanın ne önemi var; işte bir ân için insanlık duyguları boğuşmaların korkunçluğuna, gürültü-patırdısına, tozuna dumanına baskın çıkıyor. Aynı duygular bir gün önce de baskın çıkmıştı nitekim: Tümenin katolik din görevlisi, Viyanalı râhip Ruzek, can çekişen askerlere yardımcı olmak için mayın tarlasına girmişti.

Mayın temizleme müfrezesini beklemek istememiş:

— «Tanrı'yı bekletemem,» demişti.

Sonra tek başına yola çıkmıştı. Ölenlerle can çekişenler arasında üç ağır yaralı bulmuştu. Bunların canlarının kurtarılması, kendilerine uygulanacak tedavinin çabukluğuna bağlıydı.

Bunun üzerine sırtında her seferinde bir yaralı olduğu halde râhip mayın tarlasındaki korkunç yolculuğu üç gidiş, üç de geliş olmak üzere altı kez yapmıştı.

Oradaki bazı piyadeler, İsa Peygamber'in Taberiyye gölünün dalgaları üzerindeki yürüyüşünü görür gibi oldular. Sırtındaki ağır yükü adım adım ilerliyor, her an ayağını bir ölüm aygıtının üstüne basma tehlikesiyle karşılaşılıyordu. Ama hiçbirini patlamadı.

*

O 5 Temmuz günü Panzergrenadiere Tümeni'nin 394'üncü Alayı kıyasıyla bir boğuşmadan son-

ra Korovino köyünü ele geçirdiği zaman, akşamın alaca karanlığı da çökmeye başlıyordu. Ruslar köyü bir kale, bir tanksavar toplar yuvası haline sokmuşlardı. Korovino, onların ilk savunma hattının batı direği idi. Her zaman ileri hatta olan Albay Pape, alayının ilerleyişini eşsiz bir bilgi ve ateşlilikle yönetmişti. Sonra Korovino önünde yaralanarak yere serilmişti. Yerine Binbaşı Peschke geçmiş ve günün başarısını tamamlamıştı: Ruslar nihayet geri çekildiler.

6'ncı Alay'ın 2'nci Taburu'nda Hafif Tank Takım Komutanı olan Teğmen von Veltheim fırsatı kaçırmadı. Düşmanı kovalayarak alev alev yanan bir yeldeğirmenin ışığında ilk Sovyet savunma hattının son tahkimli noktası olan Krasni Poçinok Köyünü de ele geçirdi.

Pena ırmağının kıyılarına da ilkönce o vardı. 3'üncü Zırhlı Tümen, saldırının ilk günü için saptanan hedefe böylece ulaşmış oluyordu. Rus savunma tesisleri on kilometrelik bir derinlik üzerinde delinmişlerdi.

Geceleyin 332'nci ve 255'inci Piyade Tümenleri de gelip 3'üncü Zırhlı Tümen'in solunda yer aldılar. İkisi de 48'inci Zırhlı Kolordu'nun içine dalaçağı gediği genişletip korumakla görevliydi.

6 Temmuzun şafağı ağır ağır söktü. Havan topları, arazinin çukurluk yerlerine çöken ilk sisler arasında mermilerini attılar. Güney Cephesi'nin sol kanadındaki ikinci saldırı günü de onların kükreyişleriyle başladı. Alman taburları patlamaların düşman savaş düzeninde havaya kaldırdığı kurşunî duman sütunlarına bakarak ulaşmaları gereken yeni hedefleri saptayabildiler.

O arada, SS Zırhlı Kolordusu'nun harekâta bulunduğu sol kanatta neler olup bitiyordu acaba?

Sovyet 6'ncı Muhafız Ordusu Komutanı General Çistiyakof, saldırıdan bir gün önce kendi tümen komutanlarına şunu haber vermişti:

— «Karşınızda Hitler'in Muhafız Birliği var. Demek oluyor ki Alman Komutanlığı asıl çabayı bizim kesimde yapacak.»

General Hausser'in komutasındaki SS Zırhlı Kolordusu'nun varlığını görerek böyle bir sonuca ulaşmak için peygamber olmanın gereği yoktu: Bu üç tümen, aralarında «Kaplan»ların da bulunduğu 300 tank ve 120 hücum topuyla görülmedik bir vurucu kuvveti oluşturmaktaydı. Ayrıca ilk kez böyle büyük sayıda kullanılan çok namlulu bir roketatar tugayı da tam mevcutlu olarak vardı.

Sovyetler ayrıntılarla uğraşmaksızın ancak kuşku duyabilirlerdi: General Hausser'in Kolordusu dört ay önce onlardan Harkov'u geri almış değil miydi?

Ounun için derinliğine kademelenmiş ve dallara, kollara ayrılmış, çok ustaca bir tahkimat sistemi kurmuşlardı. Bunun siperleriyle koruganlarında iki seçkin birlik, 52'nci Muhafız Piyade Tümeni'yle 375'inci Piyade Tümeni o kesimi sımsıkı ellerinde tutuyorlardı. Bunlar ayrıca topçu alayları, birçok tanksavar bataryaları, tanklara karşı savaşta uzmanlaşmış silâhendaz taburları, tank bölükleri, havan alayları ve roketatar gruplarıyla da takviye edilmişlerdi. Bütün bunların ardında da General Katukof'un 1'inci Zırhlı Ordusu, müdahaleye hazır halde yedekte bekliyordu.

*

Panzergranadiere Deutschland Alayının komuta postasından General Hausser saldırının gelişmesini gözlüyordu.

Alay Komutanı Hans Harmel: «Herşey yolunda, komutanım,» diye haber verdi.

3'üncü Tabur «mızrağın demirden, sivri ucu» rolünü oynuyordu. Komutanı olan Günther-Eberhard Wisliceny muharebenin gel-gidine göre gidip gelen bölüklerini boyuna ileri sürüyordu. Nihayet Yüzbaşı Helmut Schreiber (Şrayber) komutasındaki 10'uncu Bölük, Rusların ileri siperlerine ilk olarak ulaştı. Oraya sımsıkı yapıştı ve düşmanın zorlu karşı saldırılarına rağmen bir karış bile toprak vermedi.

Böylece açılan gedikten Führer Tümeni'nin Panzergrenadiere Alayı ileriye atıldı. Onun sağında ve solunda da Totenkopf ve Leibstandarte Adolf Hitler Tümenlerinin taburları 167'nci Piyade Tümeni'yle de desteklenerek saldırıya geçmişlerdi.

Ruslar kendilerini canla başla savunuyorlardı. Leibstandarte Birliği'nin kesiminde Muhafız Ordusu'nun bir alayı kendisini olduğu yerde parça parça «doğrattı». Sonunda Leibstandarte'nin 2'nci Panzergrenadiere Alayı'nın 9'uncu Bölüğüne komuta eden Georg Karck, terazinin kefesini Almanlardan yana eğdi: Bir avuç askerin başında olduğu halde beş koruganı tahrip kalıplarıyla havaya uçurdu. Sonra Bölüğünün tümü, tepeyi koruyan siperler lâbirentine girdi ve düşman mevziini tahrip etti. Ama hayır, biraz ileride onları bir başka tepeyle bir başka savunma hattı bekliyordu.

«Kaplana»lar ileriye atılıyorlardı. Tanksavar tüfeklerin boğuk gürültüleri duyulmaya başladı. Piyadeler siperlere atladılar. Ağır makineli silahlar kırıyor. Topçu beton sığınaklarla sıçan yollarını dövüyordu.

General Hausser, tümenlerinin iyi hazırlanmış

ve mükemmel işleyen bir savunma düzeniyle karşılaştıklarını daha ilk saatlerde anlamıştı. Bütün tahkimli tesisler acaba etkin biçimde ve çabucak nasıl ezilebilirdi.

SS Zırhlı Kolordusu'nun sağında, Byelgorod'un güneyinde General Kempf ordusunun bir parçası olan zırhlı kolordu ile diğer kolordu Donets'i geçerek karşı kıyıda küçük köprübaşları kurmuşlardı. Bunların piyade tümenlerinden üçü, üç zırhlı tümenle desteklenerek saldırıya geçtiler. Bunlar bütün harekâtın yanını koruyacaklar; dolayısıyla Koroşa'yı işgal ederek Donets Nehri boyunca yukarıya doğru ilerleyecekler; düşmanın takviye olarak gönderdiği hızlı birliklerin yolunu keserek bunların, Almanların yarma yapmaya çalıştıkları bölgede işe karışmalarını önleyeceklerdi.

Arazi çetindi, Ruslar inatla dayanıyorlardı. General Kempf'in tümenleri ancak yavaş yavaş ilerleyebiliyorlar, bu da Mareşal von Manstein'in planının tümünü tehlikeye düşürüyordu.

İşte o zaman, SS Zırhlı Kolordusu'nun kesiminde çarpışma hızlı, kesin bir gidiş edindi: Savunma hazırlıkları sırasında Sovyetlerin görünüşe göre küçümsemiş oldukları bir koz, sanki masanın üzerine iniveriyordu. Muhakkak olan şuydu ki General Çistiyakof saldırının ilk evrelerinin böyle cereyan edeceğini hiçbir zaman aklından geçirmemişti.

Saldırının başlayışından üç saat sonra General Çistiyakof, komuta postasının bahçesinde, elma ağaçlarının altına oturmuş, ikinci kez sabah kahvaltısı ediyordu. General Katukof'la danışmanı Popiol gelip onu orada buldular. Çistiyakof da onları dostça, birlikte kahvaltı etmeye çağırdı.

Çok titiz bir adam olan Popiol anılarında yemek listesini de yazmıştı, şöyle diyordu: «Sofra-

da koyun eti, sahanda yumurta, bir sürahi buzlu votka ve dilim dilim kesilmiş beyaz ekmek de vardı.»

Fakat koyun etine ve sahanda yumurtaya kimse el sürmedi. Birdenbire ardarda patlamalar duyuldu, elma ağaçlarının üzerinde küçük bulutlar belirdi: Obüsler patlıyordu. Aynı anda kurmaybaşkanı da çıka-geldi ve Popiol'un dediği gibi «titrek bir sesle çabuk çabuk konuşarak» düşmanın büyük ölçüde bir yarma hareketi yaptığını haber verdi.

General Katukof'la Popiol çabucak 1'inci Zırhlı Ordu'daki komuta postalarına dönüp alârm vermek için hemen arabalarına koştular. Alman tankları şimdiden çıplak gözle görülebiliyordu. Kademeli bir hâlde geliyorlardı. Yürüyüş kollarının sol kanadı fındık fidanlarından oluşan küçük bir koruyu eziyordu. Bu, olur şey miydi? Bu Germanski'ler (Almanlar) birkaç kilometre üzerine kat kat yerleştirilen bir savunma düzenini nasıl olup da aşmışlardı?

General Çistiyakof artık telefon başından ayrılmıyordu. Öğrenebildiklerinin hiçbiri pek o kadar açık-seçik değildi ama haberlerin kötü oldukları tartışma götürmüyordu. 6'ncı Muhafız Ordusu cephesinin şimdiye dek yediği yumrukların en sertleri havalardan gelmişti. Stuka'larla bombardıman uçakları Sovyet savunma tesislerini yerle bir ediyorlardı. Daha kötüsü, Almanlar patlayınca parçalanıveren yeni küçük bombalar da kullanıyorlardı ve bunlar özellikle topçu erleri üzerinde korkunç bir etki yaratıyorlardı.

Hepsi bu kadar değildi; İki ağır makineli ve gövdenin altına yerleştirilmiş bir top taşıyan hücum uçakları Sovyet tanklarının karşı saldırıları

nı durdurarak Waffen-SS'lerin tanklarına yol açıyorlardı.

Böylece de General Hausser'in öncüleri, yalnız birkaç saatlik bir çarpışmadan sonra, 6'ncı Muhafız Ordusu'nun 52'nci Piyade Tümeni'nin kesiminde tutmakta olduğu birinci savunma hattında bir gedik açmayı başarmışlardı. Şimdi de Ordunun komuta postasına doğru ilerliyorlardı.

Yaralı bir topçu Albayı sendeleyerek General Çistiyakof'un bürosuna girdi:

— «Benim Alay bir saatten beri çarpışıyor, General yoldaş,» dedi. «Toplarımın üçte biri susturulmuş durumda. Alman havacıları üzerimize birsürü küçük bombalar atıyorlar, bunlar da çevreye serpintilerden oluşan bir bulut saçıyor. Stuka'lar havalara tam anlamıyla egemen durumdadır. Tepemizde âdeta dansediyorlar. Kendimizi savunmak için hiçbir olanağa sâhip değiliz.»

General Çistiyakof sordu:

— «İyi ama, bizim uçaklar ne yapıyorlar? Hava ordularımız, uzun menzilli hücum uçağı tümenlerimiz, Başkomutanlığın Kursk çıkıntısı için ayırdığı 2.500 uçak nerede? Bunlar önceden de öngörüldüğü gibi niçin bu sabah şafak sökerken Alman uçaklarını kendi alanlarında yoketmediler?»

Evet, niçin yoketmediler?

General Çistiyakof'un olup bitenlerden haberi yoktu. Kursk semalarında bir çarpışma olduğunu ve Sovyet Hava Kuvvetleri'nin öldürücü bir yanlışlık sonucu yok olduklarını bilmiyordu.

Oysa Rusların baskın biçiminde bir hava akını yapıp Alman Hava Kuvvetleri'ni kendi uçuş alanlarında yoketmelerine ramak kalmıştı.

PROKHOROVKA TANK MUHAREBESİ

5 Temmuz 1943'ü şafağının ilk saatinde General Seidemann önüne geçilmez bir felâketin başının üzerine çöktüğünü görmüştü. Giyinmesini henüz bitirmişti ki emir subayı koş a koş a odasına girdi:

— «Hava muhabere servisinden bir mesaj geldi Generalim,» dedi.

General Seidemann soran bir tavırla başını kaldırdı.

— «Güçlü düşman hava birlikleri Harkov yönünde uçuyorlarmış.»

General, saatine baktı; şimşek hızıyla bir hesap yaptı. Sonra portmantodan kasketiyle palaskasını ve tabancasını aldı.

Muhabere koruganına doğru acele acele giderken dişlerinin arasından: «**Bir felâkete dönüşebilir bu,**» diye mırıldandı.

Kurmayındaki subaylar daha önce oraya gelmişler, telâşlı telâşlı her yana telefon ediyorlardı. O, içeriye girince başlarını kaldırdılar. Aynı anda da uçaksavarların ilk atışları Mikoyanovka'nın üzerinde patlamaya başladı: 8'inci Hava Kolordusu'nun ileri komuta postası burada gizlenmiş bulunuyordu. Hemen aynı anda da herkes, Sovyet uçaklarından oluşan muazzam bir donanmanın, boşalan bir sel gibi, göğün çok yüksekliklerinde homurdandığını duydu. Uçaklar gerçekten Harkov'a, Almanların kendi uçaklarını yıkdıkları havaalanlarına doğru gidiyorlardı.

O sıralarda bütün bu alanlarda sekizyüz tane Stuka, bombardıman ve hücum uçağı, tank avcıları havalanmak için pistte ilerlemeye başlamışlardı. Bu uçaklar, Güney Cephesi'ndeki saldırının hazırlığını yapacaklar; Sovyet savunma tesislerini hallaç pamuğı gibi atacaklar ya da yokedecekler; sonra General Hoth'a düşman hatları arasındaki ilerleyişinde yardım edeceklerdi.

Hazırlanan programa göre bu birlikler önce havalanarak kendi alanlarının üzerinde toplanacaklar; sonra kendilerine eşlik edecek olan 250 av uçağını havada bekleyeceklerdi.

5 Temmuz günü şafak sökerken 8'inci Hava Kolordusu için aşılması gereken güç bir ân vardı. Birkaç uzun dakika boyunca General Seidemann'ın muazzam filosu savunmasız kalacaktı. Uçuş pistleri bombardıman ve hücum uçaklarıyla dolup taşacak; birkaç uçak da hiçbir avcı uçağı tarafından korunmaksızın uçmaya başlayacaktı. Sovyet Başkomutanlığı, Güney Cephesi'nde savaşa katılarak **Zitadelle Harekâtı**'nın başarısını sağlayacak olan Alman hava düzenini yoketmek için en uygun zamanı seçmişti. Fikir parlaktı, hesap da doğruydu. «Werther»in haberleri, paha biçilemeyecek değerde olan bu bilgiler, Ruslara kazanacaklarından emin olarak oynamak olanağını veriyordu.

Düşman bombardıman ve av uçaklarından oluşan filotillaların seli Mikoyanovka üzerinde homurdanmaya başlayınca General Seidemann'la subayları durumun düzeltilemeyecek kadar kötü olduğuna iyice inandılar. Hepsi de artık kendileri için iş işten geçmiş olduğunu; ne emir verecek, ne de olayların akışına müdahale edecek halde olmadıklarını anladılar. Alman hava birlikleri ya

bombalarla yerde ezilecek, ya da uçuş hâlindeyken Sovyet avcılarınca düşürülecekti.

Alın yazısı bu birliklerin üzerine 3.000 metre yükseklikten sürekli bir gök gürültüsü halinde çökecekti. Sovyet avcı filotillaları «Mig»lerine ve «Yak»larına, dosdoğru Amerika'dan gelen «Aircobra»ları da eklemişlerdi.

Rus pilotları, 2'nci ve 17'nci Hava Orduları'nın Kursk ve Oboyan kesimindeki havaalanlarını geceleyin terketmişlerdi. Hattâ bazıları da Moskova'nın güneyinden yola çıkmışlardı. Moralleri çok yerindeydi: Ne yapacaklarını çok iyi biliyorlardı. Eskiden herkesin çok korktuğu Alman Luftwaffe'sine, vaktiyle kendilerine indirdiği yumrukların hepsini bu kez onlar indireceklerdi. Kursk çıkıntısının semalarında kesin bir zafer kazanmak için ancak dikkatle hesaplanmış birkaç dakika gerekliydi.

*

Luftwaffe'nin safdışı edilmesi demek, aynı zamanda, Mareşal Manstein ordularının kesinlikle gereksindiği korumanın da yokolması demekti. Ruslar hava egemenliğini ele alınca, Kursk'un güneyindeki Alman saldırısını bıçak gibi keseceklerinden emindiler. Daha piyadeleri siperlerinden dışarıya fırlamadan Manstein yenilgiye uğramış demekti.

Fakat nasıl olmuştu da Ruslar harekete geçme ânını böylesine doğru biçimde hesaplayabilmişlerdi? General Seidemann'la subaylarını çileden çıkararak soru buydu. İş gizli tutmak için Almanlar birçok önlemler almışlar, bunca kurnazlığa başvurmuşlardı. Şu da vardı ki Rus keşif uçaklarından ve Rusların işgal altındaki ülkelerde bu-

lundurdukları ajanlardan her şeyi gizleme olanağı yoktu: Hele dar bir kesimde düzinelerle havaalanı yapıldı mı, bunları tümüyle peçelemek olanaksızdır. Fakat Alman Komutanlığı cephe yakınında 1.800 uçağın, yaklaşık 1.900 ağır ve hafif uçaksavar topunun ve 300 ışıldağın toplandığını gözlemcilerin bakışlarından gizlemek için gerçekten her şeyi yapmıştı.

Yalnız Mareşal von Manstein'ın elindeki 1.200 uçak için Harfkov yakınında 16 tane havaalanı hazırlamak gerekmişti. Böyle bir yığınağın tehlikeli olduğu, tartışma götürmez bir şeydi.

Onun için uçaklar olarak ölçüsünde ayrı ayrı birtakım bölmelere yerleştirilmişti, hiç değilse buralarda bombaların serpintileriden korunmuş olacaktı. Bütün patlayıcı maddelerle akaryakıtlar yeraltındaki depolarda saklanıyordu. Her gün havadan denetlenen ağlarla ağaç dalları bütün bunları «peçeliyorlardı», görevleri düşman keşiflerini aldatmaktı.

Aldatmak mı? Bir kez daha, olanaksızdı bu. Böylesine dev bir örgütü hiçbir peçeleme yeryüzünden silemezdi. Sonra, saldırıdan önceki gece boyunca birsürü uçağı havalanacakları alanlara getirmek gibi basit bir önlem, düşman gözlemcilerini nasıl şaşırtabilirdi? Ayrıca bütün bu ihtiyat tedbirleri neye yarardı? Ruslar bizzat Führer'in genel karargâhında bulunan bir hâinden haberleri aldıklarına göre, cephedeki bütün gizli işleri bilmiyorlar mıydı? Alman saldırısının yapılacağı günü ve ana çizgilerini bildiklerine göre, saldırıdan önce bir hava bombardımanının başlaması, sonra da onu desteklemesi gerektiği sonucuna doğal olarak varıyorlardı. Geri kalan bilgileri hava keşifleriyle öğrenmişler, Almanların öngördükleri akının bütün hazırlıklarını izlemişlerdi.

17'nci Sovyet Hava Ordusu'nun bombardıman uçakları General Seidemann'ın komuta postası üzerinden uçtukları sırada, her şey Rusların umutlarının gerçekleşeceğini gösterir gibiydi. Ama durum böyle olmadı. Askerî nitelikte de olsa insanların yaptıkları her hesapta daima bilinmez bir yan olduğunu olaylar bir kez daha gösterecekti. Bu beklenmedik öge, Kursk'un üzerine bir kuzey tanrıçasının adını götürdü.

Luftwaffe'nin elinde radar türünden aygıtlar vardı. Bunların yaydıkları elektrik dalgaları yüz kilometre uzaktan bütün düşman uçaklarının yerlerini saptıyor; gittikleri yönü ve uçtukları yüksekliği gösteriyordu. Bu aygıtlara İskandinav tanrılar topluluğundan olup mucizeler yaratmakla ünlü olan tanrıça Freyja'nın adı verilmişti.

Hava muhabere servisinin bu aygıtları yerleştiği havaalanlarından bunlar, düşman teşkilerinin yaklaştıklarını hemen haber vermişlerdi. Bu bilgi uçaksavar bataryalarıyla filoların ve avcı gruplarının komuta postalarına ulaştı. Harkov'un ve Byelgorod'un bütün havaalanlarına hemen alârm verildi. Komutanlarla pilotlar ek bilgilere gereksinme duymadan durumun ne olduğunu derhal anladılar.

Bütün radyo haberleşmeleri yasaklanmış olduğundan, Hava Kolordusu'nun kurmay heyetine başvurmak söz konusu olamazdı. Hem zaten ne cevap verebilirdi? Herkesin sorumluluklarını hiç çekinmeden yüklenmesi gereken ân gelip çatmıştı.

Aynı anda bütün havaalanlarında askerî eğitim ve yetişimin en güzel örnekleri görüldü. Her yerde avcı komutanının telefonu açarak hava trafiğiyle görevli subaya birkaç söz söylemesi yetti:

— «Düşman saldırıyor.»

— «Programı değiştiriyor ve hemen havalanı-
yoruz.»

Pilotlar uçaklarına koştular, filotillalar bütün motorları homurdandığı halde derme-çatma pist-
ler üzerinde sarsıla sarsıla ilerlemeye başladılar.
Kursk'taki avcı uçakları işte böyle havalandılar.

Bu birkaç dakika, çarpışmanın kaderini belir-
ledi. Sabah sislerinin üstüne, 3.000 metre yüksek-
liğe çıkan Alman av uçakları, Sovyet bombardı-
man uçaklarının üzerine saldırdılar.

Güneş doğuyordu. Onun ışıklarında, korkunç
bir hava boğuşması yerden izlenebildi.

Bu yükseklik Sovyet avcıları için çok elverişsiz-
di: Çünkü 2 - 3.000 metre arasında Alman Messer-
schmitt'leri tartışmasız onlardan üstündüler. Sov-
yet uçaklarının bir duman ya da alev yörüngesinin
ucunda birbiri ardınca yere çakıldıkları ya da ha-
vada patladıkları görüldü. Alman havaalanları
üzerinden yalnız birkaç bombardıman uçağı ge-
çebildi, bunu başarabilenler de bombalarını rast-
gele attılar, bu yüzden çok az hasar oldu.

Bu muharebenin daha başında Ruslar 120'yi aş-
kın uçak kaybetmişlerdi. Akşam olurken bu sayı
432'ye yükselmişti. 24 saat sonra da 637'yi buldu.
General Seidemann'ın 8'inci Hava Kolordusu yal-
nız tehlikeli bir hava saldırısını püskürtmekle kal-
mamış, güney kesiminde hava egemenliğini tartış-
masız ele geçirmişti. Bunun üzerine Alman bom-
bardıman ve hücum uçakları direnişle karşılaş-
maksızın Sovyet Cephesi'ne çullanıp ona yumruk
üzerine yumruk indirebildiler(*). Bu uçakların

(*) Alman Hava Kuvvetlerinin İkinci Dünya Savaşı'ndaki
başarılarıyla başarısızlıkları, Cajus Bekker'in «Savaş
Romanları» dizisinde çıkan «4.000 metreden Hücum»
adlı kitabında bütün ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

birbirini izleyen dalgaları, Rus savunma tesislerini ezip çökerterek böylece tanklara yol açtılar. Ruslar, SS Zırhlı Kolordusu karşısında Byelgorod'dan Oboyan'a giden kara yolunu koruyorlardı. Buradaki Rus mevzilerini bombalayan Stuka filolarından birinde bir pilot vardı ki adı, Ruslarca olduğu kadar Almanlarca da biliniyordu. Hans-Ulrich Rudel adlı bu pilotu boğuşmanın en civcivli ânında bulmak mümkündü.

SS Zırhlı Kolordusu'nun öncü bölükleri iyi peçelenmiş tanksavar birliklerinin ve 52'nci Muhafız Piyade Tümeni'nin topçusu önünde durmak zorunda kalmışlardı. Rudel, Rusların toprağa gömdükleri T-34 tanklarını havadan gördü, dallar altında gizlenmiş 76,2'lik tanksavar toplarıyla havan birliklerini, özellikle 152'lik mermiler atan ve kendi kendilerine hareket eden motorlu ve zırhlı kocaman topları farkettiler: Ruslar bunları ilk kez Kursk muharebesi dolayısıyla kullanıyorlardı.

Beresov kesimindeki direnişin merkezi olan bu kilidi muhakkak kırmak gerekiyordu.

Stuka'lar daldılar. Bombaları hedefin tam üstünde patladı. Sonra Rudel yaklaşmakta olan bir düşman zırhlı kolunu gördü. Artık bombası kalmamış olduğu için, aklına üzerine bir tank topu yerleştirilmiş olan eski eğitim Stuka'sı geldi. Bu da ona bir fikir verdi ki Rusların başına çok dertler açacaktı...

Ara yerde hücum uçaklarının ilk dalgası 800 metre yüksekliğe geldi. Şimdi de bombalarını hedefin üzerine atma sırası onlardaydı ama söz konusu olan SD 1 ve SD 2 tipi yeni bombalardı: Aslında klâsik uçak bombası biçiminde ve ayrı büyüklükte iki kaptı bunlar, ama içlerinde birer kiloluk 360 ya da ikişer kiloluk 180 tane küçük bomba vardı. Yere değmeden az önce açılıyorlar ve iç-

lerindekini bir ölüm yağmuru halinde düşman mevzileri üzerine yağıdırıyorlardı.

Yakıp yikan, kırıp geçiren bir etkileri vardı. Sovyetlerin toplarla askerleri yığıdıkları tanksavar bataryaları birbiri ardınca savaştışı oldu. 151'inci ve 155'inci Muhafız Alaylarının savundukları tepelerle çukurluklar bir alev deniziyle kaplandı.

Saat 11'de de 50 Alman tankı 155'inci Alay'ın cephesini deldi. Sonra bu tanklar batıya yönelerek 151'inci Alay'ın cephesini de ezdiler. Byelgorod-Kursk kara yolunun girişini kapatan kilit kırılmıştı. Saldırı artık gelişebilirdi.

6 Temmuz günü öğleye doğru Der Führer Alayı, Luçki I'ı işgal etti: Şimdi General Hausser'in SS Zırhlı Kolordusu, Rus savunma düzeninin 20 kilometre içinde bulunuyordu. General Çistiyakof komutasındaki 6'ncı Muhafız Ordusu'nun tuttuğu cephede kocaman bir gedik açılmıştı. General Hausser'in elindeki tüm kuvvetler de han kapısı gibi ardına dek açılan bu gedikten içeriye daldılar. Yıldırım savaşının en güzel günlerinde olduğu gibi bir fırtına yeli esiyordu.

7 Temmuzda tanklarla toplar Luçki II-Teterevino yolu üzerinde ilerlemeye başladılar. Taburları serbest alanda, doğu ve batı yönünde yelpaze gibi açıldılar. Leibstandarte ve Totenkopf tümenlerinin bir bölümü kuzeye doğru hızla ilerledi ve Psel ırmağının kıvrımından önceki son Sovyet savunma tesislerini Gresnoye'de çökertti.

1'inci SS Tank Alay'ının 6'ncı Bölüğü bu öncü birliğinin en ucundaydı. Komutanının adı Rudolph von Ribbentrop: Dışişleri Bakanı'nın oğluydu. Bölüğünün başına geçmiş, Gresnoye'yi koruyan tanksavar engeller arasından kendine bir yol açmıştı.

Grossdeutschland ve Der Führer Alaylarının hücum müfrezeleri doğuya yönelerek Prokhorovka'ya saldırdılar. Onların Psel ırmağıyla Donets Nehri arasındaki bütün bölgeye hâkim olan bu kilit noktasına doğru ilerleyişlerini topçu ile roketatarlar destekliyordular. (Harita 5)

Rus tarafında ise olayların bu şaşkıncı gelişimi karşısında Voronej Cephesi Komutanı korktu. Gerçeği artık daha çok gizlemek gereksizdi: 6'ncı Muhafız Ordusu'nun hatları yarılmış, çökmüştü. Ruslar ancak şurada burada direniyorlardı.

General Vatutin'le danışmanı Nikita Kruşçef kesin emirlerinden birini yayınladılar. Bunun ne derin bir şaşkınlığı gizlemekte olduğunu herkes biliyordu. Emirde: «Almanların hiçbir zaman Oboyan doğrultusunda bir yarma hareketi yapmamaları gerektir,» deniliyordu.

1'inci Zırhlı Ordu Komutanı General Katukof, bu emri okur okumaz 6'ncı Muhafız Ordusu'nun cephesinde açılan gediğe iki tank avcı alayı sürdü. 1'inci Zırhlı Ordu'nun danışmanı General Popiol daha sonra şunları yazacaktı: **«İki saatlik çarpışmadan sonra bu alaylardan kala kala numaraları kaldı...»**

Akşam da Kruşçef'in kendisi 1'inci Zırhlı Ordu'nun komuta postasına geldi, çok da açık konuştu:

«... Önümüzdeki iki-üç gün korkunç olacak. Ya biz tutunacağız, ya da Almanlar Kursk'u alacaklar. Her şeyi göze almışlar, 'ya hep, ya hiç' diyorlar. Onlar için bir ölüm-kalım sorunu bu. Boyunlarını kırmaları için gerekeni yapmak da bize düşüyor.»

General Şalin de durumu soğuk bir tarzda özetledi:

— «... Karşımızda şimdiye dek hiç görmediği-

miz bir zırhlı kuvvet yığınağı var. Taktik hep aynı. Fakat bu kez yarma hareketini yapan, «Kaplan»lar, «Panter»ler ve kocaman hücum topları. Bizim T-34'lerin topları faşistlerin yaptıkları çelik devlerin ön zırhları karşısında hiçbir iş beceremiyorlar.»

Şalin bir düzine kadar yazılı rapora dayanıyordu: Luftwaffe'nin elinde bir tanksavar topuyla silâhlendirilmiş hücum uçakları vardı. Bunlar tıpkı bir kümesin üzerine dalan yırtıcı kuş gibi göğün yüksekliklerinden Rus zırhlı araçlarının üzerine çullanıyorlardı. Böylece de Almanlar, Rus tanklarının bütün karşı saldırılarını oldukları yerde durdurmuşlardı. Getman Zırhlı Kolordusu da bunun acıklı tecrübesini yapmıştı. Bu uçan avcılardan bir teki birkaç dakikadan daha kısa bir zamanda 12 tane T-34 tankını avlamıştı.

Bir Rus topçu gözlemcisinin verdiği rapor ise inanılmaz şeyler anlatmaktaydı: Bir Alman hücum uçağı 800 metre yükseklikten bir tank kolu üzerine dalış yapmış, tanklar onu görmemişlerdi. Sonuncu tankın 500 metre yakınına gelmişti. Bir top patlamış, bir şimşek çakmıştı. Pilot duman bulutundan çıkıp yine yükselmiş, sonra hep arkadan olmak üzere tekrar saldırmak için geri dönmüştü. Çünkü bir tankın zayıf noktası geride bulunmaktaydı. Motora isabet kaydetmek, bir patlamaya yol açmak için yeterliydi.

General Şalin bu yeni silâhı geliştiren adamın adını henüz bilmiyordu. Hans-Ulrich Rudel 5 Temmuz sabahı yaptığı ilk çarpışmadan dönerken vakit kaybetmemişti. Şu da var ki, bu işi daha önce Kırım'da denemiş olduğundan, kullandığı deneyim uçağını getirtmekten başka şey yapmamıştı: Topla donatılmış bir Stuka idi bu.

Böylece 37'lik bir tanksavar topuyla silâhlendi-

rılmış Stuka uçaklarından oluşan ilk tank avcı filotillâsı Kursk çıkıntısında kurulmuş oldu! Hs 129 tipindeki zırhlı ve iki motorlu uçaklarla bu model, şaşırtıcı başarılar elde edecekti.

*

Waffen-SS'lerin solundaki 48'inci Zırhlı Kolordu'da da 7 Temmuz sabahı, yâni büyük muharebenin dördüncü gününde her şey yolunda gidiyordu. Daha şafak sökerken Grossdeutschland Tümeni'nin piyadeleri Dubrova'yı aldılar.

Fakat Tümen'in «Panter»lerine musallat olan talihsizlik henüz sona ermiş değildi: Lauchert Tugayı bir kez daha bir mayın tarlasına düşerek ağır kayıplara uğradı.

Grossdeutschland Tümeni'nin Tank Alayı'nın 2'nci Tabur Komutanı Yüzbaşı von Gottberg durumu kurtardı. Remer Taburu'nun piyadelerini coşturdu ve saldırı yeniden başladı. Tümen'in sol kanadındaki Panzergrenadiere Alayı da ilerliyordu. Bu iyi düzenlenmiş atakça ilerleyiş karşısında General Kriwoschein'in başlıca direniş hattıyla Mekanize Kolordusu her yanda çöktü. 6'ncı Muhafız Ordusu'nun kalıntıları bitkin haldeydiler ama onlar da General Kriwoschein'in birliklerine verilmişlerdi. Alman topçusunun ateşi altında kaçmaya başladılar ve ağır kayıplara uğradılar. General Kriwoschein'in tugaylarıyla 6'ncı Zırhlı Kolordu, onların kapıldığı paniği ve genel bir çöküşü önlemek için işe karıştılar ama boşuna. Pena ırmağı üzerindeki Sirtsevo'ya doğru gerilediler: Burası, Oboyan'dan önceki son Rus savunma mevziinin son dayanak noktasıydı.

Tahkimatı ve Pena'nın oluşturduğu doğal engelle bu köy, Almanların muharebe alanının batı-

sındaki yayılışlarını durdurabilecek miydi acaba? General Kriwoschein uzun boylu umuda kapılmıyordu: Almanların 11'inci Zırhlı Tümeni, Byelgorod-Kursk karayolunu çoktan aşmış, bu önemli ulaşım yolunun doğusunda uzanıp giden ormanları işgal etmişti.

General Kriwoschein, Rusçada **balka** diye adlandırılan, küçük bir arazi çukurluğunda çarpışma hattının hemen yakınında bir noktaya yerleşmiş, birliklerinden gelen mesajları alıyordu:

«Kunin Taburu'nun 3'üncü Bölüğü bütün subaylarını yitirdi. Komutayı Çavuş Nogayef ele aldı.»

Daha sonra şu mesaj geldi: «30'uncu Tugay'ın komuta postasına bir obüs isabet etti. Subayların çoğu öldü. General ağır yaralandı.»

Ve bunlar tek olaylar değillerdi. Başka yerlerde, meselâ 45'inci Motorize Tabur'da durum daha da kötüydü: Bütün askerler ölmüşler, yaralanmışlar, tutsak düşmüşlerdi. Almanlar da geçmişlerdi.

General Kriwoschein, düşmanı durdurmak için Sirtsevo tahkimatına dayanmayı denedi. Tanklarıyla güçlü bir saldırıya geçti. 8 Temmuzun o Cuma günü yakıcı bir sıcak vardı. Kırk tane T-34 tankı köyün dışında göründüler ama Kont Strachwitz'in Taktik Zırhlı Grubu'nun külli kısmı ve «Kaplan»Bölüğü'yle burun buruna geldiler. Başlayan düelloda «Kaplan»lar on T-34'ü tahrip ettiler.

Bunun üzerine tugay toplu bir şekilde geriledi ve Almanlar için bu sanki bir işaret oldu: Grossdeutschland Tümeni'yle 3'üncü Zırhlı Tümen ileriye atıldılar, Rusların peşini bırakmadılar ve tahkimata filân aldırmaksızın öğleye doğru Sirt-

sevo'ya girdiler. Ruslar da hep gerileyerek ırmağın öbür kıyısına geçtiler.

Grossdeutschland Tümeni'nin keşif grubu kuzeye doğru ilerlemeye devam ediyordu. Tam o sırada kuzey-doğudan Rusların 6'ncı Zırhlı Koloradusu'nun on, yirmi, sonra kırk tane çelik devi çıka-geldi. Almanlar Pena üzerindeki çok çürük köprüyü yeterince çabuk geçemediklerinden, keşif taburu Verkhopenye önlerinde taburun sağ yanını korumak için yarım daire biçiminde bir düzene girdi. Binbaşı Waetjen de düşman tanklarının saldırısını orada bekledi. Bereket versin yanında bir hücum topu grubu da vardı.

Grup Komutanı Binbaşı Frantz, eski bir askerdii: Birliğini Sovyet tanklarının üzerine sürdü. Başlayan çarpışmada onun manevra yapmakta gösterdiği üstünlük, sayı ve güç bakımından üstün olan düşman kuvvetlerinin hakkından geldi. Ruslar onun çok elverişli noktalara gayet iyi yerleştirilmiş hücum toplarının dizi halindeki tuzaklarına düştüler.

Binbaşı Frantz'ın hücum topunu taşıyan zırhlı arabanın içinde bugün profesör olan, o gün de radyoculuk ve topçuluk yapan Eberhard vardı. İlk kez bir çarpışmaya giriyordu. Yirmidört saat önce günlüğüne şunları yazmıştı: «**Ormanın tâ içlerinde mevzilendik. Holderlin'in birkaç şiirini okudum.**» Bugün ise şiirden sözetmenin tam sırasıydı.

— «Kapağı kapat!»

Arabanın içi alaca-karanlık olmuştu. Eberhard gözlerini radyo aygıtından ayırmıyordu.

— «Nagel, Nagel 1'i arıyor! Cevap ver!»

— «Nagel 1 seni dinliyor! Konuş!»

Sonra Onbaşı Eberhard yazdırmaya başladı:

«4-18-7-21-4-18-3-9-1.» Sol ayağını iki obüs sandığı arasına sokmuştu. Sağ bacağı top komutanının yedi-sekiz obüs daha yığılmış olduğu noktada, vuruşla patlayan roketler üzerinde duruyordu.

Bir tepenin ard yamacında zırhlı arabanın durumu değişince bu ona başını kapaktan çıkarmak ve biraz hava almak olanağını verdi. Çevresine göz gezdirdi: Otlarla kaplı küçük bir iniş, bir ayçiçeği tarlası, bir yol parçası gördü... Ama tam o sırada karşısında bir toz bulutu yükseldi.

Binbaşı Frantz: «Kapağı kapat!» Diye bağırdı.

Sonra emirler birbirini izledi:

— «Gruba haber verin. Bir T-34 müfrezesi göründü. Öncüleri karşımızda, yolun batısında.»

Radyo vericisinden ilk tuzakları kuran, düşman saldırısının ayağına dolaşacak ağı hazırlayan sayılarla harfler yükseliyor. Genç Onbaşıda kapalı perdeyle oynanan bir operayı seyredermiş gibi bir izlenim var. Stuka'larla paletlerin gürültüleri uvertürü oluşturuyor. «Recitativo»ya gelince, bu da radyo ile alıp verdiği sayılar, Alman tanksavar toplarıyla - Askerlerin «Raç-Bum» diye adlandırdıkları Rus tanksavar topları: Bunlar «arya»ları oldukça akordsuz biçimde söylüyorlar.

Onbaşı Eberhard, özellikle komutanın sert, kısa emirlerini dinliyor. Alçak sesle mırıldandığı bu birkaç sözcükte onun askerleri için duyduğu kaygı seziliyor: «Makinelerin bu tangırtılı gürültüsü içinde, heyecanın daha da tathlaştırdığı bir, biraz tasalı ses kadar hiçbir şey iyi duyulmuyor,» diye yazıyor Eberhard günlüğüne.

Şu anda o, Komutanının emirlerini sayılara çeviriyor. Bu işi böyle iyi becerdiğini düşündükçe nerdeyse gülecek. Paskalya'dan tam üç hafta ön-

ce, dil bilgisindeki kuraldışı fiilleri ezbere çektiği zamanki kadar iyi...

«Nagel 2»yi, «Nagel 3»ü çağırıyor, direktiflerini sayılarla veriyor. Kulaklıklarında dinlediği sözlerle; komutanın, topçunun ve sürücünün aralarında konuştukları birkaç kelimeyle çarpışmayı gözlerinin önünde canlandırıyor.

T-34'lerden ayrı olarak, Ruslar «Mark III» Amerikan tanklarını da kullanıyorlar. 2'nci Batarya, altı Sovyet tankını tahrip ettiğini bildiriyor. 1'inci Batarya'da, Senkbiel komutasındaki takım da dördüncü tankını tahrip etmiş. Burada, Komutanın yanında her şey öyle sâkin ki, insan iki kilometre ileride çarpışma yapıldığını hiç söyleyemez. Ama işte, her şey değişiveriyor birden: Dev tanklar, T-34'ler görünüyor.

Eberhard, radyoyu bırakıyor. Şimdi topa o mermi sürüyor.

Bir T-34 müfrezesiyle bir Mark III ilerliyorlar. Çavuş Scheffler sürücünün mazgalından bakıyor. Topçunun kılı bile kıpırdamıyor.

— «Ateş!»

75'lik toplar çabucak tankların hakkından geliyorlar. Fakat Ruslar saldırıyı sürdürüyorlar. Radyolarının verdiği emirlere göre bu Alman mevziini ne bahasına olursa olsun havaya uçurmaları gerek. Üstüste yedi kez saldırıyorlar. Yedisinde de Binbaşı Frantz'ın tepenin ardında, onlara kurduğu tuzağa düşüyorlar.

Üç saat süren çarpışmadan sonra muharebe meydanında 35 tank iskeleti dumanlar çıkararak alev alev yanıyor. Kalan ve hepsi de ağır yara alan öbür beş T-34 kaçarak küçük bir koruluğa sığınyor.

Artık Komutan övünerek tümene telefon ede-

bilir: «Düşmanın 35 tankını tahrip ettik. Biz hiç kayıp vermedik.»

Artık, Verkhopenye ve Pena yolu açılmıştır...

*

Verkhopenye! Bu küçük kasaba Pena ırmağının iki kıyısında kilometreler boyu uzanıyor. Köprüsü yüzünden Ruslar orada güçlü tahkimat yapmışlar.

General Hoerlein tümenini batıya yöneltiyor. Son «Kaplan»ların ardında siperlenen piyadeler kiliseyi geçip doğu mahallesini zaptederek ırmağa ulaştıkları sırada akşam oluyor.

9 Temmuzda da köprüyle batı mahallesi Almanların eline geçiyor. Tanksavar topların, IV tipi tankların, «Panter»lerin ve «T-34»lerin katıldığı bir düellodan sonra 6'ncı Tank Alayı ile 3'üncü Zırhlı Tümen'in motosikletlileri düşmanı kasabadan kovuyorlar.

Pena üzerindeki köprü çok hırpalanmış. Fakat 2'nci Bölük'le 39'uncu Tabur'un köprücülere geceleyn rekor denecek kadar kısa bir zamanda onu onarıyorlar. Ertesi gün öğleden önce de üzerinden paletli araçların geçebileceği 16 tonluk başka bir köprü kuruyorlar.

Ondan sonra saldırı yine başlıyor.

10 Temmuz sabahı Albay Schmidt-Ottet'le 6'ncü Tank Alayı 258,5 râkımlı tepeden güneye doğru indiler. Aynı zamanda da general Westhofen piyadelerden, motosikletlilerden, topçudan hücum toplarından, istihkâmcılardan ve tanksavar toplarından oluşan, Yarbay Wellmann komutasındaki bir taktik grubu Pena ırmağının karşı kıyısına geçirtti. Almanlar Ruslara arkadan saldırarak bü-

tün bölgeye hâkim olan bir tepenin üstündeki Beresovka kasabasını işgal ettiler.

Uzun süredir ilk kez, geriye doğru gitmekte olan Sovyet tutsak kolları görülüyor. Yalnız 3'üncü Zırhlı Tümen'in kesiminde bunların sayısı hemen hemen 2.000 kadardır.

Oboyan yolunun doğusunda 11'inci Zırhlı Tümen'den Kont Schimmelman komutasındaki taktik grup bir Stuka bombardımanından sonra 260,8 râkımlı tepeyi işgal etti. Yolun üzerinde de Grossdeutschland Tümeni'nin Piyade Alayı ilerleyişini sürdürerek doğrudan doğruya yolun üzerindeki 244,8 râkımlı tepeyi zaptetti.

Oboyan'dan önceki, o kesime hâkim tepe burası; aynı zamanda da Alman saldırısının en ileri noktası. Oradan bakınca Kursk'tan önceki son doğal engel olan Psel ırmağının vâdisi göz alabildiğince görülüyor. Sisin içine dürbünle bakılınca Oboyan'ın kuleleri görülüyor: Hedef orası!

Topu topu 9,5 kilometre! İnsan elini uzatsa tutacak sanki. Hızlı bir birlik bir sıçrayışta ulaşabilir. 48'inci Zırhlı Kolordu ileri atılacak mı acaba?

General Hoth'un hazırladığı kurnazca programa göre bundan sonra her şey şöyle olup bitecek: 48'inci Zırhlı Kolordu Oboyan üzerine ilerleyecek, Psel ırmağı üzerindeki köprüleri ele geçirecek, sonra Kursk'a doğru yoluna devam edecek yerde doğuya yönelecek; Prokhorovka üzerine ilerlemekte olan düşmanın yedek tanklarını SS Zırhlı Kolordusu'nun yardımıyla ezecek. Bu harekâtı doğuda korumak ve Bozkır Cephesinden koşup gelerek çarpışmalara katılacak olan öteki Sovyet ordularının kendisi için yaratacakları tehlikeyi kesinlikle uzaklaştırmak için şunu da gözönünde tutmuş: Yedeklere karşı çarpışmaya başlayınca

General Kempf'in iki kolordusu Prokhorovka'nın doğusunda, Donets'in ve Siem'in kaynaklarının bulunduğu bölgede olacaklar.

Fakat bu hesapta bir yanlışlık oldu. General Kempf buluşma yerine gelmedi. General Breith komutasındaki 3'üncü Zırhlı Kolordu da ortalarında yoktu. O da Donets Nehrini aştıktan sonra çabucak kuzeye dönerek Prokhorovka'nın doğusuna gelecekti. Nerdeydiler bu eski ve değerli 6'ncı, 7'nci ve 9'uncu Zırhlı Tümenler?

Muhakkak olan şuydu: 9 Temmuzdaki randevuya gelmemişlerdi.

Oysa tecrübeli ve çok değerli şefler komutasındaki birlikler söz konusuydu. General Hoth'un o sırada kendisine yönelttiği bu soruya onların savaş günlüğü acıklı bir yanıt veriyordu: Bunlar düşmanın korkunç bir direnişiyle karşılaşmışlar, bu yüzden gecikmişlerdi. Mayın tarlalarıyla da kaplı bir kesimde öyle derin, öyle dar bir siperler düzeniyle karşılaşmışlardı ki, topçu bunları güçlkle altüst edebiliyordu.

Rasumnoye'nin güneyinde Donets'i geçer geçmez güçlü Sovyet zırhlı teşkileriyle zorlu çarpışmalara girişmek zorunda kalmışlardı. 7'nci Zırhlı Tümen'in piyadeleri 25'inci Tank Alayı'nın uzun araba dizilerini görünce ancak o zaman rahat bir soluk alabilmişlerdi. Başlarına da, komuta tankının içinde, askerlerin «Zırhlı Schulz» diye ad taktikları Yarbay Adalbert Schulz geliyordu.

O, bir yerde göründü mü, herkesin içi rahatlıyordu. Onunla hiçbir şey ters gitmiyordu. Piyadeler bunu biliyorlardı. Her zaman aynı şey oluyordu. Tanklar yayılıyorlar, taretlerin kapakları kapanıyor ve, ileri! Ondan sonra söz sırası toplara geliyordu.

Yarbay Schulz beklemekte olan düşman tanklarının ortasına düşmüştü. Görünüşe göre karşıındaki Sovyet birliği komutanının hiçbir savaş tecrübesi yoktu. Pek fazla sinirliydi, çok geçmeden de harekâtın genel görünüşünü gözden kaybetti. Akşam karanlığı muharebe meydanının üstüne çöktüğünde yanan ve hâlâ dumanları tüten tam 34 tane «T-34» tankı görüldü: Gerçekten acayip bir rastlantıydı bu.

Fakat Rasumnoye tepelerini kaplayan sık ormanlarda önemli kuvvetler siperlenmişler, çok da iyi peçelenmişlerdi. Rus topçusu tümeni yandan dövmeye başlayınca Tank Alayı bir iş yapmadı.

Oysa Kolordunun ilerleyişini sürdürmesi gerekiyordu, yoksa bütün plân altüst olacaktı. Nihayet 8 Temmuz günü Kolordu bütün kuvvetleriyle saldırıya geçerek Rusların Donets gerisindeki tepelerde kurdukları çemberi yarmayı başardı.

General Breith hemen bu başarıdan yararlandı. 6'ncı Zırhlı Tümen belli saatte Donets'in köprülerini geçmekte güçlüklerle karşılaşınca bir an bile çekinmedi. Kurmaybaşkanı Albay Merk'e:

— «İşler nerede yürüyorsa çabalarımızı oraya çevirelim,» dedi. 6'ncı Zırhlı Tümen de hemen gelip 7'nci Zırhlı Tümen'in ilerleyişini destekledi.

O zaman ikisi birden kuzey-doğu yönünde ileriye atıldılar. Sol yanlarında da 19'uncu Zırhlı Tümen ilerliyordu. Donets Nehri boyunca 168'inci Piyade Tümeni kendine zorla yol açtı: Zırhlı Kolordu'nun ilerlerken düşmana açık tuttuğu sol yanını bu Alay koruyacaktı.

Tank alayları geniş bir cephe üzerinde piyadenin önü sıra ilerliyorlardı: Sağda Zırhlı Schulz, solda Albay von Oppeln-Bronikowski ile 11'inci

Paderborn Tank Alayı, ortada da Kont von Kagenek'in 503'üncü «Kaplan» taburu vardı. 240 çelik kaleden oluşan bu «armada» düşman mevzilerinin üzerine atıldı.

Fakat Ruslar, Donets'in doğusunda da çok iyi yapılmış kademeli savunma hatları hazırlamışlardı: Bunlar tanksavar toplarla tuzaklardan, mayın tarlalarından oluşmaktaydı. Her dayanak noktasının arasında da kalleşlik dolu bataklık sığ yerler vardı.

Kurnaz tilki General Breith, başlangıçtaki plânın öngördüğü gibi, doğu yönünde hiçbir zaman pek o kadar uzağa gidemeyeceğini kabul zorunda kaldı. Onun için 8 Temmuz günü kuzeye yöneldi, ki çok akıllıca ve yerinde bir karardı bu.

Yastrebovo, yakınındaki küçük bir çukurlukta Breith 6'ncı Zırhlı Tümen'in Komutanına rastladı. İki generalin tankları yanyana ve soluk soluğa idiler.

Portatif radyo alıcı-vericisinin bulunduğu masanın üzerine haritalar yayıldı. General Breith geniş, iri eliyle yukarısını gösterdi:

— «Hünersdorff, şimdi de kuzeye doğru çıkıp gedik aç. Düşmanın başlıca direniş hattını ez, göreyim seni,» dedi.

Bunun üzerine Wehrmacht'ın en atak, en deneyimli tank komutanlarından biri olan General Walter von Hünersdorff kendisinden istenildiği gibi hemen ileriye atılarak Rus mevzilerini yerle bir etti. Rus zırhlı kuvvetleri koşup gelince onları da Malekhovo'da püskürttü. Sonra 19'uncu Zırhlı Tümen'le birlikte iki Sovyet piyade tümenini çember içine aldı.

İlerlemek, daha ilerlemek, her zaman ilerlemek gerekiyordu! 6'ncı Zırhlı Tümen, bir solukta yu-

karı Donets Bölgesi'ne ulaştı. Prokhorovka'ya vaktinde yetişebilecek miydi?

Sovyet Komutanlığı, muharebe meydanının doğusundaki bu devce ilerleyişin yarattığı tehlikeyi sezdi. Stalin, uzak bozkır cephesindeki taktik yedeklerin hemen Prokhorovka'ya gitmelerini emretti. Almanlar mı, Ruslar mı, kim oraya daha önce varacaktı?

*

Asteğmen Podgorbunski yana doğru sıçradı, selâm verdi ve bir şey anlamadan, gözleriyle Generali izledi.

O zamana dek Kurmaybaşkanını hiç kimse bu halde görmüş değildi. Çok soğukkanlı adamdı, onu hiçbir şey heyecanlandıramazdı. Ama şimdi koşuyordu. Başında kasketi yoktu, soluk soluğa idi. 1'inci Zırhlı Ordu'nun ileri komuta postasının yerleşmiş olduğu küçük çukurluğu aşıyor, hiç durmadan yokuşu tırmanıyor, küçük koruya dalarak gözden kayboluyordu.

Topçunun gözetleme postası oradaydı, bir saat önce de General Katukof'la Nikita Kruşçef oraya girmişlerdi. General Şalin dallar ve kütüklerle peçelenmiş küçük odaya girdiği zaman, Kruşçef hâlâ oradaydı ama Katukof 6'ncı Zırhlı Kolordu'nun komuta postasına gitmek için yola çıkmıştı.

Kruşçef kuşkulu bir tavırla: «Ne oluyor?» Diye sordu.

Kurmaybaşkanı tek söz söyleyecek halde değildi. Gürültüyle soluk alarak ona bir mesaj uzattı. Basılı bir formüle yazılmış bir radyo mesajıydı bu. General Çerniyenkof komutasındaki 31'inci Zırhlı Kolordu'dan geliyordu ve şöyle demekteydi:

«Savunma hattı delindi, birlikler kaçıyor, toparlama olanağı yok. Usiçof.»

Bir falâketti bu. Dokuz kelimenin içine sığdırılmış bulunuyordu!

Kruşçef sordu: «Usiçof mu? Bu da kim?»

— «Yarbay Usiçof 31'inci Zırhlı Kolordu'nun muhabere birliği komutanıdır.»

— «Bildirdikleri doğruysa Almanlar savunmayla karşılaşmaksızın Psel ırmağını geçerek bizim 1'inci Zırhlı Ordu'nun gerilerine sarkabilirler.»

Sesi bir mırıltı hâlindeydi, düşündüklerinin hepsini de söylememiştii: Almanlar 1'inci Zırhlı Ordu'ya geriden saldırırlarsa Kursk'un güneyindeki bütün savunma yıkılacaktı. Felâket olacaktı bu.

Kruşçef, 1'inci Zırhlı Ordu'nun danışmanı General Popiol'u hemen yola çıkardı. Sonra yanında General Şalin olduğu halde çukurluğa, Ordu'nun komuta postasına koştu. Oradan tehlikede olan kolordularla tugaylara tehdit dolu bir sertlikte sıra sıra emirleri telgrafla gönderdi: Her çeşit korkaklığı, her çeşit bozgunculuğu önlemek söz konusuydu...

Sonra Voronej Cephesi Komutanı General Vattutin'le temasa geçti, o da Hausser'in SS Zırhlı Kolordu'sunun yarattığı tehlikeyi hemen uzaklaştırmak için harekete geçeceğine söz verdi. Ve sözünü de tuttu.

*

2'nci Muhafız Zırhlı Kolordusu, General Kempf'in tümenlerini beklemek, onlara baskın yapıp geriye püskürtmek için Byelgorod'un kuzeydoğusundaki Gostişçevo'da bir taktik grup

kurmuştu. Fakat: «Aş taşınca kepçeye baha olmaz,» derler General Vatutin onları hemen batıya doğru yola çıkardı.

Böylece de öğleye doğru 60 tane «T-34»le birkaç piyade taburu Oboyan'dan Byelgorod'a giden ana yolda ilerleyerek General Hausser'in ölçsüz biçimde uzamış yan kanadına birdenbire çullanmaya ve onun tek ikmâl-iaşe yolunu kesmeye hazırlandılar.

Fakat bir Alman ortaya çıktı ve bu tehlikeli manevrayı vaktinde meydana çıkardı. Yüzbaşı Bruno Meyer'le zırhlı hücum uçaklarından oluşan devriye kolu 8 Temmuz sabahı Gostişçevo'daki ağaçlık bölge üzerinden uçuyorlardı. Yüzbaşı SS Zırhlı Tümeni'nin yan kanadında kötü bir sürprizle karşılaşılacak istenmiyorsa, çoğu kez içine girilmez halde olan bu araziye inceden inceye denetlemek gerektiğini bilmiyor değildi.

Ormanın açıklık yerlerini, vâdileri bakışlarıyla araştırıyordu. Derken, işte...

Ağaçların üzerinde geniş bir eğri çizdi. Aldanmamıştı: Ormanın derinliklerinden piyade kolları, sonra tanklar çıkıyordu. Saydı: On, yirmi, otuz... ve daha bitmemişti. Tankların üçgen biçiminde yayılarak batı yönünde ilerlediklerini gördü.

8'inci Hava Kolordusu'nun komuta postasında yapılan toplantılarda komutanları durumu ona anlatmışlardı. Zihninde bir şimşek çaktı: SS Zırhlı Kolordusu'nun yan tarafına yönelen bir Sovyet ilerleyişinin yarattığı tehlikeyi hemen kavradı. Harekete geçme saatinin çaldığını, yaşamının büyük ânının gelip çattığını anladı.

Zaten kendisi de 9'uncu Tank Avcıları Filosu'nun 4'üncü Grubu'na komuta etmiyor muydu? Elinde 68 tane yepyeni, pırıl pırıl Henschel Hs 129

uçağı vardı; Mikoyanovka'daki uçuş pistlerinde bekliyorlardı. Her uçak ağır makineliilerinden ayrı olarak birer tane de 30'luk topla donatılmıştı. Bunlar da Kursk Muharebesi'nin uçan tanksavar bataryaları olacaklardı.

Şimdiki halde onların değerlerinin ne olduğunu kanıtlamak gerekiyordu. Yüzbaşı Meyer, grubuna radyo ile alârm verdi: Hemen havalanmalarını ve filotillâ halinde çarpışmaya girmelerini emretti.

Birinci filotilla gelir gelmez Meyer direktiflerini bildirdi. Ve tarihsel çarpışma başladı: Savaş tarihinde ilk kez büyük bir zırhlı birlikle havadan savaşılacaktı!

Uçaklar yalama uçuşla saldırıya geçtiler. Önce Binbaşı Matuschek'in (Matuşek) filotillası daldı, onu Teğmen Dornemann'ınki izledi. Şahinler gibi tank gruplarının üzerine çullandılar; hem arkadan, hem yandan yaklaştılar. Uçakların toplarından şimşekler fışkırdı, bir kez, iki kez, üç kez gürllediler. Aşağıda ise patlamalar oluyor, yangınlar çıkıyordu. Alevler içindeki «T-34»ler muharebe meydanında başıboş dolaşmaya devam ediyorlardı.

Henschel tank avcılarının bu yalama uçuşlarla yaptıkları saldırılar arasında Binbaşı Druschel'in (Druşel) Focke-Wulf grubu da, patladığında çevreye parçalar saçan bombaları piyade kollarının ve Rusların çabucak batarya halinde mevzilendirmeye çalıştıkları uçaksavar birliklerinin üstüne yağdırıyordu.

Makineler arasında bir savaştı bu. Tanklar bu alışılmamış düşmanlara karşı ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Birbirleriyle karşılaşıp yollarını kesiyorlar, o zaman da Yüzbaşı Meyer'in topları için kolay bir av haline geliyorlardı.

Sovyet Tugayı bir saat sonra yenilgiye uğradı. Muharebe meydanında 50 tank ya yanıyordu, ya da ağır hasara uğrayıp hareketsiz kalmıştı. General Hausser'in yan tarafına çöken tehlike, SS Zırhlı Kolordu'suyla 4'üncü Zırhlı Ordu daha bunu haber almadan savuşturulmuştu.

Fakat beri yanda Kruşçef de bir zafer kazanmıştı: 31'inci Zırhlı Kolordu'nun kapıldığı paniği yatıştırmış bulunuyordu. Çerniyenkof'un Kolorusu'nun kesimine iki politik komiserle birlikte yolladığı danışman-komiser General Popiol, başında Konovalof'un bulunduğu, çekilmekte olan zırhlı tugayın komutasını kendi eline almıştı. Yalnız bozgunu önlemekle kalmamış, ateş hattına yeniden birkaç birlik de sürmüştü. General Popiol, Konovalof'u ileri bir komuta postasında bulmuştu. Ara yerde o da birkaç alayı toparlayıp onlarla ilkel de olsa bir direniş hattı kurmuştu.

Gerçi Zırhlı Kolordu çökertilmiş, birkaç yerde gerilemişti ama panik önlenmişti. 29'uncu Tank-savar Tugayı düşmanla teması kesip gerileme işini koruyor, böylece geçici bir savunma hattı kurulmasına olanak sağlıyordu. Daha kötü bir felâket atlatılmıştı ama durum yine de parlak değildi: General Hausser'in zırhlı birlikleri Rusların peşini bırakmıyorlardı.

Panzergranadiere SS Der Führer Alayı'nın 3'üncü Bölük Komutanı olan Yüzbaşı Lax, düşman savunma hattında bir gedik buldu, içeriye daldı ve bir Sovyet piyade tugayı kurmayının komuta postası önünde ortaya çıktı. General çok şaşırды, kendisi, subayları ve bütün karargâh bölümü tutsak alındı.

Bütün gün Sovyetlerin, Kolordu'nun sağ kanda-dına yaptıkları karşı saldırılarla uğraşan Toten-

kopf Tümeni, 176'ncı Tümen'in Bavyeralı piyadeleriyle nöbet değiştirdi.

Bunlar General Trierenberg'le birlikte bütün Rusya seferine katılmış alaylardı. İkmâl-iaře kolları arasından geaip doęu yönünde yürüyerek Byelgorod-Kursk demiryolu üzerinde bir savunma düzeni kurdular. Gözlemciler Lučki I'in kuzeyindeki tepelerden 238'inci Topçu Alayı'nın ağır-hafif altı bataryasındaki bütün topların ateşini, sürekli saldırıya geaip Sovyet piyadesi üzerine yöneltiyorlardı: Çok dar, topu topu 300 metrelik bir cephe üzerinde Ruslar mutlaka bir gedik açmak istiyorlardı.

176'ncı Piyade Tümeni de topçuları sayesinde dayanabildi. Albay Wiede 105'lik obüs toplarının korkunç ateşini tam Alman siperlerinin önüne, Sovyet hücum dalgalarının birbirini kovaladığı noktaya ayarladı. Nişancılar atış alanındaymış gibi çalışıyorlardı. Alman topları da o ân için duruma hâkim oldular.

Bu etkili savunma sayesinde General Hausser, Leibstandarte ve Das Reich arasındaki bağlantıya aldirmaksızın motorize taburlarını Psel ırmağının öbür kıyısına atabildi. Totenkopf Tümeni'nin 6'ncı Panzergrenadiere SS Alayının 3'üncü Tabur Komutanı Binbaşı Ullrich, bu önemli kesimde korkunç bir topçu ve havan ateşi altında nehri geaip. Askerlerinin ilerleyişi yavaşladığı sırada Ullrich'in kendisi işe karıştı, onları ileri sürdü. 10 Temmuz 1943 akşamı Krasnii Oktiabr köyünü zaptetti, suyun öbür yanında küçük bir köprübaşı kurmayı başardı ve Sovyet tanklarıyla piyadelerinin bütün saldırılarına karşı orada sımsıkı tuttundu.

11 Temmuzda Totenkopf Tümeni, Bogorodiskoye ile Vessely arasındaki köprübaşını genişlet-

ti. Rus Komutanlığı'nın ne bahasına olursa olsun önlemek istediği şey yine de gerçekleşti: Kursk önündeki son doğal engel de düştü.

Bu sırada Leibstandarte ile Das Reich, Psel ırmağı ile demiryolu arasında Prokhorovka'ya doğru ilerlemekteydi.

General Katukof, takviyeli 1'inci Zırhlı Ordu'suyla birlikte güç durumunda kalmıştı. 6'ncı Muhafız Ordusu'nun yıkılışından sonra elindeki bütün kuvvetlerle karşı saldırı yapması gerekirken sol yanı düşmana açık olduğu halde şimdi de Oboyan yolunu kesmesi gerekiyordu.

Yedek kuvvetleriyle saldırıya geçmek ve onları birbiri ardınca çarpışmaya sürmek istiyordu ama şimdi bu yedekleri kullanmak zorundaydı.

Sonuç felâketli oldu: 11 Temmuzda 6'ncı Muhafız Ordusu, muharebe meydanından silinirken 1'inci Zırhlı Ordu, yokolmak tehlikesi karşısındaydı. 5'inci Muhafız Ordusu'nun birlikleri de bu cehenneme sürüldükçe eriyip gidiyorlardı.

«Tümgeneral» Nikita Kruşçef artık Katukof'un Ordusundaki komuta postasından ayrılmıyordu. Boyuna aynı sözleri söylüyordu: «Dayanmak gerek!.. Dayanmak gerek!.. Dayanmak gerek!..»

Her saat başı Ordular Grubu'na telefon ederek bir kez daha soruyordu:

— «Bozkır Cephesi'nin yedekleri ne zaman gelecekler? 5'inci Zırhlı Muhafız Ordusu'nun tankları nerede?»

Her seferinde de General Vatutin ona şu karşılığı veriyordu:

— «Geliyorlar!»

Gerçektir de bu. Zorunlu yürüyüşlerle Prokhorovka üzerine ilerlemeye başlamışlardı bile.

Beklenen ân gelmişti: Bütün **Zitadelle Harekâtı**'nın alın yazısı belli olma üzereydi.

*

O 11 Temmuz günü çıkıntının kuzey cephesinde, 9'uncu Alman Ordusu'nun çarpıştığı noktada Model de, Teploye dolaylarındaki Sovyet savunmasının son hattını yarmak üzereydi. Kuvvetlerini toparladıktan sonra bütün yedeklerini 46'ncı Zırhlı Kolordu'nun kesiminde topladı ve kesin yarma hareketinin tarihini 12 Temmuz olarak saptadı.

Birlik komutanları artık saldırı gününü bekliyorlardı. Teploye ile Kursk karayolu arasında düşmanın henüz elinde tuttuğu mevziler arasından geçerek tanklarıyla ileri atılacaklar ve güneyden gelmekte olan General Hoth'la buluşacaklardı.

İş iyi hazırlanmış, mükemmel bir koordinasyon kurulmuştu. General Hoth da 12 Temmuz günü saldırıya geçerek Prokhorovka yakınında, Psel'le Donets arasındaki koridorda Katukof'un zırhlı kuvvetlerini yokedecek ve bunu, Bozkır Cephesi'ndeki Sovyet Ordular Grubu da işe karışarak çarpışmalara taze yedek kuvvetler sürmeden önce yapacaktı.

Bu plânın başarı kazanması General Kempf'in kolordularına bağlıydı. General Kempf, Donets'in doğu kıyısında çarpışmaktaydı. Harekâtın daha başlangıcında Mareşal von Manstein'in kendisine verdiği görev apaçıktı: «Koroçka genel doğrultusunda hızla ilerleyerek doğudan ve kuzeyden herhalde gelecek olan düşman kuvvetlerine saldırarak onları yoketmek.» Başka bir deyişle Kempf, elindeki üç tank tümeniyle Sovyet 5'inci Muhafız Ordusu'nun yolunu kesip onun Katukof'un ordu-

suyla birleşmesini önleyecekti ki bu, General Hoth'un yan tarafının güvencesini sağlama anlamına geliyordu.

Tam Mareşal von Manstein'a yaraşan, güzel bir stratejiydi bu. Fakat savaşların tarihinde sık sık görüldüğü gibi askeri kararlar bir savaşın kaderi zamanın akışına bağlıdır. Her şey bir tek gün, bir tek saat içinde olup bitecekti. «Waterloo'daki kader dakikası», Prokhorovka'da da tekrarlanacaktı.

18 Haziran 1815'te Napoleon'un Mareşali Grouchy (Gruşi) İngiliz ve Prusya Ordularının birleşmelerini engellemekle görevliydi. Bu yan hareket başarılı mı Napoleon belki de zaferi kazanacaktı. Fakat muharebe meydanına vaktinde yetişmek için Grouchy'nin yeterince hızlı yürümesi gerekiyordu...

Prokhorovka'da da durum 1815'tekinin tıpkısıydı. Başlıca kuvvetler aşağı yukarı eşit bir güç halinde karşılaşırlarken, Kempf'in hücum top tugayları ve 503'üncü Ağır Tank Taburu'yla da takviye edilen 6'ncı, 7'nci ve 19'uncu Zırhlı Tümenleri sonucun elde edilmesini sağlayacaklardı. **(Harita 6)**

11 Temmuzda öncüler oldukça zahmet çekerek Prokhorovka'dan yirmi kilometre uzakta, Donets'in iki kıyısına ulaştılar. Her şey burada olup bitecekti. Koşullar elverişsiz, arazi bataklık, düşmanın direnişi çetin olduğundan General Kempf gecikmişti ama durum aydınlanır gibi oluyordu. 6'ncı Zırhlı Tümen'de Baeke'nin ileri müfrezesi Yukarı Donets'te suyu geçmeye hazırlanıyordu. 7'nci ve 19'uncu Zırhlı Tümenler de yaklaşmaktaydılar. Toplam olarak elde 300 tankla hücum topu vardı. Büyük bir vurucu kuvvetti bu. Hazırlanmakta olan muharebenin cereyan edeceği ala-

na vaktinde gelirse, terazinin kefesi General Hoth'tan yana yatacağı.

Saate karşı bir yarıştı bu. 11 Temmuz akşamı General Rotmistrof komutasındaki 5'inci Muhafız Zırhlı Ordusu, Piel'le Donets arasında, Prokhorovka kesiminde ortaya çıkıverdi. Elindeki 18'inci ve 29'uncu Zırhlı Kolordularla 5'inci Muhafız Motorize Kolordusu'nda 850 tank vardı. Bunların hemen hepsi ağır «T-34»ler ve SU'lardı. 122'lik ve 152'lik motorlu toplar da hücum topu görevini yapıyorlardı.

O an için General Hoth onların karşısına General Hausser'in Zırhlı Kolordusu'yla birlikte ancak 600 kadar tank çıkarabilirdi. Gerçi birçok bölüklerde «Kaplan» tankları vardı ama General Kempf vaktinde gelirse Almanların 'üstünlüğü kuşku götürmeyecekti.

*

General Vatutin, Kruşçef ve kurmayları Voronej Cephesi'nin komuta postasında idiler. Haritaları inceliyorlardı. Kesin ânın yaklaştığını herbiri biliyordu.

— «Biz öteki orduların durumlarıyla meşgul olmadan 5'inci Muhafız Ordusu'nu General Hausser'in üzerine sürmeliyiz.»

General Vatutin haklıydı. Askerlik bakımından o, Sovyet komutanlığının en kafalı adamlarından biriydi. Zamanın General Hoth'un lehine işlediğini bilmiyor değildi.

Bu Savaş Meclisi'nin öteki üyeleri ise başka türlü düşünüyorlardı: Son günlerde uğradıkları ağır kayıplardan sonra 1'inci Zırhlı Ordu ile 5'inci Muhafız Ordusu'nun toparlanmaları niçin beklen-

mesindi? Sonra da bu ordular 5'inci Muhafız Zırhlı Ordusu'yla birlikte Almanlara saldıracaklardı.

Fakat sonunda General Vatutin'le Kruşçef'in görüşleri baskın çıktı: Beklemek demek, General Kempf'in muharebe meydanına ulaşmasını beklemek olacaktı. Sonra da ileride ve geride, iki cephe üzerinde savaşmak gerekecekti ki bu da tehlikeli olabilirdi.

Tam Waterloo saatiydi bu! 18 Haziran 1815 günü öğleye doğru Fransız alayları peşpeşe İngiliz mevzilerine saldırmışlardı. Mevzilerin bulunduğu çıplak tepe onbinlerce ölüyle örtülmüştü. İngilizlerle Fransızlar bitkindiler, hiç dermanları kalmamıştı. Napoleon'la Wellington kaygılandılar. İkisi de kim takviyeleri daha önce alırsa onun zaferi kazanacağını biliyorlardı. Wellington, Blücher'i; Napoleon, Grouchy'yi bekliyordu. İmparator boyuna dürbününü alıp bakıyor, haber alıp getirsinler diye peşpeşe emir subaylarını gönderiyordu. Grouchy zamanında gelirse Austerlitz güneşi Fransa'da bir kez daha ışıldayacaktı. Gelmedi mi her şey mahvolacaktı.

Şimdi de Waterloo, Prokhorovka'da tekrarlanıyordu. 12 Temmuz 1943'te şafak sökerken General Rotmistrof'un derinliğine dizilen tankları, General Hausser'in Psel'le Donets arasındaki kordorda ilerleyen alaylarının üzerine gitmekteydiler. İki tane çelikten, dev gibi çığ, dar bir alanda birbirlerine doğru koşuyordu. Açık arazide yapılacak bir çarpışmaydı bu. Tarih bunun benzerini hiç görmemişti, İkinci Dünya Savaşı da bunun bir ikincisini görmeyecekti.

1.500 zırhlı dev, tanklar ve hücum topları ilerliyorlar, ateş ediyorlar, yanıyorlar, patlıyorlar; çevreleri şimşekler, gök gürültüleriyle sarılıyor ve bütün bunlar Prokhorovka'yı çevreleyen vâdiler-

le tepelerden oluşan küçücük bir okyanusta olup bitiyordu.

General Rotmistrof bu çarpışmanın ilk saatlerini heyecanlı ve gözülcü bir tarzda anlatmıştır. Anlatımı en yeni Sovyet tarihçilerinin çizmiş oldukları muharebe tablolarının en iyilerinden biridir. Kendisi Prokhorovka'nın bir tepesinden çarpışmanın tümünü seyrediyordu:

«Tanklar küçük koruluklar ve çitlerin ardında gizlenerek bozkırda sürü halinde ilerliyorlardı. Top atışları semayı muazzam ve aralıksız bir gök gürültüsüyle dolduruyorlardı. Sovyet tankları olanca hızlarıyla Alman öncülerinin üzerine saldırdılar ve onların koruyucu perdelerini deldiler. «T-34»ler «Kaplan»lara yakından saldırıyorlar; fakat bunların korkunç silâhlarıyla kalın zırhları yakından yapılan çarpışmada hiçbir üstünlük sağlamıyordu. İki tarafın tankları da yakından temas halindeydi. Tekrar savaş düzenine girip gerekli manevraları yapabilmek için düşmandan kurtulmalarına ne vakit vardı, ne yeterince yer. Bu denli kısa mesafelerden obüsler ön zırhları da, yan zırhları da delip geçiyorlardı. Zırhların kalınlığı da, top namlularının uzunluğu da hiçbir kesin rol oynamıyordu. Çoğu kez cephanelerle yedek akaryakıtlar patlayarak yerlerinden kopardıkları tank taretlerini 12 metre kadar yükseğe fırlatıyorlardı. Bir yandan da muharebe meydanının üzerinde kıyasıya hava çarpışmaları cereyan ediyordu. Sovyet ve Alman havacıları kendi kara kuvvetlerine yardım etmek, teraziye onlardan yana eğmek istiyorlardı. Bombardıman, av ve hücum uçaklarının Prokhorovka'da gökyüzünden hiç ayrılmayacakmış gibi bir halleri vardı. Düellolar aralıksız sürüp gidiyordu. Çok geçmeden tutuşan tankların çıkardıkları koyu duman göğün her ye-

rini kapladı. Yanmış bir kara toprak üzerinde bunların her yanda alev alev yandıkları görülüyordu. Kimin saldırdığını kimin direndiğini seçmek güçtü. 18'inci Zırhlı Kolordu'nun 181'inci Tugay'ının 2'nci Taburu, Psel'in sol kıyısında saldırıya geçti. Tetikte duran bir «Kaplan» grubuyla karşılaştı. «Kaplan»lar hemen ateş açtılar. «Kaplan»ların topları güçlüdür, menzilleri uzundur. Bu yüzden Sovyet tankları mesafeyi kısaltarak düşmanı bu üstünlükten yoksun bırakıp tehlikeden olasıya çabuk kurtulmak zorundaydılar. Tabur Komutanı Yüzbaşı P.A. Skripkin: 'İleri! Beni izleyin!' Diye emir verdi. Tankının ilk obüsü bir «Kaplan»ın yan zırhını deldi. Hemen bir ikinci «Kaplan» çıka-geldi. Attığı ilk obüs bir «T-34»ün yanını deldi, ikinci obüs Yüzbaşmayı yaraladı. Sürücü ile radyocu bir mermi çukurunda siperlendiler. Bir üçüncü «Kaplan» üzerlerine doğru geldiği sırada sürücü Aleksandr. Nikolayef bir sıçrayışta delinen ve duman çıkarmaya başlayan tankının yanına gitti. Motoru yine işleterek düşmanın üstüne yürüdü. «T-34» tıpkı alevli bir mermi gibi son yolculuğunu yapıyordu. Kaplan durdu ama çok geç kalmıştı! Alev alev yanan Rus tankı Alman zırhlı aracına tosladı. Tek bir patlamayla yer-gök inledi.»

12 Temmuz günü öğleden sonra General Rotmistrof'un düşmanı olan General Hoth da muharebe meydanında yerini almıştı. Der Führer Alayı'nın komuta postasından çarpışmaları izliyordu Elinde dürbün, yer yer yanan enkazla dolu bu yanık toprağı gözden geçirmekteydi.

Emrindeki alaylar savunmaya geçmek zorunda kalmışlardı ama oldukları yerde tutunuyorlardı. Sovyet zırhlı tugayları birkaç kez Almanların başlıca direniş hatlarına girmişler, her seferinde püs-

kürtülmüşlerdi. Alman piyadeleri birbirini kovalayan bu saldırılar karşısında gerçekten umutsuzluğa kapılıyorlardı.

Das Reich Tümeni'nin sağ kanadında kıyasıya çarpışmalar oluyordu. 2'nci Muhafız Zırhlı Kolordusu General Hausser'le henüz gelmemiş olan Breith'in tümenleri arasındaki gediğe saldırmıştı. Ah bu gedik!

Albay Sylvester Stadler: «Rusların bizim sağ kanadımıza yaptıkları bu saldırılar kuvvetlerimizin yarısını oldukları yerde tutarak Prokhorovka'daki çarpışmalara katılmamıza engel oluyorlar,» diye homurdanıyordu.

General Hoth «evet» anlamına bir baş işareti yaptı. Radyo ile ordunun komuta postasını aradı. Karşısına 4'üncü Ordu'nun Kurmaybaşkanı General Fanghor çıktı. Hoth sordu:

— «Fanghor, Kempf'ten ne haber? Onun 3'üncü Kolordusu nerede?»

General Fanghor onun durumunu kesin olarak öğrenmişti. Ordular Grubu'yla temasa geçmiş, Mareşal von Manstein'ın Kurmaybaşkanı General Busse de: «Hiç merak etmeyin, 3'üncü Zırhlı Kolordu'nun öncüleri yukarı Donets'deki Rjavitze'ye vardılar,» demişti.

Çok iyi bir haberdirdi bu. Ama General Fanghor'un vereceği bir de kara haber vardı: «Busse bana dedi ki, Model önceden kararlaştırıldığı gibi Kursk'un kuzeyinde bir yarma hareketi yapmak için saldırıya geçmemiş,» diyordu.

Niçin? Çünkü kuzeyde Ruslar onun 9'uncu Ordusu'nun gerisindeki Oryol çıkıntısını çökertmişler, 2'nci Zırhlı Ordu'nun cephesinde de böylece geniş bir gedik açmışlardı.

Tehlikede bulunan Merkez Ordular Grubu'nun

ikmâl-iâşe merkezi olan Öryol tehdit altındaydı, beri yandan 9'uncu Ordu da iki ateş arasında kalmak gibi bir tehlike karşısındaydı. Model, Kursk çıkıntısında savaşa tutuşmuş olan bazı birlikleri kuzeye göndermek için geri çekmek zorunda kalmıştı.

General Hoth, hayra alâmet olmayan bu mesajı hiç ses çıkarmadan dinledi, sonra teşekkür ederek konuşmaya son verdi.

İşler şimdi hızlanıyordu. Artık her şey Kursk çıkıntısının güneyinde kazanılması gereken zafere bağlıydı.

General Breith'a güvenilebilirdi. Alman Ordusu'nun en deneyimli komutanlarından biriydi, daha önce de şan ve ün kazanmıştı. Sonra Mareşal von Manstein'in elinde yedek olarak General Nehring'in 24'üncü Zırhlı Kolordusu, yüksek nitelikte iki tümen, değerini bunca kez kanıtlamış olan 17'nci Zırhlı Tümen ve 5'inci Panzergrenadiere SS-Wiking Tümeni yok muydu?

Gerekli olan, General Breith'ın 3'üncü Zırhlı Kolordusu'nun Donets'i vaktinde geçmesiydi. Başlıca sorun buydu.

Rjavetz: Bu kasaba çarpışmaların merkezinden 20 kilometre uzaktaydı. Prokhorovka'daki topların gürleyişi oradan duyuluyordu. 11'inci Tank Alayı'nın yüksek rütbeli subaylarıyla birlik komutanları Albay von Oppeln-Bronikowski'nin komuta tankının yanında yer almış bulunuyorlardı.

Albay, Binbaşı Franz Baeke'nin önerisini dikkatle dinliyordu: Çetin çarpışmalardan ve atakça bir akından sonra günün hedefine ulaşılmış bulunmaktaydı. Nehirden 12 kilometre uzaktaki Kazaçye köyüydü burası. Baeke 11-12 Temmuz gecesi, kuvvetle tahkim edilmiş olan Rjavetz kasaba-

sını baskınla zaptetmek için kullanmak gerektiği düşüncesindeydi. Ondan sonra nehri geçerek bir köprübaşı kurmaktan başka yapacak iş kalmıyordu.

Albay Oppeln çekiniyordu. Tümenin emirleri uyarınca Donets'i gündüzün ve topçu desteğiyle geçmesi gerekiyordu.

Binbaşı Baeke şu görüşü ileri sürdü: «Rus güçlüdür, güpegündüz yapılacak bir saldırı pahalıya malolacaktır. Oysa gece yapılacak bir baskın fazla kayba uğranılmadan başarıya ulaşabilir.»

Evet, orası öyleydi ama bu, kesin olmaktan uzaktı. Savaş deneyimi olan Albay von Oppeln-Bronikowski her şeye rağmen Binbaşı Baeke'nin görüşüne katıldı.

Binbaşı Baeke baskını hemencecik geleneksel biçimde düzenledi: 11'inci Tank Alayı'nın 2'nci Taburu'yla Panzergrenadiere'nin 114'üncü Alayı'nın 2'nci Bindirilmiş Taburu, gece olur olmaz nehrin kıyısına gideceklerdi.

Ganimet olarak ele geçirilen bir Rus «T-34» tankı, düşmanı aldatmak için küçük birliğin başına geçecekti. Gerçi tankın üzerine gamalı haç işareti çizilmişti ama bu, çok büyük değildi. Hem zaten geceleyin hiç kimse bir şey farkedemeyecekti. Önemli olan, tankın silüetiydi.

Radyo kullanmak, ateş etmek yasaktı. Konuşmak da yasaktı. Fakat askerler istedikleri kadar sigara içebileceklerdi. Gayet aldırılmaz bir tavırla tanklarının üzerine oturacaklar, tıpkı normal bir yolculukta olduğu gibi hava alıp sigara içeceklerdi. Fakat bölük komutanları askerlerine bir kez daha tekrarladılar: «Tek kelime Almanca konuşulmayacak.»

Karanlıkta yürüyüş kolunun hayâlet gibi bir

hâli vardı. Binbaşı Baeke bir tank takımı ve piyadelerle istihkâmcıların bindikleri birkaç zırhlı taşıtla başa geçti. Motorların homurtularıyla paletlerin şıkırtılarından başka şey duyulmuyordu. Düşman kolları onlarla karşılaştılar, geçip gittiler. T-34'ün silüeti onları aldatmıştı.

Binbaşı Baeke de iyi düşünülmüş bir tanksavar top ve «Stalin orgları» düzeni içinden geçerek yoluna devam etti. Hafif bir ay ışığı vardı. Ruslar kımıldamıyorlar, yol üzerindeki mevzilerinde uymaya devam ediyorlardı. Onlara göre bir yürüyüş kolu daha geçiyordu. Bütün gün bunların geçişlerini görmüşlerdi. Binbaşı Baeke bir piyade kolunu geride bıraktı. Bereket versin bir tankın üzerine atlayarak «bedavacılık yapmak» hiçbir Rus piyadesinin aklına gelmedi.

Binbaşı Baeke şunları anlatıyor: «10 kilometre kadar gittikten sonra bizim 'T-34' ârıza yaptı. Yurtseverce duyguları kabarmıştı galiba, çünkü ilerleyişimize engel oluyordu. Askerlerimiz tanklardan inerek yolu açmak için 'T-34'ü şarampola atmamak zorunda kaldılar. Bunu da manzaraya çok ilgilenir görünen çevredeki Ruslara aldırmandan yaptılar. Almanca konuşmak yasaktı ama birkaç okkalı küfür duyuldu! Hiçbir zaman bir küfür beni böylesine incitmedi. Fakat Ruslar bir şeyin farkına varmadılar. 'T-34'ün mürettebatı başka bir tankın üzerine tırmanıp yerleşti ve ileri!»

Derken Rjavetz'in ilk evleriyle Rus tankları göründü. Bunlar yolun kıyısına dizilmiş «T-34»lerdi. Taretlerinin kapakları açıktı, mürettebat otların üzerine uzanmıştı. Fakat daha kötü bir şey oldu. En öndeki tankta bulunan Asteğmen Huchtmann heyecandan kısalmış bir sesle radyoda şunları söyledi:

— «Rus tankları bize doğru geliyorlar. Ne yapmam gerek?»

Binbaşı Baeke cevap verdi:

— «İlkönce üç kez derin soluk al, mikrofonda bunu ben de duyayım, sonra da tankları say.»

Ve Huchtman saymaya başladı:

— «Bir, iki, üç, dört, beş... on... Onbeş... Yirmi, yirmibir, yirmiiki».

Hepsi yirmiiki taneydi ve Almanlara doğru geliyorlardı, öyle yakındaydılar ki insan elini uzatsa onlara dokunurdu.

Herkes rahat bir soluk aldı ama gel gelelim, Sovyet tank kolunda işler birden karıştı. Yarım düzine kadar «T-34» diziden ayrılıp geri döndüler. Bir şey mi farketmişlerdi acaba?

Binbaşı Baeke kendi tank kolunu Rjavetz'e doğru ilerlesin diye bıraktı, tahtadan yalancı bir topu olan komuta tankı ile yolun üzerinde mevzi aldı. Yedi «T-34» ona doğru geldi, Binbaşı Baeke'nin tankının çevresinde, yaklaşık yirmi metre uzakta, yarım daire biçiminde yer aldılar. Topları alçaldı. Görünüşe göre ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Karanlık işlerini güçleştiriyordu. Baeke'nin durumu da daha parlak değildi. Tahta bir topla ateş edilemezdi ki! Girişilen işin son anda başarısızlığa uğramaması için bir şey yapmak gerekiyordu. Giden kola yetişme olanağı da yoktu. Bunun üzerine Binbaşı Baeke her şeyi göze aldı. Emir subayı Teğmen Zumpel'le birlikte, her elinde birer tane yüksek güçte tahrip kalıbı olduğu halde tanktan aşağıya atladı. İki de ateş açmak için emir bekleyen öğrenci subay Dehen'in zırhlı arabasının önünden geçtiler.

Binbaşı Baeke beş adım atarak ilk düşman tankına yaklaşmış tahrip kalıplarından birini onun

üstüne yerleştirdi. Tanklarının üzerinde oturmakta olan birkaç Rus piyadesi şaşkın şaşkın ona baktı. İçlerinden biri tüfeğini doğrulttu, Baeke tüfeği kaptığı gibi kendini bir hendeğin içine attı, su göğsüne dek yükseldi. Sonra iki patlama gü-rültüsü duyuldu: Teğmen Zumpel de kendi tahrip kalıbını ikinci tankın üzerine yerleştirmişti.

Çabucak ayağa kalktılar! Çabucak iki tahrip kalıbını daha en yakın iki tankın üzerine yerleş-tirdiler! Sonra bir kez daha kendilerini çabucak hendeğin içine attılar. Ama Baeke tek bir patlama duydu: Dördüncü tahrip kalıbı bir türlü patlamıyordu.

Kurtulan «T-34», topuyla düşmanı araştırıyordu.

Nihayet bir Alman tankı çıka-geldi. Binbaşı Baeke tankın üzerine atladı, taretin ardına siperlenerek: «Ateş serbest!» diye bağırdı.

Alman nişancı karşısındakine göre daha çabuk davrandı. Attığı birinci obüs düşmanı «tasfiye» etti.

Ama şimdi her şey zincirden boşanıyordu. Hayâletçilik oyunu artık bitmişti. Ruslar aydınlatıcı fişekler atıyorlar. Bütün kesimde ağır makineli-ler uyanıyordu.

Alman tanklarıyla zırhlı arabaları kasabanın içine girdiler. Bir Rus tanksavar mevziini ezdiler. İstihkâmcılar da bir top bataryasını ele geçirdiler.

Nehir tarafından derinden patlama sesleri duyuldu. Binbaşı Baeke hemen: «**Köprü!**» diye düşündü.

Ve gerçekten de, biraz sonra tankı Donets'in önünde kımtısız kaldı: Köprü havaya uçmuştu.

Ama pek uzak olmayan bir yerde bir küçük

köprü daha vardı. İstihkâmcılarla piyadeler ondan yararlanarak öbür kıyıya ulaştılar. Baskın öyle etki yaptı ki orada bir köprübaşı kurmayı da başardılar.

Gün doğarken 6'ncı Zırhlı Tümen'in Binbaşı Baeker komutasındaki öncüleri, General von Hünersdorff'un onlara hemen takviye olarak gönderdiği 114'üncü Panzergrenadiere'nin 1'inci Taburu'yla birlikte Donets'in kuzey kıyısında mevzilendiler. 12 Temmuz günü akşam olurken 19'uncu Zırhlı Tümen'den Horst'un taktik grubu çıkageldi. Breith'in Kolordusunun zırhlı birlikleri de çabucak onarılan köprüden öbür kıyıya geçerek köprübaşını genişlettiler. Ezilen Sovyet birliklerinin elemanları kuzeye doğru gerilemeye çabaladılar ama sonunda Donets'i geçerken yolları kesildi.

Ruslar Almanları Rjavitze'de bulunca öyle şaşırıp kaldılar ki direnmeyi bile düşünmediler. 114'üncü Alay'ın 1'inci Taburundan motosikletli er Gersmann bir Rus topunun koşulu hayvanlarına tüfeğiyle nişan alınca bütün topçular hemen ellerini kaldırdılar.

*

Bu gözüpekçe baskın her şeye rağmen bir felâkete yol açtı. Düşmanın bunda hiçbir rolü olmadığı da Alman uçakları feci bir yanlışlık yaptılar. Gece kazanılan başarıdan hiç haberi olmayan bir de He 111 filotillası, 6'ncı Zırhlı Tümen'in Donets'in kuzey kıyısına yığılan kuvvetlerini bir düşman yığınağı sandı.

Tam o sırada General von Hünersdorff birliklerinin komutanlarını kendi komuta tankının yanına toplamıştı. Yakına düşen birkaç bomba çok

sayıda askerle 14 subayın yaralanmasına yol açtı. Hünersdorff'un kendisi de yaralandı ama harekâtı yönetmeye devam etti. 114'üncü Alay'a geçici olarak komuta eden Binbaşı Bieberstein'la Yüzbaşı Oekel aldıkları yaralar yüzünden öldüler.

Prokhorovka'ya giden kapının açılışı pahalıya oturmuştu! Ama her şey bu denli çabuk olup bittiğine göre bu, aynı zamanda zaferin bedeli değil miydi?

Binbaşı Baeke de bir gecelik şansından hemen yararlanamadı. Çünkü o kendisine Donets'i geçme olanağını verecek harekâtı yönetirken, 10 kilometre daha doğuda 6'ncı Zırhlı Tümen'in küllü kısmı Aleksandrovka'nın önemli tepelerine boş-yere saldırıyordu. Ruslar, Alman ilerleyişinin yan tarafına saplanmış bu önemli mevzii canla başla savunmaktaydılar. Panzergrenadiere'nin 4'üncü Alayı köyün tam önünde olduğu yere mihlanmıştı.

General Hünersdorff hemen harekete geçti. Binbaşı Baeke'ye tanklarını alıp Donets'in güney kıyısına dönmesini emretti. Yarım düzine «Panter» tankı Rusların hâlâ canla başla savunmakta oldukları Aleksandrovka'yı geçtiler ve o dolaylardaki tepeleri ele geçirerek böylece piyadeye köyü zaptetme olanağını sağladılar.

Buna göre, 13 Temmuz günü Donets'le Koroça arasındaki Rus savunma hattı çökmüş oluyordu ve 6'ncı Zırhlı Tümen de bu sayede kuzeye doğru ilerleyebildi. 7'nci ve 19'uncu Zırhlı Tümenlerin tankları Rjavitz köprübaşına daldılar, sonra da Prokhorovka muharebe meydanına doğru ileri atıldılar.

Ama General Hünersdorff artık orada değildi. İleri komuta postasına dönmek için Binbaşı Baeke'nin müferezesinden ayrılırken, tek başına

ateş eden bir düşman askerinin attığı mermi başına isabet etmişti. Çelik miğferinin parçaları onu beyninden yaraladı. Baygın bir halde bir «Fieseler Storch» uçağına bindirilerek götürüldü (*).

Harkov'ta Dr. Tonjes adında bir beyin cerrahı ona ameliyat yaptı ama 54 yaşındaki General Hünersdorff aldığı ağır yara yüzünden üç gün sonra askerî hastanede öldü. Bir hemşire son nefesine dek onu başucunda oturup bekledi: Bu Bayan von Hünersdorff'tu; aynı kesimdeki bir Kızılhaç merkezinin yöneticiliğini yapıyordu.

Bu gözüpek ve büyüleyici tank komutanı daha altı ay önce General Hoth'un yardımcı ordusunun öncülerini Stalingrad'da kuşatılan 6'ncı Alman Ordusu'nun 50 kilometre yakınına dek götürmüş, şimdiyse ölmüştü.

Muharebenin doruk noktasına eriştiği, zaferin de yakın gördüğü bir sırada bu yiğit askerinin ölüşü, kaderin kudretinin bir simgesi olarak kalmaktadır.

(*) Fieseler Storch irtibat sağlamakta, yaralıları cephe gerisine taşımakta, keşif yapmakta v.b. işlerde kullanılan hafif uçaktır.

Beşinci Bölüm

MUHAREBE DURUYOR

Fakat büyük sahne şimşek hızıyla değişecekti. Prokhorovka'dan uzakta birtakım kararlar verilecek, bunlar da Kursk çıkıntısında kazanılan bütün zaferleri boşa çıkaracaktı. Doğu'daki Alman Ordusu'nun en büyük iki komutanı, Mareşal von Manstein'la Mareşal von Kluge bir yıldırım-toplantı için Führer'in «Kurt İni» diye anılan, Doğu Prusya'daki karargâhına çağırıldılar.

Ukrayna'nın ve Beyaz Rusya'nın ucsuz bucaksız ovalarının üzerinden uçarak, herbiri kendi uçağıyla Rastenburg'a yollandı.

Görlitz'deki küçük korudan bir kez daha uğursuz bir karar çıkacaktı.

İki Mareşali, Hitler işi başından aşkın ve öfkeli bir halde karşıladı. Antik Sparta'ya yaraşan bir sâdelikteki bu askerî kampta, dalkavuk subaylar başları omuzlarının arasına gömülü olduğu halde yürüyorlardı. Havada fırtına vardı.

Ne değişiklikti bu! Oysa Hitler, «Hisar Harekâtı» diye de anılan Zitadelle Harekâtı'nın başlatılmasını emredeli topu topu oniki gün geçmişti. O zamanki iyimserlik duman gibi uçup gitmişti...

Gürgen ağaçlarının gölgesinde siperlenen barakalar bugün başka bir temayla uğulduyordu; Hitler bu temaya kestirmeden girdi: Söz konusu olan artık Rusya değildi de İtalya idi. Manstein'la Kluge'ye Akdeniz'de olup biten olayları kısaca anlattı. Kuzey Afrika'dan gelen İngiliz, Amerikan

ve Kanada birlikleri 10 Temmuz 1943 günü Sicilya'ya çıkmışlardı. İtalyan savunması çabucak çöküvermişti: Birkaç birliğin dışında 300.000 asker kaçıp gitmişti. Müttefikler bütün kıyı yollarında ilerliyorlardı. Karşılaştıkları tek direniş Almanlardan paraşütçü, bindirilmiş piyade ve uçaksavar birliklerinden gelmekteydi.

Hitler, İtalyan Müttefiklerinden bahsederken sözlerini sakınmıyordu. Bu, yalnız öfke değildi de bir kaygıydı, Avrupa'nın güneyinde meydana çıkabilecek olayların gelişme tarzını düşündükçe paniğe dek varıyordu:

— «İtalyanların muharebeyi perişan bir tarzda yürütüşlerinden ötürü Sicilya'nın kaybedileceği muhakkaktı. Eisenhower yarın da belki kıta Avrupası'na, İtalya'ya ya da Balkanlara çıkacaktır. O zaman da Güney Avrupa'da bütün yan tarafımız doğrudan tehdit altına girecektir. Ben de bunu önlemek zorundayım. Bu yüzden İtalya ve Balkanlarda tümenlere gereksinmem var. 1'inci Zırhlı Tümen'i Fransa'dan Peloponez'e gönderdikten sonra elimde hiçbir büyük birlik kalmadı. Kursk Cephesi'nden bazı birlikleri çekmem gerek. Zita-delle Harekâtı'nı durdurmak zorunluğundayım.»

Her iki Mareşal de şaşırıp kaldı. Karşılarında bir kez daha aşırı duyarlığın ve katıldığı paniğin acele kararlar vermeye itelediği bir adam vardı. Hoş olmayan ya da beklenmeyen bir olayın çıkması, onun dengesini yitirmesine yetiyordu. Sınırları boşanıveriyor, durum onun gözüne gerçek dışı bir halde görünüyordu. Şimdi de böyleydi. Hitler genellikle Müttefiklere değer vermezken şimdi birdenbire öylesine güçlü görüyordu ki onlar akıl almaz plânlara ve girişimlere atılabilirdi.

Gelecek haftaların da kanıtlayabilecekleri gibi,

Eisenhower'ın asıl İtalya topraklarına ayak basabilmesi için yaklaşık iki ay gerekecekti.

Hemen karaya çıkmaya niyetli olduğu kabul edilirse, 3.000 kilometreyi aşkın uzaklıkta olan ve Kursk Muharebesi'ne iyice dalmış bulunan Alman kuvvetleri onun bu niyetine engel olmak için ne yapabilirlerdi? Haftalar sürececek bir taşıma işinden sonra çok gecikerek gelecekler; beri yandan Kursk çıkıntısında kazandıkları başarıların meyveleri de boş yere ziyan olup gidecekti.

Fakat Hitler, Sicilya'ya yapılan çıkarmadan başka şeyi düşünecek halde değildi. Yüksek sesle, çabuk çabuk konuşuyordu. Onu tedirgin edip kaygılandıran şey üzerinde aldanma olanağı yoktu: Askerî durum daha kötüye giderse bunun tek sorumlusu o olmayacak mıydı?

Doğu Cephesi dışında bütün cephelerdeki harekâtın yönetimini üstlenmiş olan Wehrmacht Kurmayı, Akdeniz üzerine çöken ve gittikçe büyüyen tehdidi uzun zamandır Hitler'e haber vermişti. Mareşal von Manstein'la General von Zeitzler de ona **Zitadelle Harekâtı**'nı geciktirmemesi için yalvarmışlardı. Guderian, bu Harekât'a girişilmemesini öğütlemiş; Model, bazı itirazlarda bulunmuş; Kluge ise, duymakta olduğu kaygıları gizlemişti.

Her şeye rağmen Hitler uygun zamanı bekleyerek işi savsaklamış, birkaç çözüm yolu arasında duraksamıştı: Doğu Cephesi'nden kuvvet çekip İtalya'ya mı aktarmalıydı? Yoksa oraya Fransa'daki hızlı birlikleri mi göndermeliydi?

Sonunda «ya hep ya hiç» diyerek zar atmaya karar vermişti: Zitadelle Harekâtı'nı başlatacak, Doğu Cephesi'nde zaferi kazandıktan sonra kuvvetlerini istilâ tehdidi altındaki ülkelere, Fransa'ya, İtalya'ya, Balkanlara yeniden dağıtacaktı.

Böylece de gerçek bir kısır döngünün içine, zamana karşı bir yarışa girmiş bulunuyordu: Çünkü Ruslar her hafta Kursk çıkıntısında daha da güçleniyorlardı.

O da bu yüzden kuvvetlerini arttırmak, dolayısıyla de saldırının tarihini boyuna geriye atmak zorundaydı. Sonunda ağır tanklar ve dev hücum topları, «Kaplan»lar, «Panter»ler, «Ferdinand»lar kullanarak salt üstünlüğü elde etmek istemişti ama bu silâhlar henüz deneme evresindeydiler. Verdiği emirler üzerine silâhlanma endüstrisi bunların tamamlanıp bitirilmesi işini hızlandırmıştı.

Fakat bu devlerin bitirilip taşınması zaman gerektiriyordu, bu yüzden de başka değerli haftalar geçip gitmişti.

O sırada zırhlı kuvvetler denetçisi olan Guderian, üstünkörü bir plânın yaratacağı tehlikeyi gözden kaçırmayanlar arasındaydı. 4 Temmuz günü Zitadelle plânından vazgeçmesi için Hitler'e yalvarmıştı. Münich'te yapılan bir toplantıda kısa ve açık konuşarak yeni tanklara bağlanan aşırı umutları paylaşmadığını söyleyip şunları eklemişti:

— «Benim görüşüme göre yeni «Panter»lerle «Ferdinand» tipi «Kaplan»lar henüz tam anlamıyla bitirilmiş değillerdir. Çocukluk dönemine özgü birçok hastalık vardır. Yeni modeller söz konusu olduğuna göre bu da epey normal sayılmak gerekir ama biz bu hastalıkları beş-altı haftada iyileştiremeyiz.»

Silâhlanma Bakanı olan Speer de ona hak vermişti. Münich'te yapılan bu toplantı sırasında bugün artık hayatta olmayan iki kişi arasında çok üzücü bir olay geçmişti. Şimdi emekli olan General Wolfgang Thomale bunu şöyle anlatmak-

tadır: Kluge, Führer'e Guderian'ı görevden almasını söylemiş, o da almıştı. Guderian ile Kluge 1941 kışından beri birbirlerini görmemişlerdi.

Mareşal von Kluge Guderian'la barışmak isteyerek ona elini uzatmış; fakat Guderian bile bile bunu görmezlikten gelmişti. Mareşal von Kluge öfkeden kıpkırmızı olmuş, Guderian'ın Kurmaybaşkanı Albay Thomale'ye dönerek:

— «Lütfen General Guderian'a söyleyin, benimle bitişik odaya gelmesini rica ediyorum,» demişti.

İkisi yalnız kalınca Kluge öfkeli öfkeli Guderian'a sormuştu:

— «Ne hakla bana karşı böyle aşağılatıcı tavırlar takınıyorsunuz?»

Guderian da öfkeden kıpkırmızı bir halde ve kendini zor tutarak şöyle demişti:

— «Sayın Mareşal, çok basit. İki yıl önce beni Führer'in önünde yalan yere suçladınız. Ordumu elimden aldınız, beni hasta ettiniz. Benden hiçbir yakınlık beklememeniz için bu da yeterli bir nedendir sanırım.»

Bunun üzerine Mareşal von Kluge arkasını dönmüş, selâm vermeksizin odadan çıkmıştı.

Birkaç gün sonra Hitler'in Kurmaybaşkanı ve 3'üncü Harekât Şubesi Şefi General Schmudt, Guderian'a tabancayla yapılmak üzere bir düello çağrısı vermişti. Mareşal bu çağrıyı vermesi için Hitler'e başvurmuştu. Fakat ilke olarak düelloya karşı olan Hitler, çağrıyı iletmeyi kabul etmişti ama karşılaşmayı yasaklamıştı. Schmudt bu kararı da iki «dövüş horozu»na bildirmişti.

Böylece de İkinci Dünya Savaşı'nın tarihi, karakterleri apayrı olmakla birlikte ikisi de asker,

ikisi de değerli generaller olan iki büyük komutan arasında bir şeref sorunu yüzünden kan döktüğünü kaydetmemiştir.

Bu toplantıdan altı gün sonra Guderian, Hitler'i **Zitadelle Harekâtı**'na girişmekten vazgeçirmeyi bir kez daha denemiş; ona yalvararak şöyle demiştir:

— «Führer'im, niçin Doğu Cephesi'nde saldırganlık oynamak istiyorsunuz? Bırakın Ruslar saldırınsınlar, siz de son kozunuzu o zaman oynayın.»

«**Son kozu oynamak**» Mareşal von Manstein'in formülüydü: Stalingrad bozgunu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde çabuk bir zafer kazanma olanağını yok edeliberi, Mareşal hep bu formülü kullanıyordu.

«Son kozu oynamak» zorunlu olarak pahalıya oturacak bir saldırı hareketine girişmemek; fakat düşmanı kendi üzerine çekip zamanı gelince ona yokedici yumruğu indirmek anlamına geliyordu. Mareşal von Manstein, Doğu Cephesi'nin tümünde bu taktiği kullanarak Rus kuvvetlerini bitkin bir hale getirip Stalin'i belki de barış görüşmeleri yapmaya itelemek istiyordu.

O 10 Mayıs 1943 günü Guderian savaşın o acıklı ânında Hitler'i birdenbire elinden tutarak:

— «Führer'im, niçin Doğu'da saldırıya geçme tehlikesini göze almak istiyorsunuz?» Diye sormuştu.

Hitler de cevap vermeden önce ona uzun uzun bakmış:

— «Belki haklısın. Bu saldırıyı ne zaman düşünsem, karnıma sancılar giriyor,» demiştir.

Ama yine de **Zitadelle Harekâtı**'nın başlatılmasını emretmişti.

*

Şimdi 13 Temmuzdayız ve bir kez daha Mareşalleri, Hitler'in karşısındalar. Tarih bir kez daha onu haksız çıkarmıştır. Ordu gruplarına komuta eden mareşallerle generaller ise haklı çıkmışlardır. Ama Hitler her şeye rağmen yine kötü bir karar verecek, Klausewitz'in askerlik sanatına ilişkin olarak ileri sürdüğü ana ilkeye aykırı bir hatâ işleyecektir. Klausewitz şöyle demişti: «Bir karar bir kez verildi mi ne bahaneyle ve hangi tehlike karşısında olursa olsun ne saptanan hedeften, ne de hazırlanan plânın ana çizgilerinden dönülmemelidir.»

Mareşal von Manstein üzüntüden yıkılmıştı: Kendisi tam zaferin kazanılabileceğini düşünürken Hitler Sicilya'ya yapılan çıkarma yüzünden mi gerçekten **Zitadelle Harekâtı**'nı durdurmak istemişti?

Fakat, zafer hâlâ kazanılabilir miydi? Mareşal von Kluge'nin sözleri Mareşal von Manstein'in umutları üzerinde soğuk bir duş etkisi yaptı. Mareşal von Kluge, Model'in kesiminde, çıkıntının kuzey cephesindeki durumun bir özetini yaptı. 12 Temmuzda Model, Teploye kesiminde kesin bir yarma hareketi yapacak yerde her türlü saldırı eylemini durdurmak ve en hareketli birliklerini cepheden geri çekmek zorunda kalmıştı.

Bunu da şu nedenle yapmıştı: Aynı gün Oryol çıkıntısının kuzeyinde Ruslar 2'nci Zırhlı Ordu'nun hatlarını delmişler ve tüm Doğu Cephesi'nin ikmâl-iaşe hatlarını tehdit altına almışlardı.

Mareşal von Kluge, diretti: Model'le emrindeki

9'uncu Ordu hiçbir zaman yeniden saldırıya geçemeyecekti. Daha şimdiden 20.000 asker kaybetmiş; Rusların açtıkları gedikleri kapatmak için zırhlı birliklerinin büyük bölümünü başka bir kesimde savaşa sokmuştu. Mareşal von Kluge'ye göre Zitadelle'den vazgeçmek daha iyi olacaktı.

Mareşal von Manstein ona karşı çıktı:

— «Kursk çıkıntısının güney cephesinde zafer, hemen el altında. Düşman hemen hemen bütün yedeklerini muharebeye sürdü, çok da zorlanıyor. Çarpışmayı durdurmak, zaferimizi suya düşürmek olur!»

O zaman Sovyet 5'inci Muhafız Ordusu'nun Komutanı olup bugün Zırhlı Kuvvetler Mareşali olan General Rotmistrof da anılarında Manstein'in o gün Kursk güneyindeki duruma ilişkin olarak ileri sürdüğü görüşü doğrulamaktadır: Breith'in zırhlı tümenlerinin gelişi Rusları «çok güç» bir duruma düşürmüştü bulunmaktaydı. (Harita 7)

Mareşal von Manstein'in önerisi çok yerindeydi: Model'in Ordusu düşman birliklerini yerlerinde tutmak için Kursk Cephesi'nde yeterince kuvvet bırakacaktı. General Hoth'la General Kempf muharebeyi sürdürerek karşılarındaki Sovyet birliklerini yokedeceklerdi. Dolayısıyla bu bir «yarım Zitadelle Harekâtı» olacaktı...

Mareşal von Kluge, bu çözüm biçimine karşı çıktı. Ona göre 9'uncu Ordu'yu ele geçirdiği hatlar üzerinde tutmak olanaksızdı. Muharebenin durdurulması da, bütün Alman birliklerinin ilkin yola çıktıkları mevzilere geri çekilmeleri de çok gerekliydi.

Hitler ona hak verdi. Bununla birlikte Mareşal von Manstein'a da güneyde muharebeyi sürdürmesi için izin verdi. Ancak, kısa süren bir umut olacaktı bu.

General Hoth bunun üzerine yine saldırıya geçti. General Kempf'in Kolordularıyla birlikte hareket ederek zorlu bir yağmur altında düşmana bir dizi başarılı yumruklar indirdi: Çok geçmeden Sovyet 69'uncu Ordu'suyla ona bağlı iki zırhlı kolordu Rjavetz-Belenikhino-Gostişçevo cebinde tuzığa düştüler.

Ama gel gelelim, Güney Cephesi birdenbire hareketsizleşmek zorunda kaldı: Hitler 17 Temmuz günü SS Zırhlı Kolordusu'nun geri çekilmesini emretti: Bu birlik derhal İtalya'ya gitmek üzere yola çıkacaktı. (Bununla birlikte daha sonraki aylar boyunca bu birliklerin büyük bölümü Doğu Cephesinde kalacaktı!)

Oryol kesiminde de durum tehlikeli bir hal almaya başladığından, Mareşal von Manstein, Merkez Ordular Grubu'na iki zırhlı tümen daha verdi...

*

Mareşal von Manstein'a göre alınan bu önlemler Kursk doğrultusundaki harekâtın sona erdiği anlamına gelmekteydi. Elindeki kuvvetlerle ulaştığı hatlarda bile tutunabilecek halde değildi. Ağustos başında birliklerini ilkin yola çıktıkları mevzilere geri çekmek zorunda kaldı. Bu teması kesme işi de silâh ve malzeme bakımından ağır kayıplara uğranılmadan yapılamadı. Gırtlığına yapışmış olduğu Sovyet orduları birden soluk aldılar, sonra çekilmekte olan Alman tümenlerinin üzerine çullandılar. Kendilerini tehdit eden bozgunu, zafer haline soktular.

Kursk çıkıntısının güney cephesinde Ruslar 42.000'i tutsak olmak üzere 85.000 asker kaybetmişlerdi. Bu da altı ay önce Stalingrad'da 6'ncı

Ordu'nun uğradığı kayıpları hemen hemen denkleştiriyordu.

Sovyetler bırakmak zorunda kaldıkları toprakları çabucak geri aldılar. Rusya'daki son büyük Alman saldırısı bir başarısızlıkla sona ermişti. Daha kötüsü, hazırlanmaları aylar süren fedakârlıklar ve yorucu çalışmalar gerektirmiş olan büyük yedek birlikler, özellikle zırhlı ve motorlu tümenlerin tamamı, saptanan hedefe erişilmeden Kursk cehenneminde eriyip gitmişlerdi. Alman Ordusu'nun saldırı gücü kırılmış bulunuyordu. Stratejik yedekleri yeniden kurmak bir daha hiç mümkün olamayacaktı.

1815'te Waterloo bozgunu Napoleon'un alnyazısını saptamış, saltanatına son vermiş, Avrupa'nın çehresini değiştirmişti. 1943'te de Kursk'taki Rus zaferi savaşın büyük dönemeç noktası olmuştu. Hitler'in devrilişi, Almanya'nın yenilişi ve dünyanın altüst oluşu iki yıl sonra bu zaferin sonuçları oldular.

İşte bunun içindir ki Zitadelle, İkinci Dünya Savaşı'nın kesin muharebesi oldu. Sovyet tarihçilerine göre bu muharebe, haklı olarak, tarihin anısını saklayacağı karşılaşmalar arasında yer alacak bir çarpışmadır.

Tuhafı şudur ki Kursk Muharebesi ne Almanların, ne Batılıların zihinlerinde hakettiği kadar belirleyici yerini almış değildir. Hep Stalingrad'dan sözedilir ama Kursk'tan seyrek sözedilir. İki muharebe arasında gözetilen ayırım şaşırtıcıdır. Bununla birlikte kader her bakımdan ve gerçekten, sillesini Stalingrad'da değil, Kursk'ta indirmiştir.

Kızılordu 1941 ve 1942 yıllarının felâketlerini yenmiş, bunalımı durdurmuş, girişimi eline almıştı. Şimdi de iş başındaydı. İlk kez olarak Sov-

yet resmî raporlarında bir çeşit kendine güvenin belirdiği bir anlatım tarzı görülmekte idi: «Kursk çarpışmalarında birliklerimiz düşmana göre iki ya da üç kat daha fazla asker ve malzemeden yararlanmışlardır,» gibi...

Şüphe etmemek gerek: Kızılordu'nun çehresi baştan aşağı değişmişti. Zırhlı kuvvetleri tümüyle yeniden örgütlenmişti. Tank konusunda Alman ekonomisinin başarabileceğinden daha önemli bir üretime güvenebilirdi. «SU» tipi hücum topları, yeni ağır top modelleri ve motorlu toplar ilk kez Kursk Muharebesi'nde meydana çıktılar.

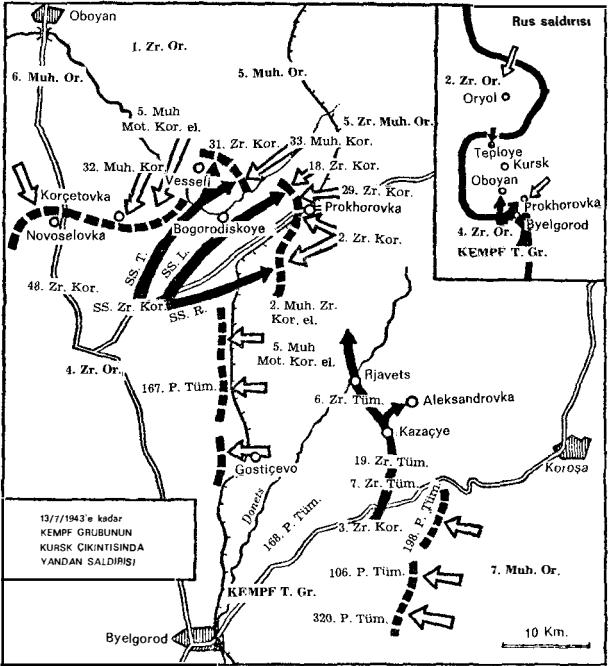
Özellikle işlemsel ve taktik komuta, hele motorigize birliklerde büyük ölçüde düzelmişti. Bu, Rusların muharebenin hızlı akışına büyük bir esneklikle uyuslarında ve yedeklerinin tehlikeli noktalara çabuklukla gelişlerinde de görüldü.

Şu da var ki bu konuda Sovyetler, Amerikalıların standard kamyon yardımından da yararlandılar. 1942 yazından başlayarak Birleşik Devletler Ruslara 432.000 taşıt aracı vermişlerdi. Dolayısıyla Stalin'in Kursk'ta kazandığı zaferde Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük payı vardır.

Fakat Ruslar yeni bir ruhla canlanmamış olsalardı, maddî üstünlük hiçbir şeye yaramayacaktı. «Vatanseverce savaş» sözcükleri tartışmasız olarak Kızılordu'nun askerlerini «dünya devriminin savunulması» gibi eski ve yavan tezlerin yapabileceğinden çok fazla ateşlendirmişti.

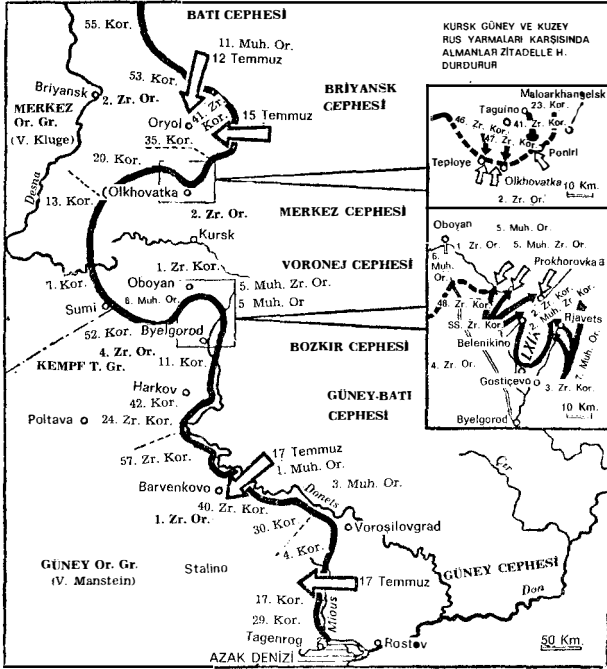
Alman Başkomutanlığı, bütün bu belirtiler karşısında kör gibiydi. Kızılordu askerinin yalan-yanlış bir betimlemesini yapmıştı, ona takıldı kaldı. Hele politik komiserlerin Sovyet Silâhlı Kuvvetlerinde oynadıkları rol üzerindeki bilgisizliğine, anlamazlığına saplandı gitti. Bu komiserlerin ça-

6

Hemen hemen eşit kuvvette olan Almanlarla Ruslar, Prokhorovka'da karşılaşıyorlar. General Kempf'in yandan yapacağı saldırı, muharebenin kaderini belirleyecek.

7

Almanların Oboyan ve Olkhovatka'ya doğru yapacakları kesin yarma hareketi belirmeye başlarken, Ruslar Kursk çıkıntısının kuzey ve güneyinde saldırıya geçiyorlar. Model'in 9'uncu Ordu'su, Oryol kesiminde yarma yapan Rusların üzerine sürmek için Zitadelle Harekât Cephesi'nden önemli kuvvetler çekmek zorunda kalıyor. Beri yandan, General Hoth'un 4'üncü Zırhlı Ordusu da Sovyetlerin tehdit ettikleri Donets ve Mius üzerine tümenler göndermek zorunda kalıyor. Almanlar başarı kazanacak gibi görünürlerken Kursk Muharebesi'ni durdurmak zorunda kalıyorlar.

lışmaları savaşın başında belki sönük oldu ama Kursk Muharebesinden itibaren birliklerdeki askerlerle komutanları onlara giderek daha çok saygı gösterip değer verdiler. Çünkü onlar bu komiserlerde aptalca bir bürokrasinin anlamsız buyruklarına ve tüm bozgunculuk ve korkaklık bunalımlarına karşı güvenilir koruyucular gördüler.

Almanlar ise onları her zaman ellerinde kırbaçla yaşayan, gözü dönük hayvanlar olarak görmüşlerdi. Bunun ne denli büyük bir yanlış olduğunu 6 Haziran 1941'de Wehrmacht Başkomutanlığı'nın verdiği zararlı direktif kadar hiçbir şey daha iyi gösteremez: Başkomutanlık politik komiserlerin savaşçı sayılmamalarını ve hemen kurşuna dizilmelerini emretmişti. Kuşkusuz, generallerin ve birlik komutanlarının çoğu bu emre uymadılar ve değiştirilmesini istediler. Fakat bunun sonuçları korkunç olacaktı.

Gerçek şuydu ki politik komiserler güvenilir ve çalışkan kişiler oldular. Bunların genel kültürleri Kızılordu'daki subayların ortalamasından çok daha üstündü. Onlar hakkında yerinde bir yargıya varmak için, kuruluşlarından bu yana tarihlerine göz atmak uygun olur.

Başlangıçta silâhlı kuvvetlerdeki subaylar topluluğunun büyük bölümünü eski çarlık subayları oluşturuyordu ve bolşevik rejimi bunlara hiç güvenemezdi. Sonra sivil savaşın ortaya çıkardığı proleter kökenli subaylar geldiler. Bunlar gerçek bir askerî eğitimden ve çoğu zaman da genel kültürden yoksundular. Bu da zorunlu olarak komiserliklerin kurulmasına yol açtı. Bunlar politik denetime ek olarak batılı ordularda genellikle birlik komutanlarının yapmaları gereken görevleri üstlendiler. Yâni askerlerin eğitim ve öğreti-

miyle uğraştılar, morallerine göz-kulak oldular, gereksinmelerini karşıladılar. Devrimin ilk yıllarında çoğu kez öğretmenlik yaptılar, «ümmi»lere okuma yazma öğretiler. Politik komiserlerle subaylar arasında yavaş yavaş güçlükler çıkması ve savaş sırasında da büyümesi anlaşılır bir şeydir.

Politik komiser, rejimin tam anlamıyla güvenilebileceği kimseydi; gördüğü eğitim de genellikle subaylarınkinden açıkça üstündü. Politik yetișiminden ayrı olarak çok ileri bir askerî eğitim de görüyordu. Çünkü komuta yeteneğine sâhip olması, salt askerî görevler yapması, hattâ bir birlik komutanı ölürse onun yerine geçmesi gerekebilirdi: Bir «**politruk**» gibi bölük komutanı durumunda olsun, ya da bir «**damışman**» gibi tifmen komutanı general durumunda olsun, bu böyleydi. Bu zorunluklar, politik komiserler topluluğunun sert ve rejime çok bağılı kişilerden oluşturulmasının nedenini izah eder. Savaşın ilk döneminde bunlar gerçekten direnişin ruhu olmuşlardır. Çoğu kez kimsenin gözünün yaşına bakmadan, birtakım kurallara bağlanmadan birlikleri savaşa sürmüşlerdir. Bu sertlikleri orduya karşı olduğu kadar kendilerine karşı da uygulamışlardır.

FÜHRER'İN GENEL KARARGÂHINDA İHANET

Biz yine Kursk Muharebesine dönelim. Kursk'un Rusların mantıklı ve hiç kaçınılmaz bir zaferi olduğu bugün sık sık söylenmekte ve duyulmaktadır. Fakat bu sadece ideoloji ya da propagandadır. Önceden belirlenmiş, mantıklı zaferler diye bir şey olmadığı gibi, haklı ve gerekli zaferler diye de bir şey yoktur.

Sovyetlerin «Büyük vatanseverce savaş»ının resmî tarihi de bize bu gerçeğin bir kanıtını vermektedir. Üçüncü cildinde çok ilginç bir rapor vardır ki muharebeden sonra Voronej Cephesi Başkomutanlığı'nca, yâni Vatutin ve Kruşçef tarafından Moskova'daki Genel Karargâh'a gönderilmiştir. 7 Temmuzda General Hoth'un tümenlerinin Oboyan üzerindeki yarma hareketini başarmaları basit bir kararın verilip verilmemesine kıl payı bağlı kalmıştır. 6'ncı Muhafız Ordusu'nun cephesi paramparça olmuştu, ardında da iki Sovyet zırhlı kolordusunun elemanları vardı. Bu koşullar altında bunları hemen karşı saldırıya mı sürmek, yoksa statik bir savunma çerçevesinde mi kullanmak gerekti? Çok önemli bir soruydu. Bu bunalım saatlerinde ne yapmak gerekti? Bu sorundan da Kruşçef'le Jukof'u birbirlerine düşüren korkunç düşmanlık doğacaktı.

General Vatutin, Alman tanklarının ilerleyişini durdurmak için Kruşçef'le anlaşarak 1'inci Zırhlı Ordu'nun kalıntılarına düşman ilerleyişini engellemek üzere tanklarıyla birlikte toprağa gömülmelerini emretti.

Sovyet Cephesi'nin güney kesiminde Stalin'i temsil etmekte olan Mareşal Jukof «tankların bu çalgınca kullanılmasına» şiddetle karşı çıktı. Bunların karşı saldırı için kullanılması gerektiği görüşündeydi. Kruşçef'le Vatutin sıkı durunca Stalin'e başvurarak onun onayını aldı. Bunun üzerine de Sovyet Genel Karargâhı karşı saldırı emri verdi.

Bu konuda, «Büyük vatanseverce Savaşın Tarihi» şu görüşü ileri sürüyor: «Stalin gerçek durumu bilmeden Mareşal Jukof'un yanını tuttu: Mareşal, sâbit bir mevziden düşman tanklarını durdurmanın olanaksız olduğunu düşünüyordu.»

Fakat Kruşçef'la Vatutin işin peşini bırakmadılar. Mareşal Vasilyevski'ye başvurular ve onun sayesinde Stalin'in verdiği emri geri almasını sağladılar. 1'inci Zırhlı Ordu'nun tankları Mareşal Jukof'un istediği karşı saldırıyı yapmadılar. Askerler tankları toprağa gömdüler, böylece onlarla bir çelik ve ateş duvarı oluşturdular.

Salt askerlik bakımından Mareşal Jukof kuşkusuz haklıydı. Hareket edecek araçlar toprağa gömülmek için yapılmaz. Fakat bu açık-seçik durumda, çelikten ve tanksavar bataryalardan oluşan bu duvar, Alman ilerleyişini durdurmayı başardı.

«Büyük vatanseverce Savaşın Tarihi»nde Voronej Cephesi Başkomutanlığı'nın raporu, tam metin halinde alınan resmî belgeler arasında bulunmaktadır. Bu tarihsel belgede şunlar okunmaktadır:

«Zırhlı birliklerimizle karşı saldırı yapmaya karar verseydik kuvvetlerimizi çabucak har vurup harman savuracaktık, artık yeni ve kararlı bir piyade cephesi kurup düşmanın karşısına çıkarma olanağı yoktu. Düşman muhakkak Obo-

yan'a ulaşacak ve kazandığı başarıyı Kursk doğrultusunda sömürmekte gecikmeyecekti.»

«Düşman muhakkak Oboyan'a ulaşacak...» Bu, o halde General Hoth'un zaferiydi.

Olaylara Alman açısından bakılırsa Kursk Muharebesi pekâlâ başka bir gelişme de edinebilirdi.

Meselâ saldırıdan dört hafta önce Mareşal von Manstein, Rusların Kursk'un kuzeyinde ve güneyinde yaptıkları hazırlıklar karşısında kısaç biçimi bir saldırı yapmak yolundaki eski ve geleneksel taktiği terkedip çabayı çıkıntının en güçsüz noktasına yöneltmenin, yâni oraya cepheden saldırıp sonra sağa ve sola açılmanın daha akıllıca bir iş olup olmadığını incelemek için emrindeki bellibaşlı ast'ları Harkov'a çağırmişti.

Bu öneri Mareşal von Manstein'in çevresindekileri pek sevindirmişti. Fakat Ordu Başkomutanlığı buna kesinlikle «olmaz» demişti. Fransa seferinden beri Mareşal von Manstein'in stratejik ustalığına en büyük saygıyı gösteren Hitler, hiç değilse başlangıçta, Mareşal'in bulduğu çözüm yolunu olumlu karşılamışa benzemektedir. O zaman onun Kursk Muharebesi'nden sonra General Schmudt'a acı acı söylediği şu sözler daha iyi anlaşılır: «Genelkurmayın sözünü artık son kez dinliyorum.»

Schmudt bu sözleri hemen General Balck'a ulaştırdı. Bu gerçi ilginç bir olaydır ama şunu hiç değiştirmez: Sürekli çekingenlikleri ve duraksamaları yüzünden, Hitler bozgunun sorumluluğunu tek başına taşımaktadır.

Bu örneklerden de görüldüğü üzere, önceden yapılan bütün plânlara karşı bir muharebe, her zaman akla gelemeyecek birtakım ögelere bağlıdır: Sonunda önemli olan, askerin yiğitliğidir. Ko-

mutanda da yeterince güçlü ve gelişmiş bir sezginin bulunması gerektir. Bu sayede o, alışılmadık önlemlere başvurma yürekliliğini, son dakikada atakça karar alma olanağını elde edebilir; hattâ verilen emirlere aykırı davranışlarda bile bulunabilir.

Bütün bunlara, daha başlangıçta **Zitadelle Harekâtı** üzerine ağırlığını koymuş olan önemli bir sorunu da eklemek gerek ki bu, ihanettir. İhanet Kursk Muharebesi'nde olağanüstü ve dramatik bir rol oynamıştır. Bilmece halinde kalan ve hâlâ çözülememiş olan bu iş üzerinde bir esrar perdesi vardır.

*

1942 Baharından beri Alman haberalma servisleri birtakım belirtilerin çoğalması karşısında, Sovyet Komutanlığı'nın Alman ulusal savunmasına ilişkin en gizli sorunlar üzerindeki açık-seçik bilgileri düzenli olarak elde ettiğini düşünmeye başladılar.

Ruslar Alman üretimi hakkındaki sayıları, Doğu Cephesi'ndeki orduların mevcutlarını ve bileşimini biliyorlardı. Yeni silâh yapımlarından ve özellikle Alman Başkomutanlığı'nın bütün plânlarıyla tasarılarında haberleri vardı. Bu çalışmanın bir bölümü tartışmasız, cephe gerisindeki işgal edilmiş bölgelerde iş gören partizanlarla ajanların marifetiydi. Sovyet haberalma servisleri kaçakları, nazizmin politik düşmanlarını ve tutsak düşen subaylarla erleri de kullanıyorlardı: Bunlar bilerek ya da bilmeyerek bir haber kaynağı haline geliyorlardı. Hava keşifleri de bu bilgileri tamamlıyordu. Son olarak birliklerle kurmay heyetlerinin biraz da fazla hafiflikle bol bol baş-

vurdıkları telefon ve radyo konuşmalarının zaptedilişleri de çok işe yarıyordu.

Fakat bunlar Alman Başkomutanlığı'nın plânlarıyla tasarıları üzerinde Moskova'nın edindiği bilgiyi izah edemezdi. O derecede ki, 1942'ye dek Ordu Genelkurmaybaşkanlığı'nı yapmış olan General Franz Halder 1955'te görülen bir dâvada tanıklık ederken kısaca ve dramatik bir tarzda şunları söyleyebilmişti: «**Hemen hemen bütün saldırı plânları Wehrmacht Başkomuta Kurulu'ndaki bir üyenin ihaneti sonucu, bu plânlar yapıldıktan hemen sonra ve daha benim masamın üzerine gelmeden önce düşmana ulaştırılmıştır. Bütün savaş boyunca bu bilgi sızmalarını önlemeyi başaramadık.**»

Personel bakımından çok az sayıdaki bir casusluk şebekesinin yol açabileceği sonuçların genişliğine gelince, işte Alman gizli servislerinin arşivlerinden alınma ilginç bir örnek:

1942 yazında Almanlar uzun araştırmalardan sonra Varşova'nın kenar mahallesi olan Otwock'ta bir düşman direniş grubunun alıcı-verici radyosunu meydana çıkardılar.

Yüzbaşı Arzyzevski ve Teğmen Meyer adında iki Polonyalı subayla, işbirliği yaptıkları bazı kişiler tutuklandılar. İkisi de bir yıl önce bir Sovyet uçağı tarafından paraşütle Varşova'nın güneyine indirilmişlerdi. Yanlarında bir verici radyo ile 2.500 dolar vardı. Askerî nitelikte bütün bilgileri toplayıp sonra Moskova'ya ulaştırmakla görevliydi.

Yüzbaşı bilgi toplamak için her yana yolculuk yapıyor, Teğmen de verici radyo ile uğraşıyordu. Alman haberalma servisleri verici radyonun yerini saptadıktan sonra şifre anahtarıyla daha önce Moskova'ya gönderilen beşyüz tane şifreli mesa-

jın kopyalarını ele geçirdiler. Mesajların şifreleri çözüldükten sonra nerdeyse herkesin soluğu keşilecekti: Bu iki gizli ajanın bir yıldan daha kısa bir zamanda topladıkları askeri nitelikteki bilgilerle sırlar, aklın alacağı gibi değildi. Bu mesajlar Alman Ordusu'nun 1942 yazında yapacağı saldırıdaki düzeni üzerinde tam bir fikir veriyordu. Yalnız kolordularla tümenlerin toplantı bölgeleriyle gidecekleri yerler değil, her büyük birliğin çarpışma ve taşıma plânları da açık-seçik gösterilmişti. Sovyet Genelkurmayı da sadece bu iki Polonyalı ajanın mesajları sayesinde Almanların ilkbahar saldırısının başlıca çabasının hangi noktalara yöneleceğini kolayca anlamıştı. Bütün bunları da 2.500 dolara elde etmişti!

Bu ürkütücü buluşlar karşısında O.K.W. ne yaptı? Otwock olayı İkinci Dünya Savaşı'ndan doğma yeni bir casus türünün tipik temsilcileri olan bu gibi ajanların yarattıkları tehlike üzerine Almanların gözlerini açmalı değil miydi? Uzmanlar elkoydukları malzemeyle birlikte hemen Führer'in Genel Karargâhı'na koşup ona da, çevresinde toplanan bütün kurmay heyetine de işi haber verdiler mi? Yooo, hiçbir şey yapmadılar!

Adolf Hitler, Polonyalı fesatçıların yerlerini saptayıp onları tutuklamayı başaran Alman radyo dinleme servislerinin raporunun bir özetini hiçbir zaman görmedi. Wehrmacht'ın Muhabere Servisi'nin Şefi olan General Erich Fellgiebel raporun özetini: «Çok uzun, Führer'e verilemez!» diyerek dinleme servisine geri gönderdi. Sonra daha önceki özetin bir özeti gelince General onu da «çok telâş ve heyecan verici» buldu: Onu Führer'e vermek, kendisini sınırlandırmek gibi bir tehlike yaratabilirdi...

Oysa savaştan çok önce Moskova, Almanya'ya

da, hemen hemen bütün Avrupa ülkelerine de ellerinde verici radyolar bulunan birçok ajanlar yerleştirmişti. Bu adamlar şaşkıncu bir tutku ve pervasızlıkla çalıştılar. Her yerde gerekli radyo aygıtlarıyla donatılmış ve iyi örgütlenmiş şebekeler kuruldu, bunlar Kızılordu'nun Moskova'daki Genelkurmayı ile doğrudan haberleştiler. Paris'te, Marsilya'da, Bordeaux'da (Bordo), Brüksel'de ve La Haye'de (Lâhey) böyle şebekeler vardı. Bern'de, Cenevre'de, Lausanne'da (Lozan) olduğu gibi Berlin'de de var oldu. Kopenhag'da, Oslo'da, Kuzey Burnu yakınındaki Hammerfest'te de, Bükreş'te, Belgrad'da, Sofya'da, Atina'da, İstanbul'da, Kahire'de de...

Önce Brüksel'de 1941 kışında; sonra da Berlin'de ve Paris'te 1942 yazında belli sayıda verici radyolarla şebekeler ele geçirildi. Mesajların kopyalarının şifreleri çözümlenince ortaya dramatik olaylar çıktı: Rusya, Almanların bütün önemli sırlarını ve bütün savaş plânlarını çok iyi biliyordu.

Sonraki yıllarda Alman radyo dinleme servisi İsviçre'deki Sovyet ajanlarının Moskova'daki merkezle alıp verdikleri mesajları zaptetmeyi başardı. Fakat şifre öyle güzel seçilmişti ki mesajların o da bir bölümü ancak 1944'te çözülebildi.

Ele geçirilen ya da zaptedilen telgrafların kısaca incelenmesi, durumun ne denli dramatik olduğunu kanıtlamaktadır: Sovyet Genelkurmayı, Rusya Seferi'nin bütün evrelerini kendi şebekeleri aracılığıyla çok iyi öğrenmiştir. Bu bilgilerin bazıları ancak Alman Komutanlığı'nın yüksek basamaklarından gelebilirdi: Cenevre ile Lausanne tartışmasız bunları Wehrmacht Başkomutanlığı'ndan ya da Führer'in kendi genel karargâhından öğrenmişlerdi.

9 Kasım 1942 günü, 6'ncı Alman Ordusu'nun

tümenleri Stalingrad'ın onda dokuzunu elde tutarlar ve Sovyet Komutanlığı da Don üzerindeki karşı saldırısını hazırlarken, Alman radyo dinleme servisi bir mesajı zaptetti. Sonradan mesajın şifresi çözüldüğü içinde kelimesi kelimesine şunların yazılı olduğu anlaşıldı:

«Dora'ya - Almanların Stalingrad'ın güney-batısıyla Don Nehri boyunca kurdukları cephenin gerisindeki savunma mevzileri nerede bulunuyor? - Direktör.»

Birkaç saat sonra bu ilk telgrafın bir de devamı zaptedildi:

«Dora'ya - Daha önce Briansk kesiminde bulunan 11'inci ve 18'inci Zırhlı Tümenlerle 25'inci Motorize Tümen şimdi neredeler? - Direktör.»

Telgrafı gönderen **«Direktör»**, Moskova'daki Haberalma Servisi'nin Şefi'nden başkası değildi. Telgrafı alacak olan da İsviçre'deki Sovyet şebekesinin şefiydi ve «Dora» takma adını taşıyordu.

26 Kasım'da Sovyet zırhlı kolordusu Stalingrad'ın ve 6'ncı Ordu'nun çevresinde çelikten bir çember kurmuştu. **«Direktör»**, «Dora»ya şu telgrafı yolladı:

«Kızılordu'nun Stalingrad'daki ilerleyişine ilişkin olarak Wehrmacht Başkomutanlığının almayı ve tasarladığı somut önlemler hakkında bilgi gönderin.»

Bu sonuncu telgraf özellikle ilginçtir: Görünüşe göre Sovyet Komutanlığı kazandığı akıl almaz başarıdan, bir Alman Ordusu'nun tümüyle çember içine alındığından henüz emin değildir. Bir tuzığa düşmekten mi korkuyor? Haberi doğrulamaya gerçekten ihtiyacı var mı?

2 Aralıkta **«Direktör»** Moskova'dan İsviçre'deki şebekesine şu telgrafı gönderiyor:

«Bugün için en önemli iş Doğu Cephesi gerisindeki Alman yedek kuvvetlerinin yerlerini tam tamına saptamaktır.»

25 Aralık 1942'de, yâni tam Noel yortusuna rastlayan gün işi yeniden ele alıyordu:

**«Werther'in 1 Ocakta kaç yedek tümen kurula-
cağını açıkça bildirmesi gerek. Çabuk cevap ve-
rin.»**

Almanya'daki tüm Sovyet askeri casusluk örgütünün en gizli adı ilk kez bu telgrafta ortaya çıkmaktadır: «Werther.» 16 Ocak 1943'te «Werther» bir kez daha ortaya çıkıyor:

**«Dora'ya - Lucie ile Werther'in Kafkas Cephe-
si'ne ve Doğu Cephesi'nin önemli noktalarına, ay-
rıca Doğu Cephesi'ne yeni tümenler gönderilme-
sine ilişkin haberlerini hemen ve öncelikle gönde-
riniz. Werther'in verdiği son bilgiler çok önem-
liydi - Direktör.»**

Alman uzmanları bu telgrafların şifrelerini çö-
rebildikleri zaman bu adlar altında gizlenen ki-
şilerin kimlikleri hakkında hiçbir şey bilinmiyor,
ya da çok az şey biliniyordu. Bugün ise esrar per-
desi hemen hemen tümüyle kalkmış bulunmak-
tadır.

«Dora» İsviçre'deki Sovyet casusluk örgütünün şefi olan Macar asıllı Alexandre Rado'nun takma adıydı. Başında bulunduğu grup; ajanlığı meslek edinmiş - kadın erkek - koyu komunistlerden oluşmaktaydı, hepsi çok esaslı eğitim görmüşler-
lerdi. «Lucie» Rudolf Rössler adında bir Alman göçmeniydi, askeri casuslukta benzeri yoktu. Ol-
sa olsa Dr. Sorge ile(*) kıyaslanabilir: O da 1941

(*) Hans Hellmut Kirst'in «Savaş Romanları» dizisinde çı-
kan «Asrın Casusu: Sorge» başlıklı kitabında büyük ca-
sus Dr. Richard Sorge'nin gerçek ve çok heyecanlı se-
rüvenleri bütün ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

kışına dek Tokyo'daki Alman büyükelçiliğinden Stalin'e savaşın gidişi üzerinde kesin etkisi olan önemli bilgiler iletmışti. Rössler 1897'de Kaufbeuren'de doğmuştu. 1930'dan başlayarak Berlin'de bir yayınevini yönetmişti. Orada râhiplerin, liberallerin ve komünistlerin kurdukları örgütlerle birlikte çalışıyordu. O zaman solcu aydın çevrelerle, bu arada komünist öğrencilerin başkanı olan Schulze-Boysen'le yakın ilişkiler kurmuştu. Schulze-Boysen daha sonra Berlin'de çalışan «Kızıl Orkestra» adlı casusluk örgütünün başına geçmişti. Rössler ayrıca ulusal bolşeviklerle de düşüp kalkıyordu. Kendisiyle iş yapan yazarlar arasında Ernst Niekisch grubundan olan kimse-ler de vardı.

İlişkide olduğu Xavier Schnieper adında İsviçreli bir öğrenci muhakkak ki daha o zamandan kendisine İsviçre'den elde ettiği bilgileri iletiyordu. Bu adı ileride bir kez daha göreceğiz.

1934'te Rössler İsviçre'ye göçetti. Lucerne'de (Lüsern) hümanist, teolojik ve felsefî yapıtlar yayınlayan «Vita Nova» adlı bir yayınevi kurdu. Savaş başlayana dek Rössler casusluk konusunda gözle görülür hiçbir çalışma yapmadı. Tamamen arka plânda kaldı. Savaş başlayınca da onun için çalışma zamanı geldi. O zaman titizlikle hazırladığı düzeni çalıştırmaya başladı. Yedekte tuttuğu bilgi kaynakları çalışmaya başladı: Almanya'da, bu kaynakların en iyisi, Wehrmacht'ın Başkomutanlığı'ndaki «Werther» oldu.

Goethe'nin ünlü kahramanının romantik çehresinin ardına gizlenen adam kimdi? Moskova'dan gönderilen 16 Ocak 1943 günlü bir telgraf da onun üstün yeteneklerini kabul ederek övmüşti.

Bu casusluk örgütünün gizli ve eşsiz ustası olan «Werther»in askeri harekâtın yüksek yöne-

timiyle yakından ilişkisi vardı. Yalnız O.K.W. ile Führer'in genel karargâhının, yâni gerçekten bu işle ilgisi olanların bildikleri, sıkı sıkıya gizlenen sırları hep o verdi!..

Moskova, önemli bir şeyi, yalnız Alman Başkomutanlığı'nın bildiği çok gizli bir şeyi öğrenmek istedi mi, gönderdiği radyo mesajlarında «**Bunu Werther'in yapması gerek...**» ya da «**Werther'in görevi...**» gibi sözler görmek mümkündü. Yâni varsa «**Werther**», yoksa «**Werther...**»

16 Şubat 1943'te «**Direktör**», «**Dora**»ya şu mesajı yolluyordu:

«**Vyazma ile Rjev'in boşaltılıp boşaltılmayacağını Lucie'nin aracılığı ile Werther'den hemen öğreniniz.**»

22 Şubat günlük mesaj da şöyleydi:

«**O.K.W.'nin Kluge Ordular Grubu'nun hedefleri üzerindeki plânlarını hemen Werther'den tedarik ediniz.**»

Werther de cevap veriyor, istenilen bütün bilgileri gönderiyordu.

Peki, kimdi bu adam?

Mart başında Merkez Ordular Grubu'ndaki Alman birlikleri Kursk çıkıntısına yapılacak saldırı için yığınak yapmaya başladılar. Oryol kesimindeki 2'nci Zırhlı Ordu'nun emrine 10 tümen verildi. İşin içinde öteki demiryolu taşımaları da girince, Alman Komutanlığı bu tümenleri trenle göndermek için çok büyük güçlüklerle karşılaştı. Bu sorunu yalnız 320 katarla 19 gün içinde yoluna koymak gerekiyordu. Plânın tümünün başarı kazanması buna bağlıydı: **Zitadelle Harekâtı'nın** zayıf noktası buydu. Moskova da çok geçmeden bunun bütün ayrıntılarını öğrendi.

O sıralarda Merkez Ordular Grubu'nun taşıma

işleriyle görevli olan yedek Albay Hermann Teske, Harekâtın bu evresine ayırdığı incelemede şöyle diyor: «**Ruslar Almanların yığmak plânlarını muhakkak ki çok önceden öğrenmişlerdi: Çünkü Martın yarısından başlayarak birliklerin boşaltılması öngörülen iki bölge zorlu yıpratma saldırılarına hedef oldu. Ruslar kuvvetlerini ancak oldukça sıkı tasarruf ve etkinlik kıstaslarına göre kullanmaya alışık olduklarından, bundan şu sonuç çıkarılabilir: Birliklerini bu bölgede sonuçtan emin oldukları, yarar elde edeceklerini bildikleri hedefler üzerinde kullanmaktaydılar.**»

Başka bir deyişle Alman birliklerinin **Zitadelle Harekâtı'nı** yapmak için giriştikleri harekât üzerinde Sovyet Başkomutanlığı'nın elinde öyle açık-seçik, öyle güvenilir ve ayrıntılı haberler vardı ki, bu birlikleri çok zorlu yumruklar indirerek tepki gösterme olanağını bulabildi. Rusların demiryol şebekesinde yaptıkları tahribatın yol açtığı büyük gecikmelere çâre bulmak için Alman demiryolu istihkâmcılarının ana vasıfları olan olaganüstü ustalık ve becerinin harekete geçmesi gerekti. Fakat durum yine de bundan etkilendi.

15 Nisan 1943'te Hitler **Zitadelle Harekâtı'na** ilişkin 6 sayılı harekât emrini imzaladı, saldırının başlangıç gününü de 3 Mayıs olarak belirledi. Beş gün sonra, 20 Nisanda «**Dora**», «**Direktör**»e şu haberi veriyordu:

«**Kursk üzerine yapılacak olan ve önce Mayısın birinci haftası için saptanan Alman saldırısının tarihi ertelendi.**»

29 Nisanda «**Dora**» bu bilgiyi şöyle tamamlıyordu:

«**Alman saldırısının başlayacağı yeni tarih 12 Hazirandır.**»

Bu da doğrudu. Oysa bu bilgi Wehrmacht'ın çok gizli tuttuğu sırlardan biriydi ve bunu yalnız bir düzine kadar insan biliyordu. 7 Mayıs günü «Direktör», «Dora»dan şunu sordu:

«Lucie'nin aracılığı ile Werther'e başvurarak O.K.W. nin tasarıları ve plânları hakkında ayrıntılı bilgi elde edip ivedilikle gönderiniz.»

9 Mayıs'ta «Dora» 120 tane şifreli kelime grubunu içeren bir telgrafla şu yanıtı veriyordu:

«Dora'dan Direktöre - Werther'den - Wehrmacht Başkomutanlığı şuna inanıyor ki...»

Peşinden de Alman Komutanlığı'nın duraksamalarına, Kuban köprübaşı hakkındaki düşüncelere, Novorosisk'in savunma plânlarına ve Hitler'in Genel Karargâhı'nın en gizli tasarılarına ilişkin birsürü bilgiler geliyordu.

13 Mayıs'ta Moskova şu uyarıyı alıyordu:

«Dora'dan Direktör'e - Werther'den: Alman keşif uçakları Kursk'ta, Vyazına'da, Velikie-Luki'de Rusların yığınak yaptıkları haberini getirdiler.»

30 Mayıs'ta Moskova, Alman saldırı plânları hakkında açık-seçik bilgiler istiyordu:

«Direktörden Dora'ya - Lucie'ye ve Werther'e şu bilgileri edinmelerini hemen bildiriniz:

1 — Doğu Cephesi'nin güney kesiminin kesin olarak hangi noktasında Alman saldırısının başlaması gerekmektedir?

2 — Darbe hangi kuvvetlerle hangi doğrultuda indirilecektir? Güney kesimi dışında Almanlar nerede ve ne zaman saldırıya geçmeyi tasarlamaktadırlar?»

Beş gün sonra, 4 Haziranda, yâni Kursk çıkıntısındaki Alman saldırısının başlayışından dört hafta önce gelen bir telgraf «Dora»ya şu emri ve-

riyordu: İş arkadaşlarınıza söyleyin: Bütün dikkatlerini bu kesimdeki Alman saldırısının tarihi, hedefleri ve koşulları üzerinde vaktiyle bilgi edinme noktasında yoğunlaştırmaları zorunludur.

10 Haziranda da «Dora» cevap vererek Mareşal von Manstein'ın 28 Mayıs günü 4'üncü Zırhlı Ordu'nun motorize birliklerine yolladığı emirler üzerinde açık-seçik bilgiler iletiyordu.

12 Haziran'da, Hitler'in Zitadelle'nin başarısını sağlaması için bütün umutlarını bağlamış olduğu yeni hârika-tankı henüz hiçbir Alman askeri görmemişken «Dora», «Panter»lerin varlıklarını çoktan öğrenmiş bulunuyordu:

«Direktör'den Dora'ya - Lucie ile arkadaşlarından 'Panter' adlı Alman ağır tankı ile ilgili bütün bilgileri toplamalarını isteyiniz. Özellikle genel yapım biçimi, teknik nitelikler ve zırh gücü nedir? Alev püskürtücü ya da sis yapıcı aygıtı var mıdır? Nerede kim tarafından yapılmıştır? Ayda kaç tane üretilmektedir?»

İnsan ne diyeceğini bilemiyor! Ruslar askeri sırların en büyüklerinden birinin tümü üzerinde A'dan Z'ye dek bilgi istemektedirler. Cevap zaptedilememiştir ama bunun tam ve açık-seçik olduğundan kuşku edilemez.

*

Zitadelle Harekâtı'ndan önceki haftalar boyunca İsviçre alıcı ve verici postalarının frekansları üzerinden alınıp verilen şifreli mesajlar bugün değerlendirilirse, insan şaşırmaktan kendini alamaz. Tabii bunların büyük bölümü Alman dinleme servislerinin bilgisi dışında kalmıştır. Fakat zaptetmeyi başardıkları, Moskova'daki «Direk-

tör»le ajanlarının çok iyi hizmet ettiklerini kanıtlamaktadır.

Direktör, Kursk çıkıntısının kuzeyinde ve güneyinde Alman hücum birliklerinin nerelerde yığınak yaptıklarını öğrenmiştir. Tankların tam sayısı ve mevcutlarıyla donanımları hakkında bilgi edinmiştir. Plânlar ve Alman Komutanlığı'nın başlıca çabasını yönelttiği noktalar üzerinde bilgi sâhibi olmuştur ki telgraflar çok doğru biçimde, bunları Oboyan ve Maloarkhangelsk olarak göstermiştir. O zaman bu iki noktanın, Alman birliklerinin zaptedemeyecekleri biçimde tahkim edilmiş olmaları bir raslantı sonucu mudur?

Moskova, Hitler'in çevresi, Silâhlı Kuvvetler Başkomutanlığı olan O.K.W. nin çevresi ya da Ordular Başkomutanlığı olan O.K.H. nin çevresi gibi kapalı çevrelerde alınan kararların hepsi üzerinde bilgi sâhibi olmuştur.

Ruslara **Zitadelle Harekâtı**'nın başlayacağı günü tam olarak bildiren telgraf, Alman resmî belgelerinin koleksiyonunda bulunmaktadır. 1 Temmuzda Führer'in Genel Karargâhı'nda yapılan toplantıya ilişkin bilgi de meydanda yoktur. Fakat Moskova'dan öğreniyoruz ki bu bilgiler ona ulaşmıştır.

Bir kez daha soralım: Moskova'ya bu bilgileri veren adam kimdi?

«**Werther**» yirmi yılı aşkın bir zamandan beri aranmaktadır. Ama boşuna: Bugüne dek kimse onun izini bulamamıştır.

Bugün, İkinci Dünya Savaşı'nın bütün büyük gizli ajanlarının adlarını biliyoruz: Bunlardan biri Dr. Sorge'dir. Tokyo'da Stalin hesabına çalışmış, idamından yirmi yıl sonra, 7 Kasım 1964'te «**Sovyetler Birliği Kahramanı**» olmuştur.

Himmler'in adamı olan «Çiçero» Ankara'da İngiltere Büyükelçisi Sir Hugh Knatchbull-Hugessen'in kasasında sakladığı en gizli belgelerin resimlerini çekmiş ve bunları Himmler'in yetkili temsilcisine satmıştır.

Berlin'de «Coro», Schulze-Boysen'in yardımcılığını yapmıştır. O da Moskova hesabına çalışıyordu.

Bir de Fransız kadını vardı, adı «Dişi Kedi» idi. Paris ve Brüksel kesimleri şeflerinin adları «Kent» ve «Gilbert»ti.

İsviçre'de «Dora», «Sissie», «Lucie», «Bakbo» ve «Jim», «Kızıl Orkestra»nın temel direkleri olmuşlardır.

Yalnız «Werther»in kim olduğu anlaşılamamıştır. Hiç kuşkusuz o, en büyük ajanlardan biriydi ve verdiği bilgiler, savaşın akışı üzerinde kesin bir etki yapmıştır.

Bizzat Rusların da kabul ettikleri gibi onlar, Moskova Muharebesi'ni Sorge sayesinde kazanmışlardır. «Werther»in işe karışması da tartışmasız, savaşın tümünün dönüm noktası olan Kursk Muharebesi'nin başarısı üzerinde aynı etkiyi yaratmıştır.

Alman edebiyatının en trajik kahramanlarından birinin adını alabilen ve Führer'in Genel Karargâhı'ndaki aslan ininin ta içinde çalışmaların en tehlikelisini böylece, bu ad altında yürüten adam kimdi acaba?

«Werther»... Bu edebî çehre Goethe'nin kendi başından geçen bir olayın, Christian Kestner'in eşi olan Charlotte Buff'a beslediği umutsuz sevginin simgesi olmuştur. «Genç Werther'in acıları» başlıklı yapıtının önsözünde şunları yazmamış mıydı: «Zavallı Werther'in öyküsünde bütün bu-

labildiklerimi topladım ve bunu size, bu yüzden bana minnet besleyeceğinizi bilerek sunuyorum.»

Fakat birincisinden yüzelli yılı aşkın bir süre sonra Führer'in Genel Karargâhı'nın kulislerinde en cehennemî kumarlardan birini oynamış olan öteki Werther'in öyküsü henüz yazılmış değildir.

Birçok hâin gibi onun da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği için hangi gün, hangi saatte çalışmaya başladığı bilinmiyor. Hattâ İsviçre'den yollanan radyo mesajlarında «Werther» adının hangi haftada görüldüğü hakkında bile kesin bir bilgi yok. Muhakkak olan şu: Çalışmaları 1942 yılında ortaya çıkarıldı.

Aşağı yukarı aynı döneme doğru Alman gizli servisleri Berlin'de «Kızıl Orkestra»yı yakaladılar. «Coro» adıyla anılan hava ordusu Teğmeni Schulze-Boysen Alman radyo denetim servisinin ağına düşmüştü. Bu da onun kurduğu ve kolları birçok bakanlığa ve ordu dairelerine dek uzanan çok mükemmel bir örgütün sonu oldu. Moskova en güvenilirleri arasından en iyi bir ajanını kaybetmiş oluyordu.

Birkaç hafta sonra da onun yerini başkası alıyor; «Werther» ortaya çıkıyordu. Üstelik verdiği bilgiler «Coro»nunkilere göre daha iyi idi ve Ruslara daha çabuk ulaşıyordu. Alexandre Rado onları Moskova'ya öncelikle gönderiyordu. «Sissie» adıyla anılan Rachel Dübendorfer isimli kadın Cenevre'de alıcı-verici radyo ile uğraşıyordu. «Werther»e haberleri tedarik eden, Lucerne'de yayıncılık yapan ve «Lucie» adıyla anılan Alman göçmeni Rudolf Rössler'di.

«Werther»in iş arkadaşlarına bir süre ayıralım.

Yıllar süren sâkin bir çalışma döneminden sonra İsviçre polisi Rado'nun verici radyosunu Ekim

1943'te meydana çıkardı. Rado kaçmayı başardı ve kendine İsviçre'li komünistler nezdinde hazır bir sığınak buldu.

Rado'nun, Alexander Foote adında bir İngiliz olan yardımcısı çalışmalarını sürdürdü; fakat birkaç hafta sonra bir mesajı gönderirken suçüstü yakalandı. Sonra sıra Rachel Dübendorfer'e ve 1944 Mayısında da son olarak Rudolf Rössler'e geldi.

Bu «hava müzisyenleri» İsviçre cezaevlerinde uzun süre kalmadılar. Hepsi birbiri ardınca salıverildi. Ancak savaştan sonra «yabancı bir devlet yararına casusluk yapmak» suçundan bir İsviçre askerî mahkemesince yargılandılar. Rado ile karısı ve Foote gıyaben bir yıldan üç yıla kadar değişen hapis cezalarına hüküm giydiler. Yandaşları ve radyocuları da para ve küçük hapis cezalarıyla yakayı kurtardılar.

Suçlular listesinde yalnız bir kişinin adı görülmedi, ki bu, Rudolf Rössler'di. Onu bu işten İsviçre Genelkurmayı'nın bir belgesi kurtarmıştı: Savaş boyunca İsviçre haberalma servisleri hesabına çalışmış; onlara büyük hizmetler etmişti. Bu yüzden de kayıtsız şartsız beraat etti.

23 Ekim 1945'te verilen bu karar Rudolf Rössler'in iki yana da çalışan bir ajan olduğunu ortaya çıkardı. Buna göre «Werther»in üst'ü aynı anda hem Sovyetler, hem İsviçreliler hesabına çalışıyordu.

İsviçre kökenli bir başka belge de bunu doğrulamaktadır: Bu da 1953'te görülen bir dâvada casus Rössler'in ön plânda yer işgal ettiği bir suçlama belgesidir. Kedi fareyi nasıl rahat bırakmazsa, Rudolf Rössler de casusluğu bir türlü bırakmamıştı. Savaştan sonra da Doğu bloku hesabına, fakat bu kez Çek haberalma servisinin bayra-

ğı altında çalışmalarını sürdürmüştü. «Yaşlı Lucie» Almanya Federal Cumhuriyeti'nin askerî sırlarına ilişkin çok iyi bilgiler veriyordu: Asker mevcudunda yapılması düşünülen arttırma, Batı Almanya'daki Amerikan kuvvetlerinin silâhları, manevraların temaları, tepkili bombardıman uçacağı tipleri ve bunların Jutland'daki üsleri v.b. gibi...

Bıkıp usanmadan çalışan Rössler 1947'den 1953'e dek altı yıl içinde herbiri ortalama ve yaklaşık yirmi sayfalık 160 rapor göndermişti. Bu işten 48.000 İsviçre Frankı ücret almış; ayrıca masrafları da kendisine ödenmişti.

Mart 1953'te yaptığı bir adres yanlışlığı, meydana çıkarılmasına yolaçtı. «Josef Rudolf, Linienstrasse, Düsseldorf» adresine bir rapor göndermişti. Adres yanlış olduğundan paket Zürich'e geri geldi. Bunu gönderen Josef Schwartz adında birini bulmak istediler ama öyle bir kimse yoktu. İsviçre makamları küçük bir bal kutusu içinde ürkütücü askerî sırlar içeren mikrofilmler buldular.

Savaş sırasında İsviçre karşı-casusluk servisine yaptığı hizmetler onu kurtaramadı. Yabancı bir ülke hesabına casusluk yapmakla suçlanarak oniki ay hapis cezasına hüküm giydi. Birkaç yıl daha yaşadı, sonra 1958'de öldü. Lucerne kantonundaki Krien mezarlığına gömüldü.

14 Temmuz 1953'te Rössler'le arkadaşı Xavier Schnieper aleyhinde hazırladığı iddianamede savcı, Rössler'in casusluk yaşamını heyecan verici kelimelerle anlattı:

«1931 yılı baharında Schnieper, İsviçre karşı-casusluk servisinde subay olan Binbaşı Hausamann'la tanışmıştır. Aynı yılın sonbaharında Schnieper, Rössler'i bu servis hesabına çalışmaya itelemiştir. Sonradan ve 1944 yılına dek Rössler Binbaşı

Hausamann'a bir üçüncü kişi aracılığı ile çok değerli bilgiler vermiştir. 1942 güzünden itibaren Rössler topladığı ve Müttefikler için özel bir önemi olduğu anlaşılan haberlerin büyük bölümünü Cenevre'deki bir dostuna iletmış; o da onları Rachel Dübendorfer'e, yâni Rus casusluk servisine teslim etmiştir. Bütün Batı Avrupa'ya yayılmış olan ve çok sayıda verici radyolarla çalışan bu servis, o zamandan sonra «Kızıl Orkestra» adıyla anılmıştır. Rössler bu servise «Lucie» adı altında kayıtlı bulunmaktaydı. 1943-1944 kışında polis, Cenevre'de ve Lausanne'da kurulmuş bulunan birkaç radyo vericisine elkoymuştur. Bu örgütle ilgili kimseler hakkında yabancı ülkeler aleyhinde casusluk yapmaktan soruşturma açılmış, Rössler hakkında da aynı işlem yapılmış, kendisi 19 Mayısla 6 Eylül 1944 arasında tutuklanmıştır. 23 Ekim 1945'te 2B sayılı tümen harp divanı yabancı ülkeler aleyhine casusluktan kendisini suçlu bulmuş, fakat askerî ceza yasasının 20'nci maddesi uyarınca her türlü cezadan bağışık tutmuştur. Rössler'in bilgilerini nereden sağladığı ve hangi yollarla ilettiği hiçbir zaman saptanamamıştır. Ajan olarak kendisinin çok ön plânda bir yer tuttuğu kuşkusuzdur.»

İsviçre savcısının bu niteleyişini onaylamaktan başka yapılacak şey yok.

Bununla birlikte suçlama belgesi tam değildir: Rössler İsviçre'ye zararsız bir göçmen olarak değil, çok iyi eğitilmiş bir Sovyet ajanı olarak gelmiştir. Savaşın başlayacağını gözönünde tutarak daha önce Almanya'da önemli bir casusluk şebekesi kurmuş bulunuyordu. İsviçre karşı-casusluk servisinin merakını üstüne çekmemek için de, savaş başlar başlamaz onunla temasa geçme olanağını aramış ve başarmıştır. Gerçi iki yana da çalış-

şan bir ajandı ama yine de öncelikle Sovyet efendilerine hizmet etmiştir.

Zaten o sadece İsviçre karşı-casusluk servisine bağlı, sıradan bir haber toplayıcı ajan değildi, Gizli Servisler İşletme Merkezi'yle de sıkı ilişki halindeydi: Bu merkez Almanya ile ilgili bütün haberleri topladıktan sonra İsviçre Genelkurmayı için bir özetini yapıyordu.

Kendi şebekesi sayesinde topladığı bilgilerden ayrı olarak Rössler, İsviçre Genelkurmayı'nın «Ha» bürosunun V. şubesince Almanya'da çalıştırılan casusların gönderdikleri tüm malzemenin de yararlanabiliyordu.

Sovyetler için bulunmaz bir nimetti bu: İsviçre'deki şebekeleri onlara ayda 30.000 dolara mal oluyordu. 30.000 dolar karşılığında Moskova'daki «Direktör» yalnız komünist örgütün çalışmalarından yararlanmakla kalmıyordu: Rössler sayesinde İsviçre Gizli Servisi'ne bir çeşit abone olmuştu, ayrıca Almanya'da eşsiz ajanlardan oluşan bir şebekeden de yararlanıyordu. Casusluk konusunda gerçek bir başarıydı bu!

Rössler'in İsviçre Konfederasyonu Haberalma Servisi'ni Moskova hesabına kullandığı iki belge kanıtlamaktadır.

17 Nisan 1943'te Alexandre Rado bir radyo mesajı göndererek bunda Alman Doğu Ordusu'nun bileşimi hakkında ayrıntılı bilgiler vermişti. İşte bunun en önemli bölümleri:

«Dora'dan Direktör'e - Genel seferberliğin Wehrmacht'ın mevcutları üzerinde 1 Ocak 1943'ten başlayarak yarattığı sonuç: Silâh altına çağırılanlar dolayısıyla savaşa katılabilecek mevcutlardaki artış: 286.000 asker. Ayrıca... (Buradaki kelimeler grubu eksik ve karışık olduğundan oku-

namamıştır) 290.000 asker. Wehrmacht içindeki yer değiştirmeler ve gönüllü yazılanlar dolayısıyla artış: 95.000'i aşkın asker. Buna celpleri daha önce ertelenen 57.000 genç gönüllü de eklenmelidir. Garnizonlarda kalabilecek ve çalışabilecek durumdaki yedek askerler Luftwaffe'nin ve Todt örgütünün muhafız ve inşaat taburları emrine verilecektir. Ordu mensuplarının şifa bulmaları v.b. nedenlerle savaşa katılabilecek mevcutlardaki normal artış, yalnız 190.000 asker.»

Mutlu bir rastlantı bize bu çok önemli bilgilerin İsviçre karşı-casusluk servisinden geldiğini kanıtlama olanağını vermiş bulunmaktadır. 14 Nisan 1943'te, yâni Rado'nun telgrafını gönderişinden dört gün önce Binbaşı Hausamann, İsviçre Genelkurmayı'na aşağıdaki 623 sayılı gizli raporu göndermişti:

«Genel seferberliğin Wehrmacht'ın mevcutları üzerinde 1 Ocak 1943'ten başlayarak yarattığı sonuç: 1 - Kara Ordusu: Silâh altına çağırılışlar dolayısıyla savaşa katılabilecek mevcutlardaki artış: 286.000. Ayrıca daha önce tecil edilmiş olan yaklaşık 290.000 asker de Nisan ve Haziranda celbedileceklerdir. Olağanüstü bir yeni sınıflandırma dolayısıyla savaşa katılabilecek mevcutlardaki artış: 108.000 asker. Olağanüstü bir sınıflandırma dolayısıyla garnizonlarda kalabilecek ve çalışabilecek durumdaki asker sayısında artış: 62.000. Gönüllü yazılarak hava kuvvetlerinden ve savaş donanmasından kara ordusuna nakledilen birlikler dolayısıyla artış (Başka servislerdeki gönüllülerle genç gönüllüler): 95.000'den fazla. Ayrıca eskiden tecil edilmiş (başka servislerden) gönüllüler 57.000 asker. Garnizonlarda kalabilecek ve çalışabilecek durumdaki askerler kara ordusuna bağlı olmayan - örneğin Luftwaffe'nin ve Todt örgütünün

**muhafız ve inşaat birlikleri gibi - birliklere nakle-
dilmişlerdir ve edileceklerdir. Ordu mensupların-
dan şifa bulmuş olanlar dolayısıyla savaşa katıla-
bilecek mevcutlardaki normal artış bu yılın ilk
üç ayı boyunca yalnız 190.000 asker olmuştur...»**

Bu rapor (Ha bürosu adı altında gizlenen) Hausamann bürosunun savaş boyunca İsviçre Ordusu Başkomutanlığı'na verdiği 25.000 rapordan biridir. 1963'ten beri de başka raporlarla birlikte Koblenz'deki Alman askerî arşivlerinde yer almış bulunmaktadır ve oradaki bütün raporlar, güvenilir belgeler sayılmaktadır. Ancak, ajanların adları fihristte görülmemektedir. Görülüyor ki yabancı ülkeler Alman Başkomutanlığı'nın düşünce ve davranışları üzerinde bilgi sâhibi olmuşlardır. Ordu daireleriyle bakanlıklarda casuslar karınca gibi kaynaşmaktaydı. Gestapo ile Güvenlik Servisi sokaktaki adamı tedirgin eder, halinden şikâyetçi olanları, homurdananları ve «bozguncular»ı kovuşturur; Freisler'in «**halk mahkemeleri**» ikinci ve üçüncü sınıf suçlar yüzünden Almanları ölüme mahkûm ederken, birtakım adamlar en yüksek politik ve askerî çevrelerde bilgi peşinde koşuyorlar; cephede savaşanlar için ölüm tehlikesi yaratan bir işi ceza görmeksizin sürdürüyorlardı.

Bu adamlar kimlerdi? Nasıl olmuştu da İsviçre ve Sovyet haberalma servisleri için çalışmanın yolunu bulmuşlardı? Savaş başlamadan çok önce Binbaşı Hausamann, Nazilerin hazırlıkları ve amaçları üzerinde İsviçre Genelkurmayı'na bilgi vermek için Almanya'da gizli bir örgüt kurmuştu. Güvenilir kimselerin işe alınması sayesinde çok geçmeden Alman Askerî Komutanlığı'nın ta içinde mükemmel bir haberalma şebekesi kurulmuştu.

Savaş başlar başlamaz bu örgüt çok iyi işledi. Bilgiler İsviçre'ye Berlin'den, Köln'den, Münich'-

ten gerek sınırdan yasadışı geçişlerle, gerekse diplomatik dokunulmazlıktan yararlanılarak ulaştırılıyordu. İş adamları ve ticarî firmalar temsilcileri de aracılık yapıyorlardı.

Fakat gerçekten önemli bilgiler doğru Führer'in Genel Karargâhı'ndan ve onun Berlin'deki ara istasyonundan radyo ile gelerek Hausamann'ın İsviçre'deki bürosuna ulaşıyordu. Nitekim Mart ayının son haftalarında İsviçre Başkomutanlığı, Danimarka ve Norveç'in hangi gün ve saatte istilâ edileceklerini bu sayede doğru olarak öğrenmişti, oysa Almanlar bunu gizli tutuyorlardı tabii.

Genelkurmayla Federal Konsey bu bilgiyi o sırada İngiliz Amirallik Birinci Lordu olan Winston Churchill'e bildirmeye karar verdiler. Churchill haberi 30 Martta aldı ve 3 Nisanda da İngiliz Savaş Kabinesi'ne bildirdi.

Bu heyecan verici haber de, aynı nitelikte olup İsveç'ten gelen başka bilgiler de dikkate alınmadı. Başbakan Chamberlain bunu inanılmaz buluyordu. Yüz saat sonra da Almanlar Danimarka'yla Norveç'i işgal ediyorlardı.

Bu klâsik örnek de gösteriyor ki, ajanların verdikleri bilgiler ne denli önemli olurlarsa olsunlar, merkezî bir örgüt bunlardan yararlanmayı bilemezse verimsiz kalmaktadırlar.

Onun için önemli olan, gizli bir habere inanmak mı, inanmamak mı gerekeceğini saptamak için, önce bunun kaynağını öğrenmek gerektiğidir.

Hausamann bürosunca elde edilen bütün bilgiler mikrofilme alınmıştır ve herbiri 36 kareden oluşan bu 771 film şimdi Koblenz'deki Askerî Arşiv dairesinde kilit altında bulunmaktadır. Sabık Binbaşı Hausamann bu hazineyi Arşiv dai-

resine salt bilimsel bir amaçla vermiştir. Bununla birlikte bunların açıklanmasına ilişkin olarak bir şart koşmuştur: Kendisinden izin alınmadıkça bu filmler incelenemeyecektir.

31 Ağustos 1939'la 30 Nisan 1945 arasında Binbaşı Hausamann'ın İsviçre Genelkurmayı'na verdiği bütün bilgiler orada toplanmış bulunmaktadır. Ben kendim de bu filmleri projeksiyon makinesinden geçirerek izledim. Muhakkak olan şu: Binbaşı Hausamann Führer'e en yakın «tezgâh»larda ya da Alman Başkomutanlığı'nın sınımsız kapalı bürolarında kendisine haber ulaştıran kişiler bulmuştur.

Tabiatıyla en ilginç bilgiler Wehrmacht Başkomutanlığı'ndan ve Yurdiçi Komutanlığı'ndan gelenlerdi. Hausamann, Fransa ve İtalya'daki askeri olaylar üzerinde olduğu kadar Luftwaffe'nin ve Alman ekonomisinin, karşılaştığı güçlükler üzerinde de bilgi sâhibi olmuştur. Hemen her gün masasının üzerine büyük birliklere ilişkin hareket ve taşıma emirlerinin, ordulardaki mevcutları yedeklerin durumunu gösteren tabloların geldiğini görmüştür. Özel eğitim dönemlerinin ayrıntılarını, manevra ya da deneyim alanlarının sınırlarını öğrenmiştir. Almanların ölü, yaralı ve kayıp olarak uğradıkları zayıtın listesini hemen hemen günü gününe İsviçre Başkomutanlığı'na verebilmiştir.

Hausamann'ın, Himmler'in yakın çevresinde de kendisine haber taşıyan adamları vardı. Dışişleri Bakanlığı'ndaki ajanı kilit noktasındaki bir görevli olsa gerek: Çünkü Hausamann'ın dosyalarında yalnız özetlerle alıntılar değil, çok gizli belgelerin foto-kopileri de bulunmaktadır. Bakanlıkla Führer'in Genel Karargâhı arasındaki irti-

batı sağlayan Büyükelçi Hewel bütün bunları doğrudan Hitler'in kendisine veriyordu.

Bern ve Stockholm'deki Almanya Büyükelçileri de Hausmann'ın bilgi edinmesine yardımcı olmuşlardır.

Görülüyor ki İsviçre Genelkurmayı da, Federal Konsey de askerî harekâtın cereyan tarzı ve Üçüncü Reich'in verdiği ekonomik nitelikteki kararlar hakkında çok iyi bilgi sâhibiydiler. İsviçre Konfederasyonu tarafsız olduğundan, Rudolf Rössler bu hazineyi «Direktör»ün, başka deyişle Moskova'nın yararına sömürmemiş olsaydı iş pek o denli vahim olmayacaktı.

Alman karşı-casusluk servisi ve hele Reich'in Güvenlik Servisi, Alexandre Rado'nun telgraflarının şifrelerini çözer çözmez «Werther»i bulmağa çalıştı.

İlkin kendilerine yönelttikleri soru şu oldu: Bu bilgiler nasıl oluyordu da İsviçre'ye gidiyordu?

1942'nin Mart ayı sonunda bir muhbir «Karşı-casusluk»un dikkatini şu nokta üzerine çekti: «Köln'deki İsviçre Konsolosu gerçekten çok sık olarak İsviçre'ye yolculuk yapıyordu. Bunların sıklıkları kuşku uyandırıcıydı ama ânilikleri daha da kuşku uyandırıcıydı. Bu yüzden randevularını, dâvetlerini, çağrılarını iptal ettiği oluyor; sonra hemen Köln-Basel trenine atlıyordu. Daima diplomatlara ayrılan kompartımanda yolculuk yapıyor, bagaj olarak da yanında sadece siyah bir evrak çantası götürüyordu.

29 Martta bu çantanın içinde bulunanları yasadışı biçimde incelemek için bir ilk girişim yapıldı. Fakat yolcu tetikte olduğundan iş başarısızlıkla sonuçlandı. Evrak çantasının sadece resmi çekilebildi.

Bu da onun tıpatıp benzerini yapma olanağını sağladı. Ertesi yolculukta Konsolos perona giden turnikeden geçtiği sırada, yalancı çanta sâhiciyle değiştirilmek istendi. Beş yolcu onu itip kaktılar, içlerinden biri de evrak çantasını Konsolosun elinden kaptı. Hemen oracıkta olan bir başka «yolcu» da terbiyeli bir tavırla ona yalancı çantayı uzatmaya hazırlanıyordu. Fakat İngiliz diplomatlarının yaptıkları gibi, Konsolos da çantasını ince bir zincirle bileğine bağlamıştı.

Böylece yeni bir başarısızlık daha oldu!

Sonra da belki sadece bir raslantı oldu ama, eğer öyleyse raslantının büyük olduğuna inanmak gerek: 31 Mart 1942 günü, yâni evrak çantası komedisinin birinci perdesi üzerinden iki gün geçtikten sonra Binbaşı Hausamann şefi olan generale, Almanların yapmayı tasarladıkları yaz saldırısı hakkında Führeer'in Genel Karargâhı'nın son direktiflerini içeren bir rapor vermişti. Bu belge şu sözlerle başlıyordu: «Führeer'in Genel Karargâhı şu direktifleri vermiştir...» Ve bu direktifler de hemen hemen kelimesi kelimesine kopya edilmişti.

Aynı raporda Hausamann şunları da söylüyordu:

«Alman Komutanlığı, Ukrayna'daki birliklerinin yığınağı sona ermeden önce, büyük birliklerinden harekât alanına yakın olanlarla şimdi orta Rusya'da saldırıya geçmeye karar vermiş bulunmaktadır. Bu kararı haklı gösteren nedenler arasında en önemlisi, Kursk'tan Byelgorod'a kadar olan ileri Alman mevzilerini pekiştirmek gerektiridir... O zaman Alman Orduları, Donets Havzası'nda Harkov'un ötesine doğru ilerliyeceklerdir. Kesin sonuçlu olacağını sandığı bu son harekâtla aynı anda... O.K.W. Moskova'nın batısındaki

(Kalinin'den Kaluga'ya kadar olan) büyük çıkıntıda Rus kara ve hava birliklerinin en büyük bölümünü bağlı tutmak niyetindedir (Ekli rapora bkz.).»

Raporun bu bölümü Alman Komutanlığı'nın 1942 yaz seferi için tasarladığı plânın -deyim yerindeyse - «kaymağı» idi. Bu raporun tüm kapsamı kavranmak isteniyorsa şunu bilmek gerektir: O.K.W. nin günlüğüne göre, yaz saldırısı için öngörülecek yığınakların plânı üzerindeki tartışmalar Führer'in Genel Karargâhı'nda 28 Mart 1942'de, yâni üç gün önce yapılmıştı.

Bu görüşmeleri çevreleyen gizliliğe gelince, Wehrmacht'ın Kurmay Heyeti Başkan Yardımcısı General Warlimont'un anlattıkları bize bu konuda bir fikir vermektedir:

«28 Mart günü öğleden sonra Genel Karargâh'ta bir toplantı yapılmıştı. Toplantıda görüşülecek konunun gizliliği dolayısıyla buna yalnız Wehrmacht'ın, Kara Ordusu'nun ve Luftwaffe'nin en yüksek kademelerine mensup az sayıda kimseler çağırılmış; Kara Ordusu Genelkurmaybaşkanı yaz seferi için yapılması tasarlanan kuvvet yığınaklarını ayrıntılarıyla anlatmıştı...»

Ve Warlimont anlattıklarını şöyle bitirmektedir:

«... (Goebbels'in günlüğünde belirttiğinin tersine olarak) Moskova hedef olarak şimdilik bir yana bırakılmış bulunmaktadır.»

General Warlimont bu sözlerle Goebbels'in günlüğüne 20 Mart günü düşmüş olduğu bir notu ima etmektedir. Buna göre yaz seferinin hedefi Moskova olacaktır. Demek oluyor ki Hitler'in politik sırdaşı, Röessler sayesinde İsviçre Genelkurmayı'ndan ve Sovyet Başkomutanlığı'ndan daha az şey biliyordu.

Bu olay öylesine inanılmaz görünmektedir ki, tartışma götürmez belgeler bunu doğrulamasalardı inanmak olanaksız olacaktı. Özetleyelim:

28 Martta Hitler'in huzurunda çok gizli bir toplantı yapılır.

Bu toplantıda alınan kararların «kaymağı» üç gün sonra İsviçre Ordusu Başkomutanı General Guisan'ın çalışma masasının üzerine ulaşır.

24 saat sonra, 1 Nisanda Rachel Dübendorfer, Cenevre'deki radyocu ajanın kapısına vurur: «Dora'dan Direktöre - Alman yaz saldırısına ilişkin ilk direktifler...»

İlginç bir ayrıntı ya da şu: Bu bilginin kaynağı «Werther» değildi de «Teddy» idi, bu da Kara Ordusu Başkomutanlığı'nın kararlarının çoğunu İsviçrelilere ileten muhbirin takma adıydı.

Bundan da anlaşılacağı üzere Kara Ordusu Başkomutanlığı'ndan gelen raporların, «Werther»in Hitler'in çevresinden topladığı bilgilerle hiçbir ilişkisi yoktu. Demek oluyor ki bu kadar iyi gözetlenip korunan bu «Kurt İni»nin içinde birkaç casus barınmıştır.

1944 yılının başından itibaren Alman radyo dinleme servisleri birtakım kuşkulara kapılıp kara kara düşünmeye başladılar. «Direktör»le haberleştiği kişiler arasında bini aşkın mesajı zaptetmişler, bunların çoğunun şifresini de çözmüşlerdi. Bu «Direktör»ün kim olduğunu biliyorlardı. Fransa'daki ve Belçika'daki ajanları Kent ile Gilbert hapisteydiler. Son olarak dinleme servisleri Rado ile «Lucie»yi ve bunların bütün aracılarının adlarını da biliyorlardı.

Fakat Hitler'in Genel Karargâhı'yla O.K.W. ve O.K.H.'nin kapısını zorunlu olarak aşındıran muhbirler üzerinde hiçbir şey bilmiyorlardı.

Hitler'in Genel Karargâhı'nın ve Kara Orduları Başkomutanlığı'nın bulunduğu Rastenburg'un yakınındaki Mauerwald'a çok büyük bir gizlilik içinde uzmanlardan oluşan ekipler yerleştirildi. Bunlar radyo dalgalarıyla uğraşan polislerdi; bütün haberleşmeleri, bütün radyotelegrafik ve radyofonik mesajları sistemli olarak denetliyorlardı.

Kısa dalga yayınları dinleme servisi haftalar boyunca Führer'in Genel Karargâhı'nı gözetledi ama boşuna. Kuşku uyandıran hiçbir şey bulamadı.

Ama şifreleri çözülen telgraflar, birkaç saatte de kısa bir zamanda bilgilerin Doğu Prusya'dan Cenevre'ye gittiklerini kanıtıyorlardı. Bu ise ancak radyo ile olabilirdi, çünkü telefon hatları uzun süredir aralıksız bir gözetim altında tutulmaktaydılar.

Bu, gizli bir iş değildi. Bunun üzerine kuşkular resmî iletişime yöneldi.

Nizamî radyo ile ordu gruplarına ve ordulara haberler ya da tâlimat gönderileceği zaman ne oluyordu? Bu mesajlar ya Führer'in Genel Karargâhı'ndan, ya da Berlin'deki ara istasyonundan yola çıkıyorlardı.

Operatörler şifreli mesajları ve üzerinden yayın yapacakları frekansa ilişkin bilgiyi alıyorlardı. Mesajın ne içindekileri, ne de kime ve nereye gideceğini biliyorlardı. Acaba bu operatörlerden biri bu şifreli metni Röessler'in ya da Hausmann'ın frekansı üzerinden yayınlamaz mıydı?

Gizli servisler bu varsayımı saçma bularak geri çevirdiler. Olay basit görünmekle birlikte inanılmaz görünüyordu. Böyle bir şey her şeyden önce Führer'in Genel Karargâhı'ndan yüksek rütbeli

bir muhabere subayının işe karışmasını gerektirirdi. İkinci olarak Rössler'in şifreyi bildiğini kabul etmek de lâzımdı. Son olarak bir ordunun ya da bir ordular grubunun kurmay heyetinden bir başka yüksek rütbeli subayın ilk ikisine paravana görevi yapması gerekiyordu. Çünkü mesajlar geldiklerinde yalnız kayda geçirilmekle kalmıyor; fakat her büyük birliğin kurmay heyetinden yüksek rütbeli bir subayın ya da kurmaybaşkanının kendisi bunun alındığını bildiriyordu. Bütün bunlar ilk bakışta olanaksız ya da saçma görünmekteydi.

Bununla birlikte başka bir izah biçimi, mümkün olabilecek başka bir çözüm yolu yoktu!

Gerçekten Rössler, nâmidüger «Lucie» Führer'in Genel Karargâhı'ndan ya da O.K.H.'dan gelen son haberleri en basit yoldan, yani radyodan elde edebilmişti.

Sözün kısası, sistem tam bir basitlikteydi. İsveçre'ye yerleşmiş olan casuslar belirli saatlerde belli bir frekans dinlemeye başlıyorlardı: Bu saatler Genel Karargâh'ın ya da Berlin aracı istasyonunun mesajlarını yayınladıkları saatlerdi. Mesajlardan birinin başında «Werther için» anlamına gelen **WRTR** işareti varsa casuslar bunun kendilerine gönderildiğini hemen anlayarak ona göre değerlendiriyorlardı.

Şifre zaman zaman değişmiyor muydu, denecek. Kuşkusuz değişiyordu, ama bir şifre postayla gönderilir. Wehrmacht Başkomutanlığı Muhabere Komutanı'nın ya da onun yardımcı subaylarından birinin «Werther»in ekibinde yer aldığı kabul edilirse her şey açıklığa kavuşmuş olur.

Ama, ya Werther'in kendisi?

Gerçekten etten, kemikten bir adam mıydı o?

Söz konusu olan bir kişi midir? Ya da bir örgüt, yahut bir komplo mu? Politik nedenlerle bir insanlar grubu bir İsviçre'li ajana, Rössler'e, Führer'in askerî sırlarını vermeyi kararlaştırmış olamaz mı?

O zaman «**Werther firması**» hiçbir zaman Ruslar için değil de, edindikleri bilgilerin doğru Stalin'e yollandığını belki de bilmeyen İsviçreliiler için çalışacaktı. Zaten son yıllar boyunca bu görüş ileri sürülmüştür ve - herhalde içini rahat ettirmek için olsa gerek - herkes buna inanma eğilimini göstermiştir.

Bununla birlikte bu sorunu aydınlatacak bir tarz da vardır. «**Werther**»in verip «**Lucie**»nin «**Direktör**»e aktardığı bilgiler, işi Alman Komutanlığı'nda tezgâhlayanların İsviçre karşı-casusluk örgütüne gönderdiklerinin tıpkısı ise, Binbaşı Hausamann'ın da Kursk Muharebesi hakkında Kremlin'e ulaştırılan bilgilerin tıpkısını elde etmesi gerekirdi.

Durum böyle midir?

25 Haziranda Binbaşı Hausamann 1027 sayılı gizli raporu ile şeflerine 4'üncü Zırhlı Ordu'nun, Kursk çıkıntısının güney cephesi üzerinde yığınak yaptığını haber verdi. Fakat bu rapor, acayip biçimde, belirlilikten yoksundu. Yapılacak saldırının ne başlayacağı günü, ne de hedefini içeriyordu. Buna karşılık raporda Hitler'in General Jodl tarafından gönderttiği aldatici parolalar bütünüyle vardı.

1105 sayılı rapora göre, 8 Temmuzda Kursk çıkıntısındaki muharebeler bir Alman saldırısının belirtisi değil de bir Sovyet hücumunun sonucu olacaktı.

Bu haberler Rössler'in «**Direktör**»e ulaştırdığı bilgilerin kaynağı olamazdı. Çünkü bunlar öyle-

sine açık-seçikti ki, o sırada askeri danışman ve Tümgeneral olan Nikita Kruşçef ve General Vattutin'in kendisi de Alman saldırısının yapılacağı günü bildirmek için 2 Temmuzda Voronej Cephesi'ndeki orduların karargâhlarına koşmuşlardı. Bundan da «Werther»in mesajının İsviçrelilerce alınan haberlerin kopyası olmadığı sonucuna varmak zorundayız. Sözkonusu olan, yalnız Moskova'ya bildirilmiş bir orijinaldir.

Daha ileri gidelim: «Werther» yalnız Ruslar için çalışmamış mıydı? Bu nedenle Rösslere raporlarından İsviçreliyi yararlandırma yürekliliğini göstermedi. Bu davranışı özellikle şundan dolayı mantığa uygundu: Sovyet gizli servisleri de ajanlarının yolladıkları raporlardan müttefiklerini hiçbir zaman yararlandırmamışlardı.

Demek oluyor ki Ruslar, casusları «Werthehr»in kim olduğunu bilmişlerdir. Bu adam onların tam güveninden yararlanmış olsa gerek. Bu bakımdan o, İsveç'li Wennerström'e benzetilebilir. İlk binbaşı rütbesiyle Rus haberalma servisleri hesabına çalışmaya başlayan Wennerström, onbeş yıl boyunca onlara birsürü çok önemli haberler vermeye devam etti. Öyle ki, Ruslar da ona gizlice tuğgeneral rütbesi verdiler. Tam yabancı ülkelere sığınacağı sırada da, 20 Haziran 1963 günü, hiç beklenmedik bir raslantı sonucu yakayı ele verdi.

«Werther»i gizlemekte olan perde henüz kalkmış değildir. Dünyanın herhangi bir yerinde, ihanetinin meyvelerinden mi yararlanıyor acaba? Yoksa işe başlamak için tetikte mi bekliyor? Meğer ki çalışmalarını hiçbir zaman durdurmamış olsun...

«Werther»! Rus ajanlarının benimsedikleri uydurma adların her zaman bir anlamı, onları taşı-

yanlarla sıkı bir ilişkisi vardır. «Dora», «Rado»-nun hecelerinin yer değiştirmiş biçiminden başka şey değildir. «Pakbo», Hitler ve Mussolini'ye karşı direnişle ilgilenen muhbirleri gizlemeye yarıyordu. Bu ad da Otto Pünder'le İtalyan habercisinin adlarındaki harflerin bir araya gelişinden başka şey değildir. Ekonomik casusluk yapan «Taylor»ın adı, Almanca «terzi» anlamına gelen Schneider'in İngilizcesidir. Rössler'in takma adı olan «Lucie», İsviçre'nin Lucerne kentini anımsattır. «Sissie» ise radyocu Rachel Dübendorfer'e çocukluğunda verilen (Türkçedeki Memo, Zeyno gibi) kısaltılmış bir addi.

Ya «Werther»?..

Bu, edebî bir ilginin mi, yoksa Goethe'nin yapıtlarının bilimsel bir incelemesinin mi belirtisiydi? Ya da aşağı yukarı «cânîler mahzeni ya da ini» anlamına gelen Rusça wertep sözcüğünün fonetik bir çevirisi miydi? ki bu, bazılarının iddia ettikleri gibi, Führer'in Genel Karargâhı'nı göstermektedir.

Bir de son yıllarda çok tutulan bir kuram vardır ki bunun üzerinde mi durmak gerek acaba? Kurama göre «Werther» birçok muhbirin ortak adıydı ve bunların herbiri Rössler'e yolladıkları raporları bu adla imzalamaktaydı.

Bu, çok ilginç bir varsayımdır ve sözü geçen raporların sayısı ile içeriğinin de bunu doğrular göründüğünü söylemek gerektir. Bilgilerin alabildiğine genişliği, haberlerin geldiği bölgelerin değişik oluşu, «Werther»in en çeşitli konuların ayrıntılarını öğrenmekte gösterdiği çabukluk... Bütün bunlar tek bir kişinin işi olabilir mi? Hem de «hain» sıfatıyla yaptığı çalışmalar dışında resmî bir görevi de olan ve bu görevi kaybetmek istemi-

yorsa yüzünün akıyla yürütmesi gereken bir adam.

Bunlara birtakım hatâlar, yanlışlar da eklenmektedir ve bir ekip çalışması söz konusu olduğunda bunların izahı daha kolay olacaktır.

Fakat adı var kendi yok birine görevler vermek, Sovyet gizli servislerinin bütün alışkanlıklarına ters düşmektedir: Zira bu servisler övgülerde bulunmaktan, ödüller v.b. vermekten hoşlanırlar. Ruslar bir ajanın raporlarına güven gösteriyorlarsa bu, onu iliklerine dek tanıyorlar demektir. Bir haberin kaynağının açık-seçik bilinmesi de onun içeriğini değerlendirme olanağını sağlayan tek öğedir. Son olarak, toplanan ipuçlarının sayısı ve değeri, tek bir adamın varlığını kabul etmek gibi bir sonuca ulaşmaktadır. Muhakkak bir general, hattâ bir albay söz konusu olmadığına göre, bu adamdan kimse kuşkulanamıyordu. Fakat bu belki daha küçük rütbede bir subaydı ama yine de yeterince önemli görevler yapmakta olduğundan, F'ührer'in Genel Karargâhı'nın en «gizli» sırlarına ulaşma olanağını bulmuştu... İnsanın içinden bir şüphelinin, bir süvari yüzbaşısının adını söylemek geliyor ki birçok belirtiler de özellikle onun üzerinde toplanır görünmektedir... «Werther»in kendisi değilse bile onun Wehrmacht Başkomutanlığı'ndaki en yakın yardımcısı olsa gerek... Fakat Federal Almanya Cumhuriyeti'nde bir insanın onurunu koruyan sert yasalar vardır ve zaten ortada bir sonuca varma olanağını sağlayan herhangi bir belge, tartışma götürmez, açık-seçik bir kanıt da yoktur... Onun için ben de susmak zorundayım.

Bu kitabın konusu zaten savcılık görevi yapmak değildir. Ben sadece Kursk Muharebesi'nin tablosuna, oynadığı rol, harekâtın gidişi üzerinde çok

ağır basan esrarlı haini de sokarak bu tabloyu tamamlamakla yetindim. Bir büyük çarpışmanın tarihi yazılırken, bu gizli rejisörün oynadığı rol unutulamazdı.

Büyük çarpışma demek gerek: İnsan basitleştirme eğilimine kapılırsa her iki taraftaki birliklerin gücünü, verilen karardaki ataklığı, başarılan yararlıkları ve yapılan yanlışları unutabilir çünkü... O zaman da **Zitadelle Harekâtı'nı**, bu harekâtın gelişmesini ve sonuca ulaşmasını «**Werther**» sorununa bağlamak gibi bir tehlikeyle karşılaşır. Kursk, bu dev muharebe bütün Rusya seferinin doruğu, en yüksek aşaması ve bu savaşın büyük dönüm noktası olmuştur. Bunun böyle olması için de bir hainden çok daha fazla şey gerekmiştir.

KURSK'UN MİRASI

Alman ordularının, durumun güçlüklerine karşın 1943 yılının ortasında yine de yapabildikleri işler sadece şaşırtıcıdır. 2'nci Zırhlı Ordu ile 1'inci Ordu, General Model'in komutasında Oryol kıvrımında olağanüstü savunma başarıları elde ettiler. Bu granit kadar sert tümenler, Rusların Briansk ve Dinyeper yönünde yarma hareketleri yapmalarını birkaç kez önlediler.

Fakat Kızılordu kurduğu çemberi artık gevşetmiyordu. 17 Temmuzda iki ordular grubundan gelen güçlü kuvvetler Orta Donets'de, İzium'un iki yanında 1'inci Alman Zırhlı Ordusu'nun mevzilerine saldırdılar. General von Mackensen'in güçsüzleşmiş Kolordusu, bir kez daha onları durdurabildi; ilerleyişlerini zar-zor önledi. Fakat General Hollidt'in komuta ettiği 6'ncı Ordu'nun cephesinde, Mius üzerinde düşman bir yarma hareketi gerçekleştirdi ve bu onu 294'üncü Sachsen Piyade Tümeni'nin kesimindeki Marinovka'ya dek götürdü (Mius, Azak Denizi'nin kıyılarıyla birlikte Almanların da, Rusların da 1941 Aralığından beri elde tutmak için canla başla çalıştıkları nehirdi). Sonunda 513'üncü Piyade Alayı kasabayı boşaltmak zorunda kaldı. Ama tümen yine de geldiği kapatabildi.

Manstein kuzeyden SS Zırhlı Kolordu'sunu, güneyden 16'ncı Motorize Piyade Tümeni'ni, sonra da 23'üncü Zırhlı Tümen'i aynı ânda çarpışmalara sürdü. Bu hızlı birlikler orada da felâketi önlemeyi ve Sovyetlerin Donets Havzası'nın tâ içinde

yayılmalarını bir kez daha durdurmayı başardılar. Fakat tehlikeyi kesinlikle uzaklaştırmak için yeterince güçlü değildiler. Her şey, her zaman olduğu gibi «çok geç ve çok az kuvvetle» olup bitti.

6'ncı Ordu kesiminde başlıca direniş hattını yeneden ele geçirme olanağını kendisine sağlayan karşı saldırı sona erer ermez, SS Zırhlı Kolordusu çabucak kuzeye geri çağırıldı.

Gerçi Kuban'daki köprübaşının boşaltılmasına nihayet karar verilmişti - ki bunun uzun zamandan beri yapılması gerekiyordu - ve 13'üncü Zırhlı Tümen'den sonra Kırım'dan gelen başka birlikler de kuzey yönüne gitmeye başlamışlardı; fakat Mius üzerinde ve orta Donets'deki tehlikeli duruma hâkim olmak için yerinde alınmış birkaç önlem yeterli olacakken Ağustos başında Byelgorod kesiminde, Güney Ordular Grubu'nun kuzey kanadında yeni bir fırtınanın belirtileri başgösterdi: Alman keşif uçakları kentin doğusunda zırhlı kuvvetlerin önemli bir yığınak yaptığını gördüler. Görünüşe göre Voronej Cephesi, Karkov ve Din-yeper doğrultusunda saldırıya geçecekti.

Stalin 1942 baharında başarısızlığa uğrayan girişimini yineliyordu: Güney Ordular Grubu'nun geri ile olan bağlantısını kesmek ve A Ordular Grubu'nu onarılmaz bir bozguna uğratmak istiyordu. 3 Ağustos 1943 günü General Vatutin'le danışmanı Nikita S. Kruşçef korkunç bir topçu hazırlığından sonra Voronej Cephesi'ndeki orduları Byelgorod'un iki yanından ileriye sürdüler.

Sovyet kaynaklarına göre General Vatutin'in elinde Almanlara göre altı kat daha çok topla tank vardı. Yarmanın yapılacağı kesimde her kilometreye 230 topla havan yığılmıştı. Piyade tümenlerinin gerisinde, sırasıyla 1'inci ve 5'inci Zırhlı Muhafız Ordularından getirtilen iki tane seçkin

zırhlı kolordu, müdahaleye hazır halde bekliyordu.

Oryol kesiminde, 2'nci Zırhlı Ordu'nun bölgesinde kıyasıya savaşlar oldu. Daha güneyde 6'ncı Ordu, birbirini kovalayan saldırılara karşı Mius boyunca SS Zırhlı Kolordusu'nun onun hesabına yeniden ele geçirmiş olduğu başlıca direniş hattı üzerinde tutunabildi. Fakat Byelgorod Cephesi'nin üzerine felâket çöktü: Buradaki motorize birlikler Oryol kesimindeki 6'ncı Ordu'nun kesimine ve Merkez Ordular Grubu'nun güney kanadına verildiğinden, cephe de korkunç biçimde güçsüzleşmiş bulunuyordu.

Sovyet piyade tümenleri üç saatlik çarpışmadan sonra Alman savunma tesislerinin içine derinliğine girmiş bulunuyorlardı. General Hoth'un 4'üncü Zırhlı Ordusu'nun ve Kempf'un Taktik Grubu'nun eklem noktasında Alman Cephesi'ni baştan başa yardılar, sonra Harkov'u sollarında bırakarak Poltava doğrultusunda ileriye atıldılar. Mareşal von Manstein hemen yedek kuvvetlerini harekete geçirerek tehdit altındaki kesime gönderdi. Fakat Byelgorod artık savunulacak halde değildi.

Sanki felâket yetmiyormuş gibi, General Model, Oryol Nehrinin kıvrımında daha da tehlikeli bir durumda bulunuyordu. Sonunda 2'nci Zırhlı Ordu kendini tehlikeli bir kuşatılma tehlikesinden kurtarmak için Oryol'u boşaltmak zorunda kaldı.

Byelgorod düşmüştü! Oryol onu izlemişti- Harkov da yarın mı düşecekti? Topyekûn felâket miydi, yıkılış mıydı bu?

Stalin bunu umuyordu. Savaşta ilk kez olarak, 5 Ağustos akşamı büyük bir zafer, topların dev salvolarıyla kutlandı. Sonra Oryol'la Byelgorod'un geri alındığı radyoda özel bildirilerle haber ve-

rildi. Ukrayna'nın ve orta Rusya'nın tarihsel ve stratejik iki merkezi kurtarılmıştı! Bu zafere eşlik eden törenlerle yorumlar, bu kentlerin artık düşmanın geri geleceğinden korkmamaları gerektiğini herkese kanıtladılar. Ruslar da zafer yolunun kendilerine açıldığını anladılar. Moskova'daki top salvoları Byelgorod kesimindeki Rus ordularının komutanlarını, Stalin'in dokuz ay önce tasarladığı harekâtı gerçekleştirmeye itelediler: Güney Ordular Grubu'nu Dinyeper'den ayırarak Azak Denizi'ne kısırmak ve orada yoketmek.

Mareşal von Manstein'in kaderi belli olmuş muydu? General Hoth'un 4'üncü Zırhlı Ordusu'yla General Kempf Grubu arasında 55 kilometrelik tehlikeli bir gedik açılıyordu. Dinyeper yolu serbestti. Üstelik Hitler, Stalin'in başlattığı yangına körükle gitti: General Raus komutasındaki 11'inci Kolordu ana yol boyunca Harkov'a doğru geri çekilirken, ona, kente kapanıp kalmasını emretti: «Harkov ne bahasına olursa olsun elde tutulmalıdır,» dedi. (Harita 8)

General Hoth, Harkov'un kuzeyinde yeni bir cephe kurmak için emrindeki 4'üncü Zırhlı Ordu'yu güney-doğu yönüne sürdü. Bu hâlâ mümkün müydü? 19'uncu Zırhlı Tümen'le 3'üncü ve 48'inci Zırhlı Kolordu'lar Sovyetlerin yarma yaptıkları kesimde bulunuyorlardı. Korkunç kayıplara uğradıktan sonra şimdi de Sovyet hatları arasından geçerek Alman hatlarına ulaşmak için çarpışıyorlardı.

19'uncu Zırhlı Tümen'e komuta eden General Gustav Schmidt 6 Ağustos günü öğleden sonra 40'ıncı Zırhlı Kolordu'nun karargâhında bulunuyordu. Çok tanınmış bir «manevracı» olan General Kniebendorff haritada ona 4'üncü Zırhlı Ordu

için Grayvoron-Akhtirka kesiminde öngörülen karşılama hattını gösterdi:

— «Schmidt, şimdi her şey kuvvetlerimizin bu mevzilere ulaşmakta gösterecekleri çabukluğa bağlı,» dedi. «Grossdeutschland Tümeni'nin ilk elemanları buraya yerleşmiş bulunuyorlar. Rusları durdurmamız gerek yoksa bu, bütün Ordular Grubu için hesaplanmayacak sonuçlarla dolu bir felâket olur.»

General Schmidt de o zaman başını sallayıp onu onaylayarak şöyle demişti:

— «Bize güvenebilirsiniz, Generalim.»

Alayları yola koyuldular. Fakat General Schmidt Rusların her iki kanattan kendi tümenini çoktan geçtiklerini, Sovyet tanklarının kendi hatlarının gerisinde ilerlediklerini ve 7 Ağustosta da 48'inci Kolordu'nun mevzie gireceği Grayvoron şosesini kestiklerini bilmiyordu.

Kimse bunun farkına varmamıştı. Rusların gelişinden birkaç saat önce, birliklerin önü sıra ilerleyen 19'uncu Tümen'in taşıt kolları bu yoldan herhangi bir güçlüğü uğramadan geçmişti. Tümenin Kurmay ve Komuta Heyeti de hiçbir şeyden kuşkulananmaksızın Akhtirka yönünde ilerledi...

*

General Gustav Schmidt kendi radyo tankına binmiş, yürüyüş kolunun başında ilerliyordu. Radyocu birdenbire önündeki aygıtı itti, yardımcı subay Teğmen Köhne'ye:

— «Tuhaf şey,» dedi. «Şu ânda her yanımda Ruslar var. Bağırıp çağırıyorlar, sanki muharebenin en civcivli ânındaymış gibi de coşkulu bir halleri var...»

Daha sözünü bitirmeden üzerlerine bir kasırga çöktü. Tank obüsleri şimşekler arasında gök gü-rültüleri çıkararak patlıyorlardı. Ruslar yolun iki yanındaki ormandan çıktılar. Alman yürüyüş ko-luna yandan saldırdılar. Bir yandan da bütün top-larıyla ateş ederek tanklarla taşıtları duman ve ateş bulutları içinde ezip deviriyorlardı.

Generalin tankı da ön tarafına yakından bir obüs isabeti aldı ve bir mermi çukurunun içinde kımıltısız kaldı. General Gustav Schmidt: «Her-kes dışarıya!» Diye bağırdı.

Yolun kıyısındaki hendeğin içine atladılar.

Yolda «T-34»ler ilerliyorlardı. Birkaç dakikada yürüyüş kolunu yokettiler. Kurmay ve Harekât Başkanı Yarbay von Unger bir tankın ateşi altın-da yere serildi, tank da Generalden, Teğmen Köh-ne'den, tank sürücüsü Onbaşı Schütte'den ve rad-yocudan oluşan küçük bir grubun üzerine doğru ilerledi. Çevrelerinde, her yanda Ruslar vardı. Ormana sığındılar, kocaman bir ağaç kütüğünün ardında siperlendiler. Yanlarında topu topu iki tüfekte iki tabanca vardı.

Bir piyade müfrezesi onları buldu, oldukları yerden çıkarmaya kalkıştı. Çok geçmeden tüfek-lerin mermileri bitti.

General Schmidt, Teğmen Köhne'ye bir şeyler fısıldadı. Sonar yüksek sesle Schütte'ye ve radyo-cuya:

— «Buradan hiç kurtulma şansımız yok. Siz ikiniz kaçmaya bakın. Ben Rusları kendi üzerimi-ze çekmek ve ateş ederek sizi korumak için Teğ-men Köhne ile birlikte burada kalacağım,» dedi.

Onbaşı Schütte şaşırarak ona baktı. Rusları üzerine çekmek mi? Ateş ederek onları korumak mı? Generale Köhne'de topu topu dörder taban-

ca mermisi kaldığına göre, bunu nasıl yapacaklardı?

Kastorf-am-Unstrut kentinden olan General Gustav Schmidt'in yakasında meşe yaprakları vardı. Elliüç yaşındaki bu subay, yıllardır kendi arabasını süren askerin neler düşündüğünü anladı. Gülümsedi ve yalancılıktan sert bir sesle:

— «Haydi! Koşun çocuklar! Emrediyorum,» dedi.

Sonra Onbaşı Schütte'ye dönerek ekledi:

— «Bizim hatlara ulaşırsan git, karımı gör. Ona de ki... Her şeyi ona anlat.»

Önce radyocu, sonra Onbaşı Schütte olmak üzere iki asker kaçtılar ama çok uzağa gidemediler, Rusların ortasına düştüler, tutsak edildiler. Ruslar onları alıp içinde birtakım aygıtların bulunduğu eski bir sundurmaya götürdüler. Şişman bir Rus Tuğgeneralı karargâhını orada kurmuştu. Onlar Tuğgeneralin karşısındayken bir Asteğmen geldi, Rusça bir şeyler söyledi.

Tercüman hemen Onbaşı Schütte'ye sordu:

— «Senin General hâlâ ormanda mı?»

Onbaşı Schütte ihtiyatla yanıt verdi:

— «Nerede olduğunu bilmiyoruz.»

Rus onları Teğmenle, beş askerle ve bir arabayla yola çıkardı. General Schmidt'le Teğmen Köhne'nin ölüleri ağaç kütüğünün ardında yatıyordu.

Küçük grup iki ölü ile geri gelince Onbaşı Schütte ile radyocu kendilerini bekleyen Rus Generalinin önünde esas duruşa geçtiler, Onbaşı Schütte:

— «Generalim, sizden kendi Generalimizle Teğmeni gömmek için izin istiyoruz,» dedi.

Tercüman bu sözleri Rusçaya çevirdi. Rus Ge-

nerali bir baş işareti yaparak: «Olur,» dedi. Sonra kendi teğmenine dönerek:

— «Onlara iyi bir yer bul,» diye ekledi.

Ölülerini Berisovka adlı bir köyün kıyısında bir yere gömdüler.

O gün 7 Ağustos 1943'tü, saat 15'ti. Onbaşı Schütte de beş yıl üç ay sonra esaretten döndü.

DÖRDÜNCÜ HARKOV MUHAREBESİ

General Schmidt'in ölümünden sonra 73'üncü motorize Piyade Alayı'nın Komutanı Albay Sörgel 19'uncu Zırhlı Tümen'in komutasını ele aldı. Ruslar fırtına gibi ilerleyip yayılmaya devam ediyorlardı. Tümen'in küllü kısmı da Grayvoron yakınında bir cebin içine düştü. Kuşatılan 255'inci Piyade Tümeni, 57'nci ve 332'nci Piyade Tümeni'nin elemanları ve 11'inci Zırhlı Tümen de çok geçmeden kendilerini aynı cebin içinde buldular. General Poppe hepsinin komutasını ele aldı.

Bu askerleri dört Sovyet ordusu kuşatmıştı. Ruslar üstünlüklerine rağmen cebin cephesini çökertmeyi başaramadılar. Tersine: 11'inci ve 19'uncu Zırhlı Tümenler tanklarının ve hücum toplarının vargücüyle yüklenerek bir koridor açmayı başardılar. Kuşatılan piyade tümenleri de atakça bir yarma hareketi yaparak Akhtirka'ya ulaştılar. Orada Grossdeutschland Tümeni'nin ileri elemanları onları bekliyordu. Kurulan bu yeni cephe de dayandı.

General Hoth'un 4'üncü Zırhlı Ordusu, Sumi ile Akhtirka arasında Sovyetlerin Dinyeper'e doğru ilerleyişini böyle durdurdu. Fakat cephe birçok yerde delinmişti ve elde bütün gedikleri kapatmaya yetecek kadar yedek yoktu. Kesin bir yarma hareketine uğrama tehlikesi sürüyordu ve her gün bu ağır tehlide göğüs germek zorunda olan Güney Ordular Grubunda bunu bilmeyen yoktu. Düşman Harkov'un kuzeyinde, ya da gü-

neyde, Mius Cephesi'nde bir yarma hareketi yaparsa onun Dinyeper'e doğru yürüyüşünü hiçbir şey durduramazdı. Ve Ruslar Dinyeper'i geçerseler, Ordular Grubu da mahvolmuş demektir. Bunu önlemek için elde en az da olsa yedek kuvvetlere gereksinme vardı. Fakat her şeyi elde tutmak ve hiçbir şeyi feda etmemek isteyen bir strateji uygulayarak bunlar nerede, nasıl bulunabilirdi?

Harkov bunun en son örneğiydi. Hitler kentin savunulmasını emretmişti. Bu emre uyulursa 11'inci Kolordu'nun tümü, yâni 6 tümen yitirilecek değil miydi? Oysa bu kuvvetler, belki Mius'a ve Ordular Grubu'nun kuzey bölgesine doğru yayılmakta olduğu hissedilen felâketi durdurabilirlerdi! Fakat bunun için de Harkov'un feda edilmesi gerekti. Oysa Hitler: «Harkov savunulacaktır,» demişti.

Bu emri yerine getirecek olan adam, birçok nişanlar almış, tecrübe sâhibi, Erhard Raus adında bir Avusturyalıydı. Bu Generali daha önce, buz gibi soğuk 1 Ocak 1943 gecesi, Stalingrad yakınındaki Tatsinskaya muharebe alanında da görmüştük. Rusların Donets üzerinde başlattıkları büyük saldırıyı elindeki 11'inci Kolorduyla frenleme görevi bir kez daha veriliyordu ona.

General Vatutin'in Orduları 4'üncü Ordu'nun kuzey kanadını püskürttükten sonra Poltava Nehri Havzası'na ulaşmış bulunuyorlardı. General Konyef'in, yâni Bozkır Cephesi'nin orduları Harkov'tan başlayıp Dinyeper üzerine çullanmayı başarırlarsa Mareşal von Manstein'in bütün Ordular Grubu, umutsuz duruma düşecek; von Kleist'in Ordular Grubu da Kırım'da tecrit edilmiş olacaktı.

Bu kaygıyla kıvranan Mareşal von Manstein'in gözüne uyku girmiyordu. Her şeyden önce Gene-

ral Konyef'in bir yarma hareketi yapmasını önlemek ve General Hoth'un da General Vatutin'in ordularının ilerleyişini durdurmasını sağlamak için Konyef'in kuvvetlerini oldukça uzun bir süre hareketsiz bırakmak gerekiyordu.

General Raus, Harkov'un dış savunma hattı üzerinde sekiz gün boyunca bir geciktirme muharebesi verdi. Bunun için de elindeki dört piyade tümenini (106'ncı, 168'inci, 198'inci ve 320'nci Piyade Tümenleri) ve Rusların yarma hareketinden sonra 4'üncü Zırhlı Ordu'nun 11'inci Kolordu emrine verilen iki birliğini (167'nci Piyade Tümeni'yle 6'ncı Zırhlı Tümen) bu iş için kullandı.

O Ağustos günleri cehennem gibi sıcaktı. Yolları kalın toz bulutları kaplamıştı.

Grossdeutschland Tümeni'nin seçkin alaylarıyla iki tümen (SS Das Reich ve Leibstandarte Tümenleri) kenti elde tutamamışlardı. Bu kez bitkin haldeki altı tümenle şehir savunulabilecek miydi? 11 Ağustos günü Hitler, General Raus'ın açık olan yan tarafını örtmesi için eski ve sağlam 3'üncü Berlin Zırhlı Tümeni'nin oraya gönderilmesini emretti.

General Westhoven'in alayları mersin balıklarıyla dolu bir nehir olan Mius'un kıyılarından ayrılarak kuzeye doğru yola çıktılar. Stalino'yu ve Temmuz sonunda korkunç karşı saldırılarla püskürttükleri 5'inci Vurucu Ordu ve 2'nci Muhafız Ordusu'yla çarpıştıkları muharebe alanını geride bıraktılar.

Onbaşı Otto Tenning, 3'üncü Motorize Piyade Alayı'nın 2'nci Bölüğü'nün zırhlı komuta arabasından korkunç bir manzarayı seyrediyordu: Kendi tümeni bir Sovyet köprübaşını ezmek için birkaç gün önce burada çarpışmıştı. (Harita 9)

Ateş gibi yanan uçsuz bucaksız ovada binlerce ölü Rus, serilip yatmışlardı. Çoğu kasılmış ellerinde tüfeklerini ya da kısa saplı elbombalarını hâlâ sımsıkı tutuyorlardı.

Her yanda yavan bir ölü kokusu vardı. Zırhlı arabadaki askerler mendillerini yüzlerine kapamışlardı. Onbaşı Tenning, ürpererek: «Bu işi biz yaptık işte...» diye düşünüyordu.

Kaldırdıkları toz 3'üncü Alay'ın arabaları üzerine düşüyor, manzarayı arkadan gelenlerin gözlerinden gizliyordu. Toz ellere, miğferlere, yüzlere ve Tenning'in - daha çabuk olgunlaşsınlar diye - sürücünün oturduğu yeri koruyan zırhın üzerine, ağır makinelinin yanına koyduğu ham domateslere yapışıyordu Harkov'a doğru yol alıyorlardı. Önlerinde bir köy vardı ama henüz adını bilmiyorlardı; fakat köyün Polevoye olan adı bir kan izi de bırakarak belleklerine bir daha çıkmacasına kazınacaktı.

3'üncü Zırhlı Tümen, Harkov önünde 11'inci Kolordunun sol kanadını koruyacaktı. Fakat kendi solunda hiçbir şey yoktu. General Hoth'un 4'üncü Zırhlı Ordu'suyla, General Kempf'in Taktik Grubu arasındaki gedik orada açılmıştı. Ruslar da bu gedikten içeriye dalyıyorlardı. Birliklerinden bazıları daha şimdiden kentin çevresinde bir kuşatma hareketine girişmişlerdi.

Hitler'in emriyle Harkov'ta büyük stoklar kurulmuştu. Bunlar iki ordunun iki aylık ikmâl-iâşesine yetecek kadardılar. Şimdi onlar da elden gitmişti. Almanya'da çok güç bulunan birçok madde Rusların eline düşecekti.

Meselâ Harkov'un 25 kilometre kuzey-doğusundaki Feski kolhozunda Güney Ordular Grubunun «iyi cins mallar» mağazası bulunuyordu. Doğru-

dan doğruya demiryoluna bağlı yeraltı salonlarında bir yıllık Fransız sofrası şarabı ürünü uyuyordu. Binlerce karton sigara, kutular dolusu purolar, sandık sandık konserveler bu hesabın dışındaydı. Bütün bunlar orta büyüklükte bir kenti altı ay beslemeye yeterdi.

3'üncü Zırhlı Kolordu'nun Levazım Başkanı bu stokun eninde sonunda Rusların eline düşeceğini düşündükçe deliye dönüyordu. Onun için komşu tümenlere haber salmış: «Elinizde ne kadar boş araba varsa yollayın, götürebildiğiniz kadar şeyi alıp götürün,» demişti.

Herhangi bir taşıma işi söz konusu oldu mu birlikler hep: «Elimizde araba yok,» diye yakındıklarından, uzun boylu umuda da kapılmıyordu. Fakat insan savaşta oldu mu, üstelik yemek içmek de söz konusu oldu mu dünyanın bütün ordularının askerleri hemencecik olaganüstü imkânlar yaratıverirler. Levazım Başkanı da bir araba «ordusu»nun çıka-geldiğini görünce şaşakaldı.

Bütün ileri sürülenlerin tersine olarak, kimi birliklerde taşıt araçlarının ne kadar bol oldukları bir kez daha görüldü. Gerideki servislerin rahat etmelerine yarayan eski ve kötü bir alışkıdır bu: O servisler her çeşit bagajı yanlarında sürükleyip dururlar ve bir geri çekilme sırasında da savaşan birliklerin yararlanmaları gereken yolları çoğu kez tıkırlar.

Feski'deki durumda bu kötülük olanca büyüklüğüyle ortaya çıktı. Oniki kadar tümenin taşıt kolları iki günden daha kısa bir sürede eldeki stokların büyük bölümünü alıp götürerek General Kempf grubunun birliklerine teslim ettiler. Mareşal von Manstein'ın eski Kurmaybaşkanı olan General Wöhler komutayı ele aldığından, bu grup ad değiştirmiş bulunuyordu. Askerler içleri

votka dolu kocaman damacanalara hiç ilgi göstermemişler, oldukları yerde bırakmışlardı: İnsan konyakla porto ve chianti şarapları arasında zaten güç seçim yapıyordu. Votka o zaman ne işe yarardı?

Hor görülen bu Rus içkisinin zamanla etkin bir silâh haline geleceğinden henüz hiç kimsenin haberi yoktu. Ve geldi de: Rus alayları Feski deposuna varır varmaz hiçbirinde savaşkanlık diye bir şey kalmadı. Üç gün içinde bütün damacaneleri boşalttılar. Bu da bir başarıydı hani! Onbaşı Otto Tenning, günlüğünde şunları açıklıyor:

«Karşımızdakiler savaşı, «voina» denen o pis şeyi daha iyi unutmak için kendilerini votkanın zevkine kaptırırlarken oraya gelen SS Wiking Tümeni, düşmanın kendisine kazandırdığı vakitten yararlanarak Feski'nin ardındaki tepelerde toprağa gömüldü.»

Votkanın da yardımıyla Almanlar, Rusların kuzeyden General Raus Taktik Grubunun gerilerine sarkmalarını önlediler. Böylece Harkov 48 saatlik bir zaman kazanmış oldu, bu ise Mareşal von Manstein'in yaptığı çetin hesaba göre çoktu.

Fakat çarpışmalarda şans kaprislidir: Tek bir tarafa çok seyrek güler. Savaş bir hesap işi değildir. Her muharebe ölçüye, tartıya gelmez birsürü şeye bağlıdır: Bir askerın yiğitliği, bir birlik komutanının karar verme yeteneği, fakat aynı zamanda bir subayın ödleklığı, bir birliğin korkuya, hattâ dahası, paniğe kapılması gibi...

Harkov'da da bu böyle olacaktı. Savaş tanrısı Mars, terazinin Mareşal von Manstein tarafındaki gözüne votkayı atmıştı. Dengeyi kurmak için de General Konyef'in tarafındaki gözüne, bir Alman birliğinin kapıldığı paniği attı. Bu olay da Harkov Muharebesi'nin kaderini belirledi.

11'inci ve 42'nci Kolorduların eklem noktasına 1942'de Fransa'da kurulan genç bir birlik, 282'nci Piyade Tümeni yerleştirilmişti. Bu birliğin subaylarıyla erlerinin bir bölümünün Doğu'daki savaş üzerinde hiçbir deneyimleri yoktu. Taşıt kolları hâlâ atla çekiliyordu. 34 ağır makineliyle donatılmıştı, tanklara karşı da elinde yalnız 37'lik toplar vardı. Düşmanla genel temas kesme çerçevesinde bu tümen de Donets üzerinde sağlamca kurulmuş mevzileri terkedecekti. Derken öldürücü darbe gelip çattı: 10 Ağustos günü Tümen'in sol kanadındaki 848'inci Alay'ı, birdenbire Sovyet tanklarının saldırısına uğradı.

Bir geri çekilme sırasında tank saldırısına uğramak, kaşarlanmış askerlerden oluşan, savaşta pişmiş bir birlik için bile ciddi bir iştir. 848'inci Alay baskına uğradı. Hemen ağır kayıplara uğradı. Birlikler de birdenbire paniğe kapılıverdiler. Alay dağıldı, döküntüleri Harkov doğrultusunda kaçmaya başladılar. Bunun zincirleme bir tepkisi oldu. Bütün tümen birbirine karıştı. Sovyet tankları direnişle karşılaşmadan gerilemekte olan Alman birliklerinin üzerine çullandılar. Kurmaybaşkanı ve Komutan Yardımcısı Yarbay von Löffelholz onları durdurmaya çalıştı ama boşuna. Kendisinin hiç de sorumlu olmadığı, fakat Harkov'un düşmesine yol açabilecek bir facianın büyüklüğü karşısında umutsuzluğa kapılarak elinde yalnız tabancası olduğu halde dosdoğru bir «T-34»ün üzerine yürüdü. Rus tankları onun ölüsünün üstünden geçtiler. Hiç durmadan Harkov'un doğu bölgesine girdiler. Birdenbire de traktör fabrikasının hollerinde boy gösteriverdiler: Orada fırınlar kızıl alevlerle yanıyor, basınçlı hava ile işleyen çekiçler tak tak vuruyor, on bin işçi Alman tankları için yedek parçalar yapıyordu. Direnişin sonu

muydu bu? Panik ve kaos, sonunda baskın mı çıkacaklardı?

Altüst olan Ordular Grubu Komutanlığı, askerin moralinin bu çöküşü ile karşı karşıya bulunuyordu. Savaşın başından beri ilk kez, bu aşağılık harekete son vermek için askeri geleneğin karkuşî çârelerine başvurmak söz konusu oldu. 12 Ağustosta bu iş tartışıldı: Bütün 282'nci Piyade Tümeni'nde her on askerden birini kurşuna dizdirerek bir teröre daha güçlü başka bir terörle mi karşılık vermek gerekiyordu? Salt kuramsal bir tartışma oldu bu. Bitkin hale gelmiş olan birlik kendini topladı. Albay Crisolli komutasındaki 6'ncı Zırhlı Renanya-Vestfalya Tümeni durumu düzeltti. Traktör fabrikasını hücumla geri aldı, Sovyetleri kentin dışına attı ve doğuda açılmış olan tehlikeli gediği kapattı.

Ruslar batıdan yeni bir girişim yaptılar. Kent hemen hemen çember içine alınmıştı, onu yalnız dar bir koridor gerilere bağlıyordu. Ünlü bir Sovyet birliği olan 5'inci Muhafız Ordusu kuzey-batıdan Donets Havzası'nın başkenti üzerine çullandı.

Polevoye köyünde 3'üncü Zırhlı Tümen'in alayları başlıca çabanın yoğunlaştığı noktada bulundular. 75'inci Topçu Alayı'nın topları kızıp kıpkırmızı olana dek ateş ettiler. Sovyet uçakları şöyle yazılmış bildiriler attılar:

«3'üncü Zırhlı Tümen'deki arkadaşlar, yiğit olduğunuzu, aranızda her iki kişiden birinin Demir Haç nişanına sâhip olduğunu biliyoruz. Ama bizde de her iki askerden birinin elinde elbombası atan bir tüfek var. Teslim olun!»

3'üncü ve 294'üncü Motorize Piyade Alaylarının askerleri bu bildirileri asık bir yüzle okudular, sonra küçümser bir tavırla attılar. Ordunun en

eski tümenlerinden biri olan «Üçüncü Tümen»deki Berlinlilerle Brandenburglulara yapılacak bir hitap biçimi değildi bu.

*

Ucsuz bucaksız ay çiçeği tarlalarının üzerine yakıcı bir sıcak çökmüştü. General Raus bunların ardına tanksavar toplarıyla hücum toplarını ve 88'lik toplarıyla uçaksavar savaş gruplarını-kenarlarda dört, ortada bir olmak üzere,-beşli kümeler halinde dizmişti. Harkov'a giden koridorun kuzey kıyısında bu güvenlik düzeni 80 top bataryasıyla tamamlanıyordu. SS Das Reich Tümeni şimdi savunma hattına girmişti. «Panter»leri, «Kaplan»ları ve hücum topları fırsat kollar duruma geçtiler. Beri yandan tümenin iki tane Panzer-grenadiere Alayı da Harkov-Bugodukhof demiryolu boyunca iyi peçelenmiş bir savunma hattı üzerine yerleşti.

Onların karşısındaki Sovyet 5'inci Muhafız Ordusu da saldırıya hazırlandı. Stalin: «**Kentin çabuk düşmesi gerek,**» diye emir vermişti.

Bu sabırsızlığın altında acayip bir özel durum vardı. Bir haberleşme yanlışlığı sonucu, Sovyet Diktatörü Moskova'daki Müttefik askerî ataşelerine Harkov'un düştüğünü haber vermişti, şimdi de haberi yalanlamak istemiyordu. Onun için bir prestij sorunuymdu bu. Fakat prestij aynı zamanda insana kötü öğütler de verir. 4'üncü Hava Filosu'nun keşif uçakları Sovyetlerin koridora «balıkla- ma» saldırmaya hazırlandıklarını bildirdiler. General Seidemann komutasındaki 8'inci Hava Kolordusu'nun Stuka'ları Rusların kalkış mevzileri üzerine çullandılar. Elllerinde yalnız gemilere saldırmak için kullanılan 1.800 kiloluk dev bomba-

lar vardı. Bu koskocaman patlayıcı madde kapları gök gürültüleri çıkararak Rotmistrof'un tanklarının toplandıkları köylerle ormanlar üzerine indiler. Minare boyunu aşan toprak sütunları havaya fırladı, patlamalar dizi halindeki bir deprem gibi yeri titretti. Sovyet saldırısını 24 saat ertelemek gerekti ama General Rotmistrof inatçı adamdı.

*

19 Ağustos sabahı tankları üç kol halinde Akh-tirka'dan Harkov'a giden ana yol üzerinde ilerlediler. Alman topçusunun baraj ateşi altında ay çiçeği tarlalarına daldılar. Çok geçmeden tanksavar toplarla uçaksavar toplarının sırayla yerleştirildikleri, satranç tahtası biçiminde bir savunma düzeni içine düştüler. Almanların tank alayları ve hücum topu gruplarıyla birkaç hafta önce Kursk çıkıntısına saldırdıkları zaman karşılaştıkları sorunla karşılaşmış bulunuyorlardı. Önlerinde şimdi inceden inceye düşünülüp kurulmuş bir tanksavar düzeni vardı. Bunun ortasına düşen birlikleri dağıldı. Tanklar ilerledikleri sürece tahrip edildiler. Geçidi zorlamaya kalkışan son müfrezeler karşılarına «Panter»lerin, «Kaplan»ların, hücum toplarının çıktığını, kendilerini püskürtüp ezdiklerini gördüler. Muharebe alanında 184 tane «T-34» tankının iskeleti kaldı.

Fakat Stalin Harkov'u elinde tutmak istiyordu.

Ertesi gün General Rotmistrof taktik değiştirdi. Hepsini «T-34» olmak üzere 200 ağır tanktan oluşan kocaman bir yığın meydana getirdi ve demiryolu boyunca saldırıya geçti. Bu zırhlı «armada» 200 hektarlık bir alanı kaplayan ucsuz bucaksız bir ay çiçeği tarlasında kayboldu. Sanki görün-

meyen bir tırpancının vuruşlarıyla biçiliyormuş gibi, adam boyunu geçen ay çiçeği sapları tankların paletleri altında yere serildiler. Bu çelik filo ilerledi. Fakat bu ay çiçeği denizinin çıkışında avcılar onu bekliyorlardı: Birsürü «Panter» ve «Kaplan» tankıyla «Ferdinand» tipi hücum toplarıydı bunlar, dayanılmaz bir silâh olan 88'lik bataryalar da bu hesabın dışındaydı.

Derken General Rotmistrof'un tankları bu bitki okyanusundan çıktı. «Ateş!» Kulakları sağır eden bir gök gürültüsü koptu; şimşekler, alevler birbirini kovaladı; tuzla buz olan binlerce çanın çıkarıldığı gümbürtüyü andıran bir gürleyiş başladı. Sonunda 150 Rus tankı bu ay çiçeği denizinin sınırında yok edildi.

Akşamın kırmızımtrak ışığı muharebe alanının dumanlı göğünü aydınlatıyordu. Çarpışmanın gürültüsü azalmaya başladı. Karanlık ve ılık bir gece bastırdı. Geceyarısından az önce motorların çıkardığı bir gürültü, paletlerin şıkırtısı duyuldu. Bunlar giderek büyüdü, ay çiçeklerinin içinden yaklaştı. Ay ilk evresindeydi, General Rotmistrof da ondan daha iyi bir müttefik bulamazdı. Karanlık gökte aydınlatıcı fişekler yükselmeye başladı.

— «Dikkat! Düşman tankları!»

Delici obüsler toplara sürülmüştü. Emirler birbirini kovaladı. «Ateş serbest!»

Öldürücü yara alan bir «T-34» alev alev yanıyor, yolu aşan ve anlatılmaz bir gürültü içinde Alman tanklarına çarpan düşman tanklarını aydınlatıyordu.

«Panter»lerle «T-34»ler karşılaşılıyor, uzun nam-lulu toplarıyla birbirlerine ateş ediyorlardı. Güçlerine güvenen Ruslar, tanksavar engellerin için-

de atakça ilerleyişlerini sürdürüyorlardı. Fakat Alman tanklarının küllü kısmı koşup yetişti, çarpışmaya girişti.

*

Bu gece çarpışmasının yapılmakta olduğu yüksek yaylayı yalnız muharebenin tek-tük soluk ışıkları aydınlatıyordu. İnsan yüz metre ilerisini zar-zor görebiliyordu. İki zırhlı filonun gecenin karanlığında tutuştuğu bir devler savaşıydı bu. Hücum toplarının ve uçaksavar obüslerinin ölüm derecesinde yaralandıkları, yanan tankların iskeletleri «T-34»lerin ilerlemekte oldukları yol üzerinde birer işaret taşıydılar sanki.

Sonra çarpışma yavaş yavaş yatışmaya başladı. Durumun ne hal aldığını kimse bilmiyordu. Bunu öğrenmek için günün doğmasını beklemek gerekti: General Raus, bunca tank çarpışmasından sağ çıkmış olan bu kurnaz tilki, bu düelloda da zafer kazanmıştı. Sekseni aşkın «T-34» muharebe alanının şurasına burasına saçılmış hâldeydi: 15 kilometre ilerlemişlerdi ama içlerinden yalnız üçü Harkov'un batı kıyısına ulaşabilmişti. Orada da karşılıklarına 106'ncı Piyade Tümeni'nin karargâhı çıkmıştı. Karargâhın tanksavar müfrezesi bunların ikisini tahrip etmiş, üçüncüsünü de tutsak almıştı.

Fakat 11'inci Kolordu'nun tümenleri de ağır kayıplara uğramışlardı. 394'üncü Panzergrenadiere Alayı'nın mevcudu, iki bölüğünki kadardı. Tümenin öteki birliklerinde birçok subay ölmüştü. Yüzbaşı Deichen'in (Dayhen) keşif taburunda kala kala 80 asker kalmıştı. 167'nci Piyade Tümeni'nin 331'inci Alayı yardıma gönderilmişti ama onun mevcudu da 200 piyadeye inmişti.

11'inci Kolordu'nun öteki birlikleri de aynı oranda kayıplara uğramışlardı. 6'ncı Zırhlı Tümen'de topu topu 15 tank, 503'üncü «Kaplan» Taburu'nda ise 9 tank kalmıştı. Üç hücum topu grubunda yalnız 24 top işleyebilir haldeydi. Fakat Harkov Almanların elinde kalmış, 5'inci Muhafız Ordusu yenilmişti.

Güney Ordular Grubu'nun karargâhında General Busse, cepheden gelen haberleri topluyordu: Harkov dayanmaktaydı! Fakat Mareşal von Manstein gözalıcı zaferlerden hiç hoşlanmazdı: Harkov eninde sonunda kuşatılacaktı. Ve Ruslar yalnız yarım düzine kadar tümeni tuzığa düşürmekle kalmayacaklar, Dinyeper'e doğru ileri atılıp 8'inci Ordu'nun gerilerine ulaşmak için kenti arkalarında bırakacaklardı.

Mareşal von Manstein durumu incelerken General Busse'ye: «Bir orduyu kaybetmektense bir kenti kaybetmeyi yeğlerim,» demişti.

Rus Genel Karargâhı'nın verdiği emirleri bilmiyordu ama seziyordu, tarih de onun ne denli haklı olduğunu gösterecekti: 10 Ağustosta Sovyet Başkomutanlığı, Harkov'tan Dinyeper'e giden yolların kesilmesini ve 8'inci Ordu'yla 1'inci Zırhlı Ordu'nun gerileriyle olan bütün ulaşımının durdurulmasını emretmişti. Demek oluyor ki bu genel plân içinde Harkov sadece bir ayrıntıydı.

Mareşal von Manstein, Führer'in dikkatini bu olasılık üzerine çekmişti ama o sıkı durulmasını kesinlikle istemiş; şu açıklamayı yapmıştı:

— «Kentin düşmesi ağır politik sonuçlar doğurabilir. Türklerin de, Bulgarların da tutumları Harkov'a bağlı. Herkov'u bırakırsak Ankara'da da, Sofya'da da kepaze oluruz.»

Mareşalin bu işe akli yatmamıştı; General Busse'ye:

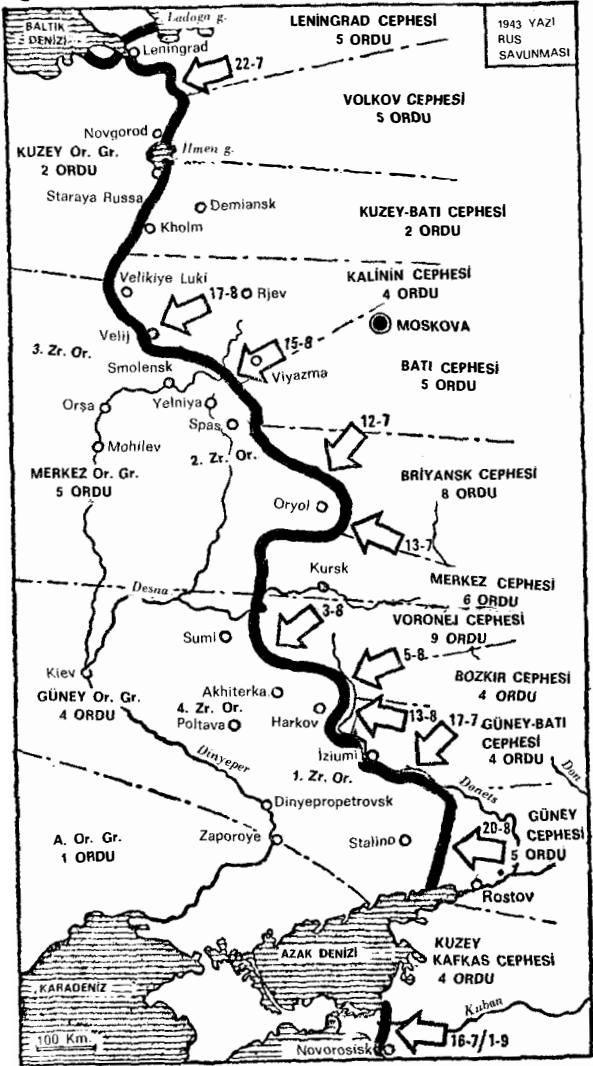
— «Şüpheli birtakım düşünceler uğruna altı tümeni feda edemem,» demişti.

Stalingrad deneyinden ders almıştı. Onun için 22 Ağustosta Harkov'un boşaltılmasını emretti. Donets Havzası'nın büyük başkentinin ele geçirilmesi için yapılan kanlı boğuşmanın sonuydu bu. Kent yirmiiki ayda dört kez el değiştirmişti.

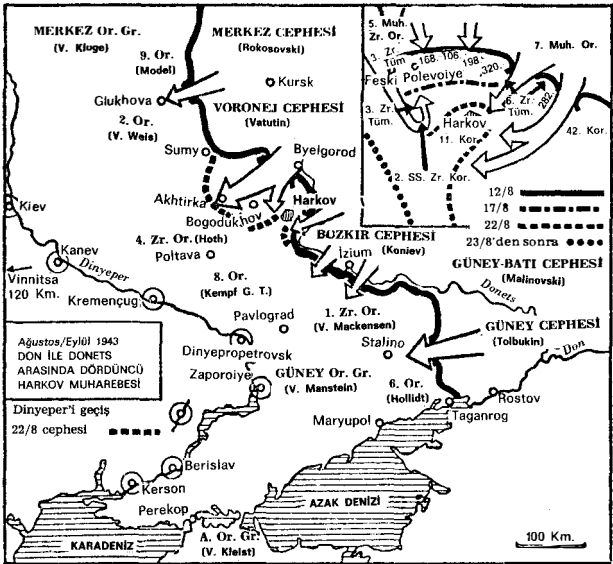
Hitler öfkeyle homurdanarak buna katlandı: O ânın sorunları bu değerinde bir strateji uzmanından vazgeçme olanağını kendisine vermediği için Mareşal von Manstein'in kararını onayladı. Fakat o günden sonra da bu en iyi generaline karşı yüreğini yavaş yavaş kemiren bir hınç beslemeye başladı.

Mareşal von Manstein felâketi savuşturmak için bir kez daha o dâhice yöntemine başvurmuştu. Fakat her seferinde bir çıkar yol bulmaya çalışmak, havanda su dövmek değil de neydi? Harkov kesiminin kuzey kanadında düşmanın bir yarma hareketi yapma tehlikesini önlemek için, güney kanadından kuvvet çekip kuzeye sürmek zorundaydı. Tehlike azalır azalmaz Ruslar, onun cephesini güçsüzleştirdiği noktada saldırıya geçiyorlardı.

Harkov boşaltılırken General Tolbukin komutasındaki Güney Cephesi Sovyet Orduları, Mius'u geçmişler ve General Hollidt'in 6'ncı Ordu'sunun hatlarında bir gedik açmışlardı. SS Zırhlı Kolordusu ile (3'üncü ve 23'üncü Zırhlı Tümenlerden ve 16'ncı Piyade Tümeni'nden oluşan) 29'uncu Kolordu bu cepheyi istikrara kavuşturulı üç hafta bile olmamıştı. Fakat SS Zırhlı Kolordusu'yla 3'üncü Zırhlı Tümen şimdi kuzey kanadındaydılar. General Tolbukin'in önündeki yol açılmıştı: Donets Havzası'nın bağına çullanabilir, Zaporoz'e ve Dinyeper'e ulaşabilirdi. Bu plân başarı

Kursk Muharebesi'nden sonra Rusların 61 tane ordusu Alman Cephesinin karşısında yığınak yapıyorlar.

Dördüncü Harkov Muharebesi: Kent dayanıyor. Mareşal von Manstein her şeye rağmen 22 Ağustos 1943'te 11'inci Kolordu'ya şehri boşaltması için emir veriyor. Rusların Dinyeper doğrultusunda yapacakları bir yarma hareketini engellemek için bu Kolorduya ihtiyacı var.

kazanırsa Kırım'ı ve Kuban köprübaşında gecen 17'nci Ordu'yu tecrit olanağını elde etmiş olacaktı.

Bundan onu nasıl alıkoymalıydı? Olup bitecekleri anlamak için genelturmaydan olmaya gerek yoktu. Mareşal von Manstein da bunu Führer'e çok açık birkaç sözle anlattı: Başkomutanlık Donets Havzası'nı savunma yolundaki düşüncesinde direktirse, oraya en azından yarım düzine zırhlı tümen göndermek gerekecekti. Elde bu kadar kuvvet yoksa Mius Cephesi'nin ileriye doğru oluşturduğu çıkıntıyı elde tutma olanağı yoktu. Düşmanı daha kısa, daha elverişli bir hat üzerinde durdurmak için cepheyi geriye almak gerekti. Mareşal von Manstein, Hitler'e yazdığı mektuba şu sözlerle son veriyordu: **«Bu durumda da tam bir hareket özgürlüğü isterim.»**

«Hareket özgürlüğü mü?» Hitler'i bundan daha çok ürkütecek bir şey olamazdı. Ona göre bir generalin hareket özgürlüğü istemesi demek, onun başkaldırmanın kaygan inişine kendini kaptırması demektir. **«Kurt İni»**nden telefonla gelen yanıt, Mareşal von Manstein'ın isteğinin Hitler'in Genel Karargâhı'nda uyandırdığı telâş ve şaşkınlığı yansıtıyordu. Cevap şuydu:

«Hiçbir girişimde bulunmayın. Geliyorum. İmza: Adolf Hitler.»

MİUS ÜZERİNDEKİ SAVAŞ

Yaz ortasında Vinnitsa'yı çevreleyen ormanlarda yakıcı, boğucu bir sıcak var. Gölge bile hiçbir serinlik vermiyor. Ormanda arasına hafif bir rüzgâr esiyor, o kadar. Ukrayna'nın yaz sıcağı, ormanlardaki çamların yüksek doruklarına çökmüş. Burası Batı Avrupa'daki ısı derecelerine alışık insanlar için hiç de uygun bir yer değil.

Führer'in Vinnitsa'da kurdurarak «Korkuluk» diye adlandırdığı, 1942 yazının seferini yönettiği karargâh bu bakımdan yanlış yerde kurulmuştu demek, hava değişikliklerinden çok etkilenen Hitler bu iklime dayanamıyordu. Oradayken çoğu kez herkese kızıp çatıyor, kuşku besliyordu.

Onun için 1942 Ekimi sonunda bu kamptan ayrıldığına pek sevinmişti. O günden beri de beton barakalar boş kalmışlardı. Buna karşılık Grubun geri Servisleri silâh fabrikalarına, muhabere santrali de muhafız birliklerinin barakalarına yerleştirilmişti.

«Korkuluk» Führer için artık bir ileri karargâhtan başka şey değildi. Burasını Doğu Cephesi'nin başlıca kesimine yaptığı seyrek ziyaretlerde kullanıyordu. Dinyeper'in gerisinde uzanıp giden sık ormanların yolunu tuttuğu her sefer, ayakları geri gidiyordu. Bu ormanları sevmiyordu, ona hiçbir zaman uğur getirmemişlerdi: Oradayken işleri rast gitmemişti, çamların yakıcı sıcağı altında kafasına bir ağırlıktır çöküyordu.

Bu yüzden Doğu Prusya'yı ve sevgili «Kurt İni»ni 27 Ağustosta istemeye istemeye bırakıp Ukrayna'ya gitmek üzere uçağa bindi. Binddiği dört motorlu «Kondor» uçağında ona sınırlı bir kurmay heyeti eşlik ediyordu, uçakta da istediği bütün rahatlığı buluyordu. Führer'in Vinnitsa'da kalışıyla ilgili hazırlıkları yapmak için bir öncü müfreze, binbaşı Bauer'in hızlı Heinkel uçağıyla birkaç gün önce yola çıkmıştı.

Hitler, Mareşal von Manstein'la Güney Ordular Grubu'nun Ordu Komutanları'nı çağırılmıştı. Mareşal, yanında Harkov'u savunan, dolayısıyla büyük bir muharebeden yeni çıkmış olan 11'inci Kolordu Komutanı General Raus ve şanlı 23'üncü Zırhlı Tümen'in Komutanı General von Vormann olduğu halde geldi. Bu 23'üncü Tümen'in 16'ncı Panzergrenadiere ve 17'nci Zırhlı Tümen'in hücum müfrezeleri tarafından desteklenen alayları, son haftalar boyunca Rusların dokuz tümeniyle dokuz zırhlı tugayının saldırılarını püskürtmek için İziyum kesiminde kendilerini feda etmişlerdi Buna göre, Mareşal von Manstein'in yanında iki tane önemli tanık vardı. Kendileri de, askerleri de yararlık göstermiş olduklarından, Hitler onların söylediklerini dinlemezlik edemeyecekti. Onlar: «Askerden çok şey isteniyor,» dediler mi, sözleri ağır basacaktı.

Mareşal von Manstein sorunu birkaç sayı ile açıkladı: Son ayların çetin çarpışmalarında Güney Ordular Grubu 133.000 asker kaybetmiş, kendisine yalnız 33.000 asker verilmişti. Demek ki 100.000 kişilik bir açık vardı. Sonra sıra ayrıntılara geldi: General Hollidt'in 6'ncı Ordu'su 17 Temmuz-21 Ağustos 1943 arasında 23.830 asker kaybetmiş, 3.312 asker almıştı. Açık 20.000 kişiydi. Aynı dönemde General von Mackensen'in 1'inci Zırhlı

Ordusu 27.291 asker kaybetmiş; 6.174 asker almıştı. Açık 21.000 kişiydi.

Mareşal bu sayıları ortaya döktükten sonra ekledi:

— «Durum bu, sayın Führer'im. Şimdi de şu var...»

Böyle diyerek 6'ncı Ordu'nun son raporunu, yani bir akşam önceki raporu aldı:

— «... daha fazla ayrıntı da bunun içinde.»

Sonra 6'ncı Ordu Komutanı General Hollidt'e dönerek:

— «... General,» dedi. «Düşmanla bizim arasındaki karşılıklı kuvvetler oranı nedir, Führer'e söyley misiniz lütfen?»

1942'nin Kasımından bu yana cephenin en tehlikeli noktasında çarpışmakta olan General Hollidt'in not defterine bakmaya ihtiyacı yoktu: Sayılar korkunçtu, hepsi de aklındaydı zaten:

— «Şu anda 29'uncu Kolordu'da 8.706 asker var. Karşısındaki Rusların sayısı 69.000. 17'nci Kolordu'nun asker mevcudu 9.284 kişi. 49.500 Rusla çarpışıyor. En iyi durumda olan, 4'üncü Kolordu: 13.143 kişilik mevcudu topu topu 18.000 Rusla çarpışıyor. Toplam olarak biz, 136.500 kişiye karşı 31.133 kişiyiz. Tanklar için de aynı: Tolbukin dün savaşa 165 tank sürdü. Bizim elimizde ise iyi durumda 7 tankla 38 hücum topu var.»

Sustu. Bu kez hemen Mareşal von Manstein söze başladı:

— «Düşman baskısını arttırıyor. Elimizdeki kuvvetlerle Donets Havzası'nı savunamayız, Führer'im. 1'inci Zırhlı Ordu'da da durum daha iyi değil. Ne 8'inci Ordu, ne 4'üncü Zırhlı Ordu, Dinyeper'e dek dayanacak bir Rus yarma hareketini önleyebilir durumda değiller. Öğrendiğimize gö-

re, sonra Şu da var: Merkez Ordular Grubu'nun gúney kanadında da durum çok gergin. Ya bize yeni kuvvetler, yâni 12 tûmen gönderirsiniz; ya da bize çok gerekli kuvvetleri elde edebilmek için Donets Havzası'nı terkederiz. Başka çözüml yolu yok.»

Hitler, hemen kesin bir tavır takılmaktan kaçındı. Durumun vehametini kabul etti; kayıp sayısının, özellikle birlik komutanlarında, yüksek olduğunu gözden uzak tutmadı. Birliklerinin gösterdikleri yararlıklar için generallere minnetini belirtti. Fakat hemen ardından da büyük bir enerjiyle Şunu istedi: Düşman, saldırılarının yararsız olduğuna inanana dek her karış toprak için çarpışmak gerekti. Mareşal von Manstein bildiğinden şaşmıyordu: Ya takviye gönderilmeliydi, ya da geri çekilmek gerekti.

Hitler: «Takviyeleri nereden bulmamı istiyorsunuz?» Diye bağırdı.

Mareşal von Manstein:

— «Kuzey ve Merkez Ordular Gruplarından çok gerekli olmayan bütün birlikleri alın ki biz de onları Rusların en tehlikeli oldukları yerlerde kullanabilelim, Führer'im.» Diye cevap verdi.

Hitler:

— «Bunu düşünmem gerek,» dedi.

Hâlâ yan çizmek istiyordu. Fakat Mareşal von Manstein tuttuğunu koparmaya kararlıydı. Hitler'in hoşuna gitsin gitmesin: «Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli,» diyor; başka şey demiyordu.

Sonunda Hitler onun dediğine geldi. Ekonomik bakımdan çok önemli olan Donets Havzası'nın kendi istekleriyle bırakılışını istemediğinden, Manstein'a söz verdi: Merkez Ordular Grubu'ndan

çekeceği birkaç tümeni ona gönderecekti. Ayrıca Manstein'ın en yorgun birlikleri de nöbet değiştirecekler, daha sâkin kesimlere gönderileceklerdi.

Manstein'la generalleri, yürekleri biraz ferahlamış olarak, karargâhlarının yolunu tuttular. Orada da hemen plânlar yapmaya başladılar ama ne yazık ki bunlar işe yaramayan plânlar olacaktı!

Gören, Rusların da Vinnitsa'daki toplantı masasına oturduklarını sanırdı. Hemen ertesi gün, Mareşal von Kluge'nin komutasındaki Merkez Ordular Grubu'nun iki kanadına birden saldırıya geçtiler ve 2'nci Ordu'nun kesiminde olduğu kadar 4'üncü Ordu'nunkinde de birer gedik açmayı başardılar. Hitler'in emretmiş olduğu gibi artık Mareşal von Kluge'nin elinden kuvvet almak diye bir şey düşünülemezdi. Mareşal von Kluge kalkıp Hitler'in yanına gitti ve bir tek tümenini bile veremeyeceğini anlattı. Cephesindeki tehlikeli duruma rağmen o zamana dek kendi ana direniş hattında tutunmayı başarmış olan Kuzey Ordular Grubu da tek birlik vermeye yanaşmadı. Mareşal von Manstein fazladan tek asker elde edemedi. Ve daha önceden de görmüş olduğu gibi, Mius üzerindeki tehdit birdenbire daha tehlikeli, dramatik bir hal aldı.

27-28 Ağustos gecesi iki Sovyet motorize kolordusu 6'ncı Ordu'nun zayıf hatlarını deldiler, Maryopol yönünde güneye doğruldular, hiçbir birliğin savunmadığı Yelançik'in üç vâdisinden geçerek 29'uncu Kolordu'nun gerilerine sarktılar. «Gecikmeden doğan zarar» ortaya çıkıvermişti.

General Hollidt'in bitkin ve her türlü yedekten yoksun ordusu 200 kilometrelik bir cephe üzerinde çarpışmaktaydı. 4'üncü, 17'nci ve 29'uncu Kolorduların tümenleri on günden beri her çâreye başvurarak Rusların güçlü saldırısına karşı sa-

vunma yapmaya çalışıyorlardı. Fakat Hollidt'in elinde asker yoktu.

Hitler, SS Zırhlı Kolordusu'nun önce komuta heyetini, sonra birliklerini ve Leibstandarte Tümeni'ni İtalya'ya göndermişti. Totenkopf Tümeni, Harkov'ta çarpışıyordu. 16'ncı Panzergrenadiere Tümeni'yle 17'nci ve 23'üncü Zırhlı Tümenler, 1'inci Ordu'nun bulunduğu İzium kesiminde patlak vermiş olan korkunç yangını söndürmeye çalışıyorlardı. 6'ncı Kolordu'nun elinde topu topu üç tane güçsüz kolordu, yâni her kilometreyi tutmak için ortalama 80-100 asker vardı. Sovyet saldırısına nasıl karşı koyabilecekti?

On gün önce, 18 Ağustosta, Kalinovka ile 175,5 râkımlı Tepe arasında, 17'nci Kolordunun kesiminde, 294'üncü Piyade Tümeni 2'nci Rus Muhafız Ordusu'yla 5'inci Vurucu Ordu'nun kuvvetlerince darmadağın edilmişti. Kuibişef'teki küçük gedğin içine Rus Başkomutanlığı kolordu üstüne kolordu atıyordu. Başlangıçta bu gedik topu topu üç kilometre genişlikteydi. Yalnız üç kilometre! Hollidt'in elinde en küçük bir yedek kuvvet olsaydı bütün olanaklar önünde açılacaktı.

Fakat görünüşe göre Ruslar Almanların durumu hakkında çok iyi bilgi sâhibiydiler. Tolbukin bu tehlikeli küçük koridora tümenlerini çekinmeden sürüyordu. Hollidt de bu üç kilometreyi kapatıp Rus ilerleyişini durdurmak için gerekli askerlerden yoksundu.

Kırım'dan gelen 3'üncü Dağ Tümeni'nin taktik grubu ile 13'üncü Zırhlı Tümen'in ileri elemanları, Rusların yavaş yavaş 12 kilometreye çıkardıkları gedğin iki kanadına saldırıyorlardı ama boşuna. 259'uncu Hücüm Topu Tugayı ile 13'üncü Zırhlı Tümen de güneybatıdan kuzeye doğru karşı saldırılar yaparak ilkin bir, sonra iki, en sonunda da

yedi kilometre ilerlediler ama bu da boşa gitti. Çünkü bu ilk başarıdan yararlanmak için gerekli araçlara sâhip değillerdi.

Nihayet olan oldu: 6'ncı Ordu, Sovyet yarma hareketini durduramayacak hale geldi. 28 Ağustosta düşman kolorduları güneye doğru ilerlediler, 29 Ağustosta da Taganrog kıyısına ulaştılar. (Harita 10)

29'uncu Kolordu çember içine alınmış, Azak Denizi kıyısına kısırılmıştı. 111'inci ve 17'nci Piyade Tümenleri 13'üncü Zırhlı Tümeni umutsuzca desteklediler ve bu yokolma tehlikesiyle savaştılar. Luftwaffe'nin 15'inci Tümeni'nin ve 336'nci Piyade Tümeni'nin döküntüleri - bu teşkiller daha önce parçalanmış olmakla birlikte - cepteki birliklerin küllü kısmıyla birleşmeyi başardılar. 13'üncü Zırhlı Tümenle 259'uncu Hücüm Topu Tugayı, Rudel'in Stuka filosunun etkin desteği sayesinde 30 Ağustos 1943'te Federovka'da düşman çemberini yarmayı başardılar ve piyade tümenlerinin hemen ertesi gün düşmanla teması kesmelerini sağladılar.

Daha güneyde, 111'inci ve 336'nci Piyade Tümenleri Azak Denizinin kuzey kıyısını Maryopol-Melitopol doğrultusunda izlediler. Bunlara komuta eden General Recknagel ilk saftaki taburların başına geçerek: «Süngü tak! İleri!» diye komut verdi. O zaman da taşıt kolunun son sürücüsü bile ne yapacağını bildi. Büyük saldırıların uzak günlerinde olduğu gibi, Mius'la Azak Denizi arasında Alman «hurra»ları yükseldi. Hücüm toplarıyla tanksavar toplar piyadenin önünden gidiyorlardı.

Ve bu saldırı her şeyi alıp götürdü. Çember içindeki birlikler ağır kayıplara uğramakla birlikte Alman hatlarına ulaşmayı başardılar. 111'inci

Piyade Tümeni'nin Kumay ve Harekât Başkanı Yardımcısı Yarbay Franz, 30 Ağustostan beri çantasında 51'inci Sovyet Ordusu Komutanı Generalin 19'uncu Alman Zırhlı Kolordusu Komutanı Generale gönderdiği şu şifresiz radyo mesajını taşıyordu: «**Alman Generali Recknagel'in tutsak olarak Tağanrog çarşı alanında bana başvurmasını öğleye kadar bekliyorum.**»

29'uncu Kolordu'nun başına gelen acıklı olay, «tam tehlike» stratejisinin Mius üzerinde ne sonuç verdiğini göstermekteydi. Mareşal von Manstein artık işi böyle sürdürmek niyetinde değildi. Hitler'e ardarda telefon üstüne telefon ederek en sert uyarıları yapmayı göze aldı ve 6'ncı Ordu'yu 60 kilometre geriye çekmek için enerjik bir tavırla izin istedi. Bu yeni mevziin adı «**Kaplumbağa hattı**» idi. Önemli bir sanayi merkezi olan Stalino'yu korumak için Todt örgütünün istihkâmcılarıyla işçileri bu hattı harıl harıl çalışarak kurmuşlardı. Dayanacak mıydı? Ve ne kadar zaman dayanacaktı? Söz konusu olan, Donets Havzası'nın kaderiydi, Hitler de generallerine burayı elde tutmanın, savaşın devamı için vazgeçilmez koşul olduğunu söyleyip durmuştu.

Stalin, Führer'in kaygılarını iyiden iyiye seziyordu. Onun için de Mareşal von Manstein'in Ordular Grubu'nun güney kanadına bir an bile rahat soluk aldırılmak niyetinde değildi. Eylülün ilk günlerinde Malinovski, İziyum Kesiminde 1'inci Zırhlı Ordu'ya ve 6'ncı Ordu'nun sol kanadına saldırdı. Beri yandan aynı ânda General Vatutin de biraz daha kuzeyde, Akhtirka'da General Hoth'un 4'üncü Zırhlı Ordusu'nun tuttuğu cepheye karşı saldırıya geçmeye hazırlanıyordu. Son olarak bu iki eylem arasında Bozkır Cephesi Komutanı olan General Konyef, Harkov'un kuzeyinden

ve doğusundan yola çıkarak 8'inci Ordu'nun mevzilerini öylesine dövdü ki, sonunda General Wöhler geriye doğru yeni bir sıçrama yapmak zorunda kaldı. Her yerde ve aynı anda durum her zamankinden daha tehlikeli hale geliyordu.

Mareşal von Manstein, Mareşal von Kluge'yi telefonla aradı. Doğu Cephesi'nin en duyarlı kesimlerine komuta eden iki Mareşal uçakla Doğu Prusya'ya gitmeye ve Hitler'i bir dizi büyük kapsamlı kararlar alması için zorlamaya karar verdiler. Takviyeler gerekiyordu! Daha önemlisi de şuydu: Hitler Almanya'nın politik ve askerî bütün canlı güçlerini kendi elinde toplamıştı. Onu gerçekleştirdiği bu merkezleştirmeyi bırakmaya zorlamak istiyorlardı. Aynı zamanda Devlet Başkanı, Wehrmacht'ın Başkomutanı, Kara Ordusu'nun Başkomutanı olamazdı! Mantıksız ve zararlı bir şeydi bu.

Mareşaller bütün harekât sahneleri için - o da tek olacak olan - bir Genelkurmay Başkanının sorumluluğunda tek bir Başkomutanlık istiyorlardı. Ayrıca Hitler Doğu'daki harekâtın yönetiminden de vazgeçmeliydi. Bu cephenin tümü için bir Başkomutan atamalı ve bu adam da komutayı tek başına yapmalı, tek sorumlu olmalıydı. Bundan sonra askerî harekâtın yönetiminde Führer'in işlere doğrudan ve zararlı karışmalarını önlemek gerekiyordu.

Cephenin en yüksek iki komutanının Reich'in doruğunda varolan tehlikeli güçler merkezleşmesine karşı yasal biçimde giriştikleri bu tarihsel saldırı, şimdiye dek pek bilinmemiştir ve önemi, çoğu tarihçilerin gözünden kaçmıştır.

Toplantı, 3 Eylül günü Hitler'in Doğu Prusya'daki karargâhında yapıldı. Fakat «Kurt İni»deki adam, generallerinin isteklerine boyun eğmeye

yanaşmıyordu. Gerçi Mareşal von Kluge ondan, Merkez Ordular Grubu'nun güney kanadının, Desna Nehrinin gerisine çekilmesi iznini koparmıştı. Hitler Kuban'daki köprübaşını bırakmayı ve 7'nci Ordu'nun Kırım'ı boşaltmasını da kabul etmişti. Sonunda Manstein'a 6'ncı Ordu'yu - yapacak başka hiçbir şey olmadığından - Miustan çekerek «**Kaplumbağa Hattı**» üzerine yerleştirmesi için de izin verdi. Fakat hepsi bu kadar.

Gerçek bir karar alma işine gelince, buna yanaşmadı: Yeterli gücü kendinde bulamıyordu. Korkunç bir yanlışın tutsağı olup kalmıştı: Düşmanın gücünü tanımıyor, yadsıyordu. Söz konusu olan artık yenmek değildi de bozguna uğrama tehlikesini uzaklaştırmaktı. O ise hâlâ yarım-önlemler alma, kısmî çözüm yolları bulma, damla damla takviyeler gönderme yöntemi peşindeydi. Donets Havzası'nı terketmek mi? Hayır! Batı'da ya da Balkanlarda hareketsiz duran kuvvetleri Doğu Cephesi'ne getirmek mi? Hayır! Doğu Cephesi'ne bir Başkomutan atanması için yapılan öneriyi de ters bir tavırla geri çevirdi.

İki Mareşal, durmadan çarpışan ordularının başına elleri boş olarak döndüler. Hemen o akşam da Müttefik Kuvvetler İtalya'da karaya çıktılar.

Üç gün sonra, olaylar Hitler'in hareketsizliğini cezalandırdılar. General Malinovski 1'inci Zırhlı Ordu ile 6'ncı Ordu'nun birleştikleri noktaya önemli kuvvetler yığıldıktan sonra, daha yeni kurulmuş olan «**Kaplumbağa Hattı**»nı Konstantinovka'nın iki yanında yardı. İki Sovyet motorize kolordusu 62'nci ve 333'üncü Piyade Tümenlerinin tutmakta oldukları iki dayanak noktası arasındaki yaklaşık 50 kilometrelik gedikten içeriye daldı. General Fretter-Pico 23'üncü Zırhlı Tümen

ve 16'ncı Panzergrenadiere Tümeni'nin bir taktik grubuyla bunları durdurabildi. Sonra 9'uncu Zırhlı Tümen'ce de desteklenen General von Vormann gediği nihayet kapatabildi. 23'üncü Zırhlı Tümen'in özellikle «Panter»lerden oluşan karma bir grubu, gerçek bir yumruk olan bir akın sonucunda Sovyet 23'üncü Zırhlı Kolordusu'nun ikmâl-iâşesini sağladığı yolu kesti. Ama neye yarar? Piyade sıfırı tüketmişti.

Rus tankları batı yönünde yeni bir gedik açtılar, öncüleri Dinyepetrovsk'ta, Dinyeper'in geçitleri önünde boy gösterdiler. Aynı anda General Rokosovski komutasındaki Merkez Cephesi Orduları Merkez ve Güney Ordular Gruplarının eklem noktasında 2'nci Ordu'yu darmadağın ettiler.

*

Mareşal von Manstein'ın kuzey kanadında (yâni Güney Ordular Grubu'nun solunda) düşmanın gerilerine sarktığı 4'üncü Ordu, geri çekilmek zorunda kaldı. Böylece yeni bir tehlikeli gedik açıldı. Rusların da buradan orta Dinyeper'e, Kiyev'e doğru çullanmaktan başka yapacakları yoktu. Fakat Mareşal von Manstein işi oluruna bırakmak niyetinde değildi.

7 Eylülde Hitler'e acele bir teleks mesajı gönderdi: «Sovyetlerin 55 tümeniyle iki zırhlı kolordusu Güney Ordular Grubu'na saldırıyorlar,» dedi. «Başka büyük birlikler de cephenin bu bölümüne taşınmaktadır ve Rusların en büyük çabalarını burada yapmayı tasarladıkları açıkça görülmektedir. Bana ya takviye göndermek, ya da kısaltılmış ve daha elverişli bir hat üzerine çekilmem için hareket özgürlüğü vermek gerek.»

Mesajın tonu sert, kesin ve kaçamaksızdı. Hit-

ler şimdi Mareşal von Manstein'ın artık sabrının tükendiğini anlamıştı. 8 Eylül günü özel «Kondor» uçağına atlayarak yine Mareşalin Zaporoye'deki karargâhına gitti. Suratı asıktı; çünkü İtalyan müttefikinin her ân kayıtsız şartsız teslim olmasını bekliyordu: Böylece de Avrupa'daki güney kanadı açık kalacaktı. Düşman, gerilerine doğru sarkıyordu. Durumun dakikası dakikasına üzerine yazıldığı büyük haritanın önünde Mareşal von Manstein, mareşal von Kleist ve 17'nci Ordu'nun yeni komutanı İstihkâm Generali Jaenecke (Yeneke) de hazır bulunduğu halde son günlerdeki çarpışmaların Führer'e açık-seçik bir izahını yaptı. Sağ kanadına, kendi Ordular Grubu'nun tümünü kesin olarak çember içine almak için düşmanın her şeyi hazırlamış olduğu noktaya çöken tehdidi bildirerek onu sıkıştırdı:

— «Ruslar bunu başarırlarsa, iki orduyu kaybedeceksiniz Führer'im,» dedi. «Ve hiçbir şey bu iki orduyu size geri veremeyecek.»

Sonra elini 6'ncı Ordu'nun cephesi üzerine indirdi:

— «... Burada da durum daha iyi değil. Maryopol alevler içinde. Gediğin genişliği 55 kilometre. 'Kaplumbağa Hattı' üzerinde tutunmak ve gediği kapatmak için elimde yeterince kuvvet yok. İstesek de, istemesek de geri çekilmek zorundayız.»

Hitler, onu dikkatle dinledi. Sonunda:

— «Öneriniz ne?» Dedi.

Manstein'ın yanıtı dünden hazırды:

— «Merkez Ordular Grubu'nu hemen Dinyeper üzerine çekmeyi öneriyorum,» dedi. «Bu sayede cephesi üçte bir oranında kısalmış olacak. Böylece kurtaracağımız birliklerle Dinyeper üzerinde direnebileceğiz; nehrin aşağısında ve doğusunda

bize Zaporoye-Melitopol hattı sayesinde Kırım'a serbestçe giriş olanağı sağlayacak hafif meyilli bir bölgeyi elde tutabileceğiz ve 'Wotan' mevzii üzerinde güçlenerek iyice tutunabileceğiz.»

Hitler başını sallayarak:

— «Hayır,» dedi. «Merkez Ordular Grubu'nu Dinyeper üzerine geri çekmek mi? Kesinlikle olmaz! Çok malzeme kaybederiz, sonra bu iş çok da zaman alır.»

*

Mareşal von Manstein'in düşmanın dengesini bozan geniş ölçüdeki hareketleri nasıl ustalıkla ve çabucak yaptığını Hitler değerlendirmiyordu. Geçen aylar boyunca Mareşal bu ustalığı doruk noktasına çıkarmış; güney kanadını aylardır tehdit eden felâket de bu sayede boyuna önlenebilmişti. Hitler bunu kabul etmek istemiyordu.

Fakat harita başında Güney Ordular Grubu'nun takviyeye hayati ihtiyacı olduğunu yine de kabul zorundaydı. Onun için Mareşal von Manstein'a dört tümenlik bir kolordu vermeyi vaadetti. Merkez Ordular Grubu'ndan çekeceği bu kuvvet, hemen iki ordular grubunun eklem noktasında mevzilenerek her türlü kuşatma tehlikesine son verecekti. Dört başka tümen göndereceğine de söz verdi. Bunlar da Dinyeper'in çeşitli geçit noktalarına yerleştirilecekti. Çünkü Rusların bir yarım yapmaları halinde köprüleri ve nehrin kendisini korumak için henüz hiçbir hazırlık yapılmış değildi.

Daha 1943 Ağustosunun başında O.K.H. Dinyeper Nehri boyunca inşa edilecek istihkâmlara ilişkin bir inceleme yapmış, sonra bu «Doğu Duvarı»nın plânını Führe'r'e sunmuştu. 12 Ağustosta

da Hitler bunun yapımına hemen başlanmasını emretmişti. Fakat birkaç yerel güvenlik önlemi dışında hiçbir şey yapılmış değildi. Bu tehlikeli savsaklama da pahalıya malolacaktı.

Sonunda Hitler, Manstein'a tezini kabul ettirebilmek için 17'nci Ordu'dan da ona elemanlar vermeyi vaadetti: Bu ordu Kuban köprübaşında uzun zaman boşyere durduktan sonra, 4 Eylül'den beri Kırım'da bulunuyordu.

Mareşal von Manstein o kadar çok defa düşkürlüğüne uğramıştı ki, bu çeşitli emirleri gecikmeden Zaporoye'den vermesini Führer'e önerdi. Hitler bir el hareketiyle bu öneriyi geri çevirdi. Fakat Kondor uçağına binerken dönerek Manstein'a şunları söyledi:

— «Dinyeper köprüleri için istediğiniz tümenleri alacaksınız. Emir bu akşam yola çıkacak.»

Nitekim öyle yaptı: Merkez Ordular Grubu gerçekten bu emri aldı. Fakat 4'üncü ve 8'inci Zırhlı Tümenlerle öngörülen iki piyade tümeni oldukları yerde kaldılar! Mareşal von Kluge durumun onlardan yoksun kalma olanağını kendisine vermediğini söyledi. Bir daha hiçbir şey değişmedi.

Mareşal von Manstein 24 saat sonra öfkeli bir halde Ordu Genelkurmaybaşkanı General Zeitzler'e telefon ederek şöyle diyordu:

— «Lütfen Führer'e söyleyin: Dinyeper üzerinde bir Sovyet yarma hareketinden ve bir felâketin başlamasından artık her saat çekinebilir.»

Aynı şeyleri teleksle de tekrarladıktan sonra, durumun bu biçimde gelişmesinden kimin sorumlu olduğunu tarih karşısında apaçık saptayan şu cümleyle mesajına son verdi. Bu gelişme tek bir insanın kararsızlığından ve sürekli yarım-önlemlerinden doğmuştu: «Doğu Cephesi için, dolayısıyla

le bütün savaş için kesin olabilecek bugünkü bunalım savuşturulabilirdi.»

O zamana dek henüz hiçbir general Hitler'i felâkete neden olmakla açıkça suçlamış değildi. Onun tepkisi ne olacaktı? Manstein boşyere bir yanıt bekledi. Fakat Hitler, susuşunun Mareşalin elini kolunu bağlayacağını sanıyorsa aldanıyordu.

Sovyet Genel Karargâhı'nın Hitler'in düşlerine hiç aldıracağı yoktu. Hitler'in Genel Karargâhı'nda umulduğu gibi, Stalin birliklerine soluk alma ve toparlanma olanağını vermek şöyle dursun, Mareşal von Manstein'ın sol kanadına saldırılarını sürdürüyordu. «Güney Ordular Grubu'nun bozguna uğraması, zaferin anahtarıdır,» diyordu hep. Ordular bölgesinin yeniden ele geçirilen yerlerinde eli silâh tutan bütün erkekleri seferber ediyor; yaşlılarla çocukları yedek taburlara yerleştiriyordu. Bunlar bir yandan cepheye doğru yürürlerken, öbür yandan silâh kullanmayı öğreniyorlar, üniformaları giyiyorlardı: Bu üniformalar pantolonla asker gömleğinden, bir çift postaldan, bazen de bir çelik miğferden oluşmaktaydı. Bunlar tüfeğe fişek sürüp tetik çekmeyi öğrenir öğrenmez hücumu kaldırıyorlardı. Güney Cephesi Sovyet Komutanlığı, Azak Denizi'ne yakın bölgelerden üç haftadan kısa bir zamanda 80.000 askeri böyle çıkarabilirdi. Bu, Acımasız savaş, topyekûn savaştı!

Mareşal von Manstein'ın önceden kestirdiği gibi, Stalin 14 Eylülde zaferi kazandı: Voronej Cephesi'ndeki Sovyet tümenleri Güney Ordular Grubu'nun kuzey kanadında bir gedik açtılar. Alman Cephesi yarılır yarılmaz vargüçleriyle Dinyeper üzerine çullandılar, Sula ile Uday arasında Okop'a ulaştılar. Çerkasi'den topu topu 120 kilometre uzaktaydılar. Daha kuzeyde, Niyeyin-Bobtjrovitsa

kesiminde, Rokosovski'nin Merkez Cephesi öncüleri, Ukrayna'nın başkenti Kiyev'den 75 kilometre uzakta bulunuyorlardı. Tehlike apaçıktı: Alman hatlarının gerilerine sarkan Ruslar, Dinyeper'in en önemli geçit noktalarını ele geçirmek üzereydiler.

Artık takviye getirtmeyi ya da düşmanı nehre ulaşmadan önce durdurmayı düşünmek boş şeydi. Hitler boyuna bocalayarak son ânın da geçip gitmesine neden olmuştu. Mareşal von Manstein'in raporu kısa ve kesin oldu: «Düşmanın Kremençug ve Kiyev üzerinde de yarma hareketi yapması olanağı vardır. Küçük gruplar halinde kuşatılarak Dinyeper Nehrinin doğusunda yok edilmesini önlemek için, 4'üncü Ordu'ya Kiyev'in iki yanında nehir üzerine doğru geri çekilmesini yarın sabah emrediyorum.» Sonra da 8'inci Ordu'yla 1'inci Zırhlı Ordu'nun kademeler halinde düşmanla teması kestiklerini haber veriyordu. Vardığı sonuç önemliydi: «Bütün sorun Dinyeper Nehrinin geçit noktalarına güvenlik kuvvetleri işe karışmadan ulaşıp ulaşamayacağımızı bilmekten ibarettir.

Mareşal von Kluge o zamana dek Hitler'in ileri sürdüğü katı stratejiden yanaydı. Fakat o da aynı gün çok karamsar bir mesaj yollayınca O.K.H.'nin şaşkınlığı daha da arttı: «Benim 'Doğu Duvarı' (yâni Dinyeper mevzileri) üzerindeki kuvvetlerimi geri çekmem kaçınılmaz hâle geliyor,» diyordu. O zaman Hitler, emrindekilere acele telefon ettiği ya da telgraf çektiği her sefer kullandığı deyimi yine kullanarak Mareşal von Manstein'i «silkeleyip uyararak» istedi. Radyo ile ona şu emri yolladı: «Hiçbir emir vermemeniz rica olunur. Führer görüşmek için yarın sizi 'Kurt İni'nde bekliyor.»

Bu dördüncü toplantı koparcasına gergin bir hava içinde başladı. Mareşal von Manstein:

— «Führer'im,» dedi. «Söz konusu olan yalnız Dinyeper'in mevzilerini ya da Don Havzası gibi önemli bir ekonomik bölgeyi elde tutmak değildir. Şimdi Doğu Cephesi'nin kaderi söz konusudur.»

Manstein'ın ilk sözleri bunlar oldu. Gösterdiği yüreklilik ve olayları olduğu gibi anlatması, Hitler'in aklını başına getirdi. Alman Cephesi'ni Dinyeper ve Desna nehirlerinin gerisine çekmeyi kabul etti. Bununla birlikte 4'üncü Ordu, Dinyeper'in ilerisinde, Zaporoye ile Melitopol arasındaki «Wotan hattı» üzerine yerleşecekti. Esaslı bir karardı bu, ama vaktined alınmış mıydı? Çok geç kalınmış değil miydi? Ruslar gerilerine sarkmadan önce Alman birlikleri Dinyeper'in geçit noktalarına ulaşabilecekler ve nehri geçebilecekler miydi?

Böylece bu savaşın tarihinin tüyler ürpertici ve tutku verici yeni bir bölümü açılmış oldu.

DOĞU DUVARI

Ş u Dinyeper nasıl bir nehirdi?!. Volga ile Tuna'dan sonra Avrupa'nın üçüncü, Avrupa Rusya'sının da ikinci nehriydi. Valdai tepelerinde doğarak 2.283 kilometre yol gittikten sonra Karadeniz'e dökülüyordu. Ukrayna'nın can damarıydı. Kıyılarında sonradan Rus Devleti'nin beşiği olacak olan şeyler yükseldi. Bu görkemli akarsuyun derinliği 12 metre, genişliği ise 3,5 kilometreye dek ulaşmaktadır. Hemen bütün Rus nehirleri gibi onu da batı kıyısı dik ve sarpdır, bu yüzden de eşsiz bir savunma mevzii görevi yapar.

Onun için Alman Genelkurmayı kadar birliklerin de için için besledikleri umudun ona doğru yönelmiş olması, anlaşılır bir şeydir. Bu doğal engelin ardında güçlü bir savunma düzeni kurulabilir, Kara Ordusu Başkomutanlığı'nın Kursk bozgunundan beri düşlediği «Doğu Duvarı» yükselebilirdi. Burada Kızılordu sıkı durarak beklenebilirdi. Buraya gelince kafasını bir duvara çarparak kıracaktı!

Hitler, aylardır generallerinin ne düşündüklerini bilmiyor değildi. Fakat tek stratejik düşüncesi «ne bahasına olursa olsun olduğu yerde tutunmak»tı. Bir dizi geciktirme muharebesi yaparak geri çekilmeyi düşünmek, onun gözünde, askerî bakımdan bir cinayetti. Bu yüzden de Dinyeper'in batı kıyısında savunmanın bir örgütlenmesini, koruganlar yapılmasını, siperler v.b. kazılmasını yasaklamıştı. Dayandığı kanıtlar basitti: «Bizim generallerle birlikler, ardlarında iyice tahkim

edilmiş bir hat bulunduğunu bilirlerse oraya koşup siperlenmekten başka şey düşünmezler,» diyordu. Ancak Ağustos ortalarında, Rus saldırısı Dinyeper doğrultusunda yayılmaya başladığı zaman yüreği burkularak ve homurdanarak Dinyeper ve Desna üzerinde tahkimat çalışmalarının başlamasını emretmeye razı olabildi. Fakat iş razı olmakla bitmiyordu: Bir savunma mevzii kurmak için kuvvetler de gerekliydi. Hitler bu kuvvetleri serbest bırakmadı.

Eylülün yarısı geçince, aylar boyu yitirilen zamanı birkaç gün, hattâ birkaç saat içinde kazanma zorunluğu doğdu.

Kaybedilecek bir dakika bile yoktu. Rus silindiri Dinyeper engelinde durdurulmazsa, Kırım kaybolmuş demektir. Yalnız Kırım değil, Ukrayna da elden gidecekti. O zaman da Ruslar ellerini uzatsalar Romanya sınırına erişebileceklerdi. Durum apaçıktı: Doğu'daki savaşın alinyazısı, Dinyeper üzerinde Almanların gösterecekleri direnişe bağlıydı.

Stalin için bu, harekât bakımından olduğu kadar ekonomik ve politik bakımdan da çok çekici bir hedefti. Orada belki kesin bir zafer de kazanabilirdi. Bu heybetli nehir yalnız askerî bir engel değil, Ukrayna ve Romanya bölgelerini koruyan son büyük engeldi. Almanya da ikmâl-iâşesinin önemli bölümünü oralardan sağlıyordu. Wehrmacht, Dinyeper'in batısındaki bereketli toprakları, Rusya'nın bu buğday ambarını denetimî altında tuttuğu sürece Almanya ekmek ve süt, yumurta ve et bulabilecekti. Hepsi bu kadar da değildi: Dinyeper'in gerisinde yalnız ucsuz bucaksız bir tarım bölgesi yoktu. Esmer renkli toprağının altında «teknik» bir yüzyılın en çok göz diktiği hazineler gizliydi. Krivoy Rog'da demir vardı. Ni-

kopol'da savaş endüstrisi için çok gerekli madenler olan manganez, bakır ve nikel bulunuyordu. Bunların Ukrayna'da üretilen bölümü ise Almanya'nın gereksinmelerinin yüzde otuzdan fazlasını karşılıyordu.

Son olarak Dinyeper, 3,5 kilometrelik genişliğiyle eşsiz bir tanksavar hendekti. O sırada Rus petrol yataklarından sonra Avrupa'nın en önemlileri olan Romen petrol kuyularını koruyor ve Almanya bunlardan akaryakıt gereksinmesinin yarısını sağlıyordu. Romen üretimi olmadı mı zırlı birlikler geniş ölçüde harekât yapamayacaklar, uçaklar yere mihlanıp kalacaklardı. Savaş da kaybedilecekti. Romen petrolü varoldukça Almanya hiç kaygılanmadan tanklarını yürütebilir, uçaklarını havalandırabilirdi. Demek ki Dinyeper, savaşın alinyazısını belli edebilecek olan kader nehri ta kendisiydi. Alman Cephesi tutunursa Reich'in şefleri askerî bakımdan olduğu kadar ekonomik bakımdan da başka harekât öngörüp bunlara girişebileceklerdi.

Bu, Almanların gösterdikleri aşırı iyimserlikten doğan bir tez değıldir de Büyük Vatanseverce Savaşın 3'üncü kitabının yazılışına katılan Sovyet tarihçilerinin ileri sürdükleri bir tezdır. Onun için Führer'in, durumunun bu temel noktasını bütün 1943 yazı boyunca açıkça kavramamış olduğu düşünülemez. 21 Haziranda Mareşal von Manstein O.K.H.'ye: «Yaz seferi boyunca Donets Havzası'nı elde mi tutmak, yoksa Dinyeper üzerinde Rusların kanını emmek mi gerek?» diye sorduğu zaman kendisine: «Führer hem birini, hem öbürünü istiyor!» yanıtı verilmişti.

Hem biri, hem öbürü mü? Ama bu olanaksızdı.

Stalin, savaşın güdümü bakımından Dinyeper'in oluşturduğu engelin önemini uzun süredir ka-

bul etmişti. Onun için düşmanın da aynı kaygıyı beslediğini - haksız olarak - düşünüyordu. Hitler'in işin olumlu ve olumsuz yanlarını soğukkanlılıkla tarttıktan sonra, çok esaslı savunma değeri olan mevzilere vaktiyle çekilme şikkini seçeceğini sanıyordu. Bu temas kesme işini günbegün kaygıyla beklemişti. Almanların Dinyeper hattı üzerine tam zamanında yapacakları bir geri çekiliş, Stalin'in zaferi kazanma şanslarını tehlikeye düşürebilirdi. Baharın başından itibaren mareşallerine boyuna: «Almanların nehrin gerisinde siperlenmelerini her çâreye başvurarak engellemiz gerek,» deyip durmuştu. O gün bugün de Sovyet Genelkurmay'ının başka isteği, başka düşüncesi olmamıştı. 1943 yazı ve güzü için hazırladığı plân da bu düşünceye dayanıyordu. Yaz saldırısı sırasında Almanların güney kanadını çökertmek ve Dinyeper'i geçmek için bu atılımdan yararlanmak gerekti. Bu plânı gerçekleştirmek için Stalin gereken bütün önlemleri almıştı: Bu savaş üzerinde yazılan Sovyet yayınlarının da doğruladıkları gibi, Sovyet Başkomutanlığı piyade birliklerinin yüzde kırkı ile tanklarının yüzde seksenini kendi güney kanadına yığmıştı.

Böylece toplandıkları bu bölgede, Rusların elinde Almanlarınkinin altı katı asker ve malzeme vardı. İkinci Dünya Savaşı'nın başından bu yana Rusların giriştikleri en büyük harekâtı bu. İndirilecek bu tek yumruğun başarı kazanmasına her şeyin yardımcı olması gerekti: Orduları da, silâhları da, partizanları da, casusluk ve propaganda servisleri de...

Bilgili biçimde canlı tutulan bir coşku hali, askeri ateşlendirdi: Ordu için Dinyeper kutsal bir hedef haline geldi. Onun kurtarılışı da, son zafer şafağının sökmesi demek oldu.

Baştakiler generallerin, subayların, askerlerin yalnız şeref ve yurtseverlik duygularıyla değil, gururlarıyla da oynadılar: Stalin, Dinyeper'in ve Desna'nın geçilişi sırasında yararlık gösterecek her subay ve ere Sovyetler Birliğinin en yüksek nişanını vermeyi, 9 Eylülde cephedeki ordulara gönderdiği bir bildiriyle vaadetti.

Sırası gelmişken, nişan bakımından iki düşman ordu arasında esaslı bir ayrılığın varolduğunu belirtmek de yerinde olur. General olsun er olsun, her Alman, gösterdiği yiğitlikle mevcut nişanların en yüksek rütbelisini elde edebilirdi. Stalin'in direktifi ise eski Alman imparatorluk ordusundaki sınıflamayı anımsatan bir yöntemle başvuruyordu: Ordu komutanları 1'inci sınıf Suvorof nişanı alacaklardı. 2'nci sınıf Suvorof nişanı, bir tugay ya da tümene komuta eden generallere verilecekti. Alay ve tabur komutanları 3'üncü sınıf Suvorof nişanı alacaklardı. Savaşın kaderini belirleyecek nehrin geçilişi sırasında yararlık gösterecek bütün askerlere ise «Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Kahramanı» unvanı verilecekti.

15 Eylül Çarşamba günü, Zaporoye'deyiz. Kentin ve Dinyeper kıvrımının üzerinde bir Rus yaz sonunun güneşi parıldıyor. Nehirden biraz serinlik yükseliyor. O sırada Avrupa'nın en büyüğü olan koskocaman, zarif baraj, Alman askerleri için eşsiz bir plâj görevi yapıyor. Heybetli, dev gibi haliyle nehri 760 metrelik bir genişlik üzerinde kesiyor. En üstünde bulunan demiryolu ile çifte şeritli kara yolu önemli bir trafik akımı sağlıyorlar. Elektrik fabrikasının türbinleri geçen suların 550.000 kilovat üretilip Batı Ukrayna'nın bütün endüstriyel bölgesine elektrik enerjisi sağlıyorlar. Bu eser komünist rejimin övüncü, ülkenin elektrifikasyonunun ve endüstrileşmesinin simge-

si idi ki komünist rejimin hedefi de buydu. Onun için Lenin'in adını taşıyordu. O Lenin ki daha 1920'lerde: «Komünizm demek, Sovyet kurulları ve elektrik enerjisi demektir,» diyordu.

Sovyetler 1941'de geri çekilirlerken Stalin'in buyruğu üzerine kendi şaheserlerini yıkmışlardı. Almanların eline sağlam olarak geçmemesi gerekiyordu. Baraj da, gemilerin trafiğine yarayan eklüzler de havaya uçurulmuştu. Ya vakit azlığından, ya da Sovyetlerin yaptıkları tahribatı yeterli görmüş olmalarından, koca yapı ayakta kaldı. Fakat kötü bir raslantı sonucu düşen bir obüs, tesislerde yangın çıkarttı, her yanı basan sular da işin geri yanını tamamladılar: Türbinler uzun zaman kullanılmadı. Yapılan ilk güç onarımlardan sonra cereyan üretimi çok küçük ölçüde de olsa yeniden sağlandı. Nihayet üç yıl süren çetin ve usandırıcı çalışmalardan sonra Almanlar 1943'ün ilk aylarından başlayarak, savaştan önceki kadar elektrik üretmeyi başardılar.

Ondan sonra da Zaporoye kesiminin askerî komutanı olan General Kittel bu endüstriyel mücevheri gözlerinin bebeği gibi korudu. Hava akınlalarına karşı barajı iki uçaksavar alayı savunuyordu. Sıra sıra çakılan kazıklar ve torpil ağları da barajı Sovyet nehir komandolarının yapabilecekleri baskınlardan, yüzer mayınlardan ve hava torpillerinden koruyorlardı. Cephe hattı yakınlıştıkça Kittel kendi bulduğu bir askeralma yöntemiyle Zaporoye'den tek başlarına ya da az-çok döküntü halinde geçen askerlerle birlikleri çevirerek bunları savaşçı birlikler haline sokuyordu.

*

Güney Ordular Grubu'nun karargâhı bu çalışan ve temiz endüstri kentinin batı mahallesine

yerleşmişti. Orada resmî daire tipinde bir binayı işgal ediyordu. 15 Eylül 1943 günü Mareşal von Manstein'in en yakın iş arkadaşı olan General Busse, harita salonundaydı. Çekiliş düzeni üzerinde son bir düzeltme yapıyordu. Fühner'le görüşükten sonra dönen Mareşal, 3'üncü Şube Başkanı Albay Schulze-Bürger'le birlikte oldukça geç geldi. Düzenin tümünü bir kez daha gözden geçirdiler. Yönerge sade bir üslûpla: «Ordular grubu 'Wotan-Dinyeper' mevzii üzerine geri çekilecektir,» diye başlıyordu. «Çekilişin temposu yalnız birliklerin savaşım olanaklarına bağlı kalacaktır.»

Bu savaşım olanaklarını ayakta tutabilmek, Manstein'in en büyük kaygısını oluşturuyordu. Kurmay heyetinde durumun nasıl olduğunu herkes biliyordu. Kurmaybaşkanı olan, dolayısıyla harekâta ilişkin bütün önlemlerden sorumlu bulunan General Busse, genel düşünceyi açıkça şöyle ifade ediyordu:

— «Eğer karşı tarafta tank savaşı ilkelerinin yarısını olsun anlayan ve bunları uygulayabilecek olan bir ya da iki general varsa, durumumuz umutsuz olacaktır. Çünkü köprülere ulaşıldığı anda birliklerimizin savaş düzenlerini bozmalarıyla zorunlu olarak açılacak gediklere çullanacak olan düşman zırhlı birlikleri, köprülere birliklerimizden önce ulaşacaklardır. Eğer karşı tarafın elinde bir Guderian varsa, Tanrı yardımcımız olsun!»

— «Umarım onlara her şeyi öğretmemişsinizdir. Birkaç haftadır olup bitenler de umudumu doğruluyor.»

Mareşal von Manstein durumun Akhtirka ve Stalino'daki gelişmesini kastediyordu. Ruslar orada bir daha ele geçmeyecek bir fırsatı kaçırmışlar; başka hiçbir şeye aldırmaksızın kuzeyden güney-batıya çullanarak Dinyeper üzerine varma-

yı becerememişlerdi. Yoksa Güney Ordular Grubu, Azak Denizi kıyısına kısıtılacak ve Dinyeper'in tek-tük geçit noktalarının doğusunda yok edilmiş olacaktı.

Sovyet komutanları, Alman Cephesi'nin içine derinliğine girdikten sonra, yaptıkları yarma hareketinden yararlanamamışlardı. Onların arasından hiçbir Guderian, hiçbir Rommel, hiçbir Hoth çıkmamıştı; hele bir Manstein, hiç mi hiç...

Mareşal von Manstein'in geri çekilme emri topu topu doksan satırdı. Bu doksan satırla dört ordu ya kurtulacak, ya yokolacaktı. Bu doksan satırın çizdikleri plânın, savaşın sürdürülmesi bakımından kesin bir önemi vardı. Son iki (7'nci ve 8'inci) paragraf, Manstein'in komuta sanatı anlayışını göstermek bakımından kusursuz bir örnekti. İşte:

«7.) Bu yönerge dolayısıyla alınacak bütün kararlar ve verilecek bütün emirlerde gözden kaçırılmaması önemli olan nokta şudur: Elde sağlam bir birlik olduğu sürece bütün güçlükler nasıl önlenebilirse, morallerini ve savaşkanlıklarını yitirmiş birliklerle bir geri çekilişi başarmak da öylece olanaksızdır. Her ordu bu yönergede gösterilen hedeflerin tümünü alt kademelere aktaracak yerde, kendi komuta görevini günü gününe ve titizlikle yerine getirecektir.

8.) Ordular tasarılarını hemen bildireceklerdir... Ordular Grubu da onların hareketlerini tek düzen içine sokmak için gerekeni yapacaktır.»

Mareşal von Manstein için bu, bütün savaşın en güç ve en tehlikeli harekâtı oldu. Birlikler kıyasıya bir savunma çarpışması yapıyorlardı. 1.000 kilometre uzunluğundaki bir cephe üzerinde birkaç gedik açılyordu. Bitkin haldeki birlikler, sayıca üstün bir zaferi kazanacağından emin bir düşma-

nın baskısı altındaydılar. İşte bu koşullar altında yola çıkan dört orduluk bir grup, yâni altmışüç buçuk tümen, savaşı birlikleri ve geri hizmetleriyle beraber yaklaşık bir milyon asker, 200 kilometre üzerinde savaşı sürdürerek adım adım geri çekilmek zorundaydı. Üstelik kıtaların birbirleriyle bağlantılarını yitirmemeleri, en ufak paniğe de kapılmamaları gerekiyordu. Bu bir milyon asker 1.000 kilometrelik bir cephede düşmanla teması kesecekti. Dört ordudan üçü, yâni ellidört buçuk tümen, Avrupa'nın en büyük nehirlerinden birini takım takım geçmek için altı köprü önünde toplanacaktı.

Fakat bu, serüvenin sadece başlangıcıydı. Çünkü Ruslar karşı kıyıya geçmeden önce 8'inci Ordu'yla 4'üncü Zırhlı Ordu'nun ve Merkez Ordular Grubu'na komşu ordunun Dinyeper'in öbür kıyısında hemen 700 kilometrelik bir cephe üzerine yayılmaları gerekiyordu. Haritaya bir göz atılırsa askerlik tarihinin en atakça ve en tehlikelilerinden biri olan bu manevranın güçlüğü anlamak mümkün olur. Bu iş başarıyla biterse bunalım da sona ermiş olurdu. Başarısızlık halinde bu, bir milyon askerin kaçınılmaz bir bozguna uğraması, savaşın da kesin olarak kaybedilmesi demekti. (Harita 11)

Bu geri çekiliş salt askerlik açısından ciddi karmaşıklıkları da yanısıra getiriyordu ama başka sorunlar da Ordular Grubu için birçok kaygılar yaratıyorlardı. 200.000 yaralıyla birlikte Alman, Macar, Romen, Slovak ve Ukrayna kızılhaçlarının sahra hastanelerinin tesisleriyle personelini de taşımak gerekiyordu. Rus sivillerinin büyük bölümünü de unutmamak gerekti: Son geri çekilişlerde edinilen deneyimler şunu göstermişti: Sovyetler kurtardıkları topraklarda 16-60 yaş arasın-

daki eli silâh tutan bütün erkekleri seferber ederek hemen savaşı birliklerin emrine veriyorlardı. «Büyük Vatanseverce Savaşın Tarihi» başlıklı kitabın yazdığına göre yalnız 13'üncü Sovyet Ordusu, kurtardığı bölgelerden Eylül başında 30.000 asker toplamış ve bunları hemen savaşı birliklerle «bütünleştirmişti.» Bu askere alınanlara, bölüklerine geldikleri zaman ya da muharebe sırasında, ölenlerin ya da yaralananların silâhları veriliyordu.

Savaş halinde olan yirmibeş Sovyet ordusu vardı. Hepsi de bu asker alma yöntemini uyguluyorlardı. 24'üncü Zırhlı Kolordu Komutanı General Nehring bu konuda şöyle demişti: «Bunlar büyük değeri olan askerler değillerdi ama ötekilerle birlikte ileriye atılıyorlar, gediklerin içine dalıyorlardı ve... bizi altettiler.»

Yığınların bu kullanımının anlamı böyleydi işte. Kızılordunun bu takviyelerden yararlanmasını önlemek için askere alınabilecek bütün erkeklerle başlıca endüstri ve tarım merkezlerinin işçileri de çekilen ordularla birlikte götürüldüler. Bunların sayısı da 200.000 kadardı. Aileleri de onları izlemek zorunda olduklarından, bu sayı iki katın da üstüne çıktı. Alman alaylarıyla birlikte Ukrayna inzibat ve yardımcı servisleri, kökenleri Kafkas halklarına dayanan kazak gönüllülerinin oluşturdukları süvari bölükleri, Türk lejyonerler ve işçi kafileleri de yola çıktılar. Arabaların meydana getirdikleri bitmez tükenmez yürüyüş kolları, rengârenk bir kalabalık halinde ilerliyordu. Bu insanlara bütün mallarını, evcil hayvanlarını, davarlarını da götürme izni verilmişti. Oluşturdukları kollar Dinyeper'e giden bütün ana yollarla bütün köy yollarında göz alabildiğine uzanarak kıvrıla kıvrıla ilerliyorlardı. İnsan kendini

büyük göçler dönemine geri gelmiş sanırdı. Hamburglu bir teğmen annesine şunları yazıyordu: «Bu kabileler hem var hem yok gibi; acayip, karanlık bir halleri var. Bütün bir ülke, bütün bir ordu akıp gidiyor ve bütün bunlar, bize çok güvenilir bir direniş hattı sağlayacak olan büyük nehre doğru sürükleniyor.»

Fakat Kızılordu'nun elinden kurtarılması gereken, yalnız insanlar değildi. Ekonominin diktatörü ve dört yıllık plânın büyük uygulayıcısı, Reich Mareşali Goering 7 Eylülde Führer adına bir emir imzalamıştı. Buna göre büyük birliklerin komutanları bütün yiyeceklerle bütün hammaddeleri, devlet çiftlikleriyle kolhozların bütün hayvanlarını, silâh fabrikalarının bütün endüstriyel ve tarımsal makinelerini de yanlarında götürmek zorundaydılar. Tahıllarla yağlı tohumları, atları, öküzleri, koyunlarla domuzları, harman makineleriyle traktörleri, torna tezgâhlarıyla araç-gereçleri ve her çeşit taşıt araçlarını Dinyeper'in öbür kıyısına taşımak gerekiyordu. Tabii demiryol malzemesini de bu hesaba katmak gerekti, bu muazzam göç de zaten bu sayede yapılıyordu. Düşman, karşısında boşluktan başka şey bulamayacaktı.

Hepsi bu kadar değildi: Nehre varmadan önceki son konaklar boyunca Rusların ilerleyişlerini olasıya geciktirmek ve atılımlarının verdiği hızdan yararlanarak onu aşmalarını önlemek için, Dinyeper'in doğusundaki 20-40 kilometrelik bir şerit, çöl haline dönüştürülecekti. Götürülemeyecek olan her şey acımasızca bozulacak, yakılacak, yokedilecek; en küçük konutla en ufak köprü, bütün yollarla patikalar, bütün ağaçlarla bütün samanlıklar ve tahıl ambarları yerle bir edilecekti. Düşman ne sığınacak ne dinlenecek, ne yiyecek

ve içecek, ne kendisini gizleyecek ya da ilerlemesine yardımcı olacak bir Şeyi bulamayacağı bir çölde ilerlemek zorundaydı. «orak toprak» ilkesiydi bu! Almanlar da ilk kez bu yöntemi hem taktik, hem stratejik bir amaçla büyük ölçüde kullanacaklardı. İlk kez onlar da bu korkunç yakıp yıkma âfetine başvurma zorunda kalıyorlardı. Nitekim Stalin de çok değişik sonuçlar almakla birlikte 1941 ve 1942’de bunu birkaç kez yapmıştı.

İşte, Alman Ordusu batıya doğru böyle geri çekildi. Donets ve Doğu Ukrayna Bölgesi’nden ayrılırken yanında 200.000 öküz ve inek, toplam 150.000 tane de at götürdü. Bu at kalabalığı birbirlerine sokularak, bütün bedenlerinden dumanlar çıkararak kocaman tutsak kolları halinde Ukrayna’dan geçtiler, dalgalı bir toz bulutu altında kara toprağı çiğnediler. 270.000 koyun da 40.000 köylü arabasıyla birlikte batının yolunu tuttu. Güneş bu bitmek bilmez kabilelerin kaldırdığı toz bulutları ardında kaybolurken, 3.000 tren de Stalino ile Kiyev arasında yol alarak tahılları, yağlı tohumları, askerleri, traktörleri, torna tezgâhlarını, atelyelerdeki öbür tezgâhları ve hasarlı tankları Dinyeper’in ardına taşıyorlardı.

Bu sayılar ne denli akıl almaz olursa olsun, Alman Komutanlığı abuk bir geri çekiliş sırasında bütün bir bölgenin bomboş bırakılabileceğini ve geniş bir toprak Őeridinin içine girilmez bir çöl haline getirilebileceğini sanarak bir yanlışlık yapıyordu. Birkaç yüzbini öküz, at ve koyunla bir savaş kazanılmaz. Fabrikalar, maden ocakları havaya uçurularak kararlı bir ulusun yapacağı üretim sonsuza dek durdurulmaz. Bu tür önlemler zaferin üzerine çekilmiş bir ek olmazlar da bunlara başvuran bir halkın ulusal vicdanını uzun süre rahatsız ederler.

Asker bunu içgüdüsiyle anladı. Mareşal von Manstein da bu emirleri savaşın sıkı zorunluklarının çerçevesinde uygulayarak kapsamalarını azalttı. Böylece de, elkoymalardan sonra yerlerinde kalan halka bir sonraki ürünle bağlantıyı sağlamaya yetecek kadar tahıl ve hayvan bırakıldı.

6'ncı Ordu'nun kesiminde bu pay beşte bir oranında oldu: Fakat Ordunun savaş günlüğünde bu konuda birkaç yakınma görülmektedir, çünkü bu insancıl önlemler umulan sonucu sağlamadılar. Kızılordu gelir gelmez Almanların bıraktıklarına elkoydu... «**Büyük Vatanseverce Savaşın Tarihi**» de bu olayı doğrulamakta, fakat başka türlü açıklamaktadır: Gûya Ukraynalılar Almanlardan kurtulmaz bu tahılları Kızılordu'ya teslim etmek için saklamışlar!

Fakat arkada bir «çorak toprak»tan başka şey bırakmamak yolundaki emrin ancak bir bölümünün uygulanabileceğini deneyler çok geçmeden kanıtladı. Çoğu durumlarda çarpışmalar ve geciken temas kesmeler, en nâzik tahrip işleri için hiç vakit bırakmadılar. Bunu birkaç tümenin savaş günlükleri de kabul etmektedirler. Tipik bir örnek olarak 23'üncü Zırhlı Tümen'in bir raporunda kullanılan şu cümle gösterilebilir: «**Çorak toprak**' harekâtı tümenin ve komşu birliklerin kesiminde ancak kısa bir süre için yapılabildi, çünkü uygulanamayacağı anlaşıldı.» Grossdeutschland Zırhlı Kolordusu'nun ve başka birkaç büyük birliğin tarihinde de benzeri gözlemlere rastlandı.

General Nehring'in Zırhlı Kolordusu, Manstein Ordular Grubu'nun ağırlık merkezinde ve bir süre de Kiyev'in güney-doğusunda çarpışmıştı. O da bunları doğrulayarak şöyle diyordu: «24'üncü Zırhlı Kolordu'nun kesiminde yalnız vakit eksikliği '**Çorak Toprak**' harekâtını sifıra indirdi. Bü-

yük tahıl stoklarıyla hayvan sürüleri oldukları yerde kaldılar. Şurada burada birkaç tahıl yığını yanıyordu ama köyler sağlam kaldı.»

Manstein'ın Kurmaybaşkanı General Busse'nin sözleri ise şunlardır: «**Çorak Toprak**' harekâtı ancak sol kıyı boyunca birkaç toprak şeridini kapsadı. Daha fazlasını yapma olanağı yoktu. Fakat bu önlemin muhakkak ki Rusların nehri geçme bakımından karşılaştıkları güçlüklerde payı olmuştur.»

Her şeye rağmen Alman Ordusu, Donets Bölgesi'nde uygulanan elkoyma yakıp yıkma önlemleri dolayısıyla en ağır eleştirilere hedef olmuştur. Savaştan sonra bazı generaller, subaylar ve askerler Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde ağır cezalara, kimi zaman da ölüm cezasına hüküm giydiler. Mareşal von Manstein'ın kendisi de Hamburg'daki İngiliz Askerî Mahkemesi'nce yargılandı. «**Çorak Toprak**» harekâtıyla ilgili suçlama onyedeki noktadan beraatle sonuçlandı: Çünkü Mahkeme askerî bakımdan bu önlemin gerekli olduğunu kabul etti. Fakat İngilizler bir şeyi, sivil halkın bir bölümünün başka yerlere götürülmesini bağışlamadılar. Bu yüzden Manstein hüküm giydi. Bu karar sonradan bir af önlemiyle düzeltildi ama «**Çorak Toprak**» taktığının bir Alman buluşu olduğu düşüncesinin Almanya'da olduğu kadar dış ülkelerde de yerleşmesine yol açtı. Tabii bu, yanlış! Rusya'da olup bitenleri yadsımak söz konusu değil ama tarihle propandayı ayırmak gerek.

*

«**Çorak Toprak!**» Korkunç bir manzaraydı bu: Köyler yanmakta, kentleri duman kaplamakta,

havaya uçan fabrikaların üzerinden bu duman kara mantarlar halinde yükselmektedir. Tüpler ürpertici bir tablodur bu. Fakat yalnız Rusya'da görülmemiştir ve ilk kez de Almanların bir buluşu olarak Donets'le Dinyeper arasında kullanılmamıştır. Yakıp yıkma, yerle bir etme stratejisi savaş kadar eskidir. Son Dünya Savaşı'nda da bunu ilk uygulayan ve yaptığı harekâtın ana ögesi haline getiren, Stalin olmuştur.

3 Temmuz 1941'de, Alman saldırısının başlayışının üzerinden on gün geçmişti. Kızıl diktatör halka, askerlere ve partizanlara yaptığı ilk çağrıda şöyle diyordu: «Acımasız bir çarpışma yapmamış gerek. Düşmanın eline tek bir taşıt aracı, tek bir somun ekmek, tek litre benzin geçmemelidir. Kollektif çiftliklerin köylüleri hayvanlarını ve tahıllarını yanlarında götüreceklerdir. Taşınamayacak olan şeyler yokedilecektir. Köprüler, yollar havaya uçurulacak; ormanlarla ambarlar yakılacaktır. Öyle davranılacaktır ki düşman her yerde dayanılmaz koşullarla karşılaşacaktır.»

Romalı General Varus'un lejyonlarını M.S. 9 yılında pusuya düşürüp yokeden ve Almanya'da Hermann adıyla tanınan Arminius, Heinrich von Kleist'in yazdığı Hermann'ın Savaşı adlı bir dramda Germen prenslerine şöyle der: «Karılarınızla çocuklarınızı toplayıp Weser Nehrinin sağ kıyısına götürmek... tarlalarınızı yerle bir etmek, hayvan sürülerinizi öldürmek, kentlerinizi ateşe vermek istiyor musunuz? O zaman ben de sizdenim!»

Stalin'in çağrısı da Hermann'ın bu söylevinin bir yankısı değil midir?

Germen prensleri de her şeyi yaktılar, hayvanlarını kestiler. Tıpkı M.Ö. 55 yılında Sezar'ın lejyonlarının yaptıkları gibi: Onlar da çiftliklerle

köyleri ateşe vermişler, hayvanları yağma etmişler, ürünü yoketmişler ve bunu, Ren Nehrini ilk geçişi izleyen geri çekiliş sırasında yapmışlardı.

1689'da Louvois (Lûvua) adında bir Fransız Savaş Bakanı Fransa ile Germen imparatorluğu sınırında koruyucu bir çöl yaratmak için Batı Almanya'da, Ren Nehrinin sol kıyısındaki Pfalz Bölgesi'ni yaktırıp yıktırmış; generallerine: «Pfalz'ı iyice yakın!» Diye emir vermişti. Heidelberg'den Moselle Nehrine kadar olan 160 kilometre uzunluk ve 80 kilometre genişlikte kalabalık nüfuslu ve uygar bir ülkede bulunan alan ateşe verilmiş, kan gövdeyi götürmüştü ve... bu da «Çorak Toprak» adına yapılmıştı!

Louvois'dan onbeş yıl sonra John Churchill'in, yâni ünlü Marlborough Dükü'nün komutasındaki İngiliz askerleri de İspanya'nın Mirası Savaşları'nda Fransızlarla Bavyeralılara hiçbir barınma olanağı vermemek için Ingolstadt, Augsburg ve Münich arasında «Çorak Toprak» taktiğine başvurmuşlardır.

Aşağı yukarı aynı dönemde İsveç Kralı XII Karl (Demirbaş Şarl) komutasındaki İsveçliler Rusları kış ordugâhlarından uzaklaştırmak için Vorksla'nın doğusundaki bölgeyi «çorak toprak» haline dönüştürmüşlerdi. Bu davranışlarıyla da düşmanları olan Rus Çarı Büyük Petro'nun örneğine uymaktan başka şey yapmıyorlardı: Çünkü Çar da İsveç Kralı'na Moskova yolunu kapamak için bir yıl önce Smolensk eyaletini çöl haline getirmişti.

Ruslar bu işi çok iyi biliyorlardı. Birkaç yıl önce Neva Nehrinin kıyılarını yerle bir ederek bu işte tecrübe sâhibi olmuşlar; nitekim General Jerementiyef de Çara şunları yazmıştı: «Kudretli Tanrı ile onun kutsal Anasının, dileğimizi yerine

getirdiklerini bildiririm: Her şeyi yağma edip yerle bir ettik. Öyle ki, ülkede yokedilecek hiçbir şey kalmadı artık.»

Aradan yüz yılı aşkın zaman geçti. Napoleon Orduları'nda piyade olan Hohenloheli bir köylünün kendi halindeki çocuğu, Berezina Irmağını geçtikten sonra ana-babasına şunları yazıyordu: «Ruslar yedek yiyeceklerini yokettiler, hayvanlarını alıp götürdüler, evleriyle değirmenlerini yaktilar, kuyuları da yıktılar.» Bu mektubun Tauber vâdisindeki köylüleri nasıl şaşırttığını gözönüne getirin artık.

Bütün askerlik uzmanlarının atası ve hocası olan General Karl von Clausewitz, bu tabloyu şöyle tamamlıyor: «... (Ruslar) köprüleri yıktılar ve yollardaki işaret taşlarının üzerinden mesafe gösteren sayıları da sildiler. Bu da onları (Fransızları) çok iyi bir yön bulma aracından yoksun bıraktı.»

Batı yarı-küresinde, modern uygarlığımızın anası olan Amerika'da da çoraklaştırma stratejisinin örnekleri az değildir. Kölelerin kurtarıcısı ve Amerikalıların sevgili Cumhurbaşkanı olan Abraham Lincoln de 1865'te «**çorak toprak**» yöntemini kullanmayı düşündü ve bu silâh ona, kendisini Güney eyaletleriyle karşı karşıya getiren sivil savaşta kesin sonucu sağlar nitelikte göründü. Ve generalleri her şeyi ateşe verdiler! Hemşerilerinden ve çağdaşlarından biri olan Prof. Williams «çağımız büyük adamlarının önde geleni» diye adlandırdığı, Lincoln'un başbuğu Grant hakkında şunları yazıyordu: «(Grant) Düşmanın ekonomik kaynaklarını yoketmenin de, ordusunu yoketmek kadar etkin ve yasal bir savaş biçimi olduğunu anlıyor.»

Nitekim Grant'ın emrindekilerden biri olan Ge-

neral Sherman da bu görüŖe uygun biçimde davrandı: Atlanta'yı yaktı, Georgia'yı yaktı, Birleşik Devletlerin Güneyindeki en zengin bölgelerden birini çöl haline getirdi. Barbarlıktan değildi bu, sadece savaşın mantığına uyuyordu. Nitekim Atlanta Belediye Başkanı'nın itirazlarına Ŗu yanıt vermiŖti: «Savaş demek, zâlimlik demektir: Savaş uygarlaştırılmaz.»

Savaş zâlimliktir. Her yerde böyledir bu. Ve böyle kalacaktır. Hattâ modern bir savaşta ne tür silâhların kullanılacağı düşünülürse daha da zâlimce bir hâl alacaktır. Fransız ya da İsveç'li, Amerika'lı ya da İngiliz, Rus ya da Alman, Sovyet, Japon ve Çin'li olsun, her kim savaş yaptıysa «çorak toprak» taktiğine de başvurmuŖtur.

«Çorak toprak» deyimini ve bu taktiği ilk kez kimin kullandığı bilinmemektedir ama bir olay ortadadır: Dünyamızın her yerinde yüz yıllar boyunca toprak çoraklaştırılmıştır: Bu iş Ren ve Neckar Nehirlerinin kıyılarında, Oder ve Vistül kıyılarında yapılmıştır. Tuna boyunca yapılmıştır, Transvaal'de Boer'lere karşı, Amerika'daki Chattahoochee'de Kızılderililere karşı yapılmıştır. Dinyeper'deki yangınlar bizi daha çok üzüyorsa bu, onların küllerinin hâlâ sıcak oluşundandır.

NEHİRE HÜCUM

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Yakıcı yazdan sonra Ukrayna'nın kara ve bitek toprağı susuzluğunu gideriyordu. Toz, çamur haline geliyor, bu çamur bütün ülkeyi bataklık, bütün yolları da balçık haline dönüştürüyor; insan buna dizine kadar gömülüyordu. Kamyonlar buna saplanıyorlar, at arabaları kendilerini güçlüğüle kurtarıyorlardı. Çamurla birlikte bütün traktörler ve paletli taşıt araçları da kımıldayamaz hale geliyorlardı. Tümenler, alaylar, taburlar yere mihlanmış durumdaydılar. Üstelik de Eylül ortasındayız...

Herkes kaygıyla şunu soruyordu: Bu, gerçekten çamur mevsiminin başı mıydı? Güz sahiden çok erken mi başlayacaktı? Eğer öyleyse daha Dinyeper'e ulaşmadan Alman Orduları'nın başına bir felâket gelecek, hem de kimsenin önceden kesti-remediğı bir felâket...

Mareşal von Manstein'ın 18 Eylülde kendilerine verdiği tâlimat uyarınca Güney Grubu'nun orduları nehri aşmak için olasıya çabuk çekiliyorlar ve vâdide, köprüler arasındaki tehlikeli noktaları motorize kuvvetleriyle hemen işgale çalışıyorlardı. Çünkü şimdilik elde birkaç levazım servisi, işçi taburları eğitim gören acemiler, demiryol istihkâm müfrezeleri, taşıt kolu teşkilleri ve birkaç da «çevik kuvvet» birliğı vardı. Bu, âdeta çamurun içinde bir yarıştı.

Mackensen'in 1'inci Zırhlı Ordusu, Zaporoye ve Dinyepetrovsk köprübaşlarına ulaşmak

için çarpışıyordu. 19 Eylül, günlük güneşlik bir yaz Pazarıydı. General Henrici komutasındaki 40'inci Zırhlı Kolordu Kurmayı 3'üncü Şubesi'nin personeli, Dinyepetrovsk yakınındaki Antonovka'da Dinyeper'i salla aşırıyordu. Yirmidört saat sonra Zaporoye barajından geçerek, köprübaşının nehrin doğu kıyısında oluşturduğu ayçanın (hilâlin) içine geri dönüyordu. Yirmi kilometre derinliğindeki bu çıkıntıyı 17'nci Kolordunun tümenleri elde tutuyorlardı. Bereket versin Rusların o âna dek yaptıkları, devriye akınlarından ibaret kalmıştı: Çünkü General Lelyuşenko komutasındaki 3'üncü Muhafız Ordusu'nun külli kısmı henüz uzaktaydı. Dinyeper'in geniş vâdisinin huzur verici bir hali vardı. Yalnız batı yönünde hızla ilerleyen taşıt ve ikmâl-iaşe birliklerinin kolları herkese neler olup biteceğini anımsatıyordu. General Wöhler Komutasındaki 8'inci Ordu'nun hedefleri, Kremençug'la Çerkasi'ydı.

4'üncü Zırhlı Ordu'nun durumu tehlikeliydi. Kolordularından (7. ve 13.) ikisi düşman kısılcından kurtulup Kiyev köprübaşına sığınmak için çarpışıyordu. 24'üncü Zırhlı Kolordu, 8'inci Ordu'ya katılmak için Kiyev'in 25 kilometre güneyindeki Kanef'e doğru yola çıkarıldı. Ona, General Nehring komuta ediyordu. Omuzlarında ağır bir sorumluluk vardı: Çünkü Sovyet saldırısının «uc demiri» olan 3'üncü Muhafız Zırhlı Ordusu Almanların gerilerine sarmak istiyordu. Komutanı olan General Ribalko da Dinyeper'e Almanlardan önce ulaşmaya iyice niyetliydi. Bu yüzden de 24'üncü Zırhlı Kolordu, Rusların başlıca çabayı gösterecekleri bölgede, muharebenin tam ortasında yer almış bulunuyordu. Nitekim daha önce Donets'le Dinyeper arasında geçen çarpışmalarda da bu, sık sık böyle olmuştu.

Taşıt araçlarıyla piyadeleri, bitmez tükenmez güçlükler arasında Orşiza'dan Dinyeper'e doğru kendilerine bir yol açmaya çalışıyorlardı: 10'uncu Aşağı Bavyera Zırhlı Tümeni'yle askerleri Yukarı Bavyera, Hessen Renanyası, Moselle, Renanya-Vestfalya ve Pfalz doğumlu olan 34'üncü, 57'nci ve 112'nci Piyade Tümenleri nehri düşmandan önce geçmeyi başaracaklar mıydı?

Kurmaybaşkanı Albay Hesse, yardımcısı Yüzbaşı Köhne'yi:

— «Çamur Ruslara da engel oluyor.» Diye teselli etmek zorunluğunu duydu. Yüzbaşı Köhne'yi umutsuzluğa düşüren şey şuydu: Keşfe gönderdiği subaylardan hiçbiri geri gelmiş değildi.

— «Düşünün, Albayım: Teğmen Weber 10 kilometrelik yolu 12 saatte almış!» Diye söylendi.

— «Böyle sızlanıp durma, Köhne! Çamura saplanıp yolda kalan araba sayısı düşünülürse bunda şaşılacak hiçbir şey yok. Asıl önemlisi şu: Bizim tümenler bu balçığa saplanıyorlar... Sonra birlik komutanları kendilerinden niçin gerilemeye devam etmelerini istediğimizi anlamıyorlar. Kuşkusuz ardlarında artık Rusları görmüyorlar. Ama ordunun durumunu bilmiyorlar. Rusların bize yetişip geride bırakmaları gibi bir tehlikenin varlığından haberleri yok. Acele etmemiz, Dinyeper'e ve köprüye çabucak ulaşmamız gerek, tek kurtuluş çâremiz bu.»

Haritayı dizlerinin üzerine yaymış, üstüne yazılan son bilgileri, çizilen son okları inceliyordu...

— «Bizim birlikler ellerindeki birkaç köprüye ulaşmak için toplandıkça Ruslar da bu yüzden açılan gediklerin içinde rahatça ilerliyorlar. Nehrin kıyılarına bizden önce ulaşıp, olanak bulurlarsa aynı anda da geçmek istiyorlar. Harita üze-

rinde bütün bunlar apaçık, kaskatı görünüyor. İşte: Rusların kalın kırmızı okları arasındaki mavî oklar, bizim tümenler. Öteki Alman tümenleriyle ne sağda, ne solda artık bağlantımız yok.»

İki yüksek rütbeli subay haritayı dikkatle inceledi. 2'nci Şubeden Asteğmen Greiner çıkageldi. Panzergrenadiere'nin 10'uncu Tümeni'yle bağlantı kurduktan sonra geri dönmüştü. Uzun süre yolunu kaybetmiş; üstü başı çamur içindeydi. Getirdiği haberlerin de hiçbir neşeli yanı yoktu:

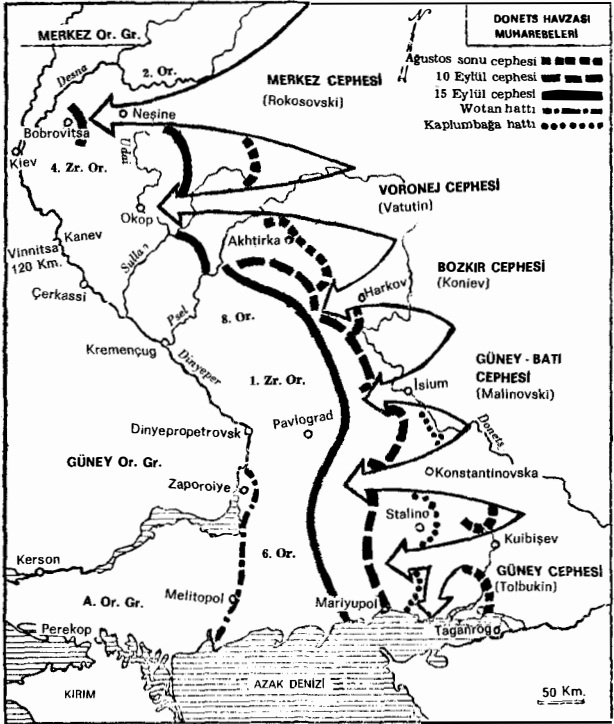
— «Çamur her şeyi boğuyor. Askerler günlerdir uyumuyorlar, hepsi iliklerine dek ıslanmış halde. Üstelik, haftalardır çarpışıyorlar. Dinyeper onları bir serap gibi çekiyor. 10'uncu Tümen'in Kurmaybaşkanı Yarbay Maizière (Mezyer) bana şunları söyledi: 'Askerler iyi kurulmuş bir savunma hattı düşlüyorlar. Nihayet mola verebilecekleri koruganlar, sığınaklar düşlüyorlar. Kuru bir yerde konaklamak, çekilişi sona erdirmek, düşmanın baskın yapıp gerilerine sarkarak kendilerini kuşatması gibi sürekli bir korkudan kurtulmak istiyorlar.'»

Albay Hesse çok ciddi bir tavırla onu dinledi. Koruganlar!.. Bir savunma hattı!.. Huzur ve güvenlik ha?.. Bütün bunlara inanmadığını Asteğmene söylese miydi acaba? Dinyeper'in ötesinde onları birkaç siperden, bir-iki «çevik kuvvet» birliğinden başka hiçbir şeyin beklemediğini söylese miydi? Belki bunlar bile yok da sadece Ruslar vardı! Yok yok, kaygısını kendine saklayacaktı. Onun için, olasıya «resmî» bir tavırla sordu:

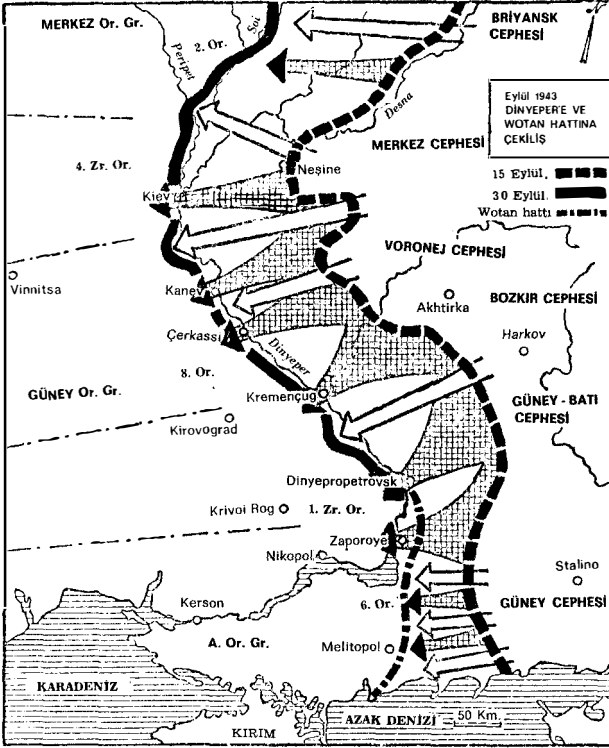
— «Ruslar 10'uncu Tümen'in kesiminde ne yapıyorlar?»

Asteğmen Greiner takazayı anladı: Aslında o, haberalma birliğinden, yâni düşmanla ilgili haberlerle uğraşan birliktendi:

10

Donets Havzası'ndaki Muharebe: Sovyet tümenleri 14 Eylül 1943'te Güney Ordular Grubu'nun kuzey kanadını deliyorlar.

Savaş tarihinin en atakça geri çekilişi Eylül ortasında başlıyor. Yaklaşık bir milyon Alman askeri Dinyeper Nehri'ni altı köprüden aşmak üzere bin kilometre kadar uzunluğunda bir cephede düşmanla teması kesiyorlar; sonra nehrin öbür kıyısında 700 kilometrelik bir cephe üzerine yeniden yayılıyorlar.

— «Ruslar Poltava-Kiyev demiryolu üzerinden batı yönünde, Dinyeper'e doğru ilerliyorlar.» Diye cevap verdi.

— «Ciddi söylemiyorsun bunu, değil mi Greiner?»

— «Ciddi söylüyorum Albayım. General Schmidt'le haberalma görevlisi Yüzbaşı Castell bunu size bildirmemi özellikle istediler. Güvenilir gözlemlere göre Sovyetler demiryolunun tahrip edilen bölümünü akıl almaz bir çabuklukla onarmışlar, şimdi katarları da batı yönünde ilerliyormuş. Ama gözle görülebildiği kadar. Çünkü işaret düzeni henüz onarılmamış. Söylendiğine göre Grebenka'yı geçmişler bile.»

Albay Hesse:

— «Bu da durumu daha tehlikeli bir hâle sokuyor,» dedi.

21 Eylül günü saat 16'ya doğru 8'inci Ordu Komutanı General Wöhler, Smela'daki ileri komuta postasında idi. Masasının üstüne telgrafların, mesajların kopyaları yığılmıştı. Bunların çoğu dinleme postasından geliyordu. Çünkü partizanlar çoğu kez şifresiz yayın yapıyorlardı. Mesajların hepsinde «Çapayef grubu» imzası vardı. Rus ordularının soruları üzerine Kanef'in kuzeyinde, Dinyeper'in batı kıyısında hiçbir Alman birliğinin bulunmadığını bildiriyorlardı.

Bu mesajların özü değilse bile sözü gerçeğin ta kendisiydi: Dinyeper'in batı kıyısında, Grigoroovka ve Rişçef köyleri arasında bir disiplin bölüğü dışında tek bir Alman yoktu. General Wöhler işin içyüzünü sezer gibi oldu: Hava keşifleri bu kesimde Rus öncülerinin nehre yaklaştıklarını haber veriyorlardı. Yoksa General Vatutin, Kanef'in kuzeyinde Dinyeper'i hiç beklenmedik

anda geçmeye mi hazırlanıyordu? Beri yandan Wöhler mükemmel taktik yeteneği ve komutan olarak yılmazlığı ile ün yapmış generallerden biriydi. Onun öngörüşüne güvenilebilirdi.

Hemen General Nehring'e tehlikeyi haber veren bir emir gönderdi. Mesajı saat 20,45'te 24'üncü Zırhlı Kolorduya ulaştı: Nehring, Kanef'in ilerisine, tehdit altındaki kesimin güney kıyısına hemen motorize kuvvetler yollayacaktı. General Wöhler 24'üncü Zırhlı Kolordu'nun hızlı birliklerinin yetişemeyecek durumda olduklarını da belirtti: Ruslar nehri 22 Eylülde geçerse, kendi askerleri henüz uzakta olacaktı. Ne yapmalıydı?

8'inci Ordu'nun Kurmaybaşkanı olan General Speidel bir öneride bulundu: Kanef'in güneyindeki Çerkasi'de Güney Ordular Grubu'na bağlı, kara kuvvetlerinin çeşitli silâhlarıyla ilgili öğretim yapan bir askerî okul vardı. Oraya o gidecekti.

Okul Komutanı saat 22,30'da öğrencilerini toplayıp bir «çevik kuvvet» oluşturarak Kanef'in kuzeyinde, nehrin batı kıyısında mevzie hemen girmelerini isteyen bir telefon emri aldı. İki saat sonra da kamyonlar askerleri yükleyerek gecenin karanlığında yol almaya başladılar. Yağmur durmuştu. Rüzgâr ve sıcak hava, yolları çabucak kurutuyordu. Fakat geceler serin olmaya başlamıştı. Dinyeper'i soğuk, nemli bir sis kaplamış, öteki kıyıda olup bitebilecek şeyleri gözlerden gizliyordu... General Wöhler'le General Nehring de bundan korkuyorlardı.

*

Muhafız birliklerinden Er I. D. Semyonof, sazları yavaşça aralayarak nehir üzerine çöken ka-

ranlığı bakışlarıyla inceden inceye yokladı. Uzun uzun da kulak kabarttı: Hiçbir şey yoktu. Arkasında, partizan yere çömelmişti.

Semyonof sordu:

— «Sandal nerede?»

— «Buradan beş adım ileride, kıyıda. Üstü sazlarla örtülü.»

— «Haydi gidelim!»

Er Semyonof o bölgede bulunan bir kuşu taklit ederek üç kez «öttü». Sazlar hışırdadı: Üç Muhafız askeri daha ortaya çıktı. Adları: V.N. İvanof, N.J. Petukhof ve V.A. Sisolyatin'di. Semyonof'la partizanın yanına gelip durdular. Tam o anda tarihin gözünü kendi üzerlerine diktiğinin farkında değillerdi. Adlarının yüzyıllar boyu anlatacağını bilmiyorlardı. Hattâ büyük nehri geçebileceklerini, öbür yana sağ-sâlim ulaşacaklarını, böylece 3'üncü Muhafız Ordusu'nun, dolayısıyla tüm Kızılordu'nun Dinyeper'i yenmeyi başaran ilk askerleri olacaklarını da bilmiyorlardı. İçlerinden en genci Petukhof'tu, onsekiz yaşındaydı. Öbür üçünün hiçbiri yirmiiki yaşından fazla değildi. Dördü de Komünist Gençlik örgütündendiler.

General Wöhler'in de içine doğmuş olduğu gibi, Çapayef Grubu'nun General Vatutin'e gönderdiği mesajın kesin bir önemi vardı. Karşı kıyının Grigorovka hizasında savunulmadığı kesindi, bunun üzerine de her zaman için keskin görüşlü olan Sovyet Generali, fırsatı kaçırmamıştı. Dinyeper'in bu noktada kuzey-doğu yönünde yaptığı kıvrım, nehrin oradan geçilişini taktik nedenlerle kolaylaştırıyordu. Partizanların mesajları da General Vatutin'in inancını perçinlemiş, hemen General Ribalko'ya telefon etmişti.

General Ribalko'nun etekleri tutuştu, 51'inci Muhafız Tugayı'na telefon ederek sordu:

— «Öncüleriniz nehrin kıyısındalar mı?»

— «Evet, General yoldaş.»

— «Çapayef grubunun partizanlarıyla temas kurdunuz mu?»

— «Kurduk tabii, General yoldaş.»

Bir süre sessizlik oldu, peşinden kaderi belirleyen emir geldi:

— «Nehri geçin!»

Sadece iki sözcüktü bu, ama büyük Dinyeper Savaşı'nın kaderi de bu iki sözcükten çıkacaktı.

— «Peki, ya istihkâm birlikleri? Nehri geçmek için gerekli malzeme?»

General Vatutin'in sesi buz gibi oldu:

— «Onları bekleyemezsiniz. Sal yapın, yüzerek geçin. Anlaşıldı mı?»

— «Anlaşıldı General yoldaş.»

Dinyeper'i Grigorovka ve Sarubentsi köyleri arasında öncü olarak geçme görevi, tugayın Makineli Tabanca Bölüğü Komutanı olan Teğmen Sinaşkin'e verildi. Er Semyonof, İvanof, Petukhof ve Sisolyatin bu göreve gönüllü olarak katıldılar. Geceyarısı geçti, nehrin üzerindeki sis koyulaştı, görüş alanını 50-60 metreye indirdi. Semyonof'la arkadaşları hemen hemen hiç ses çıkarmadan kıyıya indiler. Sandalı, gizleyen sazların altından çıkarıp suya indirdiler. Semyonof onu sımsıkı tutuyordu.

Sessiz olmak gerekti! Partizan iki küreğın herbirine eski bir çuval sardı. Muhafızlar da en ufak silâh şıkırtısını önlemek için makineli tabancalarını paçavralarla sarmışlardı. Devrilmesin diye sandala ihtiyatla bindiler. Sandalın bordası-

na yüzü koyun yaslanan Er Semyonof, bacağına bir itişiyile tekneyi kıyıda uzaklaştırdı. Akıntı onları sürükledi ama güçlü kuvvetli olan Sisolyatin iki küreği iskarmozlara geçirdi, aralarına yerleşti. Partizan da dümendeydi. Tekne, suları sessizce yarmaya başladı.

— «Küreklerle asıl, yoksa çok uzağa yanaşacağız... Daha, daha asıl!..»

Sisolyatin kürekleri gittikçe daha güçlü çekmeye başladı. Derken işte, gecenin içinde kıyının dik bayırı daha koyu bir renkle belirdi.

— «Kürekleri iki-üç kez daha çek!..»

— «... Dur! Sandalı kendi haline bırak!»

— «... Atla!»

Semyonof sandaldan atladı. Su karnının hizasındaydı ama nehrin dibi sağlandı. Sandalı kıyıya çekti.

Kulak kabarttılar. Hiçbir şey duyulmuyor, sanki barış zamanındaymış gibi, gece soluk alıyordu. Grigorovkalı bir balıkçı olan partizan, askerleri köyün 200 metre kuzeyinde saptanan noktaya götürdü. Orada Alman karakollarıyla çarpışmaya tutuşacaklar; onları bir çıkarma girişimi yapıldığına inandıracaklardı. O zaman bütün düşman kuvvetleri o yana çekilecekti. Bunlar olup biterken Teğmen Sinaşkin, bölüğün küllü kısmı ve yüzyirmi partizan nehri tam Sarubentsi'nin altında geçerek orada arkadan gelecek olan tugay için bir ilk küçük köprübaşı kuracaklardı. Hiç gecikmeden de Grigorovka'ya saldıracaklardı.

Sabahın saat 2'sine doğru dört gönüllü, ikişer ikişer bekleyen Alman nöbetçilerinin üzerine ilk makineli tabanca salvolarını boşalttılar.

— «Alârm!»

Disiplin bölüğünün bir takımının konaklamak-

ta olduğu köyde çavuşların bağırışları çınladı. Tek bir takımdı bu, cezalarını çektikten sonra nöbet beklemek için Dinyeper üzerine gönderilen askerlerden oluşmaktaydı. Grigorovka kesimindeki bütün Alman kuvvetleri bunlardı. Semyonof dört askeriyle birlikte bir cehennem ateşi açtı. Bunu duyan, Grigorovka hizasında tüm bir taburun Dinyeper'i geçtiğini sanırdı.

Teğmen Sinaşkin'in bölüğü sessizce ve tek bir el ateş etmeksizin Sarubentsi'nin iki yanında kıyıya çıktı. Teğmenin elinde ne tumbaz, ne sal, ne kauçuk bot... Donanım namına hiçbir şey yoktu. Askerleri tahtalarla kalasları bir araya getirmişler, bunlara fiçılar da ekleyerek irili ufaklı salları yapmışlardı. Herbirinde de dört askerle bir top yer almıştı. İyi yüzme bilenler sallara tutunmuşlar, onların güdümüne yardımcı oluyorlardı. Gün doğar doğmaz da Sinaşkin'in bölüğü saldırıya geçip Almanları Sarubentsi'den ve Grigorovka'dan kovdu.

Bu sayede Ruslar 22 Eylülde Kanef'in kuzeyinde bir köprübaşı kurmuş oluyorlardı. Oysa bu kesimi işgal edip savunmakla görevli Alman 24'üncü Zırhlı Kolordusu, henüz nehrin öbür yakasındaydı. Ruslar için bu, önlerinde ardına dek açılan iki kanatlı bir kapıydı. Kanef'le Kiyev'in güney-doğusunda, 24'üncü Zırhlı Ordu'ya ayrılan kesimde tek bir gerçek savaş birliğı yoktu.

Bu felâket yetmiyormuş gibi, aynı gün aynı saatte, 200 kilometre daha kuzeyde, tam Merkez ve Güney Ordular Grubu'nun eklem noktasında, 13'üncü Sovyet Ordusu da Dinyeper'i geçti. Ve bunu da gerçekten hiç beklenmeyen bir yerde, Pripet Irmağının Dinyeper Nehrine döküldüğü noktada, ucsuz bucaksız bir bataklık bölgede yaptı.

Fakat Eylülün yarısından beri partizanlar gizlice bataklıkların içinden geçen, ağaç kütüğünden yollar yapmışlardı. Bu çabucak yapıveren ve çok iyi peçelenen yollar, Sovyet motorize birliklerinin nehre ulaşmasını, sonra onu geçip öbür kıyıda dar bir köprübaşı kurmasını sağladılar: Bu, Polonya sınırına yönelmiş, tehdit dolu bir parmak gibiydi. Bütün bunlar hep aynı gün, 22 Eylül günü olmuştu!

Gerçi 2'nci, 8'inci ve 12'nci Zırhlı Tümenlerin ve 20'nci Panzergrenadiere Tümeni'nin zayıf birlikleri Pripet-Dinyeper üçgenindeki köprübaşının genişlemesini önlemeyi başardılar, piyade tümenleri de en tehlikeli gedikleri kapadılar; fakat Merkez ve Güney Ordu Gruplarının eklem noktasında durum oldukça tehlikeli biçimde gelişecekti.

İş henüz o noktaya varmış değildi. Ama yine de Alman Genel Karargâhında Pripet'le Dinyeper'in birleştikleri noktada için için gelişen tehlike üzerinde ısrarla duran akıllı kişiler bulunuyordu. Fakat Eylülde bu tehlikeyi küçümseme eğilimi vardı: Asıl önemli olan, Teğmen Sinaşkin'in Grigorovka'da kurduğu ve Alman Cephesi üzerinde tehdit yaratan, Sovyet tarihinde de «**Bukrin köprübaşı**» adını almış olan köprübaşısıydı.

22 Eylül 1943 sabahı Güney Ordular Grubu'nun hiçbir kurmay heyeti yoktu ki gözlerini bu balıkçı köyü üzerine dikmemiş olsun. Saat 11'e doğru, çeşitli silâhların kullanımını öğreten okulun komutanı telefona çağırıldı. Telin öbür ucunda, 8'inci Ordu Komutanı General Wöhler'in kendisi vardı, sordu:

— «Dün Kanef'e kaç asker yolladınız?»

— «120 öğrenci onbaşı gönderdim Generalim.»

— «120 mi?»

Uzun bir sessizlik oldu, sonra General sözlerini sürdürdü:

— «... Onları hemen kamyonlara bindirip Grigorovka'ya gönderin, düşmanı olduğu yerde tutmak için karşı saldırıya geçsinler.»

Böylece 22 Eylül sabahı saat 11'de 8'inci Ordu Komutanı Generalin elinde bulunan, bu 120 öğrenci onbaşidan ibaretti. Bukrin köprübaşına onlar saldıracaklardı. Bu üstünkörü önlemin yetersiz olduğu apaçıktı. Nereden asker bulunacaktı? Nehring'in tümenleri Kanef köprübaşında zorlu saldırılara karşı koymak zorundaydılar. General Nehring motorize birliklerini gece olmadan nehri karşı kıyısına geçiremeyecek gibi görünüyordu. Fakat 12 saat içinde durum Grigorovka'da felâketli bir gidiş edinebilirdi.

Hummalı telefon konuşmalarından sonra nihayet bir umut belirdi. Kiyev'te 19'uncu Zırhlı Tümen'in elemanları 21 Eylülde nehri geçmişlerdi ve hâlâ kentin yakınında konaklıyorlardı. Öğleyin motorize keşif taburu alârm işareti aldı: «Herkes arabalara binsin!»

Doğu Cephesi'nin en tehlikeli noktasına doğru yola çıktılar. Von Mentz komutasındaki 73'üncü Panzergrenadiere Alayı onları izliyordu. Arkalarından da tümenin küllü kısmı hareket etti.

Kiyev'le Grigorovka'nın arası 90 kilometredir. Yol iyidir. Hızlı gitmeye alışık bir keşif taburu için bu, iki buçuk saatlik yol eder, 8'inci Ordu için de iki buçuk saatlik kaygı. Acaba Rus Komutanlığı, kurduğu köprübaşından Rosava'ya dek ilerleyerek böylece 8'inci Ordu ile 4'üncü Zırhlı Ordu'nun arasına bir kama saplamak için elde ettiği tek fırsatın farkında mıydı?

22 Eylül, saat 19,28: General Nehring'in karar-

gâhı şimdi Prokhorovka'da, nehrin doğu kıyısında bulunmaktadır. Orada General Wöhler'den şu telgraf emrini aldı: «Batı kıyısına olasıya çabuk kuvvet geçirerek Dinyeper dirseğinde zorlu bir çarpışma yapmakta olan 19'uncu Zırhlı Tümen'in keşif taburunu takviye ediniz.» Olasıya çabuk! General Nehring, hazırlıklarını ertesi sabah için yaptı. Fakat General Ribalko da işini biliyordu.

Bu yüzden General Nehring 23 Eylül sabahı hoş olmayan bir sürprizle karşılaştı. Telefonda ona: «Düşman tankları saldırıyorlar!» diye bağıyorlardı. On, yirmi, otuz, kırkbeş «T-34» kuzeyden ortaya çıkmışlar, nehrin doğu kıyısını izleyerek 34'üncü Piyade Tümeni'nin 253'üncü Alayı'nın karakolları üzerine çullanıyorlardı. Tankların üzerlerine Sovyet piyadeleri binmişlerdi. Rusların hedefleri besbelliydi: Köprü. General Nehring'in Dinyeper'i geçmesini önleyerek, General Ribalko aynı anda kendi tanklarını öbür kıyıya atabilecekti. Atakça ve mantıklı olan plân, başarı kazanmak üzere görünüyordu.

Son günlerin çetin çarpışmalarından sonra Albay Hippel komutasındaki 253'üncü Piyade Alayı'nda kala kala 200 kadar asker kalmıştı. Ruslar Alay'ın ana direniş hattını çökerterek patırdılar, gürültüler arasında köprüye doğru koştular. İki kilometre ötedeki Rešetki'de 14'üncü Bölüğün komuta postası vardı. Yüzbaşı Augustin'in elinde 75'lik bir tanksavar topu, 34'üncü Tabur'un 3'üncü Bölüğündeki askerlerce kullanılan, kundakları motorlu iki top, bir düzine kadar da piyade vardı. Yüzbaşı tehlikeyi kavradı, bir ev topluluğunun ardında siperlendi ve muharebeyi kabul etti. Bu küçük kuvvetle Yüzbaşı Augustin 16 tane «T-34»ü tahrip etti. Düşman piyadesi tanklardan atlayarak siperlenmek zorunda kaldı. Bir düzine

kadar başka «T-34» geri dönerek oraya buraya dağıldı. Fakat 11 tank savunma hattını yarmayı başardılar, yalnız güçsüz bir tanksavar ve uçaksavar müfrezesinin korumakta olduğu köprüye doğru yollarına devam ettiler.

Bu ân, tüm bir savaşın kaderinin birkaç askerin göstereceği yiğitliğe ve özveri ruhuna bağlı olduğu ândı. Bu askerler de bu duygulardan yoksun değillerdi. Bunlar olup biterken Albay Hesse, Zırhlı Kolordu'nun karargâhında bütün tanksavar silâhları bir araya toplamış; askerlerini köprüünün giriş rampası üzerine yerleştirmiş; komutayı da 253'üncü Piyade Alayı'ndan Albay Ferdinand Hippel'e vermişti.

Albay bütün kuvvetlerini Sovyet tanklarının üzerine sürdü. Tanksavar silâhlarla piyade topları, mayınlarla tahrip kalıpları, sonunda «T-34»lerin hakkından geldiler. Saat 10'da tehlike uzaklaştırıldı. Yarım saat sonra, yâni saat 10,30'da 8'inci Ordu, General Nehring'e 4'üncü Zırhlı Ordu'nun bir isteğini ulaştırdı: Grigorovka yakınında çarpışmakta olan 19'uncu Zırhlı Tümen'in elemanları tehlikedeydiler, hemen yardım istiyorlardı.

Saat 14: General Nehring karargâhını yine doğu kıyısında bulunan Kaleberda'ya taşıdı. Telefon çalıyor: Konuşan General Wöhler'di. Dinyeper kıvrımında durum onu çok kaygılandırıyor. Sarubentsi'yi ele geçiren düşman batı ve güney-batı yönünde ilerliyor, nehrin öbür yanına da toplarla arabalar geçirmiş.

Bereket versin General Nehrin birkaç gün önce oraya taşıt kollarıyla servislerinin ağırlıklarını göndermişti. Rusların kendisi üzerinde yaptıkları ağır baskıya aldırmadan savaş birliklerini köprüden geçirdi. Doğrudan doğruya doğu giriş ram-

pasının üzerinde bulunan bir ileri komuta postasına yerleşti ve köprübaşının komutasını, 10'uncu Panzergrenadiere Tümeni'nin Komutanı General August Schmidt'e verdi. Kurmay heyetinin başında daha önce de yararlık göstermiş olan bir subay, Yarbay de Maizière bulunuyordu. Öbür birliklerin geçiş güvenliği şimdi bu Aşağı Bavyera Tümeni'nin omuzlarına yüklenmiş bulunuyordu.

24'üncü Zırhlı Kolordu kurmayının savaş notlarını tutmakta olan Teğmen Renatus Weber, o zamanki izlenimlerini şöyle anlatıyor: «23 Eylül günü Rus tanklarına rağmen Dinyeper'i geçmeyi başardığımız sırada İsveç Kralı 12'nci Karl'ın başına gelen felâketi anımsamaktan kendimi alamadım: Karl nehri geçme olanağına sâhip bulunmadığından 1709'da Prevoluçna'da ordusunun kalıntılarıyla birlikte Ruslara teslim olmak zorunda kalmıştı. Bereket versin bizim elimizde demiryolu köprümüz vardı.»

Bu, Kanef köprüsüydü. 24'üncü Zırhlı Kolordu'nun İstihkâm Birliği, köprüyü yükseltmişti. Demiryolunun üstüne bir de karayolu - yâni ikinci bir köprü - kurmuştu. Öyle ki, birliklerle araçlarının geçecekleri katın yapımı sürerken, demiryolu trafiği de kesilmeden devam etmişti.

Alaylar saat 15'ten itibaren istihkâmcıların yaptıkları bu şâheserin üst katından geçmeye başladılar. Giriş rampası üzerinde kurulan komuta postasında ağır bir kaygı hüküm sürüyordu. Bu yarış kim kazanacaktı? Rus bombardıman uçakları da köprüyü tahrip etmek için ortaya ne zaman çıkacaklardı? Yoklukları acayıpti.

Saat 21,15'te 57'nci Piyade Tümeni'nin Albay Trowitz Komutasındaki Bavyeralı alayları öbür taraftaydılar. Batı kıyısına ayak bastıkça kıyıyı

köprünün akıntı aşağı ve akıntı yukarı bölümlerinde işgal etmek için yayılıyorlardı. Derken sıra General Lieb Komutasındaki 112'nci Hessen ve Vestfalya Tümeni'ne geldi. Zorunlu yürüyüşle geldi ve ilk kademeleri kolordunun külli kısmıyla yeniden temas kurana dek birkaç kez hiç durmadan 70'er kilometrelik bölümler halinde yol alması gerekti.

Geceyarısından az sonra köprünün kalın döşeme tahtaları 258'inci Piyade Tümeni'nin adımları altında çınılıyordu. En önde Teğmen Isselhorst'un 7'nci Bölüğü yürüyordu. 1'inci Takımın sol kolunda Düsseldorflu Onbaşı Hellmold ilerlemekteydi. Yorulmuş, çarpışa çarpışa bitkin hale gelmişti, titriyordu. Alay, Nehri geçer geçmez kıyı boyunca hemen kuzeye, Ruslara ve Grigorovka'da kurdukları köprübaşına doğru yöneldi.

Moselle yöresinden olan ve General Hochbaum komutasında bulunan 34'üncü Piyade Tümeni de karanlıktan yararlanarak Dinyeper'i geçti, 24'üncü Zırhlı Kolordu'ya ayrılan kesimin sol kanadında mevzilenmek için yürümeye devam etti. 10'uncu Tümen'in öbür kıyıya sığınanların sonuncusu olması gerekiyordu. Savaşın kuvvetleri, git-tikçe daralan köprübaşını hâlâ elde tutuyorlardı. 24 Eylül saat 3,30'da Aşağı Bavyera alayları da geri çekildiler, köprünün üzerinde ilerlediler. Gün ışığıydı.

Köprünün üstünde duran General Nehring gökyüzünü ve aydınlanmaya başlayan ufku bakışlarıyla inceden inceye yoklamak için ikide bir başını havaya kaldırıyordu: Rus uçakları gelecek miydi? Görünürde hiçbir şey yoktu! Tuhaf değil miydi bu? Ne yâni, tek bir hava akını bile yapılmayacak mıydı? Anlaşılmaz bir şeydi bu. Yoksa General Vatutin uçaklarını yitirmiş miydi?

Oysa Vatutin'in elinde uçak yok değildi. Tüm bir Hava Ordusu, 2'nci Ordu, onun Ordular Grubuna bağlanmıştı. Fakat bu Ordu Dinyeper kıvrımındaki Rus köprübaşının birliklerini Alman Luftwaffe'sine karşı korumak için daha yukarılarda savaşa tutuşmuş bulunuyordu. Alman akınları da birbirini kovalıyordu. General Krasovski'nin filolarında, Kanef köprüsünde de işe karışmak için yeterince uçak yoktu. Yedekte tuttuğu uçakları ise Krasovski hiç eşi görülmemiş, daha önemli başka bir eylem için saklamıştı, Stalin de bunun kesin bir zafer kazanmasını bekliyordu. Şimdiki halde Almanlar tarafında hiç kimsenin bu büyük baskından haberi yoktu.

General Nehring geçmekte olan yürüyüş kollarına bakıyordu.

— «Bize daha ne kadar zaman gerek?»

— «Topu topu bir saat, Generalim.»

Yanında duran Teğmen Weber aldanmamıştı. Saat 4,30'da da 24'üncü Zırhlı Kolordunun tümü doğu kıyısından batı kıyısına geçti. Bütün birlikleri köprüden onüç buçuk saatte geçmişlerdi. Çok güzel bir başarıydı bu ama tümenlerin ne denli erimiş olduklarını da gösteriyordu.

Dinyeper'i son olarak General Nehring geçti. Doğu kıyısında kala kala birkaç tane güçsüz güvenlik postası, küçük artçı müfrezeler kalmıştı. Bunlar da, havaya uçurulana dek, köprünün girişini koruyacaklardı. Öbür kıyıya geçmek için ellerinde lâstik sandallarla hücum tekneleri vardı. Bu savaşta en zahmetli görevi onlar kabullenmişlerdi: Düşman ilerleyişini olasıya uzun süre durduracak ardçı birliğini oluşturmak. Düşmanla temasın ne zaman kesilebileceğini, ne zaman kesilmesi gerektiğini kararlaştırmak önemli bir sorundur. O kesin anda herhangi bir emri verecek

ortada hiç kimse yoktur. Görevin son sınırına dek gitmek söz konusudur. Güç iştir bu.

Tam saat 5'te 10'uncu Tümen Komutanı General August Schmidt sağ kıyıdaki küçük bir hendekte, 10'uncu İstihkâm Taburu'ndan Yüzbaşı Bopst'un yanındaydı. Önlerinde de bir çavuş elektrikli ateşleyiciyi işletmeye hazırlanıyordu.

— «Hazır mısın?»

— «Hazırım Generalim.»

İkisi de «Tanrı'ya şükür!» diye düşünmekten kendilerini alamıyorlardı. Çünkü 24 saat önce hiçbiri Kanef köprüsünü havaya uçurmak için herşeyin istenen anda hazır olacağından emin değildi. Geçirdikleri sınav sınırları için ağır olmuştu. Fakat sonunda her şey yolunda gitmişti. General Schmidt bir kez daha sarp kıyının üstüne tırmandı, dürbününü gözlerine götürdü, çok sâkin, çok tenha olan köprüye son bir kez baktı. Sonra yine hendeğin içine indi.

— «Ateşle!»

Çavuş düğmeye bastı. Hepsi kendilerini yere attılar. Bir gök gürültüsü duyuldu, şimşekler çaktı, gökyüzü her çeşit enkazın parçalarıyla, sonra boğucu bir dumanla doldu. Bulutlar dağıldığında koskocaman köprü yokolmuştu; ortada birkaç tane parçalanmış köprü ayağından başka şey yoktu. Tahtalar, kalaslar akıntının içinde kaynaşıyorlardı.

O zaman herkes şunun bilincine vardı: Sovyet Başkomutanlığı alışılmadık bir hareketsizlik ve aldırılmazlık göstermiş; bu önemli köprüyü ele geçirmek için gerek havadan taşınan kuvvetler ve paraşütçülerle, gerekse tank birliklerine dayanan büyük ölçüde bir eylemle bir kez olsun girişimde bulunmamıştı. Partizanlar da ormanda karınca

gibi kaynaşıyorlardı ama yine ormanlarda kalmışlardı. Bu çekingenliğin sebebi acaba neydi? Almanlar savaşın ilk bölümünde düşmanı kovarken önemli köprüleri muhakkak ele geçirmek istediler mi bu tür harekâtı yapmaya alışmışlardı. Ruslar da aynı şeyi yapmaktan çekinmişler miydi? Onlar için bunun örnekleri eksik değildi. Mareşal von Manstein'ın Dünaburg'a doğru ileri atılışı; Novgorod-Severski'de, Desna üzerindeki köprüye Guderian'ın, Kalinin'deki Volga Köprüsü'ne Reinhardt'ın yaptıkları baskınlar; ya da çekilişin en civcivli ânında 16'ncı Piyade Tümeni'nin Maniç üzerindeki köprüye yaptığı atakça saldırı... Ruslar Dinyeper üzerinde buna benzer hiçbir işe girişmemişlerdi. Görünüşe göre kendi açıkgözlüklerine, becerilerine güvenmişler; sağlam yapılmış köprülerden vazgeçebileceklerini sanmışlardı. İlk bakışta olayların akışı da onlara hak verir gibiydi.

Nehri birkaç yerde derme-çatma araçlarla geçmeyi başarmışlar; bunu da büyük kayıplara uğramadan, çabucak yapmışlardı: Hem yalnız Dinyeper kıvrımındaki Perejaslav'da değil; daha yukarıda, Çernigof'ta da. Eylül ayı boyunca Sovyetler birkaç gün içinde Loyef'ten Zaporoye'ye kadar olan 700 kilometre üzerinde nehri 23 ayrı noktadan geçmişlerdi.

Fakat Sovyetlerin hesabında aksayan bir taraf vardı. Muhakkak ki bir nehrin karşı kıyısına bölükler taburlar, hattâ alaylar sürülebilir ve orada tutunulabilirdi. Bununla birlikte böyle çıkış yerlerini genişleterek gerçek köprübaşları haline sokmak ve oradan çabucak güçlü bir saldırıyı başlatabilmek, bambaşka bir sorundu. Arkadan tankları, ağır silâhları ve cephaneyi de yollamak söz konusu oldu mu, Ruslar anlatılamayacak

güçlüklerle karşılaşmışlardı. Onlara köprüler gerekti, fakat işgal ettikleri kumsallar çok küçük olduğundan, oralarda köprü yapamıyorlardı.

Sovyet Komutanlığı yaptığı yanlışları farkederek bunu köklü bir çâreyle çabucak düzeltmek istedi. Bu da bir tür harekâtın uygulanmasına yol açtı. Fakat Ruslar bu tehlikeli işi tüm savaş boyunca ve hiç değilse bu ölçüde bir tek defa göze alabildiler.

BUKRİN KÖPRÜBAŞI

7'nci Bölük'ten Onbaşı Hellmold uzun zamandır o 24 Eylül sabahı olduğu gibi nefis bir kahvaltı etmemiştir. Bölüğü bütün gece durmadan yürümüş, yürümüş, yürümüştü. Ama sonunda, gün ışıırken, askerler kendilerini daha iyi hissetmişlerdi: Önce Kanef Köprüsü'nün öbür yanına geçmişler, böylece de fare kapanından kurtulmuşlardı. Sonra başlangıç olarak kahvaltıyla birlikte dinlenme faslı gelmişti: İaşeci assubay herkese reçel, zeytinyağlı sardalyalar, sığır konservesi ve çekirdek kahve dağıtmıştı. Şimdi de kuru otların içine! Uyumaya! Saat 8'di. Fakat bu iyice hakedilmiş dinlenme çabucak yarıda kaldı. Samanlıklarda:

— «Bölük komutanları Albayın yanına!» Diye bağırıldığı duyuldu.

Teğmen Isselhorst kalktı. Böyle bir çağırma çok seyrek olarak iyi bir şey anlamına gelirdi. On dakika sonra yüksek sesle bir komutun, askerlerin hiç sevmedikleri bir komutun verildiği duyuldu: «**Dikkat! Herkes harekete hazır olsun!**»

Bunun üzerine bir arı kovana uğultusu, her zamanki gibi bir telâştır başladı: «Nereye tıktım onu yahu...? Sen mi aldın yoksa...?» İki cümleden birine okkalı bir küfür eşlik ediyordu. Dışarıda kamyonlar yaklaşmaktaydılar. «Oh oh, yaşadık: Ayağımız yerden kesilecek. Bizi arabayla götürdüler mi, bir yerde hır-gür var demektir, hep böyledir bu...»

Teğmen Isselhorst 7'nci Bölüğü topladı. İki

cümleyle de herkese bilgi verdi: Ruslar Grigorovka'nın kuzeyinde Dinyeper'i geçmişlerdi. Daha büyük kuvvetler gelene dek onları durdurmak gerekiyordu.

Askerler: «Hep biz mi yahu?» Diye homurdanıyorlardı.

Asteğmen Kirberg 1'inci Takımla birlikte, bekleyen kamyonlara doğru gitti. Sonra yola çıktılar.

Dinyeper kıvrımından gelen haberler gerçekten çok kötüydü. Fakat 3'üncü Muhafız Zırhlı Ordusu'nun 48 saatten beri batı kıyısına ayak basmış olduğu düşünülürse, durumun daha kötü olmayışına şaşmak gerekirdi.

24 Eylülde Grigorovka ile Bukrin arasındaki Rus köprübaşı yedi kilometre genişlik ve beş kilometre derinlikteydi. Akşama doğru Sovyetlerin iki taburuyla yarım düzine kadar tankı güney-batıya doğru ilerliyordu. Dinyeper kıvrımının kıyısından yola çıkan bu kuvvetler, ilerleyişlerini önlemeye çalışan Binbaşı Guderian'ın 19'uncu Keşif Grubu üzerinde giderek artan bir baskı yapıyorlardı. Nehrin yukarısına doğru, 15 kilometre daha ileride, Balika köyü yakınında, General Moskalenko'nun 11'inci Ordusu'na bağlı yaklaşık 1.000 kişilik bir Sovyet tugayı o aralık Dinyeper'i geçmiş; güney-doğu yönünde ileriye atılarak 19'uncu Zırhlı Tümen'in zayıf öncü müfrezelerine çullanıyordu: Orada bulunan tek birlik de buydu. Rusların amacının, aralarında bağlantı kurmak olduğu apaçıktı.

19'uncu Tank Keşif Taburu hem Balika'daki, hem Bukrin'deki Rusların üzerine atılmıştı. Ünlü generalin küçük oğlu olan Binbaşı Guderian o gün bütün yaratma gücünü, becerisini ortaya koydu. Cephe üzerinde taşıt kollarının bütün askerlerini ve onarımları yapmakla görevli birlik-

leri kullandı, böylece düşmanı durdurabildi. Fakat batı kıyısındaki sarp tepelere yaslanan mevzilere yerleşmiş düşmanı buralardan söküp atamadı.

General Nehring'in emri üzerine 10'uncu Panzergrenadiere Tümeni'nin keşif tanklarıyla da takviye edilen tabur, Balika'ya doğru yola çıktı. Fakat bu karar henüz yeni verilmişti ki bir başka kötü haber daha geldi: 15 kilometre daha yukarıdaki Staiki köyü hizasında 50 kadar askerden oluşan bir küçük Sovyet hücum müfrezesi daha 24 Eylül sabahı nehri geçmiş; kıyı boyunca uzanan çok sarp araziye yerleşiyordu. Bu yeni yangın başlangıcını söndürmek için 34'üncü Piyade Tümeni'nin derme-çatma araçlarla motorize hale getirilmiş elemanları hemen oraya gönderildi. Köprübaşını ortadan kaldırmak ve karaya çıkan kuvvetleri yoketmek için emir almışlardı.

Fakat bu cep mendili bile tümüyle temizlenemedi. Eski bir hikâyeydi bu: Rus bir yerde top-rağa yapışmaya görsün, onu oradan söküp atmak güç işti. İvan inatçı bir savunma yapmak sanatında gerçekten ustaydı. Kişisel boy siperine dalıyor ya da toprak tabyasının gerisine yatıyor; tabanca alınna ya da süngü göğsüne dayanana dek ateşi sürdürüyorlardı. Staiki'de ise arazi onun için özellikle elverişliydi: Kıyıdaki mağaralarla kayalıklar eşsiz birer sığınak halindeydiler. Buradan ovayı ağır makineliyle taramak ve saldırganları oldukları yere mıhlamak kolaydı.

Alman hücum müferezeleri yine de Rusları durdurdular, sürekli havan ateşine tuttular. Beri yandan topçuyla piyade topları onları kıyıdan tecrit ediyor ve her türlü ikmâl-iâşeyi engelliyorlardı. Çok geçmeden zaptedilen Rus radyo mesajları

ağır kayıplardan sözetmeye, ısrarla yiyecek ikmâli istemeye başladılar.

Fakat Ruslar bu yüzden gevşemediler. Bu köprübaşı küçücük de olsa onu yine de gözetim altında tutmak, durdurmak gerekiyordu. Yoksa kısa sürede gelişebilir, yayılabilirdi. Her yerde aynı tehlike vardı. General Nehring savaşı birliklerini yıldız biçiminde yayma işini sürdürüyor; böylece her geçit noktasını savunuyor; fakat özellikle Balika ve Grigorovka kesimini besliyordu.

24 Eylülde akşam karanlığı bastırırken 258'inci Alay'ın Hertel Taburu Grigorovka önünde siperlenmeye başladı. 7'nci Bölük de Kolesisçe değirmeninde mevzilendi. Hepsi toprağı kazıp siperlere girmeye hazırlanırken: «Dikkat! Düşman uçakları!» diye bağırıldığı duyuldu.

Rus uçakları homurdanarak geliyorlardı. Askerler siperlerinin ve boy çukurlarının içinde kurdular. Kimi Sovyet uçakları bölgenin üstünden acayip biçimde alçaktan uçuyorlardı. Arkalarından, tıpkı eğitimde olduğu gibi, iri uçaklar ikişer ikişer ilerliyorlardı. En azından 45 taneydiler. Derken solda benzeri bir teşkil daha göründü. Bunlar 600-700 metre yüksekte uçan taşıt uçaklarıydı. Yanlarında ve üstlerinde avcılarla hücum uçakları gözetimdeydiler. Assubay Schomburg şaşırmıştı:

— «Gökyüzünde aynı anda hiç bu kadar çok Rus görmedim,» dedi.

Bomba atmıyorlar, silâhlarıyla ateş etmiyorlardı. Dinyeper üzerinde bir eğri çizerek Alman hatlarının üstünde uçuyorlar, fakat onlara aldırıyorlardı. Altlarında gördükleri siperlerde ve direniş yuvalarında düşmanların bulunduğu habersiz miydiler yoksa?

Dinyeper üzerinde gece erken bastırır. Eylül sonlarında saat 17'ye doğru alaca karanlık başlar. Fakat acaba Ruslar ne diye bütün ışıkları yandığı halde uçuyorlardı? Derken uçaklardan en alçakta olanlar, çalılıklarla kaplı toprağı aydınlattılar.

Onbaşı Hellmold: «Bunlar ne yapıyorlar yahu?» diye mırıldandı.

Yanımda duran çavuş dürbününü aldı, kaygıyla homurdandı:

— «Bu işin içinde bir şeytanlık var.»

Aynı anda kuşkuları doğru çıktı:

— «... Atlıyorlar!» Diye bağırdı. «Paraşütçüler!»

Hemen işaret tabancasını kaptığı gibi beyaz bir fişek attı. Anı ve parlak ışığın içinde, açılmakta olan paraşütler açık-seçik göründü.

O zaman olup bitenler bu savaşın tarihinin dramatik ve alışılmadık bir bölümünü yarattı. Almanlar tarafında, bu kitabın yazarı, General Nehring'in kişisel belgeleriyle anılarını ve çarpışmalara katılan birliklerin savaş günlüklerini elde etti. Ayrıca birçok görgü tanığı ileride anlatacağı olayları kendisine doğruladılar. Sovyet tarafında ise 1962'den beri yayınlanan incelemelerle anılar ve özellikle G.P. Sofronof'un açıklamaları vardır.

Bu, işitilmiş şey değildi: İlkin 7'nci Bölükten hiç kimse gözlerine inanmadı. Dev bir paraşütçü indirmesi yapılıyordu. En pişmiş, kaşarlanmış askerler bile böyle bir şeyin benzerini görmüş değillerdi. Yalnız bazıları, havadan taşınan Sovyet tugaylarınının 1942 Şubatında 13'üncü Kolordu'nun gerisinde, 260'ıncı Württemberg-Baden Piyade Tümeni'nin nakliyecilerine baskın yaptıklarını duymuşlardı. Görevleri de sabotaj yapmaktan, par-

tizanlara özel malzeme ulaştırmaktan ya da kadrolarını tamamlamaktan ibaret olurdu.

Hellmold'la arkadaşları manzarayı şaşkın şaşkın seyrediyorlardı. Fakat Teğmen Isselhorst'un sert bir emriyle kendilerine geldiler:

— «Ateş açın!»

Fırtına hemencecik patlayıverdi: Tüfek atışlarının çatırdıları, ağır makinelilerin salvoları sesizliğı yırttı. Mermiler paraşütleri yırtarak rüzgârda dalgalanan bayraklar haline getirdiler. Uçlarındaki askerler de taş gibi yere doğru düştüler. Paraşütler sağlam kaldıkları zaman onlara asılı askerler hafifçe sallanarak yere iniyorlar, böylelikle yüzlerce tüfek için kolay birer hedef oluşturuyorlardı. Yeldeğirmeninin bulunduğu tepede, taburun sol kanadında bir uçaksavar ateş ediyor; havadaki birliğin içine rastgele mermilerini sallayarak bazen bir uçağın gövdesini deliyordu. Uçaktan da alevlerin, hemen dumanların sardığı paraşütçüler dökülüyordu. Paraşütlerinin çoğı açılmıyor; uçak yere çakılırken ötekileri de sürüklüyordu.

Sayıları gittikçe artan Rus uçakları Kolesişçe değirmeninin üstünden uçarak batıya doğru yol alıyorlardı. Derken karanlık bastırdı. Işıklı fişekler gökyüzünü göz kamaştırıcı bir aydınlıkla doldurdular. Bu ışığın içinde de paraşütlerin kar gibi beyaz ipeğı fosforışıl bir hâl aldı. Gökten yavaş yavaş silâhlar, cephane sandıkları, yiyecek balyaları iniyordu. Daha ileride, küçük bir korulukta ağaçların dallarına takılan paraşütçüler bunları acayip Noel çamları haline sokuyorlardı.

Binbaşı Hertel koşa koşa geldi: «Pfeifer (Fayfer) ve Zorn müfrezeleri, beni izleyin!» dedi. As-

kerler hemen fırladılar. Yarım saat sonra da ilk tutsaklarla birlikte geri geldiler. O zaman her şey anlaşıldı: Bu Ruslar 5'inci Paraşütçü Tugay'ındandırlar, Tugay'ın külli kısmı da daha batıya, Dudari üzerine indirilmişti. Buraya, Kolesişçe üzerine, 112'nci Piyade tümenin kesimine inenler ise ayrı düşmüş olanlardı.

Çabucak müfrezeler, komuta postaları kuruldu, ilk raporlar bu komuta postalarında değerlendirildi. Paraşütçüler, paraşütlerin buldukları yerden uzakta olamazlardı. Yönlerini bulup bir araya gelmeden hepsi hendeklerde, çukurlarda birer birer ele geçirildi. Ruki Verkh! «Eller yukarı!..»

Yeterince çabuk söz dinlemeyen olursa elbombası ya da makineli tabanca salvosu hemen onun hakkından geliveriyordu. Gün doğunca bütün bakışlar Kolesişçe değirmenine çevrildi. Dinyeper'den esen sabah rüzgârında kanatlardan biri yırtık, kanlı bir paraşütü sürükleyerek dönüyordu. Paraşütün ucunda da bir ölü asılıydı.

Daha batıda, Tugay'ın külli kısmının atlamış olduğu Dudari kesiminde de felâket daha ufak ölçüde olmamıştı. Orada paraşütçüler Balika'ya gitmekte olan 10'uncu Panzergrenadiere Tümeni'nin bir yürüyüş kolunun ortasında yere inmişlerdi. Dudari'nin içindeyse Albay Kaellner komutasındaki 73'üncü Panzergrenadiere Alayı'nın bir taburunca karşılanmışlardı. Bu alay 19'uncu Zırhlı Tümen'in öncüsüydü, ağır kayıplara uğrayan keşif taburunun yardımına koşmak için Kiyev'ten geliyordu!

Bir paraşütçü birliği için bundan daha kötüşüne düşmek ve bu kadar talihsiz olmak güç iştir.

Ruslar kuşbaşı yağan koskocaman kar taneleri gibi silâhlarla diken diken olmuş toprağa doğru yavaş yavaş iniyorlar, kar taneleri de kefen haline dönüşüyorlardı.

19'uncu Zırhlı Tümen'in Kurmaybaşkanı ve Komutan Yardımcısı Yarbay Binder, olayı şöyle anlatıyor: «İlk atlayış saat 17,30'da oldu. Ruslar daha havadayken ağır makineliler ve dört namlulu, 20'lik bir uçaksavar topu onları ateşleri altına aldılar. Uçaklar çok kademeliydiler. İkişer ikişer geliyorlar ve çoğu kez birbirlerini yarımşar dakika ara ile izliyorlardı. Bu da savunmayı daha etkin hale getiriyordu. Birkaç pilot felâketin farkına vararak kuzeye doğru uzaklaştı. 'Alman ateşinin yıkıcı gücünün ve aydınlatıcı fişeklerin Rusları şaşırttığı açıkça görülüyordu. Bunlar belirli bir plân izlemeden orada burada paraşütlerini çıkarıyorlardı. Bu küçük grupların hesabı çabucak görülüyordu. Hendeklere, çukurlara sığınmaya çalışıyorlardı ama boşuna: Almanlar bunları hemen buluyorlar; ya tutsak alıyorlar, ya öldürüyorlardı.»

Tugay Komutanı topu topu 150 asker toplayabildi ve bunları Gruşevo'nun doğusunda bir ormana yerleştirdi. Orada umutsuz bir direniş gösterdi. 73'üncü Panzergrenadiere Alayı'nın Asteğmen Goldman komutasındaki 3'üncü Bölüğü, Ruslar yere inerken biraz daha şanslı olsalar ve savunmalarını örgütlemeye vakit bulabilselerdi neler olacağını ve başına neler gelebileceğini görme olacağını buldu. Özellikle başa nişan alarak soğukkanlılıkla ateş eden keskin nişancılar Asteğmen Goldmann'ın bölüğüne ağır kayıplar verdirdiler. Bu 150 askerin hakkından gelmek için kıyasıya çarpışmalar yapmak gerekti. Bazıları kaçmayı ve Çerkasi'nin batısındaki ucsuz bucaksız or-

manlarda eylemde bulunan partizanlarla birleşmeyi başardılar.

*

Ruslar bu kanlı ve pahalı serüvene atılarak ne yapmak istiyorlardı acaba? Çünkü üç tugay, yaklaşık 7.000 asker paraşütle atladı. 5'inci Tugay Dudari'de, Dinyeper'in kıvrımının hemen yakınında; 3'üncü Tugay biraz daha geride, Rosava dere-sinin bataklıklarında; 1'inci Tugay'ın elemanları da Kanef Köprüsü'nün gerisinde yere indiler. Kimi müfrezeler de güneyde çok uzaklara, General Nehring'in sağındaki 3'üncü Zırhlı Kolordu'nun kesimine indiler. Ölümlerle tutsakların üzerlerinde ele geçirilen yönergelere ve haritalara bakılarak iki hedef saptandı: Rus Başkomutanlığı Bukrin Köprübaşı'nı Alman saldırılarına karşı savunmak istiyordu. 5'inci Paraşütçü Tugay güneyden ve güney-doğudan Kanef'in batısındaki kesime gelmekte olan Alman yedek kuvvetlerinin ilerlemelerini önleyecek ve bulunduğu yerde savunma yapmak için örgütlenecekti. 3'üncü Tugay'ın görevi 11'inci Ordu gelene dek Şandra-Lipovi kesimini tutmak ve orada Alman yedek kuvvetlerini durdurmaktı.

Plân iyi idi ama uygulaması geç kalmıştı. Alman birlikleri paraşütçüler tarafından durdurulmaları gereken yerlere ulaşmışlardı bile.

Bu tümüyle taktik amaçlar dışında, bu harekâtın çok daha önemli bir hedefi vardı. Haritaya bir göz atmak ve iniş noktalarını incelemek bunu hemen anlama olanağını sağlar: 1'inci ve 3'üncü Tugay'la 5'inci Tugay'ın en batıdaki elemanları Rosava'nın bataklık kıyılarına yerleşeceklerdi. Orada Balika'nın, Rişçef'in ve Kanef'in güneyin-

deki kuvvetlerle büyük bir köprübaşı kurarak böylece Bukrin Köprübaşı'yla birlikte dev bir atlama tahtası oluşturacaklar; sonradan da iki Sovyet ordusu oraya yığılacaktı. (**Harita 12**)

5'inci Tugay Komutanının söylediklerine bakılırsa bu harekâtın bir de devamı olacaktı: 26 ya da 27 Eylülde, Kanef Köprüsü'nün güney-doğusuna da ağır silâhlar ve tanklar taşıyan plânörler eşliğinde büyük sayıda paraşütçülerin indirilmesi öngörülmüştü. 24 Eylülde 3'üncü Zırhlı Kolordu'nun kesimine atlayan küçük müfrezeler bunların öncüleriydi. Görünüşe göre birinci bölümün tam bir başarısızlığa uğraması, ikinci bölümden vazgeçilmesine yol açmıştı.

Görüldüğü gibi her şey iyi hazırlanmıştı ama gerçekleştirme işinin temelinde aksaklık vardı. Bunun sonucu olarak da ortaya askeri bakımdan bir felâket çıktı. Almanlar ilk 24 saat içinde Duardari ile Rosava deresi arasında 1.500 paraşüt buldular, 624 ölü saydılar, 209 tutsak aldılar. Bunların arasında 5'inci Tugay'ın bando şefiyle arşiv görevlisi de vardı. Orada ne işleri vardı? İki de sorguya çekildiklerinde: «Öyle emir aldık,» dediler. Tugay Komutanı da onları doğruladı: «Bütün askerleri yanıma almak zorundaydım,» dedi. O da öyle yapmıştı. Oysa askerlerin yarısı ortalama 7-10 atlayışlık bir eğitim görmüştü. Yedi ayrı alaydan gelen ötekiler ise yaşamları boyunca paraşütle atlamış değillerdi. Sağlık personeli yalnız kadınlardan oluşmaktaydı.

Bu karmakarışık topluluk, giysiler ve silâhlar... Her şey üstünkörü uydurulmuştu: Kimi askerler uçuş tulumları, başkaları deri ceketler, daha başkaları da Rus işi köylü bulûzları giymişlerdi. Buna karşılık kadın cerrahların ve hemşirelerin donanımları birinci sınıftı.

En anlaşılmayan nokta, seçilen saatti: Atlayışlar gündüz değil de akşam, gece olurken yapılmıştı. Kuşkusuz, Rus askerleri geceyi severler. Çoğu hâllerde ona uyarlar ve Alman askerlerine göre karanlıktan çok iyi yararlanırlar. Ama ne olursa olsun, bu hemen hemen geceleyin yapılan atlayış ağır, öldürücü bir hatâydı. Karaya ayak basan bir paraşütçü birliği olduğu yerde hareketsiz kalır. Çünkü elinde hiçbir taşıt aracı yoktur. İncelediğimiz durumda ise karanlık; onun toplanmasını daha karmaşık hale sokmaktan başka şeye yaramazdı. Buna eklenen bir şey daha vardı: Gizlilik nedenleriyle subaylarla erlere harekâtın yapılacağı ancak bunun başlangıcından bir buçuk saat önce haber verilmişti. Askerler şöyle dursun, hiçbir subay haritayı dikkatle incelemeye vakit bulamamıştı. Hepsi de hiç bilmedikleri bir bölgeye atmışlardı.

Subaylar incekleri ve toplanacakları bölgeleri uçuş sırasında, elle çabucak çizilmiş krokilere bakarak tanımaya çalıştılar ama bu boşuna oldu. Karanlıkta nirengi noktalarını bulmaları imkânsız oldu. Tutsaklar kederli kederli: «Büyük bir felâket bu,» dediler.

Felâketin bir başka nedeni de birçok pilotun yeteneksizlikleri oldu: Bunlar yollarını şaşırdılar, filolarının külli kısmıyla teması yitirdiler, askerleri yanlış hedefler üzerine indirdiler. Alman uçaksavarları işe karışınca bin metrenin üzerine çıktılar. Bu da askerlerin ve araç-gereçlerinin dağılma alanını daha çok büyütmekten başka bir sonuç veremezdi. Paraşütçülerin çoğu çarpışmaya gittiklerini değil de manevra yaptıklarını sanıyorlardı ve bir direnişle karşılaşmayı hiç beklemiyorlardı. Yere inerlerken öldürücü bir ateş onları her yandan karşılayınca duydukları şaşkınlık

lık öylesine büyük oldu ki, sonunda ruhsal bir çok haline dönüştü: Yaralanmadan yere inebilenler morallerini çoktan yitirmişlerdi.

*

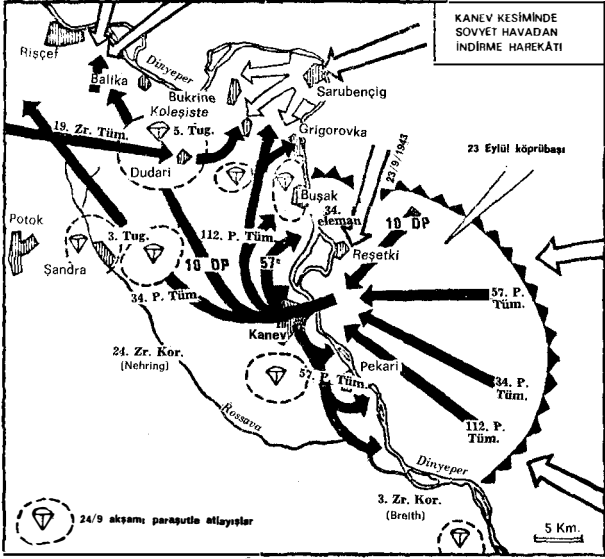
General Nehring yargısını şöyle özetlemektedir: «Sovyet Komutanlığı uygun saati, inilecek kesimi ve harekât olanaklarını saptamayı düpedüz bilememiştir. Düşünce doğruydu ama uygulama tümüyle başarısızdı. Birlikler çok dağınık bir alana yayıldıklarından çabucak bir araya gelemediler.

Bizim de - Sovyetler için öldürücü olan - bir şansımız oldu tabii: Paraşütçüler atlarken o kesimden üç Alman tümeni geçmekteydi. Ama onlar orada olmasalardı bile Ruslar bu harekâttan ancak küçük bir başarı elde edeceklerdi: Çünkü harekâtın yapılacağı gün kötü seçilmişti. Paraşütçü birlikler 24'üncü Kolordu düşmanla temasını keserken ve nehri geçmeden önce onun gerilerine indirilmiş olsalardı, Kanef Köprüsü Ruslarca tahrip ya da işgal edilmiş olacak; Kolordu'nun durumu tehlikeye düşecekti. Yalnız kendisi için değil, ordunun tümü için de bu, böyle olacaktı.

23 Eylül günü şafak sökerken 40 Rus tankı Kanef ormanlarından çıkıp köprü'nün doğu girişinin birkaç kilometre yakınına dek ilerledikleri zaman bir ölüm tehlikesi geçirmekte olduğumuzu hissettik. Ruslar için harekete geçmenin tam zamanıydı. O saat, hava ve kara kuvvetlerinin eylemlerini ortak bir düzene sokabilecekleri, tek nokta üzerinde yoğunlaştıracakları ve Dinyeper'deki Alman Cephesi'nin tümünü alaşağı edebilecekleri, çok uygun bir saatti.

Hava yoluyla taşınan birliklerin 23 Eylül günü

12

Ruslar Dniyep Nehri'ni zorla aşmak için her çâyeye başvuru-
yorlar. Yaptıkları ilk büyük paraşütle indirme harekâtının, muha-
rebenin kaderini belirlemesi gerekiyordu. Fakat General Nehring'in
24'üncü Zırhlı Kolordusu Rusları ağır bir yenilgiye uğrattı.

öğleden hemen sonra beklenmedik anda harekete geçerek köprüyü baskınla işgal etmeleri de terazinin gözünü Ruslardan yana eğebilirdi.»

24 saat sonra, 24 Eylülde General Nehring ve Zırhlı Kolordusu batı kıyısında dılar. Sovyet Komutanlığı fırsatı kaçırmıştı. Muharebeye paraşütçüler indirmesi geç kaldı, bir işe yaramadı. Fakat bir savaşın tarihi, kaçırılmış fırsatların da tarihi değil midir?

Bukrin Köprübaşı'nda uğranılan bu felâket, Sovyet paraşütçü kuvvetleri için başarısızlıkla sonuçlanan bir sınav oldu: Artık Savaşın sonuna dek büyük ölçüde harekât yapmayacaktı.

Rus tarihçileri üç paraşütçü tugayının başarısızlığını uzun süre bir suskunluk perdesiyle örttüler. Büyük Vatanseverce Savaşın Tarihi ile başka yapıtlar, Kanef üzerine yapılan havadan taşıma harekâtıyla ilgili bir şey yazmamaktadırlar. Yalnız 56 sayılı harita bunu basit bir işaretle göstermektedir: Bukrin köyünün adının altında sevimli bir kırmızı paraşüt görülmektedir. Başka hiçbir yorum, hiçbir açıklama, hiçbir bilgi yoktur. Bu ufacık işaret, işin içyüzünü bilen birine 24 Eylül 1943 günü Kiyev'le Kanef arasında, Dinyeper'in büyük kıvrımında bir şeyler olup bittiğini anımsatan tek şeydir.

Fakat bu son yılları beklemek gerekmiştir: O zaman Sovyet askerî yayınları bu konuda bazı düşünceler ileri sürmüşlerdir. Genellikle Almanların bu harekât hakkında çizdikleri tabloyu doğrulamaktadırlar ama, yapılan yanlışları açıkça izah etmemektedirler. İşte buna bir örnek:

«Havadan taşınan 5'inci Tugay askerlerini yere

indirirken 30 kilometreyi aşkın bir yanlışlık yapmıştır. Düşmanı şaşırtmak için bir dizi çelişkili önlemler alınmıştı: İlgili kesimlerin birlikleri harekât hakkında ancak iş işten geçtikten sonra bilgi edindiler. Havadan taşınan 5'inci Tugay'ın Komutanı, astlarına harekete hazırlanma emrini vermek için 24 Eylül saat 16'yı bekledi; yâni yola çıkılacağını askerlere, taşıt uçaklarına binmelerinden bir buçuk saat önce bildirdi. Bu koşullar altında subaylar askerlerine kendilerinden istenenin ne olduğunu bildirmeye nasıl vakit bulabilirlerdi?

Plâna gelince, bürokratlar bunu cephedeki durumu gözönüne bile almadan hazırlamışlardı. Tugayların bindirme alanlarına taşınması işinin 17-21 Eylül arasında yapılması gerekiyordu ama trenler çok doluydu, son askerler de uçuş günü olan 24 Eylülde geldiler.

Daha kötü şeyler de oldu: Elverişsiz hava koşulları yüzünden birçok uçak gecikti, hattâ hiç gelmeyenler de oldu. Sonunda da hiçbir uçak öngörüldüğü gibi yirmi paraşütçüyü 'bunların kötü durumda olmaları yüzünden' alamadı. Her uçağa 15 kadar - en çok 18 - asker bindi, bu da uçakları tıklım tıklım doldurmaya yetti.

3'üncü Tugay'da da işler daha iyi gitmedi: Bu birliğin 4.575 askeri, 45'lik toplarını yanlarına almadan uçtular. Uçaklardan onüçü yollarını tüümüyle kaybederek yolcularıyla birlikte geri döndüler. Başka iki uçak da aldandı: Bu yüzden paraşütçüler Alman hatlarının içinde çok uzaklara indiler. Bir başka uçak askerleri Dinyeper Nehri'nin üzerinde bıraktı, onlar da nehirde boğuldular. Son olarak bir başkası da ters yönde yola çıktı, bu yüzden paraşütçüler de Sovyet hatlarının çok gerilerine indiler.

5'inci Tugay'a 65 yerine 48 taşıt uçağı geldi. Depolara benzin doldurulurken beklenmedik güçlükler, bunların uçuşlarını bir buçuk saat geciktirdi. Dahası, birçok alanlarda akaryakıt yoktu. Uçaklar bir genel plâna uymaksızın, birbiri ardınca uçuşa geçtiler. Her şeye rağmen 5'inci Tugay bini aşkın, yâni iki tabur askeri yere indirebildi. Ötekiler benzin yokluğundan oldukları yerde kaldılar.»

Peki, paraşütle atlayan bütün askerler ne oldular? Sovyetlere göre mevcutları 2.300 askeri bulan 43 müfreze 5 Ekimde hâlâ Alman hatlarının gerisinde, özellikle Kanef'le Çerkasi arasındaki ormanlarda bulunmaktaydılar, burada da gerçek partizan kampları vardı. Bu müfrezeler 3'üncü ve 5'inci Tugayların subaylarının komutasında görev yapıyorlardı.

7.000 üzerinden 2.300!

Bir başka eksiklik de radyo donanımıydı. Havadan taşınan 3'üncü Tugay Komutanıyla Kurmaybaşkanının elinde hiçbir alıcı-verici aygıt yoktu. Askerlerin oraya buraya dağılmaları ve birçok cephane, malzeme v.b. sandığının kaybolmaları yüzünden, birlik komutanlarının çoğu her türlü bağlantıdan yoksun kaldılar. Haberleşmeyi yeniden kurmak için radyo aygıtlarıyla donatılmış, hava yoluyla taşınan üç müfreze 27-28 Eylül gecesi paraşütle indirildi. Üçü de hedeflerine ulaşamadılar. 28 Eylülde Ruslar verici postalar yüklü bir uçak gönderdiler, Almanlar uçağı düşürdüler. Ancak Eylül ayı sonunda 60'ıncı Sovyet Ordusu, Kanef Ormanı'na sığınan 600 paraşütçüyle ilk radyo bağlantısını kurabildi.

Ayrıca şaşırtıcı bir şey de Sovyet Başkomutanlığının, havadan yapılan bu harekâtı plânlarken Kanef Ormanlarındaki partizan çetelerini hes-

ba katmamış olmasıdır, ki bunlardan yedi tane ayrı grup vardı. Stavka ile Sovyet generalleri bunları unutmuşlar mıydı? Ya da partizanların askerlik bakımından önemleri, sonradan iddia edildiği kadar önemli mi değildi? Herhalde Kanef'in batısına indirilen birliklerin başına gelen felâket şunu kanıtlamaktadır: O zaman, yâni 1943 yazının sonunda, Sovyetlerin bu bölge üzerinde hiçbir otoriteleri yoktu.

Mareşal Voronof haklı olarak anılarında düşkünlüğünü belirten şu satırları yazmıştı: «**Şu gerçeği büyük bir acı duyarak görmek yerinde olur: Hava yoluyla taşınan silâhli kuvvetler konusunda öncüler olan bizlerin elimizde, askeri bu yöntemle savaşa sokmaya elverişli hiçbir uçak yoktu.**»

Mareşal Voronof övünmüyordu: Gerçekten hava yoluyla taşınan orduyu Kızılordu icad etmişti: Daha 1932'de, Kafkasya'da yapılan manevralarda paraşütçüler kullanmıştı.

Moskova'da uzun süre askeri ataşe olarak bulunan General Köstring'in bıraktığı belgeler arasında şunları okuyoruz: «**Kafkasya dağlarında yapılan bu manevrada paraşütle indirilen birlikler arasındaki bir çarpışmada ilk kez hazır bulundum. Bu ilk paraşütle indiriliştten ve daha sonraki atlayışlardan birkaç resim çekerek Berlin'e göndermiştim. Yıllar sonra bana söylendiğine göre Goering'i Alman paraşütçü birlikleri kurmaya iteleen, benim resimlerim olmuş.**»

Öğrenciler, öğretmenlerine hissedilir derecede üstün hale gelmişlerdi. Öyle görünüyor ki hava yoluyla taşınan birliklerin ve harekâtın yarattıkları teknik, maddî ve beşerî sorunlar, Kızılordu tarafından hiçbir zaman kusursuz biçimde çözülmüş değillerdir.

1943 yılının Mart ayında Doğu'daki savaş eriyen buzların çamurlarına batınca, Almanlar Stalingrad felâketinin yarattığı büyük depremi yendiler. Mareşal von Manstein Rusların kuşatma manevrasını parlak biçimde boşa çıkardı ve onlara bıraktığı toprakları çok pahalı ödetti.

Almanya fethettiği toprakların başlıcalarını, özellikle Ukrayna'nın buğday tarlalarıyla Donets maden havzasını elinde tutuyordu. Alman Ordusu bir yılda mevcuduna 1.600.000 asker daha ekledi ve tank üretimi - Müttefiklerin bombardımanlarına rağmen - iki katından da fazlaya çıktı.

Gerçekleri gören von Manstein saldırıyla gerileyişi bir arada yürüten ve Sovyet ordularının kanını emecek olan hareketi bir savunma savaşına geçmeyi öneriyordu.

Hitler, onun önerilerini dinlemeyerek kuvvetlerinin tümünü dev bir kuşatma muharebesine sürdü. Böylece de Doğu'daki savaşın alinyazısı, Kursk çıkıntısı'nda oniki gün içinde belli olacaktı.

Bu muharebe sırasında Almanların saldırı ruhu, Rusların savunma enerjisi, yeni silâhların kullanımı, taassup, savaş sanatındaki ustalık, kurnazlık ve ihanet... Her şey doruk noktasına ulaşacaktı.

Savaş tarihçileri Zitadelle Harekâtı'nı haklı olarak tüm savaşın en önemli muharebesi diye adlandırmışlardır.